

การจัดการ งานสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์ไทย

พระราชบัญญัติวาริชรากร

(สมบัติ ญาณวโร น.ธ.เอก, ป.ธ.๕, ร.บ., รป.ม., ปรต.(กิตติ) (การจัดการ))

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เลขานุการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

พระราชดำรัส
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระปฐมบรมราชโองการ ร.๑๐ ในการออกมหาสมาคม

เราจะสืบสาน รักษา และต่อยอด
และครองแผ่นดินโดยธรรม
เพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาราษฎรตลอดไป

จากพระปฐมบรมราชโองการของ “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว” ไม่เพียงสะท้อนถึงพระราชปณิธาน และความตั้งใจอันแน่วแน่ในการทรงงานเพื่อจะสืบสาน รักษา และต่อยอดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และแนวพระราชดำริต่าง ๆ ของ “พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร”

ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมโหฬายศุภพิมาน

ประกาศ

พระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ มหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดพระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์พระราชกณะ จำนวน ๕ รูป ดังนี้

๑. พระเทพวัชรอาจารย์ เป็น พระธรรมวชิรปัญญาจารย์ ไทศาลศาสนวรกิจ วิจิตรธรรมประกาศก ตริปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะชั้นธรรม สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๖ รูป คือ พระครูปลัดพิศาลวัฒน์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๒. พระราชจริยาภรณ์ เป็น พระเทพวัชรสีลาภรณ์ คุณาภรณ์นิวิฐ พิพิศสาสนธูราทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะชั้นเทพ สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

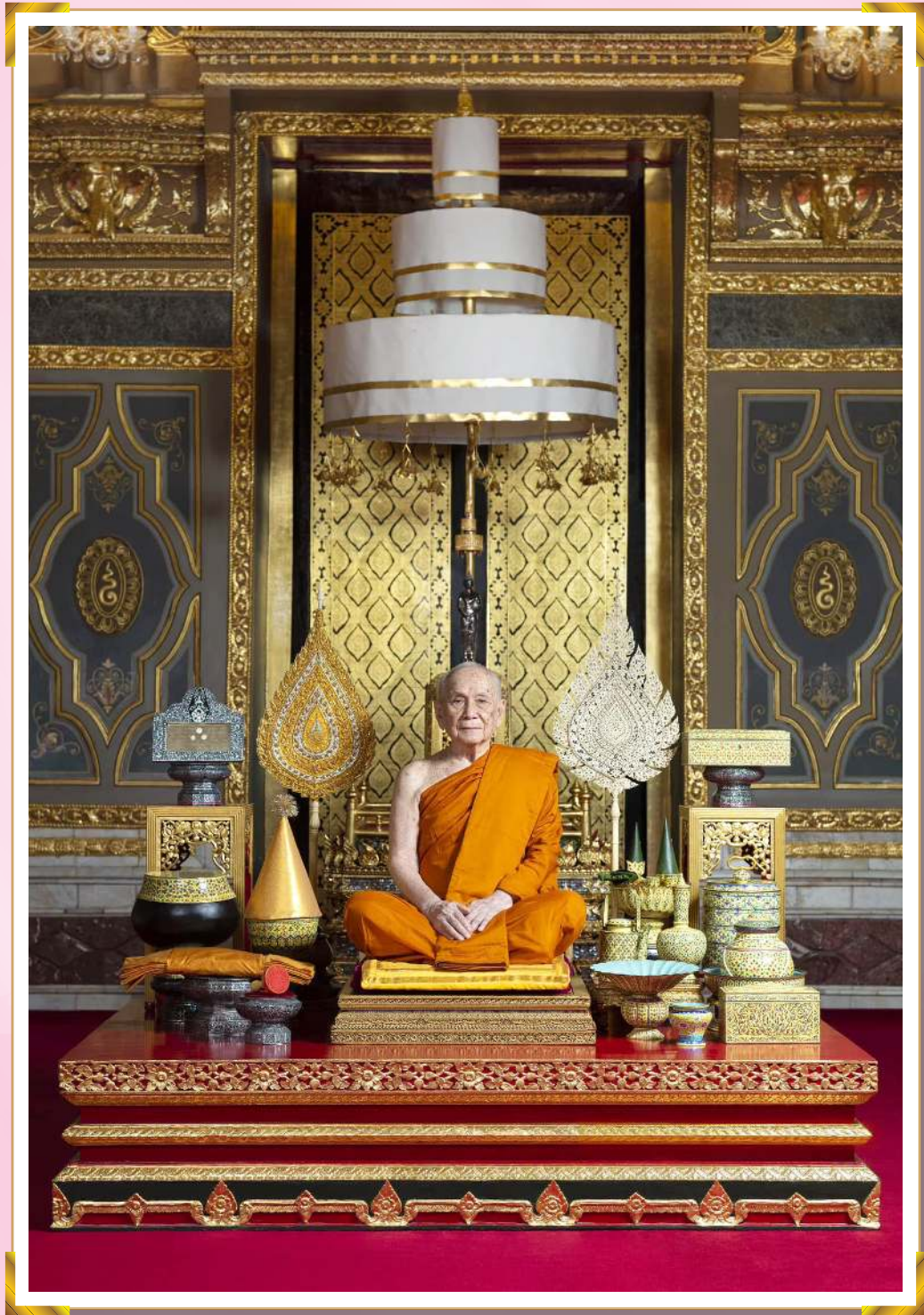
๓. พระราชรัตนสุนทร เป็น พระเทพวัชรานุสิฐ พัฒนวรกิจโกศล วิมลสมจริยาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะชั้นเทพ สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๔. พระสมุหพรคณิสสรสิทธิการ เป็น พระราชวัชรสิทธิคุณ อดุลธรรมวราภรณ์ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะชั้นราช สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๕. พระมงคลวชิรากร เป็น พระราชปัญญาวชิรากร บวรธรรมโสภิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะชั้นราช สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๒๕ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๖๗

ประกาศ ณ วันที่ ๒๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๖๗ เป็นปีที่ ๙ ในรัชกาลปัจจุบัน

สัมโมทนียพจน์

ในวโรกาสอันเป็นมงคลที่ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ มีพระบรมราชโองการโปรดพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนสมณศักดิ์พระราชอาณาเขต วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร จำนวน ๕ รูป ซึ่งประกอบด้วย

๑. พระเทพวัชรจารย์ เป็น พระธรรมวชิรปัญญาจารย์ ไพศาลศาสนวรกิจ วิจิตรธรรมประกาศตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆารามคามวาสี พระราชาคณะชั้นธรรม สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๖ รูป คือ พระครูปลัดพิศาลวัฒน์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๒. พระราชจริยาภรณ์ เป็น พระเทพวัชรลีลาภรณ์ คุณาภรณ์นิวิฐพิพิธศาสนธูราทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะชั้นเทพ สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๓. พระราชรัตนสุนทร เป็น พระเทพวัชรานุสิฐ พัฒนวรกิจโกศล วิมลสมจริยาภรณ์ มหาคณิสสรบวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะชั้นเทพ สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหารพระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๔. พระสมุหวรคณิสสรสิทธิการ เป็น พระราชวัชรสิทธิคุณ อุดุลธรรมวรภรณ์ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะชั้นราช สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหารพระอารามหลวง

กรุงเทพมหานคร มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๕. พระมงคลวชิรากร เป็น พระราชปัญญาวชิรากร บวรธรรมโสภิต มหาคณิสสร บวรสังฆารามคามวาสี พระราชาคณะชั้นราช สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ประกาศ ณ วันที่ ๒๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๖๗ เป็นปีที่ ๙ ในรัชกาลปัจจุบัน ตามที่ทราบแล้วโดยทั่วกันแล้วนั้น นำมาซึ่งปีติธรรมแก่คณะสงฆ์ในพระอาราม มวลสหธรรมิก คณะศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป

พระเถระทั้ง ๕ รูปนั้น เป็นที่เคารพสักการะของคณะศิษยานุศิษย์และผู้เคารพนับถือทั่วไป ได้เสียสละอุทิศตนและสติปัญญา เป็นพระสังฆาธิการ ได้สนองงานคณะสงฆ์ ทั้งในฝ่ายปกครอง ฝ่ายเผยแผ่ ฝ่ายการศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การสาธารณูปการ และฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ทั้งในพระอาราม และนอกพระอาราม ตามหน้าที่ที่ได้รับแต่งตั้งและมอบหมายตามลำดับ จึงนับได้ว่า เป็นกำลังสำคัญในการส่งเสริมความเจริญมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ควรแก่การยกย่องและสรรเสริญอย่างแท้จริง

ในส่วนงานสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม นั้น พระราชปัญญาวชิรากร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เลขานุการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม เป็นพระสงฆ์หนุ่มที่ทุ่มเทการทำงานถวายคณะสงฆ์มาเป็นเวลานาน ที่มีเพียงทำงานตามสายงานบังคับบัญชาเท่านั้น แต่เป็นพระสงฆ์ที่มีวิสัยทัศน์ มีมโนทัศน์ต่อกิจการงานคณะสงฆ์โดยเฉพาะในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ทำหน้าที่สนองงาน ประสานงาน เพื่อให้งานภารกิจบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ เกิดประสิทธิภาพ การสนองงานมหาเถรสมาคม ในฝ่ายงานสาธารณสงเคราะห์ เป็นไปอย่างทุ่มเท สร้างสรรค์ ประสานงานทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายราชการ ฝ่ายวัด และประชาชน

ในโอกาสเดียวกันนี้ ท่านเจ้าคุณพระราชปัญญาวชิรากร ได้ทำงานเชิงวิชาการประกอบการทำงานด้วย มีความพากเพียรและตั้งใจรวบรวมเรียบเรียงหนังสือชื่อ “การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย” ซึ่งเป็นหนังสือมีแง่มุมทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติการ ที่เหมาะกับยุคสมัยการบริหารจัดการงานคณะสงฆ์อย่างยิ่ง ในภาควิชาการ สาระสังเขปของเรื่องได้เรียบเรียงให้เห็นความสำคัญ และความสัมพันธ์การเกี่ยวเนื่องกันระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน การย้ำความเป็นหนึ่งเดียวของสถาบันชาติ พระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ การนำเสนอแนวคิดหลักการสำคัญเกี่ยวกับการจัดการองค์การ การรวบรวมผลงานวิจัย ยืนยันแนวคิดสำคัญของปราชญ์ทางพุทธศาสนาด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น ส่วนภาคปฏิบัติการนั้น ได้เสนอฐานคิดสำคัญที่นำไปสู่การดำเนินงานของคณะสงฆ์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอีกด้วย

ขออานุภาพแห่งพระศรีรัตนตรัย และกุศลจริยาสัมมาปฏิบัติจากการสนองงานคณะสงฆ์ เป็นคุณแก่พระพุทธศาสนา จงอำนวยอริภูมิวิบูลผลแด่พระราชอาณาเขตทั้ง ๕ รูป ขอให้ประสบความสุข มีความเจริญงอกงามไพบุลย์ในพระธรรมวินัยของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดกาลเป็นนิตย์

และด้วยกุศลเจตนาที่ ท่านเจ้าคุณพระราชปัญญาวชิรากร (สมบัตินุญฉวโร) ได้ดำริและดำเนินการมาในการรวบรวมเรียบเรียงมา เป็นสิ่งที่น่าชื่นชมโสมนัส ขอให้ท่านเจ้าคุณเจริญยิ่งในสมณธรรม เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนางานคณะสงฆ์สู่สังคม ชุมชน และประเทศชาติอันเป็นภิญโญประโยชน์ สอดคล้องสวัสดิ์ตลอดกาลนาน

(สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า)

กรมการมหาดเล็กราชเลขา

เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

มุกิตาธรรมกถา

ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนสมณศักดิ์ให้ พระมงคลวชิรากร เป็นพระราชอาคันตุกะชั้นราช มีราชทินนามว่า พระราชปัญญาวชิรากร บวรธรรมโสภิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะชั้นราช สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลง ณ วันที่ ๒๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๖๗ เป็นปีที่ ๙ ในรัชกาลปัจจุบัน นับเป็นปีดิถีอันเป็นมงคลแก่ท่านและกัลยาณมิตร ฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์

พระราชปัญญาวชิรากร (สมบัตินุญฉวโร น.ธ.เอก, ป.ธ.๕, ร.บ.,ร.ป.ม.,ปรด.(กิตติ) (สาขาการจัดการ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เลขาธิการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ท่านเจ้าคุณเป็นพระสงฆ์รุ่นใหม่ทำงานคณะสงฆ์เชิงบูรณาการ ทำงานประสานแบบ บ-ว-ร โดยเฉพาะการทำงานในตำแหน่งกรรมการและเลขานุการงานสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ท่านเจ้าคุณเป็นพระสงฆ์ที่มีบุคลิกลักษณะการทำงานแบบ กระฉับกระเฉง ว่องไว เข้าใจงาน และสนองงานอย่างจริงจัง เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน กระบวนการทำงานใหม่ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรสงฆ์ และพระศาสนา โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนฐานราก โดยเฉพาะงานด้านสาธารณสงเคราะห์ที่ต้องติดตามไปตามภูมิภาคต่างๆ

สำหรับหนังสือชื่อ “การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย” เล่มนี้ บรรจุสาระสำคัญของงานเชิงแนวคิดทฤษฎี หลักการ และแนวปฏิบัติการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ที่ท่านเจ้าคุณสามารถดึงแนวคิดสมัยใหม่มาแนะนำเสนอ แต่ไม่ทิ้งแนวคิดหลักการสำคัญที่เหมาะสมกับบริบทการพัฒนาประเทศไทย กล่าวคือแนวคิดการทำงานภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อให้การทำงานคณะสงฆ์ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ประสานสอดคล้องกันและกัน องค์กรความรู้ที่บรรจุในหนังสือเล่มนี้เป็นเสมือนการ “เพิ่มแนวคิด เติมแนวทาง” การทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จึงขออ้างอิงคุณพระศรีรัตนตรัย อำนวยชัยให้ท่านเจ้าคุณพระราชปัญญาวชิรากร จงเจริญในสมณเพศอันงดงาม และเป็นกำลังของคณะสงฆ์ ผลักดันกิจการอันเป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาและประชาชนให้ผาสุกยิ่งๆ ขึ้นไป

(พระพรหมโมลี)

กรรมการมหาเถรสมาคม

เจ้าคณะภาค ๕

เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ

ประธานสำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูต ไปต่างประเทศ

มุกิตาคุณกถา

นับเป็นข่าวอันเป็นมงคลที่ พระมงคลวชิรากร ได้รับพระบรมราชโองการโปรดพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนสมณศักดิ์ให้เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามว่า พระราชปัญญาวชิรากร บวรธรรมโสภิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะชั้นราช สถิต ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร

ท่านเจ้าคุณพระราชปัญญาวชิรากร เป็นพระสงฆ์ที่มุ่งมั่นการทำงานอย่างสม่ำเสมอ รับผิดชอบต่อหน้าที่และทำหน้าที่ได้อย่างน่าชื่นชม งานด้านสาธารณสงเคราะห์เป็นงานที่เสียสละ ผู้ทำงานด้านนี้จึงเริ่มต้นจากการเสียสละก่อน โดยจะสังเกตจากวิธีการทำงาน การเดินทางไปยังภูมิภาคต่างๆ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ เคยได้ยินได้ฟังอยู่เสมอว่า งานสาธารณสงเคราะห์เป็นงานที่ไม่เพียงการมอบวัตถุสิ่งของเท่านั้น แต่เป็นงานที่ต้องนำไปสู่การพัฒนาและต่อยอดอย่างยั่งยืนด้วย ท่านเจ้าคุณเป็นพระที่มีวิสัยทัศน์ (Vision) มองการณ์ไกลในงานด้านพัฒนา การลงพื้นที่เป็นเหมือนสนามการใช้ชีวิตของประชาชน ลงไปดู เดินไปถาม เชิญมาพบและพูดคุย เป็นการทำงานที่ไม่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างพระกับโยม ซึ่งนับว่าเป็นพระสงฆ์รุ่นใหม่ไฟแรงที่ทำงานให้คณะสงฆ์อย่างมีพลังและมีความหวังเสมอ

นอกจากหน้าที่การงานที่ทำเป็นปกติแล้ว ยังมีเวลาพากเพียรเขียนหนังสืออีกด้วย หนังสือ “การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย” เป็นงานทางวิชาการ ที่สามารถรวบรวมทั้งแนวคิดหลักการทำงานที่หลากหลาย และย้ำถึงบทบาทการทำงานของคณะสงฆ์ ที่ต้องเชื่อมประสานและสัมพันธ์อย่างมีจุดมุ่งหมายชัดเจน แสดงให้เห็นว่าท่านเจ้าคุณเป็นผู้ใฝ่ศึกษาวิทยาการสมัยใหม่อยู่เสมอๆ การเก็บรวบรวมองค์ความรู้เหล่านี้ไว้ จะเป็นอนุพรรณชนิดสำคัญอย่างหนึ่งที่คอยเสริมเติมสิ่งที่ยังพร่องให้เต็ม

ด้วยเจตนาดีของท่านนี้ จึงขอให้ท่านเจ้าคุณเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป
ขอให้การทำงานได้บรรลุผล ปราศจากอุปสรรคขัดขวาง มีสติพละ ชั้นดีพละ
และปัญญาพละ ที่สามารถจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดำเนินแนวทาง
ไปถึงจุดหมายอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมวงกว้างต่อไป

(พระธรรมวชิโรดม)

เจ้าอาวาสวัดสังเวชวิศยาราม

เจ้าคณะภาค ๖

รองอธิการบดี ฝ่ายกิจการนิสิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มุทิตากวี

ถวาย พระราชปัญญาธิรากร

(สมบัติ ญาณวโร น.ธ.เอก, ป.ธ.๕, ร.บ., ร.ป.ม., ปรด.(กิตติ) (การจัดการ))

พระ สงฆ์โสภณพร้อม	สืลคุณ
ราช ขัตติยะบุญ	ส่งให้
ปัญญา กอรปการุญ	นำกิจ
วชิรากร เทิดไท้	แต่งให้ เต็มเต็ม
ได้ศักดิ์สงฆ์สมสงฆ์ดำรงแล้ว	พิพัฒนาแผ้วกอบปรกกิจพินิจหมาย
มุ่งมั่นกิจทำกิจทั้งใจกาย	มีคลอนคลายที่ทำตอกย้ำมา
ทั้งใฝ่เรียนใฝ่รู้มีหน่วยรู้	เป็นนักสู้สู้งานบุกฟันฝ่า
งานไกลไกลเดินทางมีร้างลา	ใช้อุตสาหะธรรมประจำใจ
งานสาธารณคืองานเสียสละ	เริ่มที่พระต่อที่ชนผลยิ่งใหญ่
ธรรมทูตหนึ่งงานถิ่นฐานไกล	ประสานได้เหมาะสมชื่นชมงาน
เป็นพระหนุ่มรักงานการศึกษา	ปริญญาเกียรติคุณหนุนเสริมฐาน
กิตติคุณนั้นหรือก็คืองาน	พระคุณท่านรับมอบประกอบคุณ
ขออำนาจพระไตรรัตน์จรัสแล้ว	บุญถ่องแถวปกเกศวิเศษสุนทร์
ขออำนาจเทวาช่วยมาจุน	เจ็ดจรรุญจรัสสวัสดิ์เทอญฯ

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

พระราชปิตุจฉาจารย์

(สมณศักดิ์ ญาณวโร น.น.ช.ก., ป.จ.๕, ว.น., ร.ป.ม., ปวท. (กิตติมศักดิ์))
 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร

คำปรารภ

การรวบรวมและเรียบเรียงหนังสือการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยเล่มนี้ เป็นการรวบรวมมาจากการตั้งข้อสังเกตและตั้งคำถามเวลาได้มีโอกาสสนองงานคณะสงฆ์ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ ทั้งในส่วนกลางและในส่วนภูมิภาค เมื่อครั้งในอดีต พระมหาเถระพระเถระผู้ที่มีหน้าที่ในการปกครองและมีหน้าที่ในการบริหารวัด ท่านได้ทุ่มเทเสียสละอุทิศตนเป็นहितานุहितประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อการแก้วิกฤตสังคมชุมชน ในฐานะที่เป็นผู้ใกล้ชิดที่สุดกับชุมชน เนื่องจากวัดที่ตั้งอยู่นั้นอยู่ใกล้กับชุมชน เวลามีภัยพิบัติต่างๆ พระเถระท่านจะทราบและเข้าถึงกับชุมชนได้อย่างรวดเร็ว เหตุเพราะพระเถระทั้งหลายนั้น มีความเมตตาตั้งความกรุณากับชุมชน ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดกับพระศาสนา อุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนา ตลอดถึงให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมของพระสงฆ์ต่อเนื่องเรื่อยมา

ด้วยเหตุนี้เอง งานสาธารณสงเคราะห์ในอดีตของคณะสงฆ์ไทย จึงเป็นงานที่เกื้อหนุนสังคมชุมชน โดยไม่เคยขาด ทั้งที่สมัยนั้น เครื่องมือสื่อสารยังไม่ก้าวหน้าทันสมัยเหมือนในยุคปัจจุบัน แต่การทำหน้าที่สาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์นั้น เป็นการทำแบบจิตอาสา มีความเมตตาปรารถนาดีต่อญาติโยม เหตุเพราะญาติโยมได้เกื้อกูลพระสงฆ์ ต่างคนต่างได้อาศัย น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า พริกบ้านเหนือ เปลือกบ้านใต้ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ผูกพันกันฉันทิมาตริสนิพเหมือนครอบครัวเดียวกัน เพราะการที่คณะสงฆ์ในอดีตท่านทำไว้ดี การบอกต่อการเล่าต่อจึงสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ส่งผลให้พระสงฆ์สามเณรรุ่นใหม่ในปัจจุบันได้สืบต่อสานต่อ ผ่านกระบวนการผ่านวิธีการ แนวทางการดำเนินการผ่านกระบวนการปกครองคณะสงฆ์ งานสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานด้านที่ ๖ ในบรรดางานทั้ง ๖ ด้านนั้น ประกอบด้วย ๑.ด้านการปกครอง ๒.ด้านการศึกษา ๓.ด้านการเผยแผ่ ๔.ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๕.ด้านการสาธารณูปการ และ ๖.ด้านการสาธารณสงเคราะห์

นับตั้งแต่มีปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาเป็นต้นมา งานสาธารณสงเคราะห์ได้ขยายผลออกไปอย่างเป็นรูปธรรม พระเถระในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ได้เปิดวัดเป็นศูนย์กลางบริการชุมชน ในรูปแบบต่างๆ เพื่อช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่สังคมชุมชน โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย และการได้สนองงาน **เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า** กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม และการได้ลงพื้นที่ไปรับฟัง ไปร่วมกิจกรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพระสงฆ์สาธารณสงเคราะห์ และพระสงฆ์นักพัฒนา การสาธารณสงเคราะห์อยู่บ่อยครั้ง จึงได้เห็นว่ามีงานที่ควรทำ รวบรวมหนังสือ หรือคู่มือเกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการ งานสาธารณสงเคราะห์ จึงเกิดหนังสือเล่มนี้ขึ้น หนังสือเล่มนี้ จัดพิมพ์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ คือ

๑. เพื่อเป็นที่ระลึก ในโอกาสสมหามงคลที่ **พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว** ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ มีพระบรมราชโองการโปรดพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ **พระมงคลวชิรากร** เป็นพระราชราชาคณะชั้นราช ที่ **พระราชปัญญาวชิรากร**

๒. เพื่อเป็นการตอบสนองบูชาคุณ**เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า** ในฐานะที่เจ้าประคุณฯ เป็นอาจารย์ ผู้ประสิทธิ์วิชางานต่างๆ ให้ และเจ้าประคุณฯ เป็นผู้ให้โอกาสในการสนองงาน ในฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ และสนองงานอื่นๆ ที่เจ้าประคุณฯ ได้เมตตาอบหมาย

๓. เพื่อบูชาบุพการีชน คือ **โยมพ่อโยมแม่ คุณพ่อโสภะ-คุณแม่แรมหนองหงอก** และถวายเป็นอากรียบูชา ต่อครูบาอาจารย์ผู้ที่เคยสั่งสอนอบรมมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๔. เพื่อเป็นการสนองงานคณะสงฆ์ ในฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ นับตั้งแต่ได้รับมอบหมายหน้าที่

๕. เพื่อเป็นการตอบแทนน้ำใจ ต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ที่ได้มีเมตตาที่มีน้ำใจ ถวายปริญญาคุณูปการบัณฑิตศึกษาศาสตร์ สาขาการจัดการ

หวังว่าหนังสือเล่มนี้ คงจะมีประโยชน์ไม่มากนักน้อยสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ขอกราบขอบพระคุณพระมหาเถระ พระเถระ ครูบาอาจารย์ เพื่อนสหธรรมิก ที่คอยส่งเสริมสนับสนุนให้การปฏิบัติหน้าที่ราบรื่นด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณคณะสงฆ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ที่เมตตาคอยแนะนำสิ่งละอันพันละน้อยในการสนองงานคณะสงฆ์ ขออนุโมทนาขอคุณอุบาสก อุบาสิกา วัดพระเชตุพน ที่คอยเกื้อกูลสนับสนุนการทำหน้าที่ ขอขอบคุณอาจารย์เจ้าคุณ **พระปัญญาวชิรบัณฑิต รศ.ดร.** รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ให้คำชี้แนะ ทั้งในส่วนเนื้อหาและบทสรุป ขอขอบคุณอาจารย์ **พระครูปริยัตริ์รัตนคุณ บัณฑิต รศ.ดร.** ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทีมงานที่เมตตาตรวจเนื้อหาสาระภาพรวมของเล่ม ขออนุโมทนาขอใจ นายศิริชัย ศรีรัมย์ อุบาสกวัดศรัทธาธรรม เท็กซัส สหรัฐอเมริกา อดีตพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ที่ได้เสียสละเวลา ในการจัดรวบรวมเนื้อหาสาระในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ ให้ครบถ้วนด้วยดี หากว่าหนังสือเล่มนี้ มีความผิดพลาดประการใด ผู้รวบรวมขอน้อมรับเพื่อจะนำไปแก้ไขปรับปรุงในโอกาสต่อไป

(พระราชปัญญาวชิรากร)

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

สารบัญ

บทนำ	๒๑
บทที่ ๒ แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการจัดการ	XX
บทที่ ๓ พระพุทธศาสนากับการสาธารณสุขสงเคราะห์	XX
บทที่ ๔ วัดและพระสงฆ์กับการสาธารณสุขสงเคราะห์	XX
บทที่ ๕ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับการพัฒนาที่ยั่งยืน สืบสาน และต่อยอด แนวทางอารยเกษตร	XX
บทที่ ๖ การจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์ไทย	XX
บทที่ ๗ การจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์ไทย เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	XX

พระสงฆ์และชาวบ้าน มีวิถีชีวิตการเป็นอยู่โดยการพึ่งพาอาศัยกัน พระสงฆ์ผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าออกบวชในพระพุทธศาสนา รับนโยบาย การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากพระพุทธองค์ ผู้เป็นบรมครูของเหล่าเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ดังพุทธพจน์ที่ประทานแด่เหล่าอริยสาวกชุดแรกให้ออกไป ประกาศพระศาสนา ว่า

“จรถ ภิกขเว จาริกัม พหุชนหิตาย
พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย”
“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป
เพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก
เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก
เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก
เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล
เพื่อความสุขแก่เทพดา และมนุษย์ทั้งหลาย”^๑

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๓๕

จากพุทธพจน์นี้ แสดงให้ถึงพุทธประสงค์ที่จะให้เหล่าสาวกออกไป
สงเคราะห์ชาวโลกด้วยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของสัตว์โลกทั้งหลาย และที่สำคัญ
พระพุทธองค์ก็ทรงตั้งพุทธบัญญัติไว้เป็นวินัยของพระสงฆ์ ให้ชีวิตของ
พระสงฆ์ต้องผูกพันอยู่กับชาวบ้าน ไม่อาจตัดขาดจากสังคมภายนอกได้ คือ
ต้องอาศัยปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค
ที่ชาวบ้านเขาถวายให้ นี่แสดงให้เห็นถึงการดำรงชีวิตอยู่ของพระสงฆ์กับ
ชาวบ้านต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน ผูกพันกันอยู่ และอำนวยความสะดวกแก่กัน
ตามหลักพุทธพจน์ที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มื
อุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอด้วยจีวร บิณฑบาต
เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร” “แม้เธอ
ทั้งหลาย ก็จงเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พรหมณ์และคฤหบดี
ทั้งหลาย จงแสดงธรรม . . . จงประกาศวิธีดำเนินชีวิตอย่าง
ประเสริฐ (พรหมจรรย์ - มรรค ๘) . . . แก่พรหมณ์และ
คฤหบดีเหล่านั้นเถิด “ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิต
(ชาวบ้านกับพระสงฆ์) ต่างอาศัยกันและกัน โดยทางอามิสทาน
(การให้สิ่งของปัจจัย ๔) กับธรรมทาน (การให้ธรรม) ดำเนินชีวิต
อันประเสริฐ (พรหมจรรย์ - มรรค ๘) นี้ เพื่อสลัดโอฆกิเลส
กำจัดทุกข์ให้หมดสิ้น ด้วยวิธีการดังกล่าวมานี้”^๒

^๒ ชุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๘๗/๓๑๔

พระพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ทรงประทานแด่เหล่าอริยสาวกรุ่นแรก
ให้ออกไปประกาศพระพุทธศาสนาจำนวน ๖๐ รูป และพุทธบัญญัติที่ทรงวาง
เอาไว้ให้พระสงฆ์เป็นหลักปฏิบัติ แสดงให้เห็นถึงพุทธประสงค์ว่า วิถีชีวิตของ
พระสงฆ์กับชาวบ้านนั้นต่างเกื้อกูลกัน พึ่งพาอาศัยกัน ทำให้อยู่อาศัยถึงสภาพ
สังคมไทยในอดีต วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งด้านการศึกษา ด้านการแพทย์
และด้านศูนย์รวมทางจิตใจ ตลอดถึงเป็นศูนย์รวมของความสามัคคีในชุมชน
พระสงฆ์เป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ในปัจจุบันเราอาจจะ
เห็นกิจกรรมต่างๆ ที่มีวัดเป็นศูนย์กลาง มีพระสงฆ์เป็นผู้นำน้อยลง ก็อาจ
เนื่องมาจากพระสงฆ์เองก็เอาตัวออกห่างจากชาวบ้าน โดยปราศจากความเข้าใจ
และการพัฒนาของสังคมในปัจจุบันเน้นไปที่เทคโนโลยี ความเจริญทางวัตถุ
ความเจริญทางเศรษฐกิจ บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมจึงลดน้อยถอยลงไปด้วย

ดังนั้น เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วิถีชีวิตของพระสงฆ์และชาวบ้าน กลับไป
เป็นวิถีที่สอดคล้องอาศัยพึ่งพากันและกัน เพื่อความเจริญงอกงามทั้งภายใน
และภายนอก พระไม่ถูกมองว่าเป็นภาระของสังคม ประชาชนไม่ขาดซึ่งธรรมะ
ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า ประชาชนมีความสุข กิจกรรมพระศาสนาเจริญรุ่งเรือง
องค์กรสงฆ์จึงได้มีการปรับปรุงพัฒนาแนวทางในการเผยแผ่กิจการพระพุทธศาสนา
โดยหน่วยการปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย คือ มหาเถรสมาคม ได้กำหนด
ให้มีการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยได้มีคำสั่งที่ ๒/๒๕๔๙ แต่งตั้ง
คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ของมหาเถรสมาคม ลงวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๙
จากนั้น คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ได้มีการประชุมจัดทำแผนยุทธศาสตร์
การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ตามภารกิจรอบงานคณะสงฆ์ ๖ ด้าน
ประกอบด้วย ๑) ด้านปกครอง ๒) ด้านศาสนศึกษา ๓) ด้านศึกษาสงเคราะห์
๔) ด้านเผยแผ่ ๕) ด้านสาธารณูปการ ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์

โดยฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม มีสมเด็จพระมหาธีราจารย์ (ปสฤทธิ เขมังกโร) กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นประธานคณะกรรมการพร้อมคณะกรรมการอีก ๑๕ รูป/คน โดยมีพระราชปัญญาวัชรกร (สมบัติญาณวโร) เป็นกรรมการและเลขานุการ เพื่อขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณสงเคราะห์ และเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๐ ที่ประชุมมหาเถรสมาคม ได้พิจารณาเห็นชอบแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา และให้ดำเนินการได้ทันที โดยมีเป้าหมายของการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา คือ เพื่อการเติบโตของพระพุทธศาสนาสู่ความยั่งยืนตามพันธกิจทั้ง ๖ ด้าน ดังนี้

- ๑) ด้านการปกครอง มีการบริหารจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- ๒) ด้านศาสนศึกษา มีการจัดและการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม
- ๓) ด้านการเผยแผ่ มีการสื่อพุทธธรรมสู่สังคมให้เกิดสันติสุข
- ๔) ด้านศึกษาสงเคราะห์ สนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์แก่คนทุกชั้น
- ๕) ด้านสาธารณูปการ การบริหารจัดการศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- ๖) ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีการอนุเคราะห์และสงเคราะห์ประโยชน์ส่วนรวม

การดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคมนั้น เป็นกิจการพระพุทธศาสนาในด้านที่พระสงฆ์ ได้กลับมามีบทบาทในการเข้าไปช่วยเหลืออนุเคราะห์ชาวบ้าน เป็นเวทีที่พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทใกล้ชิดกับชาวบ้าน ทั้งในยามปกติพระสงฆ์ได้เปิดวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ทำกิจกรรมต่างๆ พัฒนาชาวบ้านในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดำรงชีวิต

ตามกรอบของศีลธรรมอันดี แม้กระทั่งในยามวิกฤติพระสงฆ์ก็เป็นผู้นำประสานความช่วยเหลือให้ชาวบ้านได้รับการบรรเทาทุกข์ทั้งทางกาย และลงพื้นที่ให้กำลังใจ เป็นการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์อีกทางหนึ่ง

ในการบริหารงานกิจการพระพุทธศาสนานั้น ต้องอาศัยหลักและวิธีการด้านการจัดการเข้ามาบริหารองค์กร ตั้งแต่การจัดตั้งองค์กรและดำเนินโครงการกิจกรรมต่างๆ การจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่มาช่วยในการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กรที่ตั้งไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจการพระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย เป็นกิจการที่ต้องอาศัยความร่วมมือกับหลายฝ่ายเพื่อจะสนับสนุน ส่งเสริมให้งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เป็นไปตามกรอบและเป้าหมายที่กำหนดไว้ และเพื่อสนับสนุนงานกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มหาชน พัฒนาให้เกิดกิจกรรมที่ส่งเสริมบทบาทการทำหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ที่ครอบคลุม ทั้งมิติการสงเคราะห์ มิติการเกื้อกูล มิติการพัฒนา และมิติการบูรณาการ เพื่อสนองตอบเป้าหมายของการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาที่ว่า “เพื่อการเติบโตของพระพุทธศาสนาสู่ความยั่งยืน”

จึงได้รวบรวม แนวคิด หลักการ วิธีการ ที่ส่งเสริมการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยเพื่อไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และเพื่อเป็นแนวทางให้พระสงฆ์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เป็นแนวทางการปฏิบัติ และพัฒนากิจการงานพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปตามหลักที่พระพุทธองค์ประทานไว้ให้เป็นหลักว่า “ชีวิตของพระสงฆ์และชาวบ้าน อาศัย และพึ่งพาเกื้อกูลกัน” เพื่อความเจริญงอกงามแห่งศีลและธรรมสืบไป

๑. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย

พระพุทธศาสนา มีพระศาสดาทรงพระนามเมื่อประสูติว่า เจ้าชายสิทธัตถะเป็นพระราชกุมารแห่งเมืองกบิลพัสดุ์ พระบิดาทรงพระนามว่าสุทโธทนะ พระมารดาทรงพระนามว่า พระนางสิริมหามายา เมื่อเจริญวัยได้รับการศึกษาศิลปวิทยาเป็นอย่างดี ครั้นพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษา ได้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธราหรือพิมพา เมื่อพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา ทรงมีพระโอรสพระองค์หนึ่ง พระนามว่า ราहुล และในปีเดียวกันนี้เอง ก็ทรงพิจารณาเห็นว่ามนุษย์สัตว์ทั้งหลายต่างก็ตกอยู่ในเงื่อนไขของความเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยไม่มีใครจะเอาชนะได้ ทุกคนยอมจำนน แต่พระองค์กลับเห็นว่าจะต้องมีทางออก มีหนทางแก้ไขได้จึงตัดสินใจออกผนวช เพื่อแสวงหาโมกขธรรม คือ หนทางแห่งการหลุดพ้น จากความทุกข์อันเกิดมาจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย และความทุกข์อื่นๆ อีกนานับประการ

หลังจากพระองค์เสด็จออกผนวชแล้วได้ ๖ ปี ผ่านการศึกษาค้นคว้าปฏิบัติอย่างหนักก็ได้ค้นพบหนทางแห่งการหลุดพ้นที่เรียกว่า ตรัสรู้ และทรงได้พระนามใหม่ว่า “พุทธะ” แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน และการตรัสรู้นี้เป็นการตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ไม่มีครูอาจารย์หรือเจ้าลัทธิคนใดมาสอน จึงทรงมีพระนามว่า “สัมมาสัมพุทธะ” แปลว่า ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง ดังนั้นคำว่า “ศาสนาพุทธ” จึงแปลว่า “ศาสนาหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หรือของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน”

เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ได้สั่งสอนธรรมะคือหนทางแห่งการพ้นทุกข์ให้แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ให้รู้ตามผู้รู้ธรรมะคนแรกชื่อ โภณทัณฑุญะ พร้อมกับขอบวชเป็นพระสงฆ์รูปแรกในพระพุทธศาสนา จากนั้นก็มีผู้รู้ตามอีกเป็นจำนวนมาก จวบจนพระองค์มีพระชนมพรรษาได้ ๘๐ ปี ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ ๔๕ พรรษา ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน

แต่ก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ได้ทรงตั้งพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ให้ดูแลพระพุทธศาสนาสืบแทนพระองค์^๓

ศาสนาพุทธเข้าสู่ประเทศไทยหลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ประมาณ พ.ศ. ๒๓๖ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนต่างๆ รวม ๙ สาย ในส่วนของประเทศไทยเชื่อกันว่ามีคณะของสมณทูตซึ่งมีพระโสณะเถระและพระอุตตระเถระเป็นหัวหน้าคณะ เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก ในดินแดนแถบสุวรรณภูมิ ในกาลต่อๆ มา จึงทำให้คนไทยโดยเฉพาะองค์พระมหากษัตริย์ไทย ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยนับถือพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ มีวัดเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีพระภิกษุสามเณรประจำอยู่ในวัดทั้งหลายทั่วประเทศ คนไทยที่ร่วมกันเข้าเป็นสังคมเล็ก เช่น ครอบครัว เพื่อนมิตรสหาย จนเป็นสังคมใหญ่ คือ ชนชาติไทยทั้งหมด ได้มีระบบ หรือเงื่อนไขแห่งสังคมเนื่องมาจากพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ตั้งแต่ระบบความเชื่อ ได้เกิดระบบความเชื่อถือในพระรัตนตรัย ในกรรมหรือในบุญและบาป ความดี ความชั่ว หรือ ผิด ชอบ ชั่ว ดี ตามหลักพระพุทธศาสนา ตลอดถึงโลกนี้ โลกหน้า นรก สวรรค์ ระบบความเชื่อนี้ นับว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงของคนไทยเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามา และได้รับนับถือพระพุทธศาสนา และความเชื่อถือที่สำคัญนั้นคือ ความเชื่อถือในพระรัตนตรัย ที่แปลว่า รัตนะทั้ง ๓ ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ อันเป็นสิ่งที่พึงเคารพสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา^๔

^๓ กรมการศาสนา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๖๒), หน้า ๔.

^๔ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย และเรื่องความเชื่อ, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐) หน้า ๖๒.

สังคมไทยได้รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน วิถีชีวิตตั้งแต่การเกิดจนตายก็เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาได้เข้ามาผูกพันอยู่กับแนวคิด ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณีของคนไทย นับแต่อดีตวัดเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย และเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันของพุทธศาสนิกชน เช่น เป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่อบรมศีลธรรม เป็นสถานที่พยาบาล เป็นสถานศึกษาของชุมชน และเป็นสถานสงเคราะห์แก่ประชาชนผู้ยากไร้ มีพระสงฆ์เป็นกำลังสำคัญในการดำเนินกิจการพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำของชุมชนในด้านจิตวิญญาณ เป็นผู้ชี้ทางให้ประชาชนได้รู้ถึงอะไรเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล แนะนำประชาชนให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม มีความรักความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน^๕

ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยนั้น ไม่เพียงแต่มีผลต่อชาวพุทธในด้านการส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม และการพัฒนาจิตใจและปัญญาเท่านั้น หากยังมีผลต่อกระบวนการทางสังคม เช่น พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองตลอดมา พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ทำให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย มีการเรียนรู้ด้านหลักพุทธธรรมและวิธีการปฏิบัติตามแนวพระพุทธศาสนา ทำให้เป็นที่พึ่งและที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนเอาไว้ในขณะเดียวกัน พระพุทธศาสนาก็ได้สร้างพื้นฐานทางจิตใจและคุณธรรมอันดีงามแก่คนไทย เช่น ความเมตตา กรุณา ความกตัญญูกตเวที ความสุภาพอ่อนโยน การประณีตประนอมกัน เป็นต้น และเป็นรากฐานที่สำคัญของศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของไทย หลักธรรม เช่น ทศพิธราชธรรมได้ใช้เป็นหลักสำคัญในการปกครองประเทศของพระมหากษัตริย์และผู้ปกครอง หลักธรรมเรื่องศีล ๕ สังคหวัตถุ ๔ และฆราวาสธรรม ๔ ได้ใช้เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของ

^๕ พินิจ ลาภานานนท์ และคณะ, แนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคม สังคหวัตถุ และสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ, (นนทบุรี: นิตยธรรมการพิมพ์), หน้า ๑๐

คนไทยทำให้สังคมไทยมีความสงบ เรียบร้อย ประเทศชาติมีความเจริญมั่นคงจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ความยากจนและปัญหาเชิงสังคมวัฒนธรรมอยู่บ้างก็ตาม^๖

พระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นศาสนาประจำชาติ และอยู่เคียงคู่กับชาติไทยมาโดยตลอด ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญต่อสังคมไทยพอสรุปได้ดังนี้^๗

๑) **พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย** เพราะคนไทยนำหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และลักษณะนิสัยของคนไทยมีจิตใจที่ดีงามในทุกๆ ด้าน มีความเป็นมิตรกับทุกคน เป็นต้น

๒) **พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปกครองประเทศ** กษัตริย์ทุกพระองค์ของไทย ได้นำเอาหลักธรรมพระพุทธศาสนาไปใช้ในการปกครองประเทศ เช่น **ทศพิธราชธรรม** ตลอดมา หรือใช้หลัก **“ธรรมาธิปไตย”** และหลัก**อุปการนิยธรรม** เป็นหลักในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น

๓) **พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ** เนื่องจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนามุ่งเน้นให้เกิดความรักความสามัคคีกัน มีความเมตตากรุณาต่อกัน เป็นต้น จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชนชาวไทยให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน

๔) **พระพุทธศาสนาเป็นที่มาของวัฒนธรรมไทย** ด้วยวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันกับพระพุทธศาสนา จึงเป็นกรอบในการปฏิบัติตนตามหลักพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาต่างๆ เช่น การบวช การแต่งงาน การทำบุญ เนื่องในพิธีการต่างๆ การปฏิบัติตนตามประเพณีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมไทยจนถึงปัจจุบัน

^๖ พระมหาสุทิตย์ อาภาโร ดร., **พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙) หน้า ๓๔๓

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๙-๑๐

๕) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นสถาบันหลักของสังคมไทย พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สังคมไทยส่วนใหญ่นับถือ และสืบทอดกันมาเป็นช้านาน ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญของวิถีชีวิตของคนไทย พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญในด้านต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา ด้านสังคม และด้านศิลปกรรม

๖) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยผูกพันอยู่อย่างแนบแน่นกับพระพุทธศาสนา ซึมแทรกผสมผสานอยู่ในแนวความคิด จิตใจ และกิจกรรมแทบทุกก้าวของชีวิต โดยตลอดเวลายาวนาน โดยยังคงเนื้อหาสาระเดิมที่บริสุทธิ์ไว้ได้ก็มี ถูกดัดแปลงเสริมแต่งตลอดจนปนเปไปกับความเชื่อถือและข้อปฏิบัติสายอื่น หรือผันแปรในด้านเหตุอื่นๆ จนผิดเพี้ยนไปจากเดิมก็มาก

๗) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นเอกลักษณ์ของชาติ การที่พระพุทธศาสนาอยู่กับคนไทยมาช้านาน จึงก่อให้เกิดการซึมซาบเอาหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนาให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ก่อให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยที่ไม่เหมือนกับชาติอื่นๆ ที่เป็นเอกลักษณ์เด่น ได้แก่ รักความเป็นอิสระ และความมีน้ำใจไมตรี

๘) พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นมรดกของชาติ หลักฐานทางคัมภีร์และศาสนาวัดถุ ซึ่งนักประวัติศาสตร์โบราณคดีเชื่อว่า พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิก่อน พ.ศ. ๕๐๐ แต่ศรัทธาความเชื่อของปวงชนก็เป็นไปตามยุคสมัย พระพุทธศาสนาจึงรุ่งเรืองและเสื่อมลงตามกาลสมัยด้วย จนกระทั่งพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ได้สถาปนากรุงสุโขทัย และรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ครั้นราว พ.ศ. ๑๘๓๖ พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้อาราธนาพระสงฆ์ลังกาวงศ์จากนครศรีธรรมราชไปกรุงสุโขทัย และอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาจนมั่นคงยืนนานมาในปัจจุบันนี้

๙) พระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรม ชนชาติหนึ่งๆ นอกจากมีหน้าที่ต้องพัฒนาประเทศชาติของตนเองแล้ว ก็พึงมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และส่งเสริมอารยธรรมโลกด้วย ชนชาติไทยเป็นชนชาติที่เก่าแก่มาชนชาติหนึ่ง มีวัฒนธรรมที่เจริญก้าวหน้าอย่างสูงมาตลอดเวลายาวนาน จึงได้มีส่วนร่วมในการสร้างเสริมอารยธรรมของโลกด้วย แม้ว่าจะอยู่ในขอบเขตที่ไม่กว้างนัก ส่วนร่วมที่ว่านี้ก็คือ ศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งพัฒนาขึ้นมาจนมีแบบแผนเป็นของตนเอง อย่างที่เรียกว่ามีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเด่นชัด ศิลปวัฒนธรรมไทยเหล่านี้มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่

๑๐) พระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่โลก พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานอารยธรรมที่สำคัญของโลกดังที่ได้กล่าวมาแล้ว พระพุทธศาสนายังช่วยสร้างความสงบสุขให้แก่ชาวโลกได้ หากศึกษาในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา มีทั้งการสร้างสรรคอารยธรรมและสันติภาพแก่มวลมนุษย์ นั่นคือ พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในประเทศอินเดียหรือชมพูทวีป พระพุทธศาสนาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมอินเดีย กล่าวคือสังคมอินเดียเคยนับถือพระพรหมเป็นเทพเจ้าสูงสุด ผู้สร้างผู้บันดาลทุกสิ่ง มีการบูชาัญญเทพเจ้า แล้วก็มีกำหนดมนุษย์เป็นวรรณะต่างๆ โดยชาติกำเนิดเป็นกษัตริย์ เป็นพราหมณ์ เป็นแพศย์ เป็นศูทร แล้วก็ถือว่าพราหมณ์เป็นผู้ที่ติดต่อสื่อสารกับเทพเจ้ากับพระพรหม เป็นผู้รู้ความต้องการของพระองค์ เป็นผู้รับเอาคำสั่งสอนมารักษา มีการผูกขาดการศึกษาให้อยู่ในวรรณะสูง คนวรรณะต่ำเรียนไม่ได้ เป็นต้น เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเหล่านี้อย่างมากมาย เช่น เรื่องวรรณะ ๔ พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับ แต่ให้ถือหลักว่า “คนมิใช่ประเสริฐหรือต่ำทรามเพราะชาติกำเนิด แต่จะประเสริฐหรือต่ำทรามเพราะการกระทำ” แล้วก็มิให้มัวหวังผลจากการอ่อนนอบนุชาญญสอนให้เปลี่ยนการบูชาัญญหรือเลิกการบูชาัญญ ให้หันมาหวังผลจากการกระทำนี้คือการ “ประกาศอิสรภาพของมนุษย์”

นับเป็นเวลาหลายศตวรรษ ที่พระพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกลงในสังคมไทย จนได้กลายเป็นแม่แบบและต้นตอของจารีตประเพณีทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย และเป็นแหล่งที่มาแห่งคุณค่าของคนไทยในด้านต่างๆ พระพุทธศาสนากับชนชาติไทยจึงมีความสัมพันธ์แบบแนบแน่น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม พระพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์และพื้นฐานของความผูกพันของคนในชาติและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติ ความเจริญรุ่งเรืองของชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา และในทำนองเดียวกันกับความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ก็บ่งชี้ถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ และความสถาพรของสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วย

ดังนั้น ความมั่นคงของชาติ พระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์จึงไม่อาจแยกจากกันได้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวแสดงผ่านบทบาทของพระสงฆ์ที่นอกจากจะใกล้ชิดกับประชาชน เป็นที่พึ่งทางใจ ให้บริการศาสนกิจต่างๆ แล้วยังทำหน้าที่ให้บริการด้านอื่นแก่ชุมชน เช่น เป็นครูสอนหนังสือ เป็นหมอแผนโบราณ เป็นผู้นำในการพัฒนาโครงการต่างๆ เป็นผู้ประสานความช่วยเหลือต่างๆ แก่ชุมชน ในขณะเดียวกัน ประชาชนและชนชั้นปกครองต่างก็ให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ อันเรียกได้ว่า เป็นการกระทำหน้าที่ของส่วนประกอบทางสังคมที่พึ่งปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา

ในปัจจุบันประเทศไทยมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจทำให้สังคมไทย เปลี่ยนเป็นสังคมเมือง ความสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชน ในสังคมเปลี่ยนไป เป็นต่างคนต่างอยู่ เป็นสังคมบริโภคนิยม ความเสื่อมถอยทางศีลธรรม จริยธรรมมีมากขึ้น และขาดศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่สังเกตได้จากปรากฏการณ์ทางสังคมไทยหลายประการ เช่น ผู้เข้าวัดส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ วัยรุ่นหนุ่มสาวไม่นิยมเข้าวัดอันเนื่องมาจากสาเหตุ คือ พระภิกษุ

บางส่วนกระทำผิดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตนไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน เป็นต้น แต่ภาระหน้าที่ที่สำคัญของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทยคือ ทำหน้าที่สงเคราะห์เป็นงานหลัก งานสงเคราะห์นี้พระสงฆ์จะทำการสงเคราะห์โดยตรงทางด้านจิตใจ เช่น การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็น ทางด้านจิตใจ การสงเคราะห์บำรุงขวัญด้วยการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการประโลมจิตใจแก่ประชาชน

ส่วนการสงเคราะห์ด้านวัตถุนั้นก็มิโดยอ้อม เช่น การขอความช่วยเหลือในการทำงานสาธารณประโยชน์ หรือเชิญชวนให้นำสิ่งของมาบริจาคแก่ประชาชนที่ประสบภัยพิบัติ เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์นับว่าเป็นงานสำคัญของคณะสงฆ์ โดยมหาเถรสมาคมได้กำหนดหน้าที่ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อย การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ในเขตปกครองของตนให้ดำเนินไปได้ด้วยดี สถาบันสงฆ์ไทยได้เล็งเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย จึงถือว่าเป็นหน้าที่และภาระสำคัญที่ต้องเข้าไปมีบทบาท โดยให้การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่ประชาชน ทั้งด้านจิตใจ และวัตถุ ตลอดจนด้านต่างๆ เพื่อช่วยบรรเทาความทุกข์ยากของคนในสังคม และเพื่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนาคู่ชนชาติไทยสืบไป

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ในอดีตสถาบันสงฆ์เป็นสถาบันที่มีความสำคัญอย่างมาก พระสงฆ์มีฐานะทางสังคมสูงมากในสังคมไทย ถือเป็นผู้นำทางจิตใจ และมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนมาโดยตลอด เพราะทั้งพระสงฆ์และวัดกับพุทธศาสนิกชนต่างต้องพึ่งอาศัยซึ่งกันและกัน ตั้งแต่สมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้ากำหนดให้พระสงฆ์ต้องดำรงชีพโดยการรับอาหารบิณฑบาตและปัจจัยสี่จากชาวบ้าน และตอบแทนชาวบ้านด้วยการให้ธรรม และปฏิบัติธรรม แนะนำให้ประชาชนนำเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม ไม่อยู่บนความประมาท หรือเสื่อมถอยในทางศีลธรรมและจริยธรรม มีธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องดีงามเกื้อกูลแก่ผู้อื่น ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการสร้างสังคม ให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเป็นปึกแผ่นตลอดมา

ในปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ได้นำพาวิถีชีวิตของผู้คนให้เกี่ยวข้องกับสถาบันทางศาสนาลดน้อยลง การดำเนินงานขององค์กรทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบันนั้น องค์กรทางพระพุทธศาสนาต้องปรับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้สังคมสมัยใหม่เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และมีส่วนร่วมในการนำกิจการพระพุทธศาสนาเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสมัยใหม่ ในบทบาทให้การสงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา และบูรณาการ เพื่อยกระดับกระบวนการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนและสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น กิจการพระพุทธศาสนาจึงมีการปฏิรูปมาเป็นลำดับ ดังจะเห็นได้จากวิวัฒนาการการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในอดีตนั้น เริ่มตั้งแต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นได้ทรงดับขันธปรินิพพาน แล้วมีพระภิกษุได้กล่าวจาบจ้วงพระศาสดาว่า^๕

“การที่พระพุทธเจ้าไปแล้วนั้นดีแล้ว เพราะเวลาที่ทรงพระชนม์อยู่นั้น มีแต่ทรงห้ามไม่ให้ทำอย่างโน้นอย่างนี้ เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้ว พวกเราจักทำตามชอบใจได้”^๕

ด้วยเหตุนี้จึงได้เกิดมีการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ เป็นการร้อยกรองพระธรรมวินัยซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา และหลังจากนั้นก็มีการทำสังคายนาต่อมาเรื่อยๆ จากครั้งที่ ๑ ถึงครั้งที่ ๑๑ ตั้งแต่ดินแดนพุทธภูมิจนถึงประเทศไทย ซึ่งแต่ก่อนเรียกว่า “ดินแดนสุวรรณภูมิ” มีหลายประเทศด้วยกันนั้น มีการวิวัฒนาการพระพุทธศาสนาเรื่อยๆ ซึ่งเมื่อกล่าวถึงประเทศไทยแล้วนั้น เราได้รับพระพุทธศาสนาจากการส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ รวม ๙ สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งเป็นกษัตริย์อินเดียในขณะนั้น โดยสำหรับประเทศไทยได้รวมอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมินั้นด้วย จากนั้นก็เริ่มเข้าไปที่พระพุทธศาสนาจะเริ่มต้นเป็นสมัยต่างๆ ตั้งแต่ สมัยทวารวดี สมัยอาณาจักรอัยลาว สมัยอาณาจักรศรีวิชัย สมัยลพบุรี สมัยแบบพุกาม สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยาเป็นลำดับต่างๆ และไปถึงสมัยกรุงธนบุรี และเริ่มมีการปกครองพระสงฆ์อย่างจริงจังในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เรื่อยมา

^๕ พระครูปลัดเฉลิมพร อภิวิโร, “การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในด้านการปกครองโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม”, (วารสารมหาจุฬานาครธรรม, ปีที่ ๘ ฉบับที่ (๖ มิถุนายน ๒๕๖๔) : หน้า ๑๓๘

^๕ (วิ.จ. (ไทย). ๗/๒/๓๐๒-๓๐๔)

และในสมัยการปกครองรัชกาลที่ ๘ ทางคณะรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เกิดความสอดคล้องกับการปกครองแบบใหม่ รวมไปถึงบ้านเมืองที่จะสามารถปกครองและดูแลพระสงฆ์ได้ง่าย จึงมีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ขึ้น หลังจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกฉบับหนึ่งคือ “**พรบ.สงฆ์ ๒๕๐๕**” เพื่อให้การบริหารจัดการคณะสงฆ์มีระบบและระเบียบมากขึ้น มีการตั้งมหาเถรสมาคมขึ้นในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ เพื่อที่จะได้มีการบริหารกิจการคณะสงฆ์แบบครอบคลุมและง่ายขึ้นกว่าเดิม การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในอดีตนั้น มีการปฏิรูปเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม ในการสร้างความศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชน และยังส่งเสริมให้พระสงฆ์มีจริยวัตรที่งดงาม เพื่อเป็นเนื่อนาบุญในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้คงอยู่กับประเทศไทยสืบมาจนถึงปัจจุบัน

สภาพสังคมประเทศไทยในปัจจุบันมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย อันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เป็นต้น ทำให้ประชาชนมีการดำรงชีวิตที่ค่อนข้างฝืดเคือง ไม่สะดวกเท่าที่ควรจะเป็น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการแก้ไขปัญหาต่างๆ เหล่านั้นให้ดีขึ้น กิจการพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะไม่มี ความคลาดเคลื่อน ทนทานต่อการพิสูจน์ แต่การนำพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันอาจจะมีรูปแบบที่ไม่เหมาะสมไม่ควร ได้รับการตำหนิจากคนทั่วไปถึงความไม่ทันต่อเหตุการณ์ สาเหตุหลักของปัญหาดังกล่าว มาจากองค์กรศาสนา โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณร ซึ่งได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็น “**ผู้นำทางจิตวิญญาณ**” บางรูปได้ประพฤติไม่เหมาะสม ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งศรัทธา มีการดัดแปลงหลักธรรมคำสอนผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง เพื่อเอื้อประโยชน์แก่ตัวเอง^{๑๑}

^{๑๑} พระราชวรเมธี และคณะ, แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ๒๕๖๐-๒๕๖๔ “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ”, (มปท., มปป.), หน้า ๑๔

ด้วยเหตุนี้สภาปฏิรูปแห่งชาติจึงได้เสนอแนะให้มีการปฏิรูปองค์กรพระพุทธศาสนาตามที่คณะกรรมการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาใน ๔ ประเด็นหลัก คือ

๑) เรื่องทรัพย์สินของวัดและพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่า มีพระสงฆ์บางรูปแสดงความอวดรวย ใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ ทำให้เห็นว่าเป็นผู้สะสมมากกว่าเสียสละ และทรัพย์สินของวัดไม่มีการแสดงบัญชีทรัพย์สินให้พุทธศาสนิกชนได้รับรู้ถึงที่มาที่ไปของเงินบริจาค ไม่มีการตรวจสอบความโปร่งใส

๒) เรื่องปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย นำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธา เนื่องจากเห็นว่า มีพระสงฆ์บางรูปที่ประพฤตินอกกลุ่มนอกทาง ประพฤติไม่เหมาะสม ทั้งนี้ เพราะไม่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน สั่งสอนประชาชนตามความเข้าใจของตัวเองที่คิดว่าถูกต้อง หรือสอนตามแบบอย่างโบราณาจารย์ที่เคยสั่งสอนกันมาจากอดีต

๓) เรื่องการทำพระธรรมวินัยให้วิปริตและการประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย เนื่องจากมีพระภิกษุบางรูปที่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพอสมควร แต่ดัดแปลงหลักธรรมคำสอนนั้นให้เอื้อประโยชน์แก่ตัวเอง สร้างความเข้าใจผิดแก่พุทธศาสนิกชนผู้เคารพนับถือและปฏิบัติตาม จนเข้าใจว่านั่นคือพระพุทธศาสนาที่แท้จริง

๔) เรื่องฝ่ายอาณาจักรที่จะต้องเข้าไปสนับสนุน ปกป้อง ค้ำครองกิจการพระพุทธศาสนา เพราะเห็นว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ไม่สามารถที่จะบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนาให้เรียบร้อยดีงามได้ องค์กรทางพระพุทธศาสนาขาดความทันสมัย แก้ไขปัญหาได้ไม่ทันท่วงที

อาศัยเหตุดังกล่าว สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ จึงนำข้อเสนอให้คณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบคณะรัฐมนตรี พิจารณาแล้ว มีมติให้ฝ่ายศาสนจักร คือ มหาเถรสมาคม ดำเนินการหาแนวทางในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา แล้วนำเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป

มหาเถรสมาคม ในฐานะองค์กรปกครองสูงสุดทางพระพุทธศาสนา มีมติ มอบหมายให้กรรมการมหาเถรสมาคม ๓ รูป คือ พระพรหมมุนี พระพรหมโมลี และพระพรหมบัณฑิต เป็นผู้แทนของมหาเถรสมาคมในการจัดทำแนวทางการปฏิรูปฯ เสนอคณะรัฐมนตรี โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

๑) กำหนดกรอบการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ๖ ด้าน ตามพันธกิจ คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยเพิ่มการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกเข้าด้วย เป็นกรอบการดำเนินการที่เรียกว่า ๖+๑

๒) กำหนดกรอบการดำเนินงาน

๓) ระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน

๔) ดำเนินงานตามกรอบภารกิจของคณะสงฆ์

๕) ขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ

คณะรัฐมนตรี ในคราวประชุมเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ที่ประชุมมีมติรับทราบผลการพิจารณา หรือผลการดำเนินการตามที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะที่เป็นสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม เสนอ โดยได้กำหนดระยะเวลาดำเนินการเป็น ๓ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ การรับรู้บริบทสังคม โดยการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน

ระยะที่ ๒ การนำไปปฏิบัติ โดยนำความคิดเห็นจากที่ได้รับฟังมากำหนด ตามภาระงานของคณะสงฆ์ ๖ ด้าน แล้วดำเนินการยกร่าง แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

ระยะที่ ๓ การรับรู้ผล โดยนำร่างแผนยุทธศาสตร์เสนอขออนุมัติต่อ มหาเถรสมาคม แล้วดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์นั้น พร้อมทั้งติดตามรายงานผลให้มหาเถรสมาคมทราบโดยละเอียด

ดังนั้น คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม จึงได้มีการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา คือ ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ตาม กรอบงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน เพื่อเป็นการปรับปรุง และพัฒนาแนวทางการดำเนินงานของกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทยทุกด้าน เพื่อความเจริญ มั่นคงสถาพรของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยสืบไป

สรุปความว่า การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา คือ การทำให้สมควร หรือการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อความมั่นคงและรักษา ซึ่งความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในพระพุทธศาสนา องค์กรทางพระพุทธศาสนา จึงมีการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาเรื่อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การปฏิรูป กิจการพระพุทธศาสนานั้นก็เพื่อปรับปรุงระบบ ระเบียบ วิธีการในการรักษา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สมควรและเหมาะสมเป็นปัจจุบัน เพื่อความดำรง คงมั่นของพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่สังคมไทยสืบไป

เพื่อให้เข้าใจแนวคิดและหลักการจัดการในมิติต่างๆ ที่จะส่งผลให้การดำเนินการของกิจการพระพุทธศาสนาด้านสาธารณสงเคราะห์ในปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จนั้น จึงได้รวบรวมแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ (Management) ที่จะเข้ามาช่วยในการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาอย่างมีระบบ ระเบียบ และจำเป็นต้องอาศัยวิสัยทัศน์ของผู้นำองค์กร คือ เจ้าคณะพระสังฆาธิการในระดับต่างๆ เป็นส่วนประกอบ อาศัยการวางแผนอย่างมีขั้นตอน เนื่องจากการจัดการเป็นการบริหารองค์รวม ผู้นำองค์กรต้องอาศัยความสามารถ ที่จะต้องมีกลยุทธ์ในการจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับองค์กรและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงไม่ล้มเหลว

การดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย เป็นงานที่พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วม ตั้งแต่เป็นผู้นำ เป็นผู้ประสาน เป็นผู้ดำเนินการ โครงการต่างๆ เป็นต้น เป็นงานที่ต้องอาศัยกลุ่มคนหลายกลุ่มเข้ามาร่วมด้วยช่วยกัน ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ จึงต้องอาศัยแนวคิดและหลักการจัดการเข้ามาช่วยในการดำเนินงาน

หลักการจัดการ คือ สารสำคัญที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินงานหรือกระบวนการจัดการของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป เพื่อที่จะได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ร่วมกัน โดยคำนึงถึงการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ทำให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลมากที่สุด และบรรลุเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ โดยอาศัยกระบวนการจัดการ

ทั้งนี้ การดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ต้องให้ความสำคัญกับองค์ความรู้และความชำนาญในหลักการจัดการ เพื่อประสานทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้ได้ประโยชน์สูงสุดตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีของ “การจัดการ” หรือ “การบริหาร” ที่บรรดาเหล่านักวิชาการได้ให้ความหมายเอาไว้ดังนี้

๑. ความหมายของการจัดการ (Management)

การจัดการ (Management) หมายถึง การดำเนินการในการวางแผน ตัดสินใจ การจัดองค์กร การนำ การควบคุมทรัพยากรพื้นฐานขององค์กร อันได้แก่ ทรัพยากรการเงิน สินทรัพย์ถาวร ข้อมูล และทรัพยากรมนุษย์ เพื่อที่จะช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^๑

การจัดการ (Management) หมายถึง การดำเนินให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์การจัดการ^๒

การจัดการ (Management) หมายถึง การปฏิบัติงาน กิจกรรมขั้นตอนทั้งหลาย หรือกระบวนการที่นักบริหารนำมาใช้ในหน่วยงาน การบริหารมีลักษณะผสมผสานกันของทั้งศาสตร์และศิลป์^๓

^๑ ตูลา มหาพสุธานนท์, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: พี เอ็น เค แอนด์ สกายพริ้นตังส์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๔๒.

^๒ Harold D. Koontz and Cyril O'Donnell, **Principles of Management**, (New York: McGraw-Hill, ๑๙๗๒), P. ๔๓.

^๓ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น: สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร, ๒๕๔๕), หน้า ๔๐.

การจัดการ (Management) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)^๔

การจัดการ (Management) หมายถึง ชุดของหน้าที่ต่างๆ (A set of functions) ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) หมายถึง การใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า (Cost-effective) การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective) หมายถึง การตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (Right decision) และมีการปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผลสำเร็จของการจัดการจึงจำเป็นต้องมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กัน^๕

สรุปความว่า การจัดการ (Management) การดำเนินงานขององค์กรหรือหน่วยงานที่ต้องอาศัยการวางแผน การจัดการองค์การ การสั่งการ การควบคุม และการตัดสินใจดำเนินกิจการขององค์กร โดยอาศัยปัจจัยหลายอย่าง ทั้งคน เงิน และวัสดุสิ่งของ เข้ามาเป็นอุปกรณ์ในการจัดการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่องค์กรตั้งไว้ ด้วยความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลควบคู่กันไป

^๔ Hell Riegel, Don and Slocum, John W, **Management**. (๓rd ed.), (Sydney: Addison – Wesley, ๑๙๗๒), P. ๙

^๕ Griffin, Ricky W, **Management**. (๖th ed), (Boston, MA: Houghton Mifflin Company, ๑๙๙๙), P. ๔

๒. แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการ (Management Concept)

การดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย เป็นงานที่ต้องอาศัยหลักการบริหารจัดการเข้ามาช่วยในการประสานส่วนต่างๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ตลอดจนองค์กรภาคีเครือข่ายอื่นๆ เข้ามาเป็นส่วนประกอบสำคัญในการดำเนินงานต่างๆ ทั้งในภาวะปกติและในภาวะวิกฤติ การบริหารจัดการจะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้ดำเนินการต้องอาศัยหลักการปฏิบัติงาน โดยศึกษาจากแนวคิดและทฤษฎีทางการบริหารจัดการเข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญ ในการตัดสินใจดำเนินงานโครงการต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน

ทฤษฎีการบริหารจัดการมีวิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบันนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๕ แนวความคิด คือ

แนวคิดที่ ๑ แนวคิดแบบดั้งเดิม (Classic Approach)

แนวคิดทางการบริหารแบบดั้งเดิมนี้นี้ เป็นแนวคิดเก่าที่สุดของการบริหารที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน แม้จะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง แต่หลักการที่สำคัญๆ ยังคงใช้อยู่ เป็นแนวคิดที่ยอมรับกันมาก โดยเน้นว่า การบริหารจะมีกระบวนการที่ใช้ในการบริหารงานทุกประเภท จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เป็นวิธีการบริหารที่เป็นสากล แนวคิดการบริหารแบบดั้งเดิมนี้นี้ ประกอบด้วย ๔ แนวคิด คือ

๑) การบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ (Scientific Management)

ผู้ที่ริเริ่มหลักการนี้ขึ้นมาคือ เฟรดเดอริก เทย์เลอร์ (Frederick Taylor) ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของการบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ โดยจากการสังเกตเห็นว่า บริษัทที่เขาทำงานอยู่นั้นมีผลผลิตต่ำ ขาดประสิทธิภาพ งานสูญเสียมามาก และงานไม่มีระบบ เขาจึงพัฒนาหลักการ ๔ ข้อ ของการบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ ดังนี้

๑.๑ งานทุกงานต้องกำหนดวิธีการทำงานขึ้นมาก่อน โดยการค้นคว้าและทดลองหาวิธีทำงานที่ดีที่สุดขึ้นมา และกำหนดให้ทุกคนต้องทำงานตามวิธีที่กำหนดนั้น คนงานจะเลือกวิธีการทำงานตามใจชอบไม่ได้ วิธีการทำงานจะรวมถึงการเคลื่อนไหว การใช้เวลา สภาพการทำงาน และมาตรฐานของงาน

๑.๒ คนงานที่จะรับเข้ามาทำงานจะต้องมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก เพื่อหาว่าแต่ละคนมีความรู้ความสามารถตรงตามความต้องการของงาน

๑.๓ คนงานทุกคนจะต้องรับการอบรม ก่อนมอบหมายให้ทำงาน โดยหาว่าแต่ละคนเหมาะที่จะทำงานอะไร จะได้มอบหมายงานให้ถูก และตรงกับความรู้ความสามารถ

๑.๔ ฝ่ายบริหารจะต้องควบคุมดูแลและร่วมมือกับพนักงานผู้ปฏิบัติงาน ฝ่ายบริหารงานวางแผนว่าพนักงานจะทำงานอย่างไร เมื่อมีปัญหาการปฏิบัติงานจะแก้ไขอย่างไร โดยแยกงานบริหารกับงานปฏิบัติออกจากกัน

๒) การบริหารงานเชิงระบบ (Systematic Management)

เป็นการกำหนดกระบวนการ และขั้นตอนของการทำงานทั้งระบบให้สอดคล้องกันตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ โดยเน้นความสัมพันธ์ภายในของการดำเนินงาน เป้าหมายของการบริหารงานเชิงระบบ คือ

๒.๑ ต้องระบุหน้าที่และความรับผิดชอบของงานไว้อย่างชัดเจน

๒.๒ กำหนดวิธีการที่เป็นมาตรฐานสำหรับใช้ในการทำงาน

๒.๓ กำหนดวิธีการอย่างชัดเจนในการเก็บรวบรวม ดำเนินการ การส่ง และการวิเคราะห์ข้อมูล

๒.๔ กำหนดระบบบัญชีและการควบคุม เพื่อสะดวกต่อการประสานงานภายใน

๓) หลักการบริหาร (Administrative Principle) บุคคลสำคัญที่กำหนดหลักการบริหารนี้ขึ้นมาคือ เฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) หลักที่กำหนดขึ้นมา มี ๒ เรื่อง คือ หน้าที่ทางการบริหาร และหลักการบริหารหน้าที่ทางการบริหาร กำหนดไว้ ๕ หน้าที่ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม ส่วนหลักการบริหารมี ๑๔ ข้อ คือ

- ๓.๑ การแบ่งงานกันทำ
- ๓.๒ อำนาจสั่งการ
- ๓.๓ ระเบียบวินัย
- ๓.๔ คำสั่งอย่างเดียวกัน หรือความเป็นเอกภาพของการบังคับบัญชา
- ๓.๕ ทิศทางการทำงานอย่างเดียวกัน
- ๓.๖ ผลประโยชน์ของพนักงานเป็นเรื่องรองประโยชน์ขององค์กร
- ๓.๗ หลักการจ่ายค่าตอบแทน
- ๓.๘ การรวมอำนาจ
- ๓.๙ สายการบังคับบัญชา
- ๓.๑๐ การมีระเบียบ
- ๓.๑๑ ความเท่าเทียมกัน
- ๓.๑๒ ความมั่นคงในการทำงาน
- ๓.๑๓ หลักความคิดริเริ่ม
- ๓.๑๔ หลักความสามัคคี

๔) **หลักราชการ (Bureaucracy)** บุคคลที่มีแนวคิดในเรื่องนี้คือ Max Weber ซึ่งเขาเชื่อว่าโครงสร้างองค์กรตามหลักราชการจัดความแตกต่างของผู้บริหารที่ทำงานอยู่ในองค์กรเดียวกัน แต่มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และเป้าหมายในการทำงานไม่เท่ากัน แม้ว่าองค์กรจะกำหนดมาตรฐานงาน

ขึ้นมาแล้วก็ตาม แต่อาจทำงานได้ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน แต่การกำหนดโครงสร้างองค์กรและความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานต่างๆ ให้เหมาะสม เพราะกฎเกณฑ์ข้อบังคับขององค์กร จะทำให้พฤติกรรมของคนเป็นแบบเดียวกัน และอำนาจบังคับบัญชาจะทำให้สั่งการได้ดีกว่าจะใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ทำให้งานขององค์กรดำเนินต่อเนื่องตามโครงสร้างองค์กร โดยไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ลักษณะองค์กรที่จัดแบบระบบราชการเป็นรูปแบบขององค์กรที่จัดอย่างมีเหตุผล มีระเบียบ และการใช้อำนาจอย่างถูกหลักการซึ่งมีลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ

- ๔.๑ มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน
- ๔.๒ มีสายการบังคับบัญชาลดหลั่นกันลงมา
- ๔.๓ มีระเบียบและกฎเกณฑ์อย่างเป็นทางการ
- ๔.๔ ไม่มีความเป็นส่วนตัว
- ๔.๕ การกำหนดหน้าที่ในอาชีพการงานยึดหลักคุณธรรม^๖

แนวคิดที่ ๒ แนวคิดมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Approach)

ปัจจัยตัวบุคคลในการทำงานเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น นับตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๒๐ เป็นต้นมา ทำให้ผู้บริหารหันมาสนใจเรื่องของคนหรือพฤติกรรมของคน แนวคิดทางการบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์ หรือการบริหารแนวพฤติกรรมหรือพฤติกรรมองค์กร เป็นแนวคิดที่มีสมมติฐานว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความต้องการให้ความคิดของตนเองเป็นจริง ซึ่งเน้นที่การจูงใจ ความเป็นผู้นำ การทำงานเป็นทีมและการบริหารความขัดแย้งในการบริหารงานองค์กร ถือว่าปัจจัยตัวบุคคลมีความสำคัญในการทำงานนั้น มีนักบริหารจำนวนมากสนใจมาตั้งแต่ยุคปี ค.ศ. ๑๙๘๙ เป็นต้นมา การบริหารตามแนวมนุษยสัมพันธ์ต้องอาศัยทฤษฎีการบริหาร ๔ ทฤษฎี ได้แก่

^๖ เสนาะ ตีแยว, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖-๔๙.

๑) ทฤษฎีความต้องการของคน หรือทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ ทฤษฎีนี้อธิบายความต้องการของมนุษย์เรียงลำดับเป็นชั้นๆ ตั้งแต่ต่ำสุดจนสูงสุด ดังนี้

- ๑.๑ ความต้องการของร่างกาย
- ๑.๒ ความต้องการความปลอดภัย
- ๑.๓ ความต้องการทางสังคม
- ๑.๔ ความต้องการให้ตัวเองมีความสำคัญ
- ๑.๕ ความต้องการให้ความคิดของตัวเองเป็นจริง

๒) ทฤษฎีเอกซ์และวาย เป็นสมมติฐานที่เกี่ยวกับคน เป็นแนวคิดของ Douglas McGregor ได้เสนอทฤษฎีการจูงใจที่เรียกว่า ทฤษฎี X และทฤษฎี Y ดังนี้คือ

ทฤษฎี X ตั้งอยู่บนสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ดังนี้

๑. มนุษย์โดยทั่วไปไม่ชอบทำงาน และจะพยายามหลีกเลี่ยงงานให้มากที่สุด
๒. มนุษย์ส่วนใหญ่ถูกบังคับขู่เข็ญด้วยการลงโทษ เพื่อให้เขามีความพยายามทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร
๓. โดยธรรมชาติมนุษย์ชอบที่จะได้รับคำสั่ง ต้องการที่จะหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ และไม่ค่อยมีความทะเยอทะยาน แต่ต้องการความมั่นคงปลอดภัยเหนือสิ่งอื่นใด

ทฤษฎี Y ตั้งอยู่บนสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ดังนี้

๑. การใช้ความพยายามทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจในการทำงาน ไม่ใช่เป็นสิ่งยุ่งยากลำบากอะไรเลย แท้ที่จริงแล้วการทำงานเหมือนกับการเล่นหรือการพักผ่อน

๒. ทรัพยากรมนุษย์มีความสามารถในการควบคุมตัวเองให้ทำงานไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ โดยไม่ต้องควบคุมบังคับ

๓. การสร้างความผูกพันต่อองค์กร เป็นผลมาจากการให้รางวัลตามความสำเร็จของผลงาน

๔. ภายใต้อาณัติที่เหมาะสม มนุษย์โดยทั่วไปเรียนรู้ไม่เพียงแต่การยอมรับเท่านั้น แต่ยังแสวงหาความรับผิดชอบเพิ่มอีกด้วย

๕. ความสามารถในการจินตนาการ ความเฉลียวฉลาด และความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาขององค์กร มีอยู่กว้างขวางในตัวมนุษย์

๖. ภายใต้อาณัติของคนที่ในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ความสามารถทางสติปัญญาของคนในองค์กร มีโอกาสแสดงความสามารถเพียงบางส่วนเท่านั้น

จะเห็นได้ว่า หากผู้บริหารยอมรับทฤษฎี X แล้ว จะใช้วิธีการจูงใจให้คนทำงานโดยการควบคุมอย่างใกล้ชิด เพื่อให้เกิดความเกรงกลัวและไม่เปิดโอกาสให้คนอื่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แต่หากผู้บริหารยอมรับทฤษฎี Y แล้ว จะใช้วิธีการจูงใจโดยเปิดโอกาสให้คนอื่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน มีการมอบหมายงานให้ทำ ซึ่งทฤษฎี Y นับว่าเป็นทฤษฎีที่มีประโยชน์ต่อการจูงใจในการทำงานเป็นอย่างมาก^๗

๓) ทฤษฎีบุคลิกภาพกับองค์กร กล่าวคือ การบริหารตามแนวตั้งเดิม อาจไม่เหมาะสมกับบุคลิกภาพของคนที่มีภาวะความเป็นเด็กแต่ไม่ทุกคน เพราะภาวะความเป็นเด็กมักจะชอบทำตามความรู้สึกของตัวเอง แต่จะขัดแย้งกับบุคลิกภาพของคนที่มีความเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถควบคุมตัวเองในทางบวก จะทำให้คนไม่ว่าจะมีภาวะความเป็นเด็ก หรือความเป็นผู้ใหญ่ทำงานอย่าง

^๗ Douglas McGregor, *The Human Side of Enterprise*, (New York : McGraw – Hill, ๑๙๖๐), pp. ๓๓.

มีประสิทธิภาพ และได้ผลผลิตสูง แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงมากก็คือ การใช้วิธีการทางการบริหารขัดแย้งกับบุคลิกภาพของคน จะสร้างปัญหาทางการบริหารให้เกิดขึ้น ส่งผลต่อการขาดงาน การมาสาย การต่อต้านอำนาจ และการวางเฉยต่อกฎข้อบังคับ

๔) **ทฤษฎีความเป็นผู้นำ** ทฤษฎีความเป็นผู้นำนี้เน้นพฤติกรรมที่ทำให้ผู้นำประสบความสำเร็จในการทำงาน ซึ่งเสมือนแบบในการทำงานนั่นเอง ทฤษฎีแยกออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ คือ

๔.๑ ทฤษฎีที่มหาวิทยาลัยไอโอวาสรุปไว้ เป็นพฤติกรรมการทำงาน ๓ แบบคือ แบบประชาธิปไตย แบบเผด็จการ และแบบเสรี

๔.๒ ทฤษฎีผู้นำของมหาวิทยาลัยโอไฮโอสเตท ได้แยกผู้นำตามความสัมพันธ์ของผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ ๒ พฤติกรรมคือ ผู้นำที่เห็นใจคน และผู้นำที่มุ่งโครงสร้าง

๔.๓ ทฤษฎีของมหาวิทยาลัยมิชิแกน แยกผู้นำไว้ ๒ พฤติกรรมคือ ผู้นำที่เน้นคน และผู้นำที่เน้นผลผลิต

๔.๔ ทฤษฎี Managerial Grid เป็นทฤษฎีที่เน้นเช่นเดียวกับทฤษฎีของมหาวิทยาลัยมิชิแกน แต่วัดเป็นค่า ๔ พฤติกรรม ผู้นำที่สนใจคน กับผู้นำที่สนใจผลผลิต โดยมีค่า เป็น ๙,๙ ๑,๙ ๙,๑ ๑,๑ ตามลำดับ^๕

ภาวะผู้นำตามแนวตาข่ายการจัดการ (The Managerial Grid) บอกรถึงพฤติกรรมผู้นำ ๒ มิติ คือ

๑) **มิติที่ผู้นำมุ่งให้ความสนใจเกี่ยวกับการผลิต (Concern for Production)** หมายถึง การที่ผู้นำสนใจในสิ่งต่างๆ เช่น คุณภาพของการตัดสินใจเลือกนโยบาย วิธีการและกระบวนการผลิต การให้ทีมงานวิจัยเกี่ยวกับการผลิต คุณภาพของการบริการ งานที่มีประสิทธิภาพ และปริมาณของผลผลิต

^๕ เสนาะ ตีเยวาร์, หลักการบริหาร, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๕๐-๕๓.

๒) **มิติที่ผู้นำมุ่งให้ความสนใจต่อคนผลิต หรือต่อผู้ปฏิบัติงาน (Concern for People)** คือ การที่ผู้นำทำให้ผู้ตามเต็มใจยอมรับในเป้าหมายของงาน ผู้นำยอมรับและยกย่องในเกียรติของลูกน้อง ศรัทธาในความรับผิดชอบระหว่างลูกน้องกับตนเอง จัดสภาพการทำงานที่ดีให้ และพยายามสร้างความพอใจในการมีความสัมพันธ์ที่ดี

แบบ ๑,๑ การจัดการแบบปล่อยตามสบาย (Impoverished Management) การจัดแบบนี้ ผู้นำสนใจทั้งการผลิตและผู้ปฏิบัติงาน (คนผลิต) ต่ำ คือไม่ค่อยสนใจความต้องการและเป้าหมายขององค์กร ละทิ้งงาน ใช้เวลาในแต่ละวันเพียงทำหน้าที่เป็นผู้นำข้อมูล หรือนโยบายต่างๆ จากผู้บริหารในระดับสูง ผ่านทางผู้นำไปสู่ผู้ปฏิบัติงานเท่านั้นเอง การจัดการแบบนี้อาจจะทำให้องค์กรเสื่อมถอยลงได้

แบบ ๙,๙ การจัดการแบบเน้นการทำงานเป็นทีม (Team Management) เป็นการจัดการที่ผู้นำให้ความสำคัญและเอาใจใส่ทั้งการผลิตและผู้ปฏิบัติงานสูงทั้งสองอย่าง ผู้นำแบบนี้จะพยายามทำให้เป้าหมายขององค์กรประสบความสำเร็จ ในขณะที่เดียวกันก็สนองความต้องการของผู้ปฏิบัติงานได้ด้วย การจัดการแบบนี้ถือเป็นการจัดการที่ดีที่สุด

แบบ ๑,๙ การจัดการที่เน้นการสมาคม (Country Club Management) คือ การบริหารที่ให้ความสนใจการผลิตน้อย แต่สนใจผู้ผลิตมาก มุ่งสร้างความพึงพอใจด้วยการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นเพื่อนในการทำงาน แต่ไม่ค่อยสนใจ หรือพยายามที่จะทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์กร

แบบ ๙,๑ การจัดการแบบเน้นอำนาจและการเชื่อฟัง (Authority-Obedience) การจัดการแบบนี้จะให้ความสนใจการผลิตสูง สนใจผู้ปฏิบัติงานน้อย มุ่งใช้อำนาจให้ผู้ปฏิบัติงานเชื่อฟัง และปฏิบัติตามความต้องการของผู้นำ สรุปรว่าเป็นการบริหารที่ค่อนข้างจะเผด็จการ และเอาใจใส่แต่การผลิตหรืองาน เป็นสำคัญ

แบบ ๕,๕ การจัดการแบบพบกันครึ่งทางระหว่างการผลิตและคนผลิต (Organization Man Management) เป็นการจัดการที่ให้ความสนใจต่อการผลิตปานกลาง และพยายามสร้างความสมดุลในการสนใจผู้ปฏิบัติงานด้วย โดยการธำรงรักษาขวัญกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจ แต่ก็ได้ให้ความสำคัญของผู้ปฏิบัติงานสูงกว่าการผลิต สรุปรว่าการจัดการแบบนี้ ผู้นำจะไม่ค่อยวางเป้าหมายของงานสูงไปนัก และค่อนข้างไม่เผด็จการ รวมทั้งยังรับฟังความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานด้วย

แนวคิดที่ ๓ แนวคิดเชิงปริมาณหรือการบริหารศาสตร์ (Quantitative or Management Science Approach)

แนวคิดเชิงปริมาณหรือการบริหารศาสตร์ เน้นที่การใช้เทคนิคเชิงปริมาณ หรือเทคนิคทางคณิตศาสตร์มาใช้ตัดสินใจและแก้ปัญหาทางการบริหาร การนำแนวคิดเชิงปริมาณมาใช้ก็โดยยึดสมมติฐานว่า การใช้เทคนิคคณิตศาสตร์ จะทำให้การตัดสินใจและแก้ปัญหาดีขึ้น ลักษณะสำคัญของแนวคิดการบริหารเชิงปริมาณ มีดังนี้

- ๑) เน้นการตัดสินใจเพื่อใช้ประโยชน์ทางการบริหาร
- ๒) ใช้มาตรการตัดสินใจโดยยึดหลักเศรษฐศาสตร์
- ๓) ใช้สูตรหรือรูปแบบการวิเคราะห์ทางคณิตศาสตร์หรือเชิงปริมาณ
- ๔) ต้องอาศัยเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้ประมวลข้อมูลจำนวนมาก^๙

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓-๕๔

แนวคิดที่ ๔ แนวคิดตามสถานการณ์ (Contingence Approach)

การบริหารตามสถานการณ์ มีสมมติฐานว่าสถานการณ์เป็นปัจจัยในการกำหนดวิธีการ ทางการบริหารที่จะนำไปใช้ในองค์การที่เป็นแนวคิดที่จะออกไป จากหลักการบริหารแบบดั้งเดิม ซึ่งถือว่าการบริหารเป็นสากลใช้ได้ในทุกสถานการณ์ มาเป็นการบริหารให้สอดคล้องกับสถานการณ์แต่ละอย่างให้เหมาะสม แนวความคิดการบริหารตามสถานการณ์ประกอบด้วยความสัมพันธ์ ๓ แนวคิด คือ

๑) แนวคิดเชิงระบบ เป็นแนวคิดทั่วไป และเลื่อนลอยเกินไป โดยระบุว่าทุกอย่าง ประกอบด้วยส่วนย่อยต่างๆ และส่วนย่อยเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กับภายในและมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคมการเมือง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่อยู่ภายนอกองค์กร ดังนั้น องค์กรก็เป็นเช่นเดียวกัน

๒) แนวคิดเชิงปฏิบัติ เป็นแนวคิดที่จะนำเอาส่วนประกอบเหล่านั้นมาใช้เป็นเครื่องมือ ปฏิบัติให้เกิดผลจริงในการบริหารงาน โดยพิจารณาปัจจัยที่เหมือนกันของส่วนประกอบอยู่ในกลุ่มเดียว ส่วนปัจจัยที่ต่างกันก็จัดไว้อีกจำพวกหนึ่ง จุดหมายปลายทางของแนวคิดเชิงปฏิบัติ คือ จะทำอย่างไรให้เอาส่วนประกอบเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดผลจริงในงานบริหาร

๓) การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงหลายๆ อย่าง ซึ่งเป็นเทคนิคที่กำหนดว่าจะรวมเอา ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ มาใช้ให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ได้อย่างไร

แนวคิดที่ ๕ แนวคิดสมัยใหม่ (Modern Approach)

แนวคิดการบริหารสมัยใหม่ยังคงยึดหลักการบริหารแบบดั้งเดิม แนวคิดมนุษย์สัมพันธ์ แนวคิดเชิงปริมาณ และแนวคิดตามสถานการณ์อยู่ แต่จะเลือกใช้ให้เหมาะสม เพราะไม่มีทฤษฎีการบริหารจัดการใดที่เป็นสากลและใช้ได้โดยสมบูรณ์แต่จะต้องปรับเปลี่ยน และเพิ่มแนวคิดใหม่ที่ไม่ใช่ทั้ง ๔ แนวคิด

ข้างต้นทั้งหมด เพราะภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนต้องเอามาผสมผสานให้เข้ากันอย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

แนวคิดสมัยใหม่มีสมมติฐานว่า มนุษย์เป็นสิ่งยุ่งยากซับซ้อน มีความต้องการที่หลากหลาย และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แต่มีความรู้ความสามารถที่สามารถพัฒนาได้อย่างตลอดเวลาอย่างไม่มีสิ้นสุด แนวคิดทางการบริหารจะต้องตอบรับกับความหลากหลายของมนุษย์ โดยการปรับกลยุทธ์ทางการบริหาร และแสวงหาโอกาสให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แนวคิดการบริหารสมัยใหม่นอกจากผสมผสานแนวคิดทั้ง ๔ แนวคิดเดิมแล้ว ยังต้องปรับเปลี่ยนแนวความคิดแบบดั้งเดิมบางอย่าง และเสริมด้วยแนวคิดอีก ๖ แนวคิด ได้แก่

๑) **การบริหารคุณภาพโดยรวม** มีหลักสำคัญคือ การใช้การวิเคราะห์ทางสถิติความแตกต่างของคุณภาพที่เกิดจากกระบวนการผลิต องค์กรที่มีการจัดระบบควบคุมการผลิตทางสถิติตามความคิดของ Deming จะลดความแตกต่างในเรื่องคุณภาพที่เกิดจากกระบวนการผลิตให้เหลือน้อยลง โดยในระยะแรกได้พัฒนาการควบคุมไว้ ๑๔ จุด ในกระบวนการผลิตในที่สุดจากการเริ่มต้นนี้เอง ทำให้นำไปสู่การบริหารคุณภาพซึ่งมีปรัชญาว่า จะต้องมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองตรงตามความต้องการของลูกค้า

๒) **การมุ่งสู่ความเป็นเลิศ** เป็นการรวบรวมมาตรการทั้งที่ชัดเจนและไม่ชัดเจนของบริษัท ๖๒ แห่ง ที่บริหารงานดีที่สุดของสหรัฐอเมริกา ในจำนวนนี้มีจำนวนบริษัท ๓๖ แห่ง มีความเป็นเลิศและบริหารงานมายาวนานมากกว่า ๒๐ ปี ตลอดเวลาอันยาวนานนั้นบริหารงานมีกำไร และมีนวัตกรรมมาตลอด ผลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารบริษัทเหล่านี้ และทำการวิเคราะห์ลักษณะต่างๆ ที่นำไปสู่ความเป็นเลิศก็ได้ข้อสรุปออกมา ๘ ข้อ ซึ่งลักษณะทั้ง ๘ ข้อนี้ ไม่ได้หมายความว่า ทุกบริษัทจะให้ความสำคัญเท่ากัน แต่แตกต่างกันตามสถานการณ์และลักษณะธุรกิจนั้น

ลักษณะความเป็นเลิศ ทั้ง ๘ ข้อ มีดังนี้

- ๒.๑ มุ่งการกระทำ
- ๒.๒ ความใกล้ชิดกับลูกค้า
- ๒.๓ ความเป็นอิสระและเป็นผู้ประกอบการ
- ๒.๔ การเพิ่มผลผลิตโดยอาศัยคน
- ๒.๕ วิธีการบริหารอย่างง่าย ๆ
- ๒.๖ จงทำในสิ่งที่องค์การถนัด
- ๒.๗ จัดโครงสร้างองค์การอย่างง่ายและมีพนักงานน้อย
- ๒.๘ มีทั้งเข้มงวดและผ่อนปรนขณะเดียวกัน

๓) **การลดสายการบังคับบัญชา** การลดสายการบังคับบัญชาให้สั้นลง ทำเพื่อลดค่าใช้จ่าย ปรับปรุงประสิทธิภาพและการแข่งขัน เพิ่มการให้พนักงานมีส่วนร่วมมากขึ้น ปรับตัวให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้นและมุ่งไปสู่กิจกรรมการดำเนินงานที่องค์การมีความถนัดหรือทำได้ดีที่สุด การลดสายการบังคับบัญชาให้สั้นลงนั้นองค์การทำโดยอาศัยการลดขนาด การใช้พนักงานชั่วคราว และการให้อำนาจพนักงาน

๔) **การเรียนรู้และปรับปรุงรูปแบบองค์กร** การเรียนรู้และการปรับปรุงรูปแบบองค์กรก็เพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น ผู้บริหารจะมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ทางการบริหาร และจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตัวเองใหม่ จากการทำงานโดยเป็นหัวหน้างานมาเป็นหัวหน้าทีมงาน จากวิธีการบอกว่าจะทำอะไรและทำอย่างไร มาเป็นการรับฟัง จูงใจ และสอนงาน

๕) **การแสวงจากภายนอก** เป็นกระบวนการทำสัญญาต่อบริษัทอื่น ให้ดำเนินงาน หรือให้บริการแทนองค์กรของเรา เพราะว่าองค์กรทำสัญญานั้นสามารถดำเนินการได้ดีกว่า และราคาถูกกว่าการหาแหล่งจากภายนอกอาจเกิดขึ้นเนื่องจากวิธีการหาจุดเด่นขององค์กรอื่น แล้วองค์กรของเราไม่สามารถทำได้ดีเท่าที่บริษัทอื่น จึงว่าจ้างองค์กรอื่นผลิตแทน หรือรับซื้อวัตถุดิบ หรือชิ้นส่วน

มาทำการผลิต ด้วยเหตุผลว่าชิ้นส่วนนั้นคุณภาพดีกว่า และต้นทุนถูกกว่าผลิตเอง การหาแหล่งจากภายนอก นอกจากเรื่องสินค้าและบริการแล้ว อาจรวมถึงการให้เป็นตัวแทนจำหน่าย การเก็บรักษาสินค้า การบริหารงาน หรือการใช้สถานที่ทำงานขององค์การอื่นแทนที่จะจัดตั้งขึ้นเอง การจ้างบริษัทรักษาความสะอาด รักษาความปลอดภัย และรวมทั้งการจ้างพนักงานข้างนอกทำงานแทน เป็นต้น^{๑๐}

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ ได้อธิบายไว้อีกแบบหนึ่งว่า แนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการจัดการนั้นเกิดขึ้นมาตั้งแต่ ปี ค.ศ. ๑๙๕๐ จนถึงปัจจุบัน ได้มีนักวิชาการได้สรุปรวบรวมไว้ทั้งสิ้น ๒๕ ประการ ได้แก่

๑) **แขนงการตัดสินใจ (Decision)** เป็นเทคนิคช่วยในการตัดสินใจภายใต้สภาพความเสี่ยง โดยคำนึงถึงคุณค่าและผลประโยชน์หรือขาดทุนที่คาดไว้ในแต่ละทางเลือก

๒) **ตาข่ายการบริหาร (Managerial Grid)** เป็นโมเดลทฤษฎี โดยมุ่งความสำคัญที่การผลิตและคน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหาร เทคนิคนี้ใช้พัฒนาองค์การ ซึ่งใช้ประเมินรูปแบบการจัดการของผู้นำโดยผ่านการใช้ตารางเป็นตัวแทนพิจารณา

๓) **สิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในงาน และสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในงาน (Satisfies & Dissatisfies)** มี ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยจูงใจเป็นปัจจัยภายในของบุคคล ที่มีอิทธิพลในการสร้างความพึงพอใจในการทำงาน เช่น ความก้าวหน้า ความสำเร็จ การยกย่อง เป็นต้น และปัจจัยสุขอนามัยเป็นปัจจัยภายนอก ที่ป้องกันไม่ให้งานเกิดความไม่พึงพอใจในการทำงาน การเสนอสุขอนามัย ไม่ใช่วิธีการจูงใจที่ดีที่สุด แต่เป็นการป้องกันความไม่พึงพอใจ ประกอบด้วย ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมาทำงาน หรือการขาดงานของพนักงาน เช่น นโยบายบริษัท การบังคับบัญชา ความมั่นคงในงาน ค่าตอบแทนสภาพการทำงาน เป็นต้น

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖-๖๒

๔) **ทฤษฎี X และทฤษฎี Y (Theory X and Theory Y)** เป็นทฤษฎีที่มีข้อสมมติในการบริหารว่า บุคคลทั่วไปมี ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะที่กระตือรือร้นในการทำงาน และไม่มีความกระตือรือร้นในการทำงาน

๕) **การระดมสมอง (Brainstorming)** เป็นกระบวนการที่ให้ผู้บุคคลอื่น มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่กำหนด ในช่วงที่มีการอภิปรายกลุ่มโดยเสรี โดยใช้เทคนิคกระตุ้นความคิดริเริ่มและจินตนาการของบุคคล ให้ผู้มีส่วนร่วมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่กำหนดในช่วงที่มีการอภิปรายกลุ่มโดยเสรี โดยใช้เทคนิคกระตุ้น ความคิดริเริ่มและจินตนาการของบุคคลให้ผู้มีส่วนร่วม

๖) **การฝึกอบรมแบบไวต่อความรู้สึก (Training Group)** เป็นเทคนิคที่ใช้ในการพัฒนา องค์การเพื่อเพิ่มทักษะด้านความคิดของผู้เข้าฝึกอบรมทางด้านพฤติกรรมของตนเอง และพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม

๗) **การรวมตัวระหว่างธุรกิจ (Conglomeration)** เป็นการรวมตัวระหว่างหลายธุรกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกัน การรวมตัวระหว่างธุรกิจนี้มีได้ ๒ กรณี คือ การขยายตัวไปรวมกับธุรกิจอื่น และการขายธุรกิจโดยการควบกิจการ

๘) **การบริหารจัดการโดยวัตถุประสงค์ (MBO)** เป็นขั้นตอนในการกำหนดวัตถุประสงค์ โดยผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชาร่วมกันภายในช่วงระยะเวลาที่กำหนดไว้ หรือเป็นขั้นตอนในการกำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชา เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้สำเร็จตามเป้าหมายนั้น

๙) **การกระจายธุรกิจ (Diversification)** เป็นกลยุทธ์ระดับบริษัท ซึ่งผู้จัดการพยายามที่จะใช้ทรัพยากรขององค์การให้ดียิ่งขึ้น โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ และตลาดใหม่

๑๐) **ทฤษฎี z (Theory Z)** เป็นทฤษฎีซึ่งอธิบายโครงสร้างงานในการบริหาร โดยมุ่งการตัดสินใจร่วมกัน การประเมิน และการเลื่อนตำแหน่งอย่างล่าช้า และมีการเกี่ยวข้องกันในลักษณะแบบครอบครัว

๑๑) การงบประมาณฐานศูนย์ (Zero-Base Budgeting) เป็นการ จัดสรรทรัพยากรให้กับโครงการหรือกิจกรรม เป็นเทคนิคการควบคุมซึ่งต้องการ ให้ทุกโปรแกรมการกำหนดงบประมาณของบริษัทต้องมีการสำรวจทุกปี

๑๒) การกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นขอบเขตซึ่งมีการ มอบอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจ และความรับผิดชอบไปยังระดับล่างตามสาย การบังคับบัญชาขององค์การ

๑๓) วงจรคุณภาพ (Quality Circle) เป็นกลุ่มทำงานหน่วยเล็ก ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ ๔-๑๕ คน ร่วมกันศึกษาการควบคุมคุณภาพเกี่ยวกับการ ผลิตและการปฏิบัติการอย่างมีคุณภาพ ตลอดจนระบุปัญหาและแนวทางการ แก้ปัญหา

๑๔) ความเป็นเลิศ (Excellence) ซึ่งระบุความเป็นเลิศขององค์การ ๘ ประการ คือ การมุ่งการกระทำอยู่ใกล้ชิดกับลูกค้า การส่งเสริมความอิสระ และความเป็นเจ้าของกิจการ การเพิ่มประสิทธิภาพโดยอาศัยคน มุ่งที่ค่านิยม การดำเนินธุรกิจที่เชี่ยวชาญ การมีโครงสร้างที่เรียบง่ายและมีที่ปรึกษาน้อยลง และการเข้มงวดพร้อมผ่อนปรนในขณะเดียวกัน

๑๕) การปรับโครงสร้างองค์การใหม่ (Restructuring) เป็นการ เปลี่ยนแปลงที่สำคัญในวิธีการปฏิบัติงานขององค์การ หรือเป็นวิธีเพิ่ม ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลขององค์การ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในโครงสร้างองค์การ รวมทั้งลดระดับการบริหารและส่วนประกอบของ การเปลี่ยนแปลงองค์การ การจัดหาบุคคล และการลดขนาดของปริมาณคน

๑๖) การบริหารจัดการกลุ่มธุรกิจที่ลงทุน หรือการจัดการเกี่ยวกับการ กระจายการลงทุน หรือกระจายความเสี่ยง (Portfolio management) เป็นกลยุทธ์ของบริษัทซึ่งเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์องค์ประกอบของธุรกิจ และ ผลิตภัณฑ์ แล้วกำหนดกลยุทธ์การจัดสรรทรัพยากรทางการเงิน สำหรับแต่ละ ธุรกิจและผลิตภัณฑ์นั้น

๑๗) การบริหารจัดการโดยเดินดูรอบๆ (MBWA) เป็นแนวทางในการ จัดการซึ่งเกี่ยวกับการไปเยี่ยมเยียนแผนกต่างๆ ขององค์การโดยไม่มีการแจ้ง ให้ทราบล่วงหน้า เป็นเทคนิคที่ทำให้ผู้บริหารพบปะโดยตรงกับพนักงานเพื่อ แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน

๑๘) โครงสร้างองค์การแบบเมทริกซ์ (Matrix) เป็นการจัดการใน ลักษณะแผนก แต่ขึ้นกับหน้าที่องค์การ โดยจะมีสายการบังคับบัญชา ๒ สาย ที่เกิดขึ้นพร้อมกัน คือ สายงานบังคับบัญชาที่เป็นงานประจำ และสายการบังคับ ชูษาที่เป็นงานโครงการ

๑๙) การบริหารจัดการญี่ปุ่นแบบแคมบัง (Kamban) เป็นระบบย่อย ของวิธีการควบคุมให้ทันเวลา หรือเป็นอีกชื่อหนึ่งของการควบคุมสินค้าคงเหลือ แบบทันเวลาพอดี

๒๐) การบริหารจัดการแบบผู้ประกอบการ (Intrapreneuring) เป็น กิจกรรมของผู้ประกอบการภายในองค์การ กล่าวคือ แต่ละกลุ่มมีบทบาทในการ เป็นผู้ประกอบการภายใน

๒๑) วัฒนธรรมบริษัท (Corporate Culture) เป็นระบบความเชื่อและ ค่านิยมร่วมที่มีการพัฒนาขึ้นมาภายในสังคม และชี้นำพฤติกรรมของสมาชิก หรือเป็นระบบซึ่งมีความหมายร่วมกันภายในสังคมหนึ่ง ซึ่งจะกำหนดวิธีการที่ บุคคลนำมาปฏิบัติ เป็นระบบซึ่งกำหนดโดยสมาชิกที่ทำให้สังคมหนึ่งแตกต่าง จากสังคมหนึ่ง

๒๒) การลดขนาดองค์การ (Downsizing) เป็นการปรับลดขนาดและ ขอบเขตของแรงงานลงเป็นอย่างมาก โดยพยายามค้นหาหรือกำหนดขนาดที่ เหมาะสมของแรงงานให้แก่องค์การ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของ องค์การ

๒๓) ทีมที่บริหารด้วยตนเอง (Self-Managed Teams) เป็นกลุ่มงาน อัตโนมัตินำโดยพนักงานที่ได้รับการฝึกอบรม เพื่อให้ทำงานทั้งหมดในหน่วยงานหนึ่ง โดยทีมงานนั้น

๒๕) การบริหารจัดการคุณภาพโดยรวม (TQM) เป็นการบริหารจัดการคุณภาพโดยรวม ๔ ประการ คือ มุ่งเน้นที่ความพึงพอใจของลูกค้า การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง มีการปรับปรุงคุณภาพทุกอย่างขององค์กร มีความถูกต้องแม่นยำในการวัด และมอบอำนาจให้แก่พนักงาน^{๑๑}

สรุปความว่า การบริหารจัดการมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินงานขององค์กรคณะสงฆ์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์นั้น เป็นการประสานความร่วมมือของคนในองค์กรคือ พระสังฆาธิการผู้มีภาระหน้าที่รับผิดชอบตามนโยบายของมหาเถรสมาคม ซึ่งมีอยู่ทุกจังหวัดทั่วประเทศไทย ตลอดถึงคนภายนอกองค์กร คือ ภาคีเครือข่ายที่เข้ามาสนับสนุนภาระกิจงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เป็นต้น ต้องอาศัยหลักการทางการจัดการเข้ามาเป็นส่วนส่งเสริมสนับสนุน ให้คนในองค์กรมีความรู้ความสามารถในการจัดการองค์กร และประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคีเครือข่าย เพื่อช่วยกันดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ให้บรรลุเป้าหมายตามที่องค์กรคณะสงฆ์ไทยได้กำหนดไว้ อย่างเป็นระบบ มีแบบแผนในการทำงาน โดยอาศัยหลักและทฤษฎีทางการบริหารจัดการเข้ามาช่วยอีกทางหนึ่ง

๓. ความสำคัญของการจัดการ

การจัดการทำให้การดำเนินงานตามภารกิจขององค์กรเป็นไปเพื่อประสิทธิผล การจัดการที่ดีจะช่วยลดค่าใช้จ่ายให้ต่ำสุด การจัดการเป็นไปเพื่อให้สอดคล้องและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ การจัดการก่อให้เกิดการอบรมขัดเกลาทางสังคม การจัดการ

^{๑๑} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, องค์กรและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗-๓๐

จะช่วยให้องค์กรมุ่งสู่บริหารจัดการงานอย่างเป็นระบบ มีการค้นคว้า ทดลอง พิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรนั้น ต้องอาศัยการจัดการองค์กรเข้ามาจัดการ เพราะฉะนั้นการจัดการจึงมีความสำคัญหลายประการดังนี้

วรพจน์ บุษราคัมวดี ได้นำเสนอความสำคัญของการจัดการไว้ดังนี้

๑) ทำให้การดำเนินงานตามภารกิจขององค์กรเป็นไปเพื่อประสิทธิผล (Effectiveness) และประสิทธิภาพ (Efficiency) ผู้บริหารจำเป็นต้องมีการจัดการในองค์กรที่ดีเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย มีการกำหนดเป้าหมายชัดเจน ประเมินได้ และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมุ่งสู่การบริหารเพื่อต้นทุนที่ถูกกว่า (low cost) ดีกว่า (better quality) เร็วกว่า (higher speed) บริการที่ดีกว่า (better service)

๒) ในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ การจัดการที่ดีจะช่วยลดค่าใช้จ่ายให้ต่ำสุด (lowest cost) และผลตอบแทนให้ได้สูงสุด (highest benefit)

๓) การจัดการเป็นไปเพื่อให้สอดคล้องและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ การจัดการต้องมีการจัดโครงสร้าง (Structure) และการออกแบบ (Design) ให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม กล่าวคือ ถ้าต้องการให้องค์กรเป็นแบบใด ก็ออกแบบให้เป็นแบบนั้น เช่น หากต้องการให้บริการรวดเร็วจำเป็นต้องออกแบบองค์กรแบบรีอับระบบ (Reengineering) ถ้าต้องการให้คนในองค์กรทำงานอย่างมีความสุขสนุกในการทำงาน จำเป็นต้องออกแบบองค์กรแบบสิ่งมีชีวิต (Organic Organization) และองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) การบริหารองค์กรสมัยใหม่จึงต้องเริ่มที่การจัดองค์กร (Organizing) โดยมุ่งสู่การจัดการโครงสร้างและออกแบบองค์กรเป็นสำคัญ

๔) การจัดการก่อให้เกิดการอบรมขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เพราะการปฏิบัติงานในองค์กรจะมีสถาบันหล่อหลอม อบรม สั่งสอน ขัดเกลา ให้มีบุคลากรที่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ หากต้องการบุคลากรที่มีความเป็นเลิศ “ฉลาด เก่ง และมีสุข” จำเป็นต้องมีการบริหารทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๕) การจัดการจะช่วยให้องค์การมุ่งสู่บริหารจัดการงานอย่างเป็นระบบ มีการค้นคว้า ทดลอง พิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) การจัดการองค์การสมัยใหม่ต้องมีการนาเอาศาสตร์การจัดการ (Management Science) และศาสตร์เชิงปริมาณ (Quantitative) ซึ่งได้แก่ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ คณิตศาสตร์ สถิติ รวมทั้งระบบเทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อการบริหาร จะทำให้องค์การไปสู่ความสำเร็จและมุ่งสู่ความเป็นเลิศได้

๖) ศาสตร์และองค์ความรู้ด้านการจัดการที่ผ่านมา ทำให้เกิดเป็นแนวคิดหรือพาราไดม์ใหม่เกี่ยวกับการจัดการว่า แปรเปลี่ยนไปตามยุคใหม่ที่แปรเปลี่ยนไปตามบริบท (Context) ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี รวมทั้งสภาพแวดล้อมของงาน (Task environment) ได้แก่ ลูกค้า (Customer) คู่แข่ง (Competitor) ผู้สนับสนุนหรือผู้ป้อนวัตถุดิบ (Supplier) และผู้ควบคุม (Regulator)

๗) การจัดการในปัจจุบันช่วยสะท้อนให้เห็นว่า ผู้รับบริการมีความสำคัญและเป็นกลไกที่ทำให้องค์การภาครัฐปรับเปลี่ยนมายึดหลักการบริหารสาธารณะที่ทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด พึงพอใจสูงสุด โดยทำงานแบบยึดหลักประสิทธิผลที่มุ่งสู่การบริหารจัดการ การบริการ (service) ที่ดี เน้นการทำงานแบบบูรณาการของผู้นำและทีมงานร่วมกันทำงานเพื่อมุ่งสู่การเป็นเลิศและพัฒนาคุณภาพของภาครัฐการ^{๑๒}

^{๑๒} วรพจน์ บุชราคมวดี, องค์การและการจัดการ, (ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒-๓

ส่วน **นรินทร์ แจ่มจรัส** ได้เสนอความสำคัญของการจัดการไว้ดังนี้

๑) การจัดการองค์การเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากการจัดการองค์การเป็นงานที่ผู้บริหารใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดว่า ใครจะทำอะไร ใครจะอยู่แผนกไหน ใครจะต้องรับผิดชอบและรายงานต่อใคร ซึ่งการจัดการองค์การนั้น เสมือนเป็นการกำหนดว่าจะทำอย่างไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยการจัดการองค์การนั้นยังรวมถึงกลไกการประสานงาน เนื่องด้วยในองค์กรหนึ่งๆ จะต้องมีการแบ่งงานและประสานงานกันเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วง เช่น การประสานงานระหว่างแผนกผลิตกับแผนกขาย ซึ่งอาจเป็นในกรณีที่แผนกผลิตต้องติดต่อขอข้อมูลกับฝ่ายขายก่อนว่า สินค้าที่ผลิตขึ้นมาชิ้นนั้นการตอบรับจากลูกค้าเป็นอย่างไร ถ้าฝ่ายขายบอกว่าได้รับการตอบรับจากลูกค้าอย่างมาก ซึ่งข้อมูลที่ได้มาแผนกผลิตก็จะสามารถวางแผนได้ว่า ควรผลิตในปริมาณเท่าใด

๒) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงาน เนื่องจากองค์กรทุกองค์กรจะต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ซึ่งประสิทธิภาพนั้น จะกล่าวถึงในเรื่องของการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เพื่อให้้องค์การบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ซึ่งบางครั้งอาจไม่บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ส่วนในเรื่องของประสิทธิผล กล่าวได้ว่าเป็นความพยายามขององค์การในการทำให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กรคือ ประสิทธิภาพ ซึ่งการที่จะเกิดประสิทธิผลได้นั้น เราไม่ได้มองในมุมของการใช้ทรัพยากรหรือคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า แต่เราจะเน้นไปที่จะทำอย่างไรให้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งไว้

๓) ช่วยลดการทำงานที่ซ้ำซ้อนกัน เนื่องจากการจัดการองค์การเป็นการกำหนดว่า ในองค์กรใดองค์กรหนึ่งควรแบ่งออกเป็นกี่แผนก เมื่อมีการแบ่งแผนกได้แล้ว ในขั้นตอนต่อไปจะเป็นเรื่องของการกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ เช่น ใครอยู่แผนกไหน หน้าที่งานคืออะไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบ

หรือใครคือผู้บังคับบัญชาในแผนกนั้น ผลก็คือผู้บริหารสามารถมอบหมายงานได้ง่ายขึ้น

๔) การจัดองค์กรที่ดีช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทำงานตามความถนัด หรือตามความเหมาะสม เช่น จากการจัดองค์กรองค์การจะต้องมีการแบ่งแผนกงาน และจัดคนลงไปทำงานในแต่ละแผนก ซึ่งการจัดคนไปในแต่ละแผนกนั้นผู้บริหารต้องคำนึงถึงความรู้ความสามารถและประสบการณ์ เพื่อในการจัดคนให้เหมาะสมกับงาน ถ้าผู้บริหารสามารถจัดคนให้เหมาะสมกับงาน องค์กรก็จะได้ประโยชน์สูงสุดจากการทำงานของพวกเขานั่นเอง^{๑๓}

ดังนั้น การบริหารจัดการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการองค์การ เพื่อให้กิจกรรมขององค์การคณะสงฆ์เป็นไปเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน การจัดงานการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ก็ต้องอาศัยหลักการจัดการเป็นตัวช่วยสนับสนุนความสำเร็จในการจัดโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ เป็นเครื่องมือให้ผู้บริหารระดับพระสังฆาธิการ ได้กำหนดวางแผน จัดการงานบุคคล ประสานงานกลไกต่างๆ ขององค์การให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ให้งานการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ ตามหลักการจัดการ

๔. หลักและกระบวนการบริหารจัดการ

หลักและกระบวนการบริหารจัดการเป็นแบบแผนในการจัดการองค์การ ให้บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ร่วมกัน มีนักวิชาการหลายสำนักได้อธิบายเกี่ยวกับหลักและกระบวนการจัดการ ในที่นี้ขอยกหลักและกระบวนการขององรี ฟาโยล (Henri Fayol) ที่ได้อธิบายหลักในการบริหารจัดการ (Principles

^{๑๓} นรินทร์ แจมจรัส, การพัฒนาองค์การ, (พิมพ์ครั้งที่ ๔), (กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาทุนมนุษย์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๖

of Management) โดยได้นำเอาประสบการณ์การบริหารจัดการของตน มาสร้างเป็นหลักในการบริหารจัดการ ๑๔ ประการ ที่ก่อให้เกิดความสำเร็จขององค์กร ซึ่งหลักการนี้ยังได้รับการยกย่องและใช้กันมาจนถึงทุกวันนี้ โดยหลักการจัดการทั้ง ๑๔ ประการนั้น มีรายละเอียดดังนี้^{๑๔}

๑. การแบ่งหน้าที่และการทำงาน (Division of Work) การวางโครงสร้างองค์กรตลอดจนการทำงาน จะทำให้เราเห็นหน้าที่และการทำงานของแต่ละคนในองค์กรได้ชัดเจน นั้นนำมาซึ่งการแบ่งงานให้ส่วนต่างๆ ทำได้อย่างครบถ้วนอีกด้วย การแบ่งงานกันทำนั้นควรแบ่งตามทักษะและความชำนาญของแต่ละคน เพื่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority & Responsibility) การปฏิบัติงานที่ดีเมื่อได้รับอำนาจหน้าที่ในการทำงานแล้ว ต้องมีความรับผิดชอบต่องานที่ทำด้วย การตัดสินใจ ออกคำสั่ง บริหารจัดการ จะต้องสามารถรับผิดชอบต่อการกระทำของตนตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

๓. ระเบียบวินัย (Discipline) การทำงานหมุ่มมากนั้นจำเป็นจะต้องมีระเบียบวินัยในการทำงาน หากทุกคน ทุกตำแหน่ง ทำงานอย่างมีระเบียบวินัย นอกจากจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาใดๆ แล้ว ยังทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ประสพผลสำเร็จได้อย่างง่ายดาย ระเบียบวินัยนั้นเป็นกรอบข้อตกลงในการปฏิบัติร่วมกัน เคารพเชื่อฟัง ให้เกียรติซึ่งกันและกัน และทำงานตามที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด ระเบียบวินัยควรบังคับจากบนลงล่าง มีหลักการที่ชัดเจน และมีบทลงโทษไว้รองรับผู้ที่ฝ่าฝืนด้วย แต่ก็ควรลงโทษตามเหตุผล ตลอดจนมีความเป็นธรรม ระเบียบวินัยยังหมายถึงการทำงานร่วมกันอย่างตรงไปตรงมา ชัดเจน ไม่ออกนอกกรอบนอกทาง ไม่หลบหลีกเพื่อเอื้อประโยชน์ฝ่ายใด ผู้บังคับบัญชาควรปฏิบัติตามระเบียบวินัยให้เป็นอย่างดีที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย

^{๑๔} หลักการจัดการองค์การสู่ความสำเร็จตามแนวคิดของ Henri Fayol แหล่งที่มา : <https://th.hrnote.asia/orgdevelopment/๑๙๐๖๒๖-poccc-henri-fayol/> เข้าถึงเมื่อ วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๕

๔. เอกภาพแห่งการบังคับบัญชา (Unity of Command) การมีหัวหน้าหรือผู้บังคับบัญชาที่มีประสิทธิภาพที่สุดนั้น จำเป็นจะต้องมีเพียงคนเดียว เพื่อมีอำนาจเด็ดขาดในการสั่งการ และส่งผลให้การตัดสินใจสามารถทำให้ปฏิบัติการได้อย่างทันที่ การมีผู้บังคับบัญชาหลายคนนั้นจะทำให้เกิดความสับสนในการสั่งการ ไปจนถึงการปฏิบัติงาน และอาจทำให้เกิดการตัดสินใจที่ช้าได้เนื่องจากรอมติสรุปอีกครั้ง การมีผู้บังคับบัญชาหลายคนยังอาจทำให้เกิดการขัดแย้งได้ง่ายอีกด้วย ทั้งความขัดแย้งในการทำงานและความขัดแย้งระหว่างผู้บังคับบัญชาเอง

๕. เอกภาพของทิศทางการดำเนินงาน (Unity of Direction) การทำงานควรมีแผนงานหลักเพียงแผนงานเดียว อาจมีแผนสำรองไว้รองรับแต่ก็ควรยึดตามแผนงานหลักเป็นอันดับแรกก่อน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการทำงาน มีทิศทางการทำงานที่ชัดเจน แล้วการทำงานที่เป็นกลุ่ม หน่วยงาน หรือแม้แต่องค์กร สิ่งสำคัญคือการมีเป้าหมายร่วมกัน การที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันจะทำให้ทุกคนเห็นแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน มีหลักยึด มีเส้นทางเดินที่ไปสู่ทิศทางเดียวกัน และมีแรงผลักดันร่วมกันในการก้าวไปสู่จุดหมาย ทำให้แผนงานประสบผลสำเร็จได้ง่ายและมีพลัง

๖. ผลประโยชน์ส่วนบุคคล เป็นรองกว่าประโยชน์ส่วนรวม (Subordination of Individual Interest) คุณธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ควรยึดถือในการทำงาน ควรยึดถือประโยชน์ขององค์กร ประโยชน์ของส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ส่วนตัว ทั้งนี้ควรอยู่บนบรรทัดฐานแห่งความยุติธรรม ความถูกต้อง ความเหมาะสมด้วย หลักบริหารข้อนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของอริสโตเติลที่ว่า ส่วนรวมคือผลรวมจากส่วนย่อย (the whole is the sum of its parts) บุคคลแต่ละคนจึงควรยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ใหญ่กว่า หากส่วนรวมอยู่ไม่ได้ ตัวเขาก็อยู่ไม่ได้เช่นกัน

๗. การให้ผลประโยชน์ตลอดจนค่าตอบแทน (Remuneration) แน่นนอนว่าการทำงานนั้นย่อมมีการจ้างงาน องค์กรควรมีการคำนวณผลตอบแทนที่เหมาะสม ยุติธรรม ไม่เอาเปรียบ ที่สำคัญต้องได้รับความเห็นชอบ ตลอดจนพึงพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่ายระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง การให้ผลประโยชน์ตอบแทนยังควรปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ที่เหมาะสมอีกด้วย อย่างกรณีที่องค์กรสามารถประกอบการได้ผลกำไรที่มากขึ้น ก็ควรปันผลตอบแทนให้ลูกจ้างมากขึ้นตาม เป็นต้น ในส่วนของเรื่องค่าตอบแทนนั้นอาจไม่ใช้การจ่ายในรูปแบบเงินเสมอไป ยังรวมถึงค่าตอบแทนในรูปแบบอื่นๆ อาทิ ของรางวัล สวัสดิการ ผลประโยชน์รูปแบบอื่น การฝึกอบรม ตลอดจนการยกย่องเชิดชูซึ่งสามารถสร้างความพอใจให้พนักงานได้อีกด้วย

๘. สมดุลของการรวมและกระจายอำนาจ (The Degree of Centralization) การรวมอำนาจไว้ศูนย์กลางนั้นจะง่ายต่อการควบคุมสั่งการ และทันที่ที่ตัดสินใจได้ฉับไว ศูนย์รวมอำนาจความเป็นจุดเดียวและอาจมีการกระจายอำนาจลดหลั่นไปยังส่วนต่างๆ แต่ต้องมีลำดับความสำคัญที่แตกต่าง และมีอำนาจที่แตกต่างกันด้วย เพื่อการควบคุมที่เป็นระบบและง่ายต่อการปฏิบัติงาน

๙. สายการบังคับบัญชา (Scalar chain) การวางสายงานจะทำให้เราเห็นอำนาจการบังคับบัญชา ตลอดจนระดับชั้นของการบริหารงานอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความสับสนไหล ตลอดจนกระบวนการทำงานที่เป็นระบบระเบียบ บริหารจัดการได้ง่าย แก้ไขปัญหาได้ว่องไวตรงจุด ทั้งยังช่วยให้เกิดระเบียบในการสื่อสาร การส่งต่อข้อมูล รวมถึงการจัดการเนื้อหาของการสื่อสารให้เหมาะสมได้อีกด้วย

๑๐. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความพร้อมในการทำงาน (Order) ทุกอย่างหากอยู่ในความเป็นระเบียบเรียบร้อย ก็จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ได้สะดวกและง่ายตายขึ้น บริหาร

จัดการได้อย่างไม่ติดขัด และดำเนินตามมาตรฐานได้อย่างราบรื่น ทุกคนควรเคารพระเบียบวินัยขององค์กร และปฏิบัติให้เกิดความเรียบร้อยเหมาะสม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยนี้ ยังสะท้อนถึงความรับผิดชอบอย่างรอบด้าน เพราะเอาใจใส่ ตลอดจนใส่ใจรายละเอียดในการทำงานอีกด้วย ซึ่งนั่นจะทำให้ผลงานออกมาดี และส่งเสริมให้องค์กรประสบความสำเร็จ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยนี้ยังหมายถึงเรื่องสถานที่ทำงาน สิ่งแวดล้อม ตลอดจนการจัดระเบียบทั้งองค์กร ให้มีความพร้อม สะอาด นำทำงาน และอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมด้วย

๑๑. ความเสมอภาค (Equity) องค์กรควรให้ความสำคัญกับความเสมอภาค ในที่นี้หมายถึงความเสมอภาคในฐานะที่เป็นมนุษย์เฉกเช่นเดียวกัน ควรได้รับสิทธิและการปฏิบัติที่มีมนุษยธรรม ไม่กดขี่ ข่มเหง รังแก หรือทำร้าย ให้เกิดความเสียหายใดๆ ควรมีความเอื้ออารีต่อกัน เห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม ไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน

๑๒. เสถียรภาพในการทำงาน (Stability of Tenure of Personnel) การทำงานที่มีเสถียรภาพจะทำให้พนักงานอุ่นใจในการทำงาน ไม่กังวล และเต็มใจกับการทำงาน หากองค์กรเอื้ออำนาจให้เกิดการย้ายงานที่ง่าย หรือองค์กรไม่มีมาตรฐานในการทำงานที่ชัดเจน ที่มีผลทำให้พนักงานต้องออกจากงาน การเปลี่ยนแปลงรูปแบบนี้ย่อมส่งผลเสียต่อการทำงานได้เช่นกัน เมื่อพนักงานขาดเสถียรภาพในการทำงาน ก็ย่อมทำให้องค์กรไม่มีเสถียรภาพตามไปด้วย นอกจากจะทำให้การทำงานสะดุดไม่ราบรื่นแล้วยังลดความน่าเชื่อถือขององค์กรได้อีกต่างหาก สิ่งที่องค์กรควรบริหารจัดการก็คือทำให้พนักงานรู้สึกว่ามี ความมั่นคงในการทำงาน เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีความสุขกับการทำงาน รวมถึงให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสม เพื่อลดอัตราการเข้าออกของพนักงานให้ต่ำลง และสร้างเสถียรภาพให้เกิดขึ้นกับองค์กรได้

๑๓. เสรีภาพในการนำเสนอสิ่งใหม่ (Initiative) พนักงานควรมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและนำเสนอสิ่งใหม่ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดอุปนิสัยคิดริเริ่มอันเป็นพื้นฐานที่ดีของการทำงาน ไม่ว่าจะลักษณะใดหรือสายอาชีพใดก็ตาม ซึ่งนี่คือจุดแข็งขององค์กรได้เลยทีเดียว องค์กรควรส่งเสริมให้มีการแสดงออก เปิดโอกาสให้พนักงานได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนเสนอแนวความคิดใหม่ๆ รวมถึงเสนอแนะด้านการทำงาน ปัญหาที่พบ ตลอดจนแนวทางที่ควรแก้ไขปรับปรุง นั้นยังจะทำให้พนักงานรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรด้วย และการเปิดโอกาสให้พนักงานได้เสนอแนวความคิดใหม่ๆ อาจทำให้องค์กรได้วิธีการปฏิบัติงานใหม่ๆ ตลอดจนเป็นแนวทางในการผลิตผลผลิตใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรขึ้นได้เช่นกัน

๑๔. ความเข้าใจและการไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Esprit de Corps) หลักการบริหารข้อนี้นำมาจากหลักการทหารของกองทัพฝรั่งเศส ที่แปลความได้ว่า “สามัคคีคือพลัง” นั่นเอง องค์กรควรทำงานอย่างสอดประสานกันด้วยดี เพื่อผลลัพธ์ขององค์กรที่ยอดเยี่ยมที่สุด พนักงานทุกคนต้องทำงานอย่างเป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกัน และมีความเป็นทีม ร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน ตลอดจนรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้ก้าวไปสู่จุดที่ประสบความสำเร็จร่วมกัน

กิจกรรมการบริหารจัดการ Henry Fayol ได้เขียนเป็นทฤษฎีเรียกว่าหน้าที่ ๕ ประการทางการบริหาร (๕ Functions of Management) ประกอบด้วย การวางแผนงาน (Planning), การจัดโครงสร้างการทำงาน (Organizing), การสั่งงาน (Commanding), การประสานงาน (Coordinating), การควบคุมและติดตามงาน (Controlling) หน้าที่ดังกล่าวมีความเป็นสากลซึ่งผู้บริหารทุกคนต้องปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน โดยในการทำหน้าที่ดังกล่าว จำเป็นต้องนำหลักการบริหาร ๑๔ ประการ มาใช้ร่วมกันด้วย^{๑๔}

^{๑๔} ดร.ปิยนันท์ สวัสดิ์ศฤงคาร. หน้าที่ ๕ ประการทางการบริหาร [Fayol]. แหล่งที่มา <https://drpiyanan.com/๒๐๑๙/๑๑/๑๖/๕-functions-of-management-fayol/> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๕

๑. การวางแผนงาน (Planning)

การวางแผน เป็นกระบวนการทางความคิด เป็นการมองไปข้างหน้าอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยทั้งข้อเท็จจริงและประสบการณ์ที่จำเป็นสำหรับนำไปปฏิบัติ การวางแผนเป็นการเชื่อมสถานะในปัจจุบันกับสถานะที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตเข้าด้วยกัน

ตามความเห็นของ Fayol การวางแผนเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดในบรรดาหน้าที่ทั้ง ๕ ประการทางการบริหาร ผู้บริหารต้องสร้างแผนการปฏิบัติ (plans of actions) ที่ประกอบด้วย

๑.๑ การมีส่วนร่วมอย่างจริงจังจากทุกหน่วยในองค์กร เชื่อมโยงสายการบังคับบัญชาทุกช่วงชั้นเพื่อการประสานความร่วมมือในระดับต่างๆ ในแต่ละช่วงเวลาที่จะระบุไว้ในแผน

๑.๒ ความละเอียดถี่ถ้วนในการใช้ทรัพยากร ระบุประเภท ความสำคัญของงาน และแนวโน้มที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต โดยนำทรัพยากรขององค์กรและความสามารถในการทำงานของพนักงาน เข้ามาประกอบการวางแผนการปฏิบัติ

๑.๓ แผนงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว ครอบคลุมรายละเอียดทั้งแผนงาน การปฏิบัติ ผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติ กำหนดการทบทวนเพื่อปรับแผนงานไปพร้อมกับความก้าวหน้าในการปฏิบัติ การประเมินสถานการณ์ที่อาจส่งผลกระทบต่อองค์กร รวมถึงการจัดเตรียมกลยุทธ์และการดำเนินการที่เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์

แผนงานเป็นรากฐานของทุกหน้าที่ทางการบริหาร หากขาดการวางแผน องค์กรจะไม่มีทิศทางการทำงาน และไม่สามารถประสานการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันได้

๒. การจัดโครงสร้างการทำงาน (Organizing)

การจัดโครงสร้าง เป็นระบบการทำงานร่วมกันขององค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญที่สุด ๒ ประการ ในการจัดโครงสร้าง คือ (๑) องค์ประกอบ (parts) ซึ่งหมายถึง ทรัพยากรทั้งที่เป็นด้านกายภาพและบุคคล (๒) ความสัมพันธ์ (relationship) ซึ่งหมายถึง ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ในเรื่องอำนาจหน้าที่ของบุคคล งาน และหน่วยงาน เพื่อให้องค์ประกอบทั้งหลายสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวางแผนงาน (ดูข้อ ๑) มีผลให้ต้องจัดโครงสร้างงานเพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติ การจัดโครงสร้างงานจะมุ่งเน้นไปในเรื่องที่ว่า จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนได้อย่างไร การจัดองค์กรมีลำดับการดำเนินการ ดังนี้

๒.๑ แยกแผนงานออกเป็นกิจกรรมที่ทำให้บรรลุเป้าหมาย

๒.๒ จัดกลุ่มกิจกรรมเข้าเป็นหน่วยงาน

๒.๓ เลือกรับบุคลากร แต่งตั้งหัวหน้าหน่วยงาน จัดเงินทุน บุคลากร วัสดุติดบ และโครงสร้างการทำงานที่สอดคล้องกับการดำเนินงานขององค์กร โครงสร้างองค์กรมีความสัมพันธ์โดยตรงกับหน่วยงาน การเพิ่มหน่วยงานจะส่งผลให้โครงสร้างองค์กรขยาย และจำเป็นต้องมีช่วงชั้นการบริหารจัดการเพิ่มมากขึ้น

๒.๔ มอบหมายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ให้ตรงกับความสามารถ รวมถึงเส้นทางการรายงานทั้งภายในและระหว่างหน่วยงาน

๒.๕ พัฒนาบุคลากรให้มีทักษะและความรู้ที่เพียงพอกับการทำงานอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้องค์กรมีทรัพยากรบุคคลที่มีประสิทธิภาพ สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้ดีกว่าองค์กรอื่น

เมื่อนำหลักหลักการบริหาร ๑๔ ประการ (๑๔ Principles of Management) ของ **Fayol** มาพิจารณาประกอบ จะเห็นได้ว่า หน้าที่การจัดโครงสร้างการทำงานนี้ มีความเกี่ยวข้องกับหลักการบริหารดังกล่าว ที่เห็นชัดๆ ถึง ๕ ข้อ ได้แก่

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Work)
๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility)
๓. เอกภาพการบังคับบัญชา (Unity of Command)
๔. เอกภาพทิศทางการดำเนินการ (Unity of Direction)
๕. สายการบังคับบัญชา (Scalar Chain)

โครงสร้างองค์กรที่ดี มีผลโดยตรงต่อสายการทำงาน การตัดสินใจ ความสามารถในการสร้างผลผลิต และกำไรของธุรกิจ นอกจากนี้ยังช่วยไม่ให้เกิดความเข้าใจผิด ความสับสน ความไม่จงรักภักดีต่อองค์กร และการวางเฉยต่อการดำเนินการใดๆ ที่ไม่ใช่ความรับผิดชอบโดยตรงของตน การจัดโครงสร้างองค์กรจึงเป็นหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญยิ่งอีกหน้าที่หนึ่ง

๓. การสั่งงาน (Commanding)

การสั่งงานที่ช่วยให้งานประสบผลสำเร็จ

- ๓.๑ ผู้บริหารต้องแจ้งเป้าหมายที่ต้องการทำให้สำเร็จ และนโยบายขององค์กรให้พนักงานทราบ
- ๓.๒ มีแนวทางการปฏิบัติ (instruction) และคำสั่งที่ชัดเจน สอดคล้องกับงานที่มอบหมาย ซึ่งนอกจากจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพและบังเกิดผลแล้ว ยังช่วยสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการทำงานให้พนักงานได้มั่นใจว่าเขามีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการทำงาน
- ๓.๓ กำกับดูแลการทำงานด้วยความเข้าใจในอุปนิสัย และความรู้ความสามารถของพนักงาน สร้างแรงบันดาลใจให้พนักงานมีความมุ่งมั่นที่จะ

ทำงานให้บรรลุเป้าหมายด้วยการทำให้เป็นตัวอย่าง

๓.๔ ให้คุณให้โทษพนักงานตามมาตรฐานการทำงาน และผลการตรวจประเมิน ไม่ใช่ตามอำเภอใจหรือตามความรู้สึกของผู้บริหาร

๔. การประสานงาน (Coordinating)

เป็นหน้าที่ทางการบริหารอีกหน้าที่หนึ่ง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อผลิตภาพหรือความสามารถในการสร้างผลผลิต (productivity) ของบริษัท ผู้บริหารจะต้อง

๔.๑ ให้ความสำคัญกับการประสานงาน **Fayol** เสนอให้มีการประชุมผู้บริหารเป็นรายสัปดาห์เพื่อหารือแก้ไขปัญหามีร่วมกัน

๔.๒ จัดทำระเบียบวิธีปฏิบัติและกิจกรรมของแต่ละหน่วยงาน ให้ประสานสอดคล้องกัน

๔.๓ สนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานทั้งหลายในบริษัท ให้พนักงานมีแรงจูงใจในการทำงาน และมีผลิตภาพสูงสุด

๔.๔ นำการสื่อสารมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างความประสานสอดคล้องให้เกิดขึ้นทั่วทั้งองค์กร

๔.๕ ฝึกอบรมพนักงานให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน และของหน่วยงาน รวมถึงเข้าใจในบทบาทที่หน่วยงานของตนมีต่อหน่วยงานอื่น

๕. การควบคุมและติดตามงาน (Controlling)

การควบคุมและติดตามงาน เป็นหน้าที่ทางการบริหารที่ช่วยให้มั่นใจว่าการดำเนินการได้เป็นไปตามแผน ผู้บริหารต้อง

๕.๑ กำหนดมาตรฐานการทำงานตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

๕.๒ วัดและรายงานผลการปฏิบัติงานตามที่เกิดขึ้นจริง

๕.๓ ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นข้อมูลป้อนกลับให้ทราบถึงจุดอ่อนหรือความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน รวมถึงความเบี่ยงเบนใดๆ จากแผนงาน

๕.๔ กำหนดกิจกรรม แผนงาน นโยบาย และแนวทางการปฏิบัติเพื่อ แก้ไขจุดอ่อน หรือข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น (corrective action) รวมทั้งมาตรการ ป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาด หรือคลาดเคลื่อนไปจากเป้าหมายอีก

การดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ต้องอาศัยกระบวนการ กิจกรรมทางการบริหารจัดการเข้ามาช่วยดำเนินการ ตั้งแต่การวางแผน การจัดการองค์กร การวินิจฉัยสั่งการ การประสานงาน การควบคุม และการ ติดตามการดำเนินงานโครงการต่างๆ อย่างมีกระบวนการ สามารถตรวจสอบ ประเมินผลได้ และขยายผลการดำเนินการในอนาคต เป็นประโยชน์ต่อการ เผยแพร่พระพุทธศาสนา และช่วยให้ประชาชนมีความสุขได้

๕. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการจัดการ

สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการจัดการขององค์กร หมายถึง ปรัชญาการณ์ ที่อยู่ภายนอกขององค์กร และมีศักยภาพในการสร้างผลกระทบต่อองค์กรโดยรวม หรือส่วนใดส่วนหนึ่งขององค์กร และทำให้องค์กรจะต้องดำเนินการตอบสนอง ด้วยแนวทางใดแนวทางหนึ่งเพื่อให้องค์กรสามารถดำรงอยู่รอดได้

มีนักวิชาการได้อธิบายถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการจัดการไว้ ดังนี้^{๑๖}

พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต ได้แบ่งสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการจัดการ ขององค์กรเป็น ๒ ประเภท คือ

๕.๑ สิ่งแวดล้อมทั่วไป (General Environment) หมายถึง สิ่งแวดล้อม ที่มีผลกระทบทางอ้อมต่อการปฏิบัติงานประจำวันขององค์กร สิ่งแวดล้อม ทั่วไปประกอบด้วย รัฐ สังคมและวัฒนธรรม เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี แหล่งทรัพยากรด้านการเงิน และสถานการณ์ระหว่างประเทศ

^{๑๖} พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, องค์กรและการบริหารจัดการ, (นนทบุรี: ริงค์ ปียอนด์ บุ๊คส์, ๒๕๕๒) หน้า ๗๘-๘๘

๕.๑.๑ รัฐ รัฐเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบกับทุกองค์กร ทั้งทางบวกและทางลบ รัฐในที่นี้มีความหมายกว้างรวมถึงข้อบัญญัติในรัฐธรรมนูญ กฎหมาย นโยบาย มาตรการ ระเบียบของรัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระบบตุลาการ และกระบวนการทางการเมือง เพราะรัฐเป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย เป็นผู้กำหนดนโยบาย มาตรการ ระเบียบปฏิบัติ ตลอดจนจัดสรรทรัพยากรของ สังคม และในบางกรณีการกระทำของรัฐก็มีอิทธิพลโดยตรงต่อการดำรงอยู่และ การล่มสลายขององค์กรทางสังคม เช่น กรณีองค์กรธุรกิจ หากรัฐบาลมีนโยบาย การแทรกแซงค่าเงินเพื่อให้ค่าเงินแข็งค่าหรืออ่อนค่า ย่อมมีผลกระทบต่อ องค์กรธุรกิจที่ประกอบธุรกิจด้านการส่งออกหรือนำเข้า เป็นต้น กรณีองค์กร สาธารณประโยชน์ หากรัฐบาลพิจารณาว่าองค์กรสาธารณประโยชน์มีส่วนช่วย ให้การดำเนินงานของภาครัฐคล่องตัว หรือมีนโยบายสนับสนุนองค์กร สาธารณประโยชน์ รัฐบาลอาจจัดตั้งกองทุนเป็นการเฉพาะเพื่อให้องค์กร สาธารณประโยชน์เสนอโครงการมาขอรับการสนับสนุนได้ เช่น กองทุน เสริมสร้างสุขภาพ กองทุนคุ้มครองเด็ก เป็นต้น

๕.๑.๒ สังคมและวัฒนธรรม ประเด็นทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ที่องค์กรควรให้ความสนใจในการวิเคราะห์ ประกอบด้วยโครงสร้างประชากร การอพยพย้ายถิ่น การศึกษา ศาสนา ค่านิยม ความเชื่อ ขบวนการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม และขบวนการคุ้มครองผู้บริโภค

๑) โครงสร้างประชากร มีผลต่อองค์กร การกำหนดนโยบาย และการจัดกิจกรรมสำหรับองค์กรนั้นแตกต่างกันไป เช่น หากโครงสร้าง ประชากรในอนาคตมีผู้สูงอายุมากขึ้น องค์กรต้องเปลี่ยนทิศทางการดำเนิน กิจกรรม หรือองค์กรภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณในโครงการที่เกี่ยวข้องกับ ผู้สูงอายุมากขึ้น เป็นต้น

๒) การอพยพย้ายถิ่น ทั้งการย้ายเข้าย้ายออกในแง่ของการเป็นกำลังแรงงานให้องค์กรหรือการเป็นกลุ่มเป้าหมายหรือลูกค้าขององค์กร ดังนั้นองค์กรต้องวิเคราะห์อัตราการย้ายเข้าย้ายออกของประชากรในพื้นที่ ที่ตั้งขององค์กร เพื่อที่จะเตรียมวางแผนในการปรับตัวกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

๓) การศึกษา การศึกษาของสังคมในภาพรวมมีผลกระทบต่อองค์กรสูง เพราะประชากรที่มีการศึกษาย่อมมีความต้องการในการรับบริการด้านอื่นๆ สูงไปด้วย เช่น คุณภาพของการให้บริการข้อมูลข่าวสาร การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน และร่วมประเมินผลองค์กร เป็นต้น

๔) ศาสนา องค์กรจำเป็นต้องประเมินว่าสังคมมีความเชื่อทางศาสนาอย่างไร เพราะข้อบัญญัติทางศาสนาเป็นสิ่งที่กำหนดวิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติของคนในสังคม องค์กรควรดำเนินกิจกรรมอย่างไรในบริบทของศาสนาหนึ่ง และไม่ควรดำเนินกิจกรรมอะไรที่อาจจะขัดแย้ง หรือละเมิดต่อข้อห้ามที่ร้ายแรง หรือหลักคำสอนหรือความเชื่อของศาสนา ซึ่งหากองค์กรดำเนินงานสอดคล้องกับหลักการในศาสนา ก็มีแนวโน้มที่จะได้รับการสนับสนุนจากสังคมและประสบความสำเร็จ

๕) ค่านิยม เป็นสิ่งที่สังคมหรือกลุ่มให้คุณค่า ยึดถือ และให้ความสำคัญกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ดังนั้น องค์กรต้องวิเคราะห์ว่าค่านิยมใดจะเป็นค่านิยมที่มีผลกระทบทางบวก และค่านิยมใดมีผลกระทบทางลบต่อการดำเนินงานของโครงการ

๖) ความเชื่อ ความเชื่อเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจว่าสิ่งใดจริงหรือไม่จริง และสิ่งใดดีหรือไม่ดี องค์กรต้องวิเคราะห์ความเชื่อของประชาชนในสังคมให้ชัดเจน เพราะอาจจะไปกระทบหรือละเมิดความเชื่อของประชาชน ซึ่งอาจจะทำให้องค์กรประสบความยากลำบากในการดำเนินงาน

๗) ขบวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในสังคมปัจจุบันค่อนข้างให้ความสำคัญต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม ประชาชนจำนวนมากมีความตระหนักต่อปัญหา และมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างแพร่หลาย ดังนั้น ในการดำเนินงานของทั้งองค์กรภาครัฐและภาคธุรกิจที่มีความระมัดระวัง ไม่สร้างผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อม ก็มีแนวโน้มที่จะรับการสนับสนุนการดำเนินงานจากกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และชุมชนท้องถิ่นที่องค์กรนั้นตั้งอยู่

๘) ขบวนการคุ้มครองผู้บริโภค ในปัจจุบันขบวนการคุ้มครองผู้บริโภคมีแนวโน้มขยายและเติบโตมากขึ้น ทำให้องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องดำเนินการการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและผู้บริโภคมากขึ้น

๕.๑.๓ เศรษฐกิจ ภาวะเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อองค์กรเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะองค์กรที่ประกอบธุรกิจ ซึ่งจะอธิบายใน ๓ ประเด็นหลัก คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ย และการแลกเปลี่ยนเงินตรา

๑) การเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นสถานการณ์เศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศ หากสังคมใดมีการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงย่อมแสดงให้เห็นว่าสังคมนั้นมีอัตราการลงทุนสูง มีการจ้างงานมากประชาชนมีรายได้และมีกำลังซื้อสูงด้วย สภาวะเช่นนี้จะมีผลกระทบในเชิงบวกต่อองค์กรธุรกิจ ซึ่งหากการเติบโตทางเศรษฐกิจชะลอหรือตกต่ำ ก็มีผลกระทบทางลบต่อองค์กร โดยเฉพาะต่อรายได้ขององค์กร แต่องค์กรภาครัฐก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ เช่น หากการเติบโตทางเศรษฐกิจตกต่ำ รายได้จากการจัดเก็บภาษีก็จะลดลง ซึ่งทำให้งบประมาณในการจัดทำโครงการลดลงไปด้วย และหากเศรษฐกิจตกต่ำอย่างต่อเนื่องก็นำไปสู่อัตราการว่างงานที่เพิ่มขึ้น สิ่งที่มามาก็จะเป็นการเพิ่มมากขึ้นของปัญหาอาชญากรรม รัฐบาลต้องไปจัดการ

เกี่ยวกับการป้องกันปราบปรามให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ส่วนองค์การ
สาธารณประโยชน์ก็มีผลกระทบเช่นกัน ในแง่ของจำนวนเงินที่ได้รับบริจาค
หรือโครงการที่จะได้รับการสนับสนุนก็จะลดลง ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ องค์การ
ก็ต้องมีแผนในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดขององค์กร

๒) การเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ย ในกรณีดอกเบี้ยมีอัตรา
สูงและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จะทำให้องค์กรที่กู้เงินมาประกอบธุรกิจต้องมีภาวะ
ด้านต้นทุนเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเป็นผลกระทบด้านลบต่อองค์กร ในทางกลับกัน
หากดอกเบี้ยต่ำก็จะช่วยลดต้นทุนในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นผลกระทบทางบวก
ต่อองค์กร

๓) การแลกเปลี่ยนเงินตรา เกี่ยวพันกับค่าเงินของแต่ละประเทศ
หากประเทศใดมีค่าเงินแข็งเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ก็ย่อมมีผลกระทบด้านลบ
ต่อกลุ่มธุรกิจด้านการส่งออก แต่มีผลกระทบด้านบวกต่อธุรกิจนำเข้า

๕.๑.๔ เทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีมีผลกระทบกับ
องค์กร เพราะเทคโนโลยีก่อให้เกิดความได้เปรียบและเสียเปรียบระหว่างองค์กร
ทั้งในด้านการผลิต การบริหารระบบข้อมูลข่าวสาร การบริหารจัดการภายใน
องค์กร และการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย องค์กรใดมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยและ
มีประสิทธิภาพมากกว่าย่อมจะได้เปรียบองค์กรอื่นๆ แต่หากไม่สามารถใช้
เทคโนโลยีอย่างเต็มศักยภาพหรือไม่คุ้มค่า ใช้อย่างไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้อง
กับธรรมชาติขององค์กรก็อาจจะสร้างปัญหาให้กับองค์กรได้ ดังนั้นในการ
วิเคราะห์เทคโนโลยีต้องประเมินผลกระทบในด้านบวกและด้านลบให้รอบด้าน
และรอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยี

๕.๑.๕ แหล่งทรัพยากรด้านการเงิน การดำเนินงานใดๆ ขององค์กร
ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาค รัฐ ภาคเอกชน องค์กรสาธารณประโยชน์ พรรคการเมือง
หรือองค์กรด้านศาสนา จำเป็นต้องใช้ทรัพยากร ด้านการเงินทั้งสิ้น ดังนั้น
การประเมินแหล่งทรัพยากรด้านการเงินจึงมีความจำเป็นต่อทุกองค์กรดังนี้

กล่าวมาแล้ว เพราะจะทำให้ทราบว่าจะแสวงหาทรัพยากรด้านการเงินได้จาก
แหล่งใด มีความยากหรือง่ายในการเข้าถึงทรัพยากรด้านการเงิน และควรใช้
วิธีการใดให้ได้มาซึ่งทรัพยากรด้านการเงิน ในโลกปัจจุบันการระดมทุนสามารถ
ทำได้หลายรูปแบบ องค์กรอาจระดมทุนจากในตลาดทุน หรือระดมทุนจาก
ประชาชนในรูปตราสารหนี้ ขณะที่องค์กรภาครัฐแหล่งเงินทุนนอกจากการระดม
เงินบริจาคจากประชาชนได้ ส่วนองค์การสาธารณประโยชน์ หรือพรรคการเมือง
แหล่งเงินทุนที่สำคัญ คือ การบริจาคจากประชาชน หรือจากการได้รับการ
อุดหนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หรือองค์กรสาธารณกุศลระหว่างประเทศ

๕.๑.๖ สถานการณ์ระหว่างประเทศ ในยุคโลกาภิวัตน์พบว่า
การกระทำหรือสถานการณ์ของประเทศหนึ่งๆ หรือกลุ่มประเทศในแต่ละภูมิภาค
ย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบ ไปยังประเทศอื่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้
ประเด็นสถานการณ์สากลที่สำคัญ ได้แก่ ข้อตกลงเกี่ยวกับการค้าเสรี การตัดสินใจ
ขึ้นหรือลดราคาน้ำมันของกลุ่มผู้ผลิตน้ำมัน ความขัดแย้งและสงครามระหว่าง
ประเทศ และการก่อการร้ายสากล เป็นต้น

๕.๒ สิ่งแวดล้อมเฉพาะ (Specific Environment) หมายถึง
สิ่งแวดล้อมซึ่งองค์กรมีปฏิสัมพันธ์โดยตรง หรือมีผลกระทบทางตรงต่อความ
สามารถขององค์กรในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย สิ่งแวดล้อมเฉพาะ ได้แก่

๑) กลุ่มอุตสาหกรรมซึ่งสะท้อนในเรื่องคู่แข่ง (Competitors) ภายใน
กลุ่มบริษัทเดียวกัน ถ้าเป็นหน่วยงานภาครัฐ เช่น กลุ่มกระทรวงด้านสังคม
มีหลายกรมที่ทำหน้าที่คล้ายกันและแข่งขันกันอยู่ในที่แต่รุนแรงเท่าภาคธุรกิจ

๒) วัตถุดิบ หมายถึง กลุ่มที่จัดหาวัตถุดิบ (Supplies) ให้กับองค์กรและ
จัดจำหน่ายสินค้า

๓) ทรัพยากรมนุษย์และกลุ่มสหภาพแรงงาน (Labor Unions)

๔) กลุ่มลูกค้าหรือผู้รับบริการ

๕) หน่วยงานและระเบียบ กฎหมายของราชการที่มีผลต่อการปฏิบัติโดยตรง

๕.๒.๑ กลุ่มอุตสาหกรรม โดยทั่วไปการวิเคราะห์การเติบโตของกลุ่มอุตสาหกรรมมักจะวิเคราะห์ควบคู่ไปกับส่วนแบ่งการตลาด (Market Share) หรือที่เรียกว่า เมตริกซ์การเติบโต ส่วนแบ่ง (The Growth-share Matrix) ซึ่งสามารถวิเคราะห์แนวโน้มทิศทางสถานการณ์ของกลุ่มอุตสาหกรรมออกเป็น ๔ ทิศทาง คือ ๑) กลุ่มอุตสาหกรรมดาวรุ่ง ๒) กลุ่มอุตสาหกรรมเติบโตเต็มวัย ๓) กลุ่มอุตสาหกรรมตะวันตกดิน ๔) กลุ่มอุตสาหกรรมที่ยังเป็นคำถามได้แก่ กลุ่มที่มีสถานการณ์ที่มีการเติบโตแต่ส่วนแบ่งการตลาดต่ำ เกี่ยวกับประเด็นนี้ อธิบายว่า สิ่งแวดล้อมภายในกลุ่มอุตสาหกรรม ที่เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องวิเคราะห์ให้เข้าใจอย่างรอบด้าน คือ คู่แข่ง สิ่งที่ต้องวิเคราะห์คือ ๑) ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ จำนวน ทักษะ และต้นทุนบุคลากร ๒) ทรัพยากรด้านกายภาพ ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ คุณภาพ ความสามารถในการเข้าถึง และราคาที่ดิน ๓) ทรัพยากรด้านทุน ได้แก่ ปริมาณทุน และต้นทุน ๔) โครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ประเภท คุณภาพ ระบบขนส่ง ระบบสื่อสาร

๕.๒.๒ วัตถุดิบ องค์กรต้องวิเคราะห์ถึงปริมาณและต้นทุนคุณภาพของวัตถุดิบ กลุ่มที่จัดหาวัตถุดิบ (Supplies) ให้กับองค์กร รวมทั้งกลุ่มที่จัดจำหน่ายสินค้าให้องค์กรควบคู่ไปด้วย

๕.๒.๓ ทรัพยากรมนุษย์และสหภาพแรงงาน องค์กรต้องวิเคราะห์ว่ามีจำนวนบุคลากรที่มีศักยภาพ ที่จะเข้ามาปฏิบัติงานองค์กรอย่างเพียงพอ และทันเวลา ส่วนสหภาพแรงงานนั้น โดยเฉพาะในภาคธุรกิจเอกชนเป็นกลุ่มที่มีผลกระทบโดยตรงกับองค์กร สิ่งที่ต้องวิเคราะห์ก็คือ ความเข้มแข็งของกลุ่มสหภาพแรงงานและความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพแรงงานให้องค์กร

๕.๒.๔ กลุ่มลูกค้าหรือผู้รับบริการ ประเด็นในการวิเคราะห์ คือ ควรวิเคราะห์ปริมาณ ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในสังคม ทศนคติ ค่านิยม ความพึงพอใจ พฤติกรรม และความคาดหวัง ความต้องการ และปัญหาต่างๆ

๕.๒.๕ หน่วยงาน ระเบียบ กฎหมายของราชการที่มีผลต่อการปฏิบัติโดยตรง องค์กรต้องวิเคราะห์ว่ามีกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับใดบ้างของรัฐที่มีผลกระทบโดยตรงกับการปฏิบัติงานขององค์กร ตัวอย่างเช่น หน่วยงานสาธารณสุขประโยชน์ประเภทสมาคมและมูลนิธิ มีหน่วยงานหลักที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ด้วย คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงพัฒนาและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น ส่วนกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การจำแนกสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งแวดล้อมทั่วไปและสิ่งแวดล้อมเฉพาะนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งตายตัวหรือมีขอบเขตแบ่งกันอย่างชัดเจนเสียทีเดียว เพราะในบางสถานการณ์และบางเวลาอาจมีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ หรืออาจมีการสลับตำแหน่งกันได้ การจำแนกเช่นนี้เป็นเพียงกรอบที่ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ เพื่อทำให้มีจุดเน้นว่า ในสถานการณ์และเวลาหนึ่ง องค์กรให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมใดเป็นหลัก และสิ่งแวดล้อมใดเป็นรอง

กล่าวโดยสรุป ปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการจัดการ คือ ปรากฏการณ์ที่อยู่ภายนอกขององค์กร และมีศักยภาพในการสร้างผลกระทบต่อองค์กร ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทั่วไปเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบทางอ้อมต่อการปฏิบัติงานประจำวันขององค์กร ประกอบด้วย รัฐ สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี แหล่งทรัพยากรสถานการณ์ระหว่างประเทศ และสิ่งแวดล้อมเฉพาะ เป็นสิ่งแวดล้อม ซึ่งองค์กรมีปฏิสัมพันธ์โดยตรง หรือมีผลกระทบทางตรง ต่อความสามารถขององค์กรในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วย กลุ่มอุตสาหกรรม วัตถุดิบ ทรัพยากรมนุษย์และกลุ่มสหภาพแรงงาน กลุ่มลูกค้าหรือผู้รับบริการ หน่วยงาน และระเบียบกฎหมายของราชการที่มีผลต่อการปฏิบัติโดยตรง

การดำเนินงานของฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย เป็นองค์กรทางศาสนาที่ช่วยเหลือประชาชนผ่านงานสาธารณสงเคราะห์ เพื่อประโยชน์แก่พระสงฆ์และประชาชนโดยส่วนรวม ดำเนินการโครงการและกิจกรรมต่างๆ ทั้งในยามปกติและในยามวิกฤติ ต้องอาศัยหลักการและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่ส่งผลให้การดำเนินการแต่ละโครงการ กิจกรรม ว่าต้องวางแผนอย่างไร ต้องดำเนินการอย่างไร ต้องติดตามประเมินผลอย่างไร จึงจะส่งผลสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยมีหลักการวิเคราะห์ตรวจสอบสภาพแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อมเป็นสำคัญ

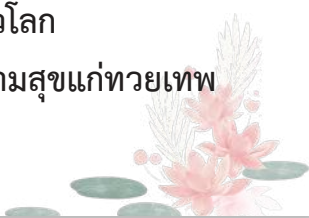

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำคัญของโลก ที่มีหลักคำสอนอันเปรียบเสมือนห้วงมหานทีแห่งสรรพศาสตร์ จึงมิใช่เพียงแค่เป็นปรัชญาหรือทฤษฎีเท่านั้น หากยังมีเนื้อหาครอบคลุมถึงชีวิตความเป็นอยู่ ความนึกคิดแทบทุกด้าน และที่สำคัญคือเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มหาชน และเป็นการอนุเคราะห์ต่อชาวโลก โดยมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นพระบรมศาสดา ผู้ทรงเปี่ยมไปด้วยพระปัญญาธิคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ การบำเพ็ญกรณียกิจของพระพุทธเจ้าและเหล่าพระสาวก มีวัตถุประสงค์และขอบเขตกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากพุทธพจน์ตั้งแต่ครั้งแรกที่ทรงส่งสาวกออกประกาศพระศาสนาว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป
เพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นจำนวนมาก
เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล
และความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์ทั้งหลาย”

อันเป็นแนวทางแห่งการสงเคราะห์เวไนยสัตว์ ที่พระพุทธองค์ทรงมีความปรารถนาให้พระสงฆ์สาวก ได้ถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานด้านการสงเคราะห์แก่ชาวโลก พระสงฆ์สาวกจึงมีภาระหน้าที่อันสำคัญที่ต้องสงเคราะห์แก่ประชาชนเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย

การสงเคราะห์มีความเกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้ที่ประสบความทุกข์ยาก หรือมีปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง จึงต้องได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ให้การแนะนำชี้ช่องทางอำนวยความสะดวก ให้ผู้ประสบความทุกข์ หรือมีปัญหาในการช่วยเหลือตนเอง จนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ต่อไป คำสอนในทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายสำคัญ เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ พ้นจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง พระสงฆ์สาวกของพระพุทธองค์ก็ได้ดำเนินตามพระบรมพุทธโอวาท นับจากสมัยพุทธกาลมาถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกิน ๒,๖๐๐ ปี ล่วงมาแล้ว เมื่อพิจารณาอย่างถ่องแท้ เราจะพบเป้าหมายจากหน้าที่หลักของพระสงฆ์จากพระพุทธโอวาทดังกล่าว ๓ ประการ คือ

- ๑) เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก
 - ๒) เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก
 - ๓) เพื่อเกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์
-

ซึ่งเป้าหมายทั้ง ๓ ประการดังกล่าว ก็อาจสรุปได้ว่าเป็น การช่วยเหลือสังคม สงเคราะห์สังคม หรือสังคมสงเคราะห์นั่นเอง เป็นการตอบแทนชาวบ้านที่อุปถัมภ์การเป็นอยู่ของพระสงฆ์ และเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ชาวบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

๑. ความหมายของสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธ

คำว่า **สาธารณสงเคราะห์** ได้มีนักวิชาการและพระมหาเถระทั้งหลาย ได้ให้นิยามความหมายต่างๆ ไว้ดังนี้

กรมการศาสนา ได้อธิบายไว้ว่า **การสาธารณสงเคราะห์** หมายถึง การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน หรือของคณะบุคคล หรือบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการศึกษาสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐ หรือเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของประชาชนทั่วไป^๑

อีกนัยหนึ่ง**การสาธารณสงเคราะห์** เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบท และบรรพชาพระสงฆ์สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์สามเณรที่วัดประสบภัยขาดแคลน วัด และเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้ใช้สถานที่เป็นที่จัดประชุม อบรมเยาวชน และประชาชนในด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ การช่วยเหลือผู้ยากไร้^๒

วุฒินันท์ กันทะเตียน ได้กล่าวไว้ว่า **สาธารณสงเคราะห์** ตามแนวพระพุทธศาสนา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ โดยการให้กำลังกาย ให้กำลังสติปัญญา ใช้ทักษะความถนัด ความเชี่ยวชาญ หรือความสามารถ เพื่อดำเนินกิจการให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม

^๑ กรมการศาสนา, **พระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๓๓๑

^๒ กรมการศาสนา, **คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๗

โดยที่ความหมายนี้ วิเคราะห์และตีความจากแนวคิดหลักการสำคัญ ทั้งจากหลักธรรมและระบบแห่งพระวินัย ที่เกี่ยวข้องกันเนื้อหาว่าด้วยการ ให้การสงเคราะห์อนุเคราะห์^๓

พระครูปลัดอาทิตย์ ได้อธิบายไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน บุคคล หรือคณะ บุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล อดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐ หรือเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป และการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกัน ทั้งให้คำแนะนำ คำสอน ความคิดและ วัตถุสิ่งของ

ตามแนวคิดพระพุทธศาสนาถือว่า การให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะ การให้ทานทั้งปวง ฉะนั้น การสอนหนังสือก็ดี การแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ ก็ดี จัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น^๔

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) ได้กล่าวไว้ว่า การสาธารณ สงเคราะห์ เป็นงานในส่วนไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างถนน ทำสะพาน ศาลา พักผ่อน งานนี้จะมี อดต. เข้ามาทำหน้าที่ส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยสังคมได้ เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัย หรือการจัดบริการให้ฟรีในพิธังงานศพ ไม่เก็บค่าน้ำค่าไฟ ไม่เก็บค่าเจ้าพนักงาน

^๓ วุฒินันท์ กันทะเตียน, แก่นสาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พุทธ, (นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์ , ๒๕๖๒) หน้า ๑๐

^๔ พระครูปลัดอาทิตย์ อดตเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพ โสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต): ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๘๘.

หากเขามีศรัทธาก็จะทำบุญ ส่วนนี้ก็จะช่วยบรรเทาทุกข์ให้กับชาวบ้านที่เป็น พุทธศาสนิกชนได้ ตลอดทั้งให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในวัด และนอกวัด ภายในวัด เช่น อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาทำบุญที่วัดให้เหมาะสม และวัด ต้องสะอาด สะดวก สบาย ภายนอกวัด เช่น สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีความทุกข์เท่าที่จะทำได้ อย่างนี้ดูตาย^๕

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) ได้อธิบายถึงความสำคัญของ การกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้าน ต่างๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์วัด ทายกทายิกาของวัด หรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อ ประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการ สงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัด และ เจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^๖

พระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ ได้อธิบายไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงาน เกี่ยวกับการที่พระสงฆ์ให้ความสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคม โดยมี วัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือ สังคมทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการ พัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

^๕ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม), สารภาค ๑๕, (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕

^๖ พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), การจัดการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔

ดังนั้น งานการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน ในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และกฎหมาย กฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อมุ่งพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งทางวัตถุและจิตใจให้มีความสมดุลทั้งกาย วาจา และใจ อันจะนำความสุข ความเจริญพัฒนามาสู่วัดและชุมชนสังคมประเทศชาติต่อไป^๗

อนึ่ง คำว่าสาธารณสงเคราะห์นั้น เป็นคำที่ประดิษฐ์มาภายหลัง ซึ่งไม่ปรากฏตรงๆ จากคำศัพท์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แต่เมื่อพิจารณาจากรากศัพท์ของคำว่าสงเคราะห์แล้ว ย่อมสื่อไปถึงเรื่องการสงเคราะห์ที่เป็นสาธารณะ โดยแยกพิจารณาตามรูปศัพท์ และพิจารณาตามความหมายและคำอธิบายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่าคำว่า “สงเคราะห์” “การสงเคราะห์” หรือ “หลักสงเคราะห์” มาจากหลักของ “สังคหวัตถุ” เพราะคำว่า “สังคหะ” แปลว่า การสงเคราะห์ ส่วน “วัตถุ” แปลว่า ที่ตั้ง หรือธรรมเป็นที่ตั้ง เมื่อรวมกัน คำว่า “สังคหวัตถุ” ก็คือ “การสงเคราะห์” นั่นเอง

คำว่า “สงเคราะห์” มาจากคำบาลีว่า “สังคหะ” ที่แปลว่า จับรวมเข้าด้วยกัน นำมารวมไว้ด้วยกัน หรือจับมารวมกัน การจับมารวมกันในที่นี้ หมายถึงจับใจคนมารวมกัน แต่การจะจับหัวใจของผู้คนมารวมกันไว้ได้นั้น จะต้องจับด้วยเครื่องมือพิเศษ คือใช้หลักแห่งสังคหวัตถุมาเป็นเครื่องมือจับ หรือยึดเหนี่ยวจิตใจไว้ด้วย ๔ วิธี คือ ด้วยการให้ (ทาน) ด้วยการปฏิบัติ (ปิยวาจา) ด้วยการช่วยทำประโยชน์ (อรรถจริยา) หรือด้วยการเสมอสมานตัว (สมานัตตตา)

^๗ พระสมุห์หวัดดี วิสุทฺโธ, การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, สารนิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑) หน้า ๗๐

ในภาษาไทยจะแปลคำว่า “สงเคราะห์” ว่าหมายถึง “การช่วยเหลือ” แต่เมื่อรวมความแล้วก็ได้แก่ การให้การสงเคราะห์ ปัจจุบันมีการประดิษฐ์คำแทนคำว่าสงเคราะห์ เช่น งานจิตอาสา จิตสาธารณะ แต่ก็มาจากหลักสังคหวัตถุ โดยเฉพาะด้านอรรถจริยาที่หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ ทำประโยชน์ช่วยเหลือด้วยแรงงาน หรือกำลังความรู้ความสามารถ หรือเพื่อดำเนินกิจการอันเป็นประโยชน์ทั้งแก่คน แก่ชุมชน แก่ประชาชน ซึ่งเป็นการประพฤติประโยชน์ที่มีสำนึกทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการลงแรง ลงมือช่วยเหลือ ช่วยงานสาธารณะ รวมถึงช่วยด้วยการให้สติปัญญา ให้ความรู้ ใช้ความสามารถในด้านต่างๆ ที่ตนมีต่อผู้อื่น^๘

วุฒินันท์ กันตะเตียน ได้อธิบายเกี่ยวกับการสงเคราะห์ต่อไปอีกว่าการสงเคราะห์ความหมายที่ยึดตามพุทธประสงค์

คำว่า “พุทธประสงค์” ในที่นี้ หมายถึง การตีความตามพุทธพจน์ คราทรงส่งพระสาวกเพื่อออกไปประกาศพระศาสนาครั้งแรกว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป
เพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นจำนวนมาก
เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล
และความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์ทั้งหลาย”

(วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๓๕; ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒๘/๑๔๘)

^๘ วุฒินันท์ กันตะเตียน, แก่นสาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พุทธ, (นนทบุรี : นิตยธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๒) หน้า ๑๐-๑๑

จากพุทธพจน์นี้ ถือได้ว่าเป็นพุทธศาสนิกกิจสำคัญที่ทรงมอบให้เป็นภาระงานของพระสงฆ์สาวกชุดแรกๆ ที่ไปประกาศพระศาสนา โดยให้เหล่าสาวกยึดประโยชน์ ดังนี้

๑) ทำเพื่อประโยชน์สุขของพหุชน (พหุชนิตาย พหุชนสุขาย)

เป้าหมายนี้ชี้ชัดว่า พระสงฆ์สาวกรุ่นแรกได้จาริก หรือเดินทางไปเพื่อทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์สุขแก่คนทั่วไป สิ่งใดที่ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขย่อมไม่กระทำแน่นอน

๒) ทำเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก (โลกานุกมปาย)

เป้าหมายนี้ก็สนับสนุนเป้าหมายแรก และเป็นการลงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยการลงมือเอื้อเอื้อให้การช่วยเหลือ ซึ่งหมายความว่ายังมีบุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือ เอื้อเอื้อเพื่อเจือจาน แบ่งปัน เสียสละให้

๓) ทำเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (อตถาย ิตาย สุขาย เทวมนุสสาน)

การออกไปประกาศ พระศาสนา หรือเผยแผ่พุทธธรรมจึงแสดงออกมาในลักษณะของการทำประโยชน์เพื่อคนส่วนมาก เป้าหมายนี้เป็นภาพรวมกล่าวคือ ในที่สุดแล้ว การที่พระสงฆ์สาวกท่องจาริกไปยังดินแดนต่างๆ ก็เพื่อทำสิ่งที่เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย คำว่า “เทวดา” ในที่นี้อาจหมายถึงทั้งสมมติเทพและอุปถิตเทพ เพราะเมื่อพระสงฆ์สาวกของพระพุทธองค์เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดีและปฏิบัติเป็นประโยชน์แก่คนแล้ว ย่อมส่งผลไปถึงเทพเทวทั้งหลาย เพราะเทวดาในภพภูมิต่างๆ มีสถานะเป็นผู้รับส่วนบุญ เมื่อพระสงฆ์สาวกได้ทำดียอมมีไมตรี แผ่เมตตาจิตไปถึงเทวดา ส่วนเทวดาโดยสมมติ หรือสมมติเทวดาก็คือ กษัตริย์นักปกครองผู้ทรงธรรม พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโปรดเหล่ากษัตริย์ทั้งหลาย เพื่อให้ทรงธรรม และบำเพ็ญพระองค์ในทศพิธราชธรรม เป็นต้น

ดังนั้น ความหมายคำว่า “สาธารณสงเคราะห์” ตามพุทธประสงค์จึงหมายถึง การกระทำใดๆ ก็ตามที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุข เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก หมายรวมที่เป็นประโยชน์ต่อเทวดาและมนุษย์^๙

สรุปว่า คำว่า “สาธารณสงเคราะห์” หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ทั้งโดยการสงเคราะห์ด้วยการลงมือทำให้ หรือด้วยกำลังกาย การสงเคราะห์ด้วยการให้กำลังสติปัญญาของตน อันเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น รวมถึงการสงเคราะห์ด้วยการใช้ทักษะความสามารถในด้านต่างๆ ที่ตนมี เพื่อช่วยเหลือ หรือดำเนินกิจการให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมอย่างมีจิตสำนึกทางสังคมนั่นเอง

๒. พุทธกิจ ๕ ประการ ต้นแบบการสงเคราะห์โลกของพระพุทธเจ้า

พุทธกิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเป็นประจำในแต่ละวัน มี ๕ อย่าง คือ

๑) ปุพฺพณฺเห ปิณฺฑปาตณฺจ

เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต (สงเคราะห์สัตว์โลก)

๒) สายณฺเห ธมฺมเทศน

เวลาเย็นทรงแสดงธรรม (สงเคราะห์ชาวบ้าน)

๓) ปิโทเส ภิกฺขุโอรฺวาท

เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ (สงเคราะห์เหล่าภิกษุ)

๔) อหฺมรตฺเต เทวปญฺหน

เที่ยงคืนทรงตอบปัญหาเทวดา (สงเคราะห์เหล่าเทวดา)

^๙ วุฒินันท์ กันทะเตียน, แก่นสาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พุทธ, (นนทบุรี : นิตยธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๒) หน้า ๑๒-๑๓

๕) ปจจุสเสว คเต กาเล ภพพาภพเพ วิโลกนั

จวนสว่าง ทรงตรวจพิจารณาสัตว์ที่สามารถและที่ยังไม่สามารถบรรลुरुธรรมอันควรจะเสด็จไปโปรดหรือไม่ (สงเคราะห์สัตว์โลก ผู้สมควรเสด็จไปโปรด)

สรุปทำนายว่า เอเต ปญจวิธ กิจเจ วิโสเธติ มุนิปุงคโว

พระพุทธเจ้าองค์พระมุนีผู้ประเสริฐทรงยังกิจ ๕ ประการนี้ ให้หมดจด

พุทธกิจทั้ง ๕ ประการ ของพระพุทธองค์ ที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญให้เป็นไปแล้วนั้น เพื่อประดิษฐานพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า เป็นงานที่ละเอียดประณีตเพราะทรงมุ่งให้เป็นธรรมที่เกื้อกูลแก่คนทั้งปวง และอำนวยผลให้เป็นความสุข พระพุทธเจ้าจึงทรงมีกิจหลักที่เรียกว่าพุทธกิจ ในแต่ละวันทรงมีพุทธกิจหลัก ๕ ประการ เพื่อบำเพ็ญพุทธจริยา ๓ ประการ ของพระพุทธเจ้าให้สมบูรณ์ คือ

พุทธจริยาประการที่ ๑ โลกัตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก ในฐานะที่พระองค์เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมโลก ความสำเร็จในจริยาข้อนี้ ทรงอาศัยพุทธกิจประจำวัน ๕ ประการ คือ

พุทธกิจประการที่ ๑ เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต เพื่อเป็นการโปรดสัตว์โลกผู้ต้องการบุญ

พุทธกิจประการที่ ๒ ในเวลาเย็นทรงแสดงธรรม เพื่อสงเคราะห์แก่คนผู้สนใจในการฟังธรรม

พุทธกิจประการที่ ๓ ในเวลาค่ำทรงประทานพระโอวาทให้กรรมฐานแก่ภิกษุทั้งหลาย

พุทธกิจประการที่ ๔ ในเวลาเที่ยงคืน ทรงแสดงธรรม และตอบปัญหาแก่เทวดาทั้งหลาย

พุทธกิจประการที่ ๕ ในเวลาใกล้รุ่ง ทรงตรวจดูสัตว์โลกที่อาจจะรู้ธรรมซึ่งพระองค์ทรงแสดงแล้วได้รับผลตามสมควรแก่อุปนิสัยบารมีของคนเหล่านั้น

พุทธกิจประการที่ ๕ นี้เอง เป็นจุดเด่นในการทำงานของพระพุทธเจ้า จนทำให้ผู้ศึกษาพระพุทธศาสนา บางคนมีความรู้สึกที่ว่าทำไมคนแต่ก่อนสำเร็จกันง่ายเหลือเกิน ถ้าศึกษารายละเอียดแล้วจะพบว่า ไม่มีคำว่าง่ายเลยเพราะนอกจากจะอาศัยวาสนาบารมีของคนเหล่านั้นเป็นฐานอย่างสำคัญแล้ว การแสดงธรรมของพระองค์นั้นเป็นระบบการทำงานที่มีการศึกษาข้อมูล การประเมินผล การสรุปผลในการแสดงธรรมทุกครั้ง หลังจากที่คุณคนนั้นๆ ปรากฏในข่ายพระญาณของพระพุทธเจ้าคือทรงรู้ว่าเขาเป็นใคร ? มีอุปนิสัยบารมีอย่างไร ? แสดงธรรมอะไรจึงได้ผล ? หลังจากแสดงธรรมแล้วผลจะออกมาเป็นอย่างไร ? ดังนั้น การแสดงธรรมทุกครั้งของพระพุทธองค์ จึงบังเกิดผลเป็นอัศจรรย์เพราะจะทรงแสดงเฉพาะแก่ผู้เป็นพุทธเวไนย คือ สามารถแนะนำให้รู้ได้เป็นหลัก

พุทธจริยาประการที่ ๒ ญัตตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ เช่น การทรงมีพระพุทธานุญาตพิเศษให้พระญาติของพระองค์ที่เป็นเดียรถีย์ (นักบวชภายนอกพระพุทธศาสนา) มาก่อน ให้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้โดยไม่ต้องอยู่ตติยปริวาสก่อน (ตติยปริวาส คือ วัธอยู่กรรมสำหรับเดียรถีย์ที่ขอบวชในพระพุทธศาสนา จะต้องประพฤติปริวาส (การอยู่ชดใช้หรืออยู่กรรม) ก่อน ๔ เดือน หรือจนกว่าพระสงฆ์พอใจจึงจะอุปสมบทได้) หรือการที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์ ทรงแนะนำให้พระญาติซึ่งกำลังจะทำสงครามกันได้เข้าใจในเหตุผล สามารถปรองดองกันได้

พุทธจริยาประการที่ ๓ พุทธัตถจริยา ทรงทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้า เช่น ทรงวางสิกขาบทเป็นพุทธอาณัติ สำหรับควบคุมความประพฤติของผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ทรงแนะนำให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ของตน ทรงวางพระองค์ต่อผู้ที่เข้ามาบวชและแสดงตนเป็นอุบาสกอุบาสิกา ในฐานะของบิดากับบุตร ผู้ปกครองกัลยาณมิตร ศาสตราวุธเอ็นดู เป็นต้น ตามสมควรแก่บุคคลและโอกาสนั้นๆ จนสามารถประดิษฐานเป็นรูปสถาบันศาสนาสืบต่อกันมาได้

๓. หลักธรรมที่ส่งเสริมงานสาธารณสงเคราะห์

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า สามารถกล่าวได้ว่าเป็นคำสอนที่มุ่งช่วยเหลือสัตว์โลกทั้งหลายให้พ้นจากความทุกข์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสงเคราะห์และอนุเคราะห์อันสูงสุดของพระองค์ หลักธรรมคำสอนที่ปรากฏทั้งในพระไตรปิฎกและเอกสารทางวิชาการ ที่อธิบายถึงหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับงานสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นคุณธรรมที่ให้การช่วยเหลือผู้อื่น และเป็นหลักการให้อยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันซึ่งของคนในสังคม มีดังนี้

๓.๑ หลักสังคหัตถ์ ๔

สังคหัตถ์ ๔ ถือได้ว่าเป็นคุณธรรมของการให้บริการ เพราะเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการช่วยเหลือผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่นคือ การบริการอย่างหนึ่ง เช่น ลูกช่วยแม่ทำงานบ้าน ก็เป็นการช่วยเหลือบริการแม่ทางหนึ่ง เป็นต้น อันประกอบด้วย^{๑๐}

๑) ทาน คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ เสียสละ หรือการช่วยเหลือ อาจจะเป็นการให้ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ หรือการให้ทุนทรัพย์ก็ได้ นอกจากนั้น การให้วิชาความรู้ก็ถือได้ว่าเป็นการให้ทานอย่างหนึ่งด้วย

๒) ปิยวาจา คือ การพูดด้วยวาจาอันไพเราะ สุภาพ อ่อนโยน น่าฟัง และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่เบียดเบียนกันด้วยคำพูด เป็นคำพูดที่นำไปสู่ความดีงาม เป็นการช่วยเหลือด้วยด้วยคำพูด เช่น คำแนะนำตักเตือน เป็นต้น

๓) อัถถจริยา คือ การทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นการช่วยเหลือด้วยร่างกาย เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ เป็นต้น

^{๑๐} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๔๔

๔) สมานัตตตา คือ การมีมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถเข้าหากันได้ง่ายคบหากันได้อย่างสบายใจ ไม่เย่อหยิ่ง ไม่ทะนงตัว ไม่เอาเปรียบคนอื่น อันก่อให้เกิดความสามัคคี และประโยชน์สุขร่วมกัน

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวขยายลักษณะของสังคหัตถ์ทั้ง ๔ ประการ ที่แสดงด้วยพรหมวิหาร ๔ โดยสรุปดังนี้^{๑๑}

๑) ทาน สามารถจะให้อภัยเมตตา ให้ด้วยกรุณา หรือให้ด้วยมุทิตาก็ได้ กล่าวคือ หากเป็นการให้ในยามปกติ ชื่อว่าให้ด้วยเมตตา ให้ด้วยความรักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันเป็นนิสัยทั่วไป ไม่ต้องถึงกับมีเงื่อนไขว่าต้องตกทุกข์ได้ยาก แต่เป็นการให้ในยามปกติ นี้ชื่อว่าให้ด้วยเมตตา ส่วนให้ด้วยกรุณา เป็นการให้และหยิบยื่นให้ในยามผู้อื่นประสบทุกข์ได้ยาก เช่น เขาประสบทุกข์น้ำท่วมไฟไหม้ เราบริจาคเงินทองสิ่งของช่วยเหลือ นี้ชื่อว่าให้ด้วยกรุณา ส่วนการให้ด้วยมุทิตานี้เป็นการให้เพื่อสนับสนุนการทำความดีแต่อาจขาดเงินทอง เป็นลักษณะการให้แบบทำบุญ เช่น บริจาคเงินทองเพื่อสร้างโบสถ์วิหาร กุฏิ ศาลา เพื่อเป็นสมบัติส่วนกลางของสงฆ์ หรือสำหรับใช้เป็นประโยชน์คืนสู่สังคม

๒) ปิยวาจา การพูด หรือช่วยเหลือกันด้วยคำพูด พูดเพื่อแนะนำ เพื่อให้คำปรึกษา บอกวิธีแก้ปัญหาคชีวิต สามารถจะพูดในยามปกติ คือพูดดีมีไมตรีต่อกัน ชื่อว่าพูดดีด้วยเมตตา เวลาที่คนอื่นประสบทุกข์ได้รับความเดือดร้อน ก็พูดดีพูดแนะนำ พูดให้คำปรึกษาคือช่วยด้วยวาจา ชื่อว่าพูดดีด้วยกรุณา ในเวลาที่คนอื่นเขาทำดี มีความก้าวหน้า ก็พูดส่งเสริมเพิ่มกำลังใจให้ประสบผลสำเร็จยิ่งๆ ขึ้นไป พูดแสดงน้ำใจ แสดงความพลอยชื่นชมยินดี นี้ชื่อว่าพูดดีด้วยมุทิตา

^{๑๑} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ อ่างใน วุฒินันท์ กันทะเตียน, แก่นสาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พุทธ, (พิมพ์ครั้งที่ ๑) (นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ ๑) พ.ศ.๒๕๖๒ หน้า ๒๖

๓) **อรรถจริยา** การบำเพ็ญประโยชน์ การช่วยเหลือ ผู้ปฏิบัติสามารถปฏิบัติได้ทั้งในยามปกติ คือให้ความช่วยเหลือ แบ่งเบาภาระ สละแรงงานเล็กน้อยเพื่อทำประโยชน์แก่คนอื่น ชื่อว่าบำเพ็ญช่วยเหลือด้วยเมตตา ในเวลาที่คนอื่นประสบทุกข์เดือดร้อน ประสบเหตุ เช่น กระโดดลงไปช่วยคนตกน้ำ นี้จัดเป็นช่วยเหลือด้วยกรุณา ในเวลาที่มีคนทำสิ่งที่ดี สิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น สร้างกุฏิ ศาลา อาสาขุดสระน้ำ สละแรงกายไปช่วย นี้จัดว่าเป็นการช่วยเหลือด้วยมุทิตา

๔) **สมานัตตตา** ความมีตนเสมอ คือนำตนเข้าไปร่วมไปรวม หรือเอาตัวไปสมาน โดยแยกเป็น

- (๑) สมานอัตตา มีตัวเสมอกัน เท่ากัน เสมอภาคกัน
- (๒) สมานกิจจ คือร่วมงานร่วมการ ทำตามกำลัง
- (๓) สมานสุขทุกข์ คือร่วมสุขร่วมทุกข์กัน

คุณธรรมข้อนี้เป็นการปฏิบัติขณะร่วมกับกลุ่มร่วมกับชุมชนุมชน ที่ต้องปฏิบัติให้สม่ำเสมอ และเป็นคุณธรรมที่ออกมาจากพรหมวิหารข้ออุเบกขาธรรม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้องและถูกต้อง

หลักสังคหัตถุธรรม เป็นธรรมที่ผู้ดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ต้องปฏิบัติเป็นพื้นฐานทางจิตใจ จึงจะสามารถดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์เพื่อให้เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มหาชนได้ คือ ต้องมีความยินดีในการให้ทาน มีการพูดเจรจา รู้เรื่องด้วยคำที่เป็นปิยวาจา มีความประพฤติที่เป็นประโยชน์ ทั้งแก่ตนและแก่บุคคลอื่น และมีความสมอบนสมอบลายในการวางตน ปฏิบัติตน เป็นต้น หลักธรรมข้อนี้จัดเป็นต้นทางของการบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อการสาธารณสงเคราะห์แก่มหาชนอย่างแท้จริง ผู้ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้ จัดว่าเป็นนักการสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธอย่างแท้จริง

๓.๒ พุทธจริยา ๓

พุทธจริยา ๓ คือ พระจริยา หรือการทรงบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้า มีดังนี้

๑) **โลกัตถจริยา** หมายถึง พระพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่โลก

๒) **ญาตัตถจริยา** หมายถึง พระพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่พระญาติ ตามฐานะ

๓) **พุทฺธัตถจริยา** หมายถึง พระพุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์ตามหน้าที่ของพระพุทธเจ้า

พุทธจริยาทั้ง ๓ ประการ เป็นแบบอย่างการสงเคราะห์ที่ยิ่งใหญ่ของพระองค์ พระองค์สงเคราะห์โลกในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งในโลก พระองค์สงเคราะห์ญาติในฐานะที่เป็นญาติสายโลหิต และพระองค์ทรงบำเพ็ญประโยชน์สงเคราะห์เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ตามหน้าที่ของความเป็นพระพุทธเจ้า ดังนี้

๑) **โลกัตถจริยา** การที่พระองค์ทรงอนุเคราะห์ชาวโลกนั้นแสดงออกในพุทธกิจประจำวันนั่นเอง ซึ่งเห็นได้ชัดว่า วันเวลาที่ผ่านไปแต่ละวันเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่คนอื่นทั้งนั้น พระองค์แทบไม่มีเวลาพักผ่อนเลยแม้ประจวบหน้าอกอย่างไรก็ทรงอุทิศสัพพัญญุตญาณสั่งสอนคนอื่น ดังเช่นทรงโปรดสุภทัตตปริพาชก ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน เป็นต้น พุทธกิจ ๕ ประการ คือ

- (๑) ปุเรภัตตกิจ เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต
ถือโอกาสแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ด้วย
- (๒) ปัจฉาภัตตกิจ เวลาบ่ายทรงแสดงธรรมโปรดประชาชน
- (๓) ปุริมยามกิจ เวลาค่ำทรงประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์
- (๔) มัชฌิมยามกิจ เวลากลางคืนทรงตอบปัญหาเทวดา
- (๕) ปัจฉิมยามกิจ เวลาจวนสว่างทรงตรวจดูบุคคลที่ฟังโปรดด้วยพระญาณ

๒) ญาตัตถจริยา พระพุทธองค์ทรงสงเคราะห์พระญาติเมืองกบิลพัสดุ์ และพระญาติเมืองเทวทหะหลายครั้ง เพราะทรงถือว่าแม้พระองค์จะเป็น “คนของโลก” แล้ว ก็ไม่ทรงละเลยการอนุเคราะห์เกื้อกูลกันฉันเครือญาติ เช่น เสด็จจนิวัตเมืองกบิลพัสดุ์เพื่อโปรดพระพุทธบิดา และพระประยูรญาติทั้งหลาย หลังการตรัสรู้แล้ว เสด็จขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ โดยเทศนาพระอภิธรรมโปรดตลอดพรรษา ทรงชักนำชัตติยกุมารจากศากยวงศ์ และโกถียวงศ์ออกบวชเพื่อให้พบแนวทางชีวิตที่ดีกว่า ตลอดถึงทรงอนุญาตให้ชัตติยนารีที่เป็นพระญาติของพระองค์บวชเป็นภิกษุณีด้วย เช่น กรณีให้นางมหาปชาบดีโคตมีบวช ทรงระงับสงครามแย่งน้ำในแม่น้ำโรหิณีระหว่างศากยวงศ์และโกถียวงศ์ ทำให้พระญาติทั้งสองฝ่ายไม่ต้องฆ่าฟันกันให้เสียเลือดเนื้อ เหตุการณ์สำคัญครั้งนี้ชาวพุทธได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นเป็นอนุสรณ์ปางหนึ่งเรียกว่า “พระพุทธรูปปางห้ามญาติ” ทรงเสด็จไปป้องกันพระญาติฝ่ายศากยวงศ์จากการถูกทำลายล้างของพระเจ้าวิชชุกทกะ ผู้ยกทัพมาโจมตีเมืองกบิลพัสดุ์ด้วยความแค้นส่วนตัวถึงสามครั้ง

๓) พุทธัตถจริยา หน้าที่ที่พระพุทธองค์ทรงกระทำในฐานะที่เป็นพระพุทธเจ้า มีดังนี้ เช่น

(๑) ช่วยสรรพสัตว์ข้ามห้วงทุกข์ พระองค์ทรงบำเพ็ญบารมีมายาวนาน เมื่อยังเป็นพระโพธิสัตว์ก็ตั้งพระปณิธานจะช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์ เมื่อได้ตรัสรู้แล้วทรงทำหน้าที่นี้ตลอดพระชนม์ชีพ

(๒) ปูพื้นฐานแห่งกุศลธรรม หรืออุปนิสัยที่ดีในกายหน้า ในกรณีที่ทรงแนะนำหรือฝึกฝนบางคนไม่ได้ เพราะเขามีความหยาบช้ำหนาแน่นไปด้วยโมหะอวิชชาเกินกว่าจะเข้าถึงธรรมได้ พระองค์ไม่ทรงทอดทิ้งพยายามสั่งสอนเพื่อให้เขามีอุปนิสัยปัจจัยที่ดีในกายภาคหน้า ดังกรณีทรงบวชให้พระเทวทัต เป็นต้น

(๓) ช่วยปิดทางอบาย คือ ปิดกั้นมิให้คนบางประเภทล้าลึกลงสู่ทางแห่งความเสื่อม หนีบหาย เช่น เสด็จไปโปรดโจรองคุลิมาลก่อนที่จะพบมารดา ระหว่างทางและก่อนจะกระทำมาตุฆาต (ฆ่ามารดา) อันเป็นกรรมหนัก

(๔) ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระศาสนา พระวินัยถือว่าเป็นรากแก้วแห่งพระพุทธศาสนา เมื่อพระสงฆ์บางรูปกระทำสิ่งที่ไม่สมควรแก่สมณะ เป็นที่ตำหนิติเตียนของชาวโลก พระองค์ทรงวางเป็นข้อบังคับห้ามทำเช่นนั้นอีกต่อไป พระวินัยที่ทรงบัญญัติขึ้นเป็นเครื่องควบคุมสงฆ์ให้มีความสงบเรียบร้อย เป็นที่เลื่อมใสของประชาชน และเป็นเครื่องจรรโลงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวร

(๕) ทรงสถาปนาสถาบันสี่บทอดพระพุทธศาสนา ทรงตั้งพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พร้อมทรงวางหน้าที่ให้แต่ละฝ่ายปฏิบัติและหน้าที่พึงปฏิบัติร่วมกัน เพื่อความวัฒนาสถาพรแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป

หลักพุทธจริยาทั้ง ๓ ประการนั้น เป็นหลักธรรมพระพุทธองค์ ทรงปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างแก่เหล่าสาวกว่า พระพุทธองค์แม้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นศาสดาของพระศาสนาก็ตาม ก็ยังทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่มหาชน ตั้งแต่บำเพ็ญพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่โลก เพื่อประโยชน์แก่พระญาติตามฐานะ ตลอดจนทรงบำเพ็ญประโยชน์ตามหน้าที่ของพระพุทธเจ้า เป็นหลักฐานให้เหล่าพระสาวกรุ่นหลังปฏิบัติตาม พระสงฆ์ผู้ดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ สามารถถือเป็นคติในการปฏิบัติตามพระพุทธองค์ได้ เป็นต้นบุญ ต้นแบบในการทำงานเพื่อโลก เพื่อสังคมอย่างแท้จริง

๓.๓ บุญกิริยาวัตต ๓

บุญกิริยาวัตต เป็นหลักการที่แนะนำการทำความดี กิริยาที่ทำความดี ในหลักแห่งบุญกิริยาวัตต ๓ นี้ ปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่ง เช่น ในปญญาภิชาตสูตร และอรรถกถาขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ที่กล่าวถึงกิริยา แห่งบุญ หรือการทำความดี ๓ ประการ คือ

- ๑) ทำดีด้วยการให้ทาน
- ๒) ทำดีด้วยการรักษาศีล
- ๓) ทำดีด้วยการเจริญภาวนา

โดยเฉพาะข้อที่ว่าด้วย “ทาน” เป็นข้อที่สัมพันธ์กับการสาธารณ สงเคราะห์อย่างชัดเจน กล่าวคือ ทาน ซึ่งหมายถึง การให้ การสละ การเผื่อแผ่ แบ่งปันนั้น หมายถึงทั้งที่เป็นการให้ที่เป็นวัตถุทาน การให้ที่เป็นธรรมทานด้วย เป็นการให้เพื่อการอนุเคราะห์ ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก การให้เพื่อบูชาคุณ และยังหมายรวมทั้งการให้ความรู้ศีลปะวิทยาการ การให้คำแนะนำสั่งสอน การแนะแนวทางดำเนินชีวิต อีกทั้งสะท้อนบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามหลัก ทิศ ๖ ด้วย^{๑๒}

๓.๔ พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอัน ประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจ และกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อ มนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ

๑) เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

^{๑๒} วุฒินันท์ กันทะเตียน, แก่นสาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พุทธ, (นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ ๑) พ.ศ. ๒๕๖๒ หน้า ๓๒

๒) กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะ ปลดปล่อย บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓) มุทิตา หมายถึง ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแจ่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป

๔) อุเบกขา หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรม ตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียง ด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดี หรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตน ได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความ รับผิดชอบของตน

ผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษยสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือ ปวงสัตว์ แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรม

พรหมวิหารนี้ บางทีแปลว่า ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม, ธรรมเครื่องอยู่ อย่างพรหม, ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหม หรือให้เสมอด้วยพรหม, หรือธรรม เครื่องอยู่ของท่านผู้มีคุณยิ่งใหญ่

พรหมวิหาร ๔ เรียกอีกอย่างว่า **อัปมัถญา ๔** เพราะแผ่สม่ำเสมอ โดยทั่วไปในมนุษย์สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต พรหมวิหาร มีในผู้ใด ย่อมทำให้ผู้นั้นประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลแก่ผู้อื่น ด้วยสังคหวัตถุเป็นต้น

อนึ่ง ในการที่จะเข้าใจและปฏิบัติพรหมวิหาร ๔ ให้ถูกต้อง พึงทราบ รายละเอียดบางอย่าง โดยเฉพาะสมบัติและวิบัติของธรรม ๔ ประการนั้น ดังนี้^{๑๓}

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๔, (มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๙) หน้า ๑๒๔-๑๒๖

ก. ความหมายโดยวิเคราะห์ศัพท์

(๑) เมตตา = (มีน้ำใจ) มีเยื่อใยใฝ่ประโยชน์สุขแก่คนทั้งหลาย หรือน้ำใจปรารถนาประโยชน์สุขที่เป็นไปต่อมิตร

(๒) กรุณา = ทำความสะเทือนใจแก่สาธุชน เมื่อคนอื่นประสบทุกข์หรือถ่ายทอดทุกข์ของผู้อื่นให้หมดไป หรือแผ่ใจไปรับรู้ต่อคนสัตว์ทั้งหลายที่ประสบทุกข์

(๓) มุทิตา = โมทนายินดีต่อผู้ประกอบด้วยสมบัติหรือผลดีนั้นๆ

(๔) อุเบกขา = คอยมองดูอยู่ โดยละความขวนขวายว่า สัตว์ทั้งหลายจงอย่าผูกเวรกัน เป็นต้น และโดยเข้าถึงความเป็นกลาง

ข. ลักษณะ หน้าที่หรือกิจ (รส) ผลปรากฏ (ปัจจุภูมฺวาน) และปทัสสถาน (เหตุใกล้)

(๑) เมตตา = (ในสถานการณ์ที่คนอื่นอยู่เป็นปกติ)

ลักษณะ = เป็นไปโดยอาการเกื้อกูลแก่คนสัตว์ทั้งหลาย

หน้าที่ = น้อมนำประโยชน์เข้าไปให้แก่เขา

ผลปรากฏ = กำจัดความอาฆาตแค้นเคืองให้ปราศไป

ปทัสสถาน = เห็นภาวะที่น่าเจริญใจของคนสัตว์ทั้งหลาย

(๒) กรุณา = (ในสถานการณ์ที่คนอื่นตกทุกข์ได้เดือดร้อน)

ลักษณะ = เป็นไปโดยอาการปลดเปลื้องทุกข์แก่คนสัตว์ทั้งหลาย

หน้าที่ = ไม่นิ่งดูตาย/ทนนิ่งอยู่ไม่ได้ต่อทุกข์ของคนสัตว์ทั้งหลาย

ผลปรากฏ = ไม่เบียดเบียน/อวิหิงสา

ปทัสสถาน = เห็นภาวะไร้ที่พึ่ง/สภาพน่าอนาถของคนสัตว์ทั้งหลาย

ที่ถูกทุกข์ครอบงำ

(๓) มุทิตา = (ในสถานการณ์ที่คนอื่นมีสุขสำเร็จ หรือทำอะไรก้าวไปด้วยดี)

ลักษณะ = พลอยยินดี/ยินดีด้วย

หน้าที่ = ไม่ริษยา/เป็นปฏิปักษ์ต่อความริษยา

ผลปรากฏ = ขจัดความริษยา ความไม่ยินดีหรือความทนไม่ได้ต่อความสำเร็จของผู้อื่น

ปทัสสถาน = เห็นสมบัติ/ความสำเร็จของคนสัตว์ทั้งหลาย

(๔) อุเบกขา = (ในสถานการณ์รักษารธรรมตามความรับผิดชอบต่อกรรมที่เขาทำ)

ลักษณะ = เป็นไปโดยอาการเป็นกลางต่อคนสัตว์ทั้งหลาย

หน้าที่ = มองเห็นความเสมอภาคกันในคนสัตว์ทั้งหลาย

ผลปรากฏ = ระวังความขัดเคืองเสียใจและความคล้อยตามดีใจ

ปทัสสถาน = มองเห็นภาวะที่ทุกคนเป็นเจ้าของกรรมของตนว่า สัตว์ทั้งหลายจักได้สุข พ้นทุกข์ ไม่เสื่อมจากสมบัติที่ได้ที่ถึง ตามใจชอบได้อย่างไร

ค. สมบัติ (ความสมบูรณ์หรือความสัมฤทธิ์ผล) และวิบัติ (ความล้มเหลวหรือการปฏิบัติผิดพลาด ไม่สำเร็จผล)

(๑) เมตตา: สมบัติ = สงบ หายไร้ความแค้นเคืองไม่พอใจ

วิบัติ = เกิดเส่นหา

(๒) กรุณา: สมบัติ = สงบ หายไร้วิหิงสา

วิบัติ = เกิดความโศกเศร้า

(๓) มุทิตา: สมบัติ = สงบ หายไร้ความริษยา

วิบัติ = เกิดความสนุกสนาน

(๔) อุเบกขา: สมบัติ = สงบ หายไม่มีความยินดียินร้าย

วิบัติ = เกิดความเกิดความเฉยด้วยไม่รู้

(เฉยโง่ เฉยเมย เฉยเมิน)

ง. **ข้าศึก** คือ อกุศลซึ่งเป็นศัตรูคู่ปรับที่จะทำลาย หรือทำกรรมนั้นๆ ให้เสียไป

- (๑) เมตตา: ข้าศึกใกล้ = ราคะ
ข้าศึกไกล = พยาบาท คือความขัดเคืองไม่พอใจ
- (๒) กรุณา: ข้าศึกใกล้ = โทมนัส คือความโศกเศร้าเสียใจ
ข้าศึกไกล = วิหิงสา
- (๓) มุทิตา: ข้าศึกใกล้ = โสมนัส (เช่น ตีใจว่าตนจะพลอยได้รับผลประโยชน์)
ข้าศึกไกล = อรติ คือความไม่ยินดี ไม่ยินดี ริษยา
- (๔) อุเบกขา: ข้าศึกใกล้ = อัญญาณูเบกขา (เฉยไม่รู้เรื่องเฉยโง่ เฉยเมย)
ข้าศึกไกล = ราคะ (ความใคร่) และปฏิฆะ (ความเคืองหรือชอบใจและขัดใจ)

จ. ตัวอย่างมาตรฐาน ที่แสดงความหมายของพรหมวิหารได้ชัด ซึ่งคัมภีร์ทั้งหลายมักยกขึ้นอ้าง

- (๑) เมื่อลูกยังเล็กเป็นเด็กเยาว์วัย
แม่ - เมตตา รักใคร่เอาใจใส่ ถนอมเลี้ยงให้เจริญเติบโต
- (๒) เมื่อลูกเจ็บไข้เกิดมีทุกข์ภัย
แม่ - กรุณา ห่วงใยปกป้องรักษา หาทางบำบัดแก้ไข
- (๓) เมื่อลูกเจริญวัยเป็นหนุ่มสาวสวยสง่า
แม่ - มุทิตา พลอยปลาบปลื้มใจ หรือหวังให้ลูกงามสดใส
อยู่นานเท่านั้น
- (๔) เมื่อลูกรับผิดชอบกิจการหน้าที่ของตนจนชวยอยู่ด้วยดี
แม่ - อุเบกขา มีใจนิ่งสงบเป็นกลาง วางเฉยคอยดู

พรหมวิหาร ๔ เป็นคุณธรรมเสริมหนุนด้านในจิตใจที่มาจากความนึกคิดที่ชอบ (สัมมาสังกัปป) ความคิดเสียสละ ความคิดที่ไม่มีความละโมภ ความคิดไม่เบียดเบียน และตั้งใจทำให้เกิดสิ่งที่ดีๆ (ฉันทะ) จึงเกิดเป็นการกระทำที่เป็นไปเพื่อการสงเคราะห์อนุเคราะห์ช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยาก คือเต็มใจที่จะสละยินดีที่จะให้ มีจิตใจพร้อมสละออก (จาคเจตนา) หรือส่งผลให้เกิดการปฏิบัติในข้อทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา

๓.๕ หลักทศ ๖ ชื่อว่า ทศเบื่องบน

หลักทศ ๖ ว่าด้วยทศเบื่องบน ซึ่งบ่งระบุว่า เป็นภาระหน้าที่ที่พระสงฆ์จะอนุเคราะห์ชาวบ้าน เนื่องด้วยพระสงฆ์ได้รับการบำรุงจากชาวบ้าน ทั้งด้วยการกระทำ คำพูด ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตา ต้อนรับพระสงฆ์ด้วยความเต็มใจ และอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔ พระสงฆ์จึงอนุเคราะห์ศฤหัตถ์ด้วยสถานะ ๖ อย่าง ตามสำนวนอธิบายของ**พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)** ดังนี้

- ๑) ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
- ๒) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี
- ๓) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจงาม
- ๔) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง
- ๕) ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
- ๖) บอกทางสวรรค์ (สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ)

(ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๔/๑๗๒)

การแสดงบทบาทตามหลักการแห่งทิศเบื้องบนสำหรับภิกษุนี้ เป็นไปตามหลักฐานที่ปรากฏในพหุการสูตรว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายด้วยจิวรบิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร แม้เธอทั้งหลายก็จงเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พรหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด ภิกษุทั้งหลายคฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลายต่างอาศัยซึ่งกันและกันด้วยอำนาจอามิสทานและธรรมทาน อยู่ประพาศพรหมจรรย์นี้ เพื่อต้องการสลัดโอฆะเพื่อจะทำซึ่งที่สุดแห่งทุกข์ โดยชอบด้วยประการอย่างนี้”

(จ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๘๗/๒๙๓)

การสาธารณสงเคราะห์ที่แสดงออกในหลักทิศเบื้องบนนี้ เป็นการยืนยันถึงภาวะดำรงชีวิตของพุทธสาวกที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้าน เพราะพระสงฆ์ย่อมอาศัยปัจจัย ๔ จากชาวบ้าน ดังนั้นสิ่งที่พระสงฆ์จะแสดงตอบแทนได้ก็ด้วยการแสดงธรรม หรือด้วยการแนะนำทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามให้ และหลักทิศ ๖ นี้ ยังเป็นเครื่องสะท้อนถึงการใช้ชีวิตของพระสงฆ์ว่า ไม่ได้แยกตัวออกจากสังคมแต่ประการใด หากมีจังหวะเวลาที่เหมาะสมก็ควรชวนช่วยเหลือนำพาช่วยเหลือตามควรแก่ภาวะ^{๑๔}

^{๑๔} วุฒินันท์ กันทะเตียน, แก่นสาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พุทธ, (นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ ๑) พ.ศ. ๒๕๖๒ หน้า ๓๖-๓๗

๓.๖ สารานียธรรม ๖

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กันและกันระหว่างหมู่ภิกษุ พระพุทธองค์ตรัสแก่พระอานนท์ว่า ตราบที่ภิกษุทั้งหลายประพาศอยู่จะมีแต่ความรัก ความเคารพ ไม่วิวาทกัน มีความพร้อมเพรียงกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การประพาศปฏิบัติเช่นนี้ จัดว่าเป็นไปเพื่อสงเคราะห์กันและกัน เป็นแบบอย่าง และเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของคนทั่วไป ธรรม ๖ ประการ ที่พระพุทธองค์ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายนั้น สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงนำมาอธิบาย ดังต่อไปนี้

๑) เมตตากรรม หมายถึง การเข้าไปตั้งเมตตา ปราบปรามสุขปราณาดีต่อกันและกัน ประกอบกิจการงานทางกายแก่กันและกัน

๒) เมตตาวจีกรรม หมายถึง การเข้าไปตั้งเมตตา ปราบปรามสุขปราณาดีต่อกันและกัน ประกอบกิจการงานที่จะพึงทำด้วย คือพูดหรือให้คำแนะนำแก่กันและกัน ทั้งนี้ เพื่อให้ได้รู้เข้าใจและทำกิจการงานที่ดีที่ถูกต้อง

๓) เมตตาโมกรรม หมายถึง การเข้าไปตั้งเมตตา ปราบปรามสุขปราณาดีต่อกันและกัน ประกอบกิจการงานที่จะพึงทำทางใจ คือมีใจมุ่งหรือคิดจะให้คนอื่นเป็นสุข คิดถึงกิจการงานที่จะให้คนอื่นเขา เป็นไปในทางที่ถูกที่ชอบ ดีงาม

๔) สาธารณโภคี หมายถึง การเฉลี่ยลาภที่ตนเองได้มาโดยชอบธรรม ให้แก่กันและกันตามความเหมาะสม มีใจประกอบด้วยเมตตากรุณา เต็มใจเฉลี่ยแบ่งปัน เพื่อแผ่ลาภที่ได้มาให้แก่กันและกันตามสมควร

๕) สีสัมมัญญตา หมายถึง ประพฤติดีทางกายและวาจา ตั้งใจอย่างสม่ำเสมอในทางที่ดี จะเป็นเหตุให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

๖) ทิฏฐิสัมมัญญตา หมายถึง มีทิฏฐิหรือความเห็นเหมือนๆ กัน หรือเสมอกัน คือ ความเห็นที่จะดำเนินไปเพื่อความสิ้นทุกข์เหมือนกัน

การนำหลักสาธารณนิยธรรมมาขยายผลต่อก็เพื่อสะท้อนว่า การจะประพฤติประโยชน์นั้นมีหลักการว่า ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่ง “เมตตา” แม้จะเป็นข้อวัตรปฏิบัติต่อกันและกัน ระหว่างสงฆ์ แต่การกระทำนี้ถือเป็นแบบอย่างได้สำหรับคนทั่วไปด้วย และพระสงฆ์ที่มีเมตตาเป็นที่ตั้งย่อมจะยังประโยชน์แก่ผู้อื่นได้อย่างดีงาม^{๑๔}

๓.๗ สัปปริสธรรม ๗

หลักพุทธธรรมของผู้ทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์อีกส่วนคือ สัปปริสธรรม ในสัปปริสสูตร อุปริปัญญาสก มัชฌิมนิกาย ปรากุพุทธโอวาท เรื่องธรรมของคนดี (สัตบุรุษ) คนที่สมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าที่แท้จริงของมนุษยชาติ มีธรรมะ หรือคุณสมบัติที่เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗ ประการ คือ

๑) ธัมมัญญาตา รู้หลักการ เมื่อดำรงตำแหน่ง มีฐานะ หรือจะทำอะไรก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์กติกาที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปกครองประเทศชาติก็ต้องรู้หลักรัฐศาสตร์ และรู้กฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา แล้วก็ยืนอยู่ในหลักการ ตั้งตนอยู่ในหลักการให้ได้ ชุมชน สังคม องค์กร หรือกิจการอะไรก็ตาม ก็ต้องมีหลักการ มีกฏ มีกติกา ที่ผู้นำจะต้องรู้ชัด แล้วก็ตั้งมั่นอยู่ในหลักการนั้น

๒) อัตถัญญาตา รู้จุดหมาย ผู้นำถ้าไม่รู้จุดหมายก็ไม่รู้ว่าจะนำคน และกิจการไปไหน นอกจากรู้จุดหมาย มีความชัดเจนในจุดหมายแล้ว จะต้องมีความแน่วแน่มุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงจุดหมาย ด้วยข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญมาก เมื่อใจมุ่งจุดหมาย แม้มีอะไรมากระทบกระทั่ง ก็จะไม่หวั่นไหว อะไรไม่เกี่ยวข้อง

^{๑๔} วุฒินันท์ กันทะเตียน, แก่นสาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พุทธ, (นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ ๑) พ.ศ. ๒๕๖๒ หน้า ๓๔

ไม่เข้าเป้า ไม่เข้าแนวทางก็ไม่มัววุ่นวาย ใครจะพูดว่าค่าเหนื่อยแบม เมื่อไม่ตรงเรื่อง ก็ไม่มัวถือสา ไม่เก็บเป็นอารมณ์ ไม่ยุ่งกับเรื่องจุกจิกไม่เป็นเรื่อง เอาแต่เรื่องที่เขาแนวทางสู่จุดหมาย ใจมุ่งสู่เป้าหมาย อย่างชัดเจน และมุ่งมั่นแน่วแน่

๓) อัตถัญญาตา รู้ตน คือ ต้องรู้ตนเองคือใคร มีภาวะเป็นอะไร อยู่ในสถานะใด มีคุณสมบัติ มีความพร้อม มีความถนัด สติปัญญา ความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน มีข้อยิ่งข้อหย่อน จุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ซึ่งจะต้องสำรวจตนเอง และเตือนตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเอง ให้มีคุณสมบัติ มีความสามารถยิ่งๆ ขึ้นไป ไม่ใช่ว่าเป็นผู้นำแล้วจะเป็นคนสมบูรณ์แบบไม่ต้องพัฒนาตนเอง ยิ่งเป็นผู้นำยิ่งต้องพัฒนาตนเองตลอดเวลา ให้นำได้ดียิ่งขึ้นไป

๔) มัตถัญญาตา รู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี หมายความว่า ต้องรู้จักขอบเขต ชีตขึ้นความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่างๆ ทำนยกตัวอย่างเช่น ผู้ปกครองบ้านเมืองรู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาญา และการเก็บภาษี เป็นต้น ไม่ใช่เอาแต่จะให้ได้อย่างใจและต้องรู้จักว่าในการกระทำนั้นๆ มีองค์ประกอบหรือมีปัจจัยอะไรเกี่ยวข้องบ้าง ทำแค่ไหนองค์ประกอบของมันจะพอดี ได้สัดส่วนพอเหมาะ การทำการต่างๆ ทุกอย่างต้องพอดี ถ้าไม่พอดีก็พลาดความดีจึงจะทำให้เกิดความสำเร็จที่แท้จริง ฉะนั้น จะต้องรู้จักประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และจัดให้ลงตัวพอเหมาะพอดี

๕) กาลัญญาตา รู้กาล คือ รู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะเวลา ระยะเวลา ปริมาณ ความเหมาะสมของเวลาว่า เรื่องนี้จะลงมือตอนไหน เวลาไหนจะทำอะไรอย่างไร จึงจะเหมาะสม ดังจะเห็นว่าแม้แต่การพูดจาก็ต้องรู้จักกาลเวลา ตลอดจนรู้จักวางแผนงานในการใช้เวลา ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ เช่น วางแผนว่า สังคมมีแนวโน้มจะเป็นอย่างไรในเวลาข้างหน้าเท่านั้น และเหตุการณ์ทำนองนี้จะเกิดขึ้น เราจะวางแผนรับมือกับสถานการณ์นั้นอย่างไร

๖) **ปรีชาญาณ** รู้ชุมชน คือ รู้สังคมตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวาง คือ รู้สังคมโลก รู้สังคม ของประเทศชาติว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอะไร มีความต้องการอย่างไร โดยเฉพาะถ้าจะช่วยเหลือเขา ก็ต้องรู้ปัญหา รู้ความต้องการของเขา แม้แต่ชุมชนย่อยๆ ถ้าเราจะช่วยเหลือเขา เราต้องรู้ความต้องการของเขา เพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหามาได้ตรงจุด

๗) **บุคคลัญญา** รู้บุคคล คือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการร่วมไปด้วยกัน และคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่าง เฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผล ตลอดจนสามารถ ทำบริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงความต้องการ รู้ว่าจะใช้วิธีสัมพันธ์พูดจา แนะนำ ตិชม หรือจะให้เขายอมรับได้อย่างไร โดยเฉพาะในการใช้คน ซึ่งต้องรู้ว่าคนไหนเป็นอย่างไร มีความถนัด อหยาศัย ความสามารถอย่างไร เพื่อใช้คนให้เหมาะกับงาน นอกจากนั้นก็รู้ประโยชน์ที่เขาพึงได้ เพราะว่าการทำงานนั้น ไม่ใช่ว่าจะเอาเขามาเป็นเพียงเครื่องมือทำงานได้ แต่จะต้องให้คนที่ทำงานทุกคนได้ประโยชน์ ได้พัฒนาตัวเอง ผู้นำควรรู้ว่าเขาควรจะได้ประโยชน์อะไร เพื่อความเจริญองงามแห่งชีวิตที่แท้จริงของเขาด้วย

ที่กล่าวมานี้คือ หลักธรรมที่เรียกว่า สปัปรีชาธรรม ๗ ประการ ถ้ามีคุณธรรม ๗ ประการนี้ แม้จะไม่มีคุณสมบัติข้ออื่นก็เป็นผู้นำได้เพราะรู้องค์ประกอบและปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเพียงพอที่จะจัดการให้ได้ผล สามารถจัดวางวิธีปฏิบัติการที่เหมาะสมให้บรรลุผลสำเร็จได้ ส่วนคุณสมบัติอย่างอื่นก็มาเสริม^{๑๖}

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔.

๓.๘ กัลยาณมิตรธรรม ๗

เป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้ทั้งพระสงฆ์และประชาชน สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะที่พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของผู้นำชุมชน ประกอบด้วยหลักธรรม ๗ ประการ คือ

๑) **ปิโย** แปลว่า “เป็นที่รัก” ถ้าผู้นำเป็นที่รัก ผู้ร่วมงานหรือผู้ตามก็จะมีความรักมีความรู้สึกสนิทสนม สบายใจต่อผู้นำ เสริมความรู้สึกร่วมกันทำงานไปด้วยกัน ให้หนักแน่นขึ้น ทั้งร่วมใจและร่วมมือ

๒) **ครุ** แปลว่า “น่าเคารพ” ผู้นำที่เป็นคนมีหลักการหนักแน่น จึงเป็นผู้นำที่น่าเคารพเป็นผู้ที่ยึดถือหลักการเป็นใหญ่ เอาจานเป็นสำคัญ เอาธรรมนำหน้า โดยไม่ลำเอียงเข้าหาเฉพาะหมู่พวกของตน

๓) **ภาวนีโย** แปลว่า “น่าเจริญใจ” คือเป็นแบบอย่างได้ ทำให้ผู้ร่วมงานมีความภาคภูมิใจในตัวผู้นำว่าเป็นผู้ที่ได้พัฒนาตนแล้ว เป็นผู้ที่มีสติปัญญา มีความสามารถ มีคุณธรรมความดีงามอย่างแท้จริง นำเอาอย่าง อันเป็นคุณสมบัติที่จะช่วยให้ชาวบ้านมีศรัทธาและให้ความร่วมมือด้วยดี

๔) **วัตตา** คือ “เป็นผู้รู้จักพูด” หมายความว่า รู้จักพูดให้ได้ผล รู้ว่าในสถานการณ์ไหน และกับใครควรพูดอะไรและอย่างไร พูดง่ายๆ ว่า เป็นนักสื่อสารที่ดีและเอาใจใส่สื่อสารกับผู้อื่นเสมอ เพื่อให้เข้าใจกัน และเข้าใจในสิ่งที่ทำ เป็นต้น ผู้นำที่มีวัตตามักจะเป็นผู้ที่รู้จักพูดให้เข้าใจได้ พูดให้เขาเห็นใจ พูดให้เขาเชื่อถือ พูดให้เขาเห็นด้วยหรือคล้อยตาม หรือพูดให้เขาร่วมมือสร้างสรรค์ประโยชน์

๕) **วจนักขโม** คือ “รู้จักฟัง” หมายถึง ไม่ใช่เอาแต่พูดแก่เขาอย่างเดียว โดยไม่ยอมรับฟังใคร ต้องยอมรับฟัง เพราะการรับฟังเป็นส่วนหนึ่งของการที่จะสื่อสารให้ได้ผล แม้ว่าเขาพูดมาจะไม่ถูกก็ต้องทนฟัง ทั้งนี้เพื่อให้งานการและประโยชน์ที่จะทำนั้นสำเร็จ

๖) คัมภีร์ญจะ กะถัง กัตตา แปลว่า “รู้จักแกล้งเรื่องราวต่างๆ ที่ลึกซึ้ง” ปัญหาอะไรที่หนักและยากก็เอามาชี้แจงอธิบาย ช่วยทำให้คนที่ร่วมงานมีความกระจ่างแจ้ง หรือเรื่องที่ลึกที่ยากก็ทำให้ตื่นให้เข้าใจได้ และพาเขาเข้าถึงเรื่องที่ยากและลึกลงไปอย่างได้ผล

๗) โน จัฏฐาน นีโยธเย แปลว่า “ไม่ชักนำในเรื่องที่ไม่ใช่เรื่อง” ไม่นำเอาเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ใช่สาระ และที่ไม่เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายในการทำงานเข้ามาทำให้เกิดปัญหา หรือความขัดแย้งในการทำงานต่างๆ^{๑๗}

การที่พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสงเคราะห์และพัฒนาสังคม หากได้ดำเนินกิจกรรมโดยยึดในหลักกัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ พระสงฆ์จะสามารถเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับ และได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะหากเป็นการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ที่เน้นความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การทำงานเพื่อประโยชน์สุขของสาธารณชน ถ้าปฏิบัติตามหลักธรรมประการนี้ได้ก็จะประสบความสำเร็จ เป็นที่พึงของประชาชนได้

นอกจากนี้ ความเป็นผู้นำของพระสงฆ์ยังมีสถานะอีกอย่างหนึ่งที่เรียกว่าเป็น “นาคะ” คือเป็นที่พึ่งของคนอื่น เป็นที่พึ่งของหมู่ชน และเป็นที่พึ่งของสังคม พระสงฆ์จึงมักจะได้รับการยอมรับและศรัทธาจากบรรดาญาติโยม และมักจะถูกมองว่า พระสงฆ์ได้เข้ามามีบทบาทเป็นแกนนำในงานสาธารณสุขสงเคราะห์โดยไม่คาดหวังสิ่งตอบแทน ทั้งในเชิงทรัพย์สิน อำนวย หรือตำแหน่งหน้าที่ ญาติโยมจึงให้ความร่วมมือในระดับที่สูงและร่วมการทำงาน โดยไม่มุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ^{๑๘}

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ อ่างใน พินิจ ลาภานานนท์ และคณะ, แนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคม สังคหุระ และสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ, (นนทบุรี: นิตยธรรมการพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ ๑), หน้า ๑๐๑

^{๑๘} พินิจ ลาภานานนท์ และคณะ, แนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคม สังคหุระ และสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ, (นนทบุรี: นิตยธรรมการพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ ๑), หน้า ๑๐๑-๑๐๒

การทำงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์นั้น ถ้าผู้นำในการดำเนินการประกอบไปด้วยหลักธรรมทั้ง ๗ ประการ คือ รู้หน้าที่ว่า มีหน้าที่ในการทำอะไร อยู่ในสถานะไหน จักทำหน้าที่นั้นอย่างไร รู้จุดหมาย ว่ามีจุดหมายในการดำเนินงานอย่างไร รู้ตน ว่ามีความสามารถ ความเหมาะสมอย่างไร รู้ประมาณ ว่ามีความพอดีอย่างไร รู้กาล ว่ากาลไหนควรทำอะไร ทำแบบไหน รู้ชุมชน ว่ามีความเป็นอยู่ ความเป็นไปอย่างไร รู้บุคคล ว่ามีใครเกี่ยวข้องในการประสานงาน ดำเนินการอย่างไร ก็จะทำให้การดำเนินการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์นั้นประสบผลสำเร็จได้โดยง่าย และจะเป็นประโยชน์แก่พหุชนแน่นอน

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่สนับสนุนส่งเสริมให้ศาสนิกชนนั้นมุ่งเน้นให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งในด้านจิตใจและวัตถุ การนำเอาหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับงานสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำในการดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ก็เพื่อช่วยเหลือ เยียวยา ฟ้นฟูจิตใจ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมให้มีสถานภาพที่ดีขึ้น และยังเป็นปัจจัยในการพัฒนาการปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะภาระหน้าที่ในการปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์นั้น คณะสงฆ์ไทยโดยมหาเถรสมาคม จัดเป็นภารกิจหลัก ๑ ใน ๖ ภารกิจหลัก มีมอบให้พระสงฆ์ดำเนินการตามกรอบของพระธรรมวินัย โดยมุ่งให้วัดและพระสงฆ์มีความพร้อมที่จะเสียสละความสุขและประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้นหลักพุทธธรรมก็มีส่วนสำคัญอย่างมากในการสนับสนุน ส่งเสริม การดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

สังคมไทยมีความผูกพันอย่างแนบแน่นกับพุทธศาสนามาตั้งแต่อดีต คนไทยรับเอาพุทธศาสนาเป็นวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จนแยกไม่ออก ระหว่างความเป็นไทยกับความเป็นพุทธ เพราะพุทธศาสนาได้เข้ามาแทรกซึม อยู่ในแนวคิด ค่านิยม และวัฒนธรรมประเพณีของคนไทย นับแต่อดีตวัดเป็น สถาบันหลักของสังคมไทยและเป็นศูนย์กลางของการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับ พุทธศาสนิกชน เช่น เป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่อบรมศีลธรรม เป็นสถานที่ บำเพ็ญกุศลและจัดพิธีกรรมทางศาสนา เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม เป็นสถาน พยาบาล เป็นสถานศึกษาของชุมชน และเป็นสถานสงเคราะห์แก่ประชาชน ผู้ยากไร้

ส่วนพระสงฆ์ก็เป็นกำลังสำคัญของพุทธศาสนา เป็นผู้นำของชุมชน ในด้านจิตวิญญาณ เป็นผู้ชี้ทางให้พุทธศาสนิกชนได้รู้ว่า อะไรเป็นกุศลหรือ เป็นอกุศล แนะนำสังคมให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม มีความรักความเมตตา ความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ขณะเดียวกันพุทธศาสนิกชนเมื่อมีความทุกข์ ไม่ว่าจะ เป็นในเรื่องส่วนตัวหรือการทำงาน มักจะไปขอให้พระสงฆ์ช่วยคลายทุกข์ให้ และได้รับคำปรึกษา แนะนำ หรือความช่วยเหลือจากพระสงฆ์เสมอ

นอกจากเป็นที่พึ่งของคนมีความทุกข์แล้ว พระสงฆ์ยังเป็น “เนื่อนาบุญ” ให้คนไทยได้ทำบุญทำกุศลตามความเชื่อทางพุทธศาสนา การทำบุญกับพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวพุทธไทยที่เห็นอยู่ทั่วไป เพื่อเป็นการสนับสนุนพระสงฆ์ในการดำรงชีพและดำเนินกิจกรรมทางศาสนา^๑

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย งานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็คือ การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่างๆ สามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจด้วย การประพฤติตนเป็นแบบอย่าง ส่วนการสงเคราะห์สังคมที่กำลังพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าพระเป็นผู้นำจิตวิญญาณในท้องถิ่น ก็ควรมีบทบาทด้วยการเสนอแนะ ให้ความคิดริเริ่มว่า ในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทางวัตถุจะทำได้ก็โดยทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของ หรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป

โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและกาลเทศะ ด้วยการทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับบทบาท เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย วัตถุประสงค์ได้เข้ามามีบทบาทในสังคม หากพระสงฆ์แสดงบทบาททันตามปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบันก็จะสามารถแก้สภาพปัญหา จะส่งผลให้สภาพสังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า ในฐานะที่พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคม โดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคม ในด้านการศึกษา การอาชีพ การปกครอง เป็นต้น เพื่อช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่สังคม ช่วยลดปัญหาสังคม และช่วยเสริมให้คนปฏิบัติในสิ่งที่ถูกที่ควรตามหลักศาสนา

^๑ พินิจ ลาภานานนท์ และคณะ, แนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคม สังคหุระและสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ, (นนทบุรี : นิตยธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๒), หน้า ๑๐

ในปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยโดยมหาเถรสมาคม ได้จัดการกิจการด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจหลักอีกด้านหนึ่ง ที่พระสงฆ์ต้องดำเนินการ ให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือพระสงฆ์ด้วยตนเอง ตลอดถึงประชาชนโดยทั่วไป ดังนั้น มาทำความเข้าใจความเป็นมาและความเกี่ยวเนื่องกัน ระหว่างพระสงฆ์ วัด กับงานสาธารณสงเคราะห์ มีดังนี้

๑. วัดในทางพระพุทธศาสนา

๑.๑ ความเป็นมาของวัดในพระพุทธศาสนา

ในระหว่างเวลา ๔๕ ปี แห่งการบำเพ็ญพุทธกิจ พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปประทับจำพรรษา ณ วัดต่างๆ หรือพระวิหารต่างๆ ซึ่งพอจะประมวลไว้ได้ ดังนี้

พระวิหารที่ ๑ พระเวฬุวัน เป็นป่าไผ่ สวนที่ประพาสพักผ่อนของพระเจ้าพิมพิสาร อยู่ไม่ไกลไม่ไกลจากพระนครราชคฤห์นครหลวงของแคว้นมคธ เป็นสถานที่ร่มรื่นสงบเงียบ มีทางไปมาสะดวก พระเจ้าพิมพิสารถวายเป็นสังฆาราม พระพุทธเจ้าทรงจำพรรษาที่ ๒-๓-๔ และพรรษาที่ ๑๗ กับ ๒๐ ภายหลังจากตรัสรู้ พระเวฬุวันวิหาร นับเป็นอารามในระยะกาลประดิษฐานพระศาสนาระยะแรกเริ่ม

กุฎาคาร เป็นพระอารามที่ประทับในป่ามหาวัน เป็นป่าใหญ่ใกล้เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี ในพรรษาที่ ๕ ภายหลังจากตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงประทับจำพรรษา ณ กุฎาคารในป่ามหาวัน นครเวสาลี เขตวันมหาวิหาร เป็นมหาวิหารที่ประทับของพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ ตั้งอยู่ทางใต้ของนครสาวัตถี เมืองหลวงของแคว้นโกศล เป็นสถานที่ซึ่งพระพุทธเจ้าประทับจำพรรษานานที่สุดในระหว่างเวลา ๔๕ ปี แห่งการบำเพ็ญพุทธกิจ

ชีวภัมพวัน หมอชีวกโกมารภัจจ์ แพทย์ประจำพระองค์พระพุทธเจ้า และประจำพระภิกษุสงฆ์ หมอชีวกโกมารภัจจ์เป็นมหาอุบาสิกสำคัญ ได้รับการยกย่องเป็นเอตทัคคะในบรรดาอุบาสิกผู้เลื่อมใสในบุคคล หมอชีวก

ได้บรรลุลุทธิธรรมเป็นพระโสดาบัน และด้วยศรัทธาในพระพุทธเจ้า ปรารถนาจะไป เฝ้าวันละ ๒-๓ ครั้ง ในกาลนั้น พระพุทธเจ้าทรงประทับจำพรรษา ณ พระเวฬุวัน วิหารพระนครราชคฤห์ หมอชีวกเห็นว่าพระเวฬุวันไกลเกินไป จึงสร้างวัด ถวายในอัมพวัน คือสวนมะม่วงของตน เรียกกันว่า **ชีวกัมพวัน** (อัมพวันของ หมอชีวก) อยู่ในกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ

บุพพาราม เป็นพระวิหารที่อยู่ใกล้เคียงกับมหาวิหารเชตวันทางใต้ของ นครสาวัตถี เมืองหลวงของแคว้นโกศล นางวิสาขาหมิดรามาธา มหาอุบาสิกา ผู้เป็นเอตทัคคะในบรรดาทายิกาทั้งปวงเป็นผู้สร้างถวาย

โฆสิตาราม เป็นชื่อวัดสำคัญในกรุงโกสัมพี แคว้นวังสะ ในพรรษาที่ ๙ ภายหลังจากตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงประทับจำพรรษา ณ พระอารามแห่งนี้ อันเป็นอารามที่โฆสกเศรษฐีสร้างถวายจันทนศาลา เป็นศาลาไม้จันทน์แดง ในมกุฬาราม แคว้นสุนาปรีนตะ พระมหาสาวกปุณณสุนาปรีนตะ ซึ่งจำพรรษา ที่วัดมกุฬาราม ได้แนะนำให้น้องชายของท่านและพ่อค้ารวม ๕๐๐ คน แบ่งไม้จันทน์แดงที่มีค่าสูงสร้างถวายพระพุทธเจ้า แล้วทูลอาราธนาเสด็จมายัง แคว้นสุนาปรีนตะ พระพุทธเจ้าได้ประทับรอยพระบาทไว้ที่ริมฝั่งแม่น้ำนันทมา และที่ภูเขาสัจจพันธ์ อันนับว่าเป็นการเกิดขึ้นของรอยพระบาท

นิโครธาราม เป็นพระอารามที่พระญาติสร้างถวายพระพุทธเจ้าอยู่ใกล้ กรุงกบิลพัสดุ์ นครหลวงของแคว้นสักกะ ในพรรษาที่ ๑๕ หลังจากตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงประทับจำพรรษาที่นิโครธาราม อัครคาวเจตีย์วิหาร อยู่ในเมือง อาฬวี ในพรรษาที่ ๑๖ ภายหลังตรัสรู้ระหว่างเวลา ๔๕ ปี แห่งการบำเพ็ญ พุทธเจ้าได้เสด็จไปประทับจำพรรษา ณ วิหารแห่งนี้^๖

^๖ ภัทรวรรณ วันทนชัยสุข, *ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา, ๒๕๔๖) : หน้า ๑๒๐

สมัยหลังพุทธกาล เมื่อมีการสร้างพระสถูปเจดีย์ขึ้นเป็นสังเวชนียสถาน ทำให้บริเวณเหล่านี้ เกิดเป็นที่ชุมนุมของเหล่าพระสงฆ์และคฤหัสถ์ที่เดินทาง มาถึง ที่สุดแล้วก็เกิดมีพระภิกษุบางรูปสมัครใจที่จะอยู่พำนักเพื่อบำรุงรักษา สังเวชนียสถานเหล่านั้น ทั้งมีผู้ศรัทธาสร้างที่พักกุฏิสงฆ์ถวายแต่พระภิกษุ ดังกล่าว สถานที่นี้ในที่สุดได้กลายสภาพเป็น “วัด” ที่สมบูรณ์แบบ สืบทอด กันมา จนเกิดเป็นแบบอย่างชัดเจนดังปัจจุบัน

หลังจากพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระองค์ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนา และ ได้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่ประชาชนในชมพูทวีปเป็นอย่างมาก ตลอดทั้ง ได้มีการสร้างวัดเพื่อที่จะถวายแด่พระพุทธเจ้า ตลอดทั้งพระสงฆ์ได้อยู่อาศัย ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารนั้นเป็นผู้ที่ถวายวัดแห่งแรก คือ **วัดเวฬุวัน** ตลอดทั้ง ยังมีอุบาสกอุบาสิกาเหล่านั้นได้สร้างวัดถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ได้แก่ **วัดเชตวัน** **ชีวกัมพวัน** **กุฎาคาร** เป็นต้น^๗

๑.๒ ความหมายของวัดและชนิดของวัดในประเทศไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้คำนิยามของ คำว่า **วัด** หมายความว่า **สถานที่ทางศาสนา** โดยปกติมีโบสถ์วิหาร และที่อยู่ ของพระสงฆ์หรือนักบวช เป็นต้น^๘

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี) กล่าวว่า **วัด** หมายถึง **ที่อยู่ของ พระ (นักบวช) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัย** สำหรับ ชุมชนมี ๓ เขต คือ เขตพุทธาวาส เขตธรรมาวาส และเขตสังฆาวาส^๙

^๗ พระศรีสิทธิวิเทศ (ธวัชชัย รสเลิศ) และ พระมหามิตร ฐิตปญโญ, *วิวัฒนาการวัดในพระพุทธศาสนา*, (วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓, ๒๕๖๓) หน้า ๘๑

^๘ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๕๙

^๙ พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี), *“การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์ ๔๖*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๔.

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในประเทศไทย พุทธศักราช ๒๕๐๕ กำหนดไว้ว่า วัดมี ๒ ชนิด คือ

๑. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
๒. สำนักสงฆ์

วิสุงคามสีมา หมายถึง เขตพื้นที่ที่พระภิกษุสงฆ์ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเพื่อใช้จัดตั้งวัดขึ้น แต่ในทางปฏิบัตินั้นเป็นการขอพระบรมราชานุญาตเฉพาะแต่บริเวณที่ตั้งพระอุโบสถเท่านั้น^๖

สำนักสงฆ์ หมายถึง สถานที่ตั้งพำนักอาศัยของหมู่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งไม่ได้ขอพระบรมราชานุญาตใช้ผืนที่ดินแห่งนั้นเพื่อจัดตั้งเป็นวัดขึ้น ดังนั้น สำนักสงฆ์ จึงไม่มีโรงพระอุโบสถเพื่อใช้เป็นที่ทำสังฆกรรม วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ถือว่าเป็นวัดที่ถูกต้องและมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย วัดประเภทนี้ยังแยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ **“วัดหลวง หรือ พระอารามหลวง”** กับ **“วัดราษฎร์”**

วัดหลวง หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้าง หรือวัดที่รัฐบาล หรือราษฎรทั่วไปสร้างขึ้นแล้วทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์

วัดราษฎร์ หมายถึง วัดที่ราษฎรทั้งหลายสร้างขึ้นตามศรัทธา

วัดเป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่เป็นส่วนรวม มีสถานะเป็นนิติบุคคล มีเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหาร มีหน้าที่บริหารจัดการวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ตามพระธรรมวินัย และกฎหมายบ้านเมือง มีหน้าที่จัดการบริหารวัดตามกรอบงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ประกอบด้วย การปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์

^๖ กรมการศาสนา, **ประวัติวัดสำคัญทางพุทธศาสนา ตอน ๓**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

^๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๓**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๓.

๒. พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

พระสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วเลื่อมใส สละเรือนออกบวช ถีววัตร ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ที่พระบรมศาสดาสั่งสอนและกำหนดไว้

พระสงฆ์ จัดเป็นรัตนหนึ่ง ในจำนวนรัตนสามหรือ**พระรัตนตรัย** ได้แก่ **พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์** ในพระรัตนตรัยหมายถึงเฉพาะพระอริยสงฆ์ คือบุคคลไม่ว่าคฤหัสถ์หรือนักบวช และไม่ว่ามนุษย์หรือเทวดา ที่ปฏิบัติตามพุทธธรรมจนได้บรรลุมรรคผล แต่โดยทั่วไปมักเข้าใจว่าพระสงฆ์คือพระภิกษุหรือพระภิกษุณี คือมนุษย์ที่ได้ฟังคำสั่งสอนแล้วเกิดความเลื่อมใสจนสละเรือนออกบวชตามพระพุทธเจ้า เพราะต้องการจะได้บรรลุธรรมตามพระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ถือเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา พระภิกษุปฏิบัติตามสิกขาบทที่กำหนดไว้จำนวน ๒๒๗ ข้อ ส่วนพระภิกษุณีรักษาสิกขาบท ๓๑๑ ข้อ บางครั้งเรียกว่า **สงฆ์** พระสงฆ์รูปแรกในพระพุทธศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้าคือ **พระอัญญาโกณฑัญญะ**

สงฆ์ หรือ สงฆ ในภาษาบาลีแปลว่า หมู่ เช่นในคำว่าภิกษุสงฆ์ แปลว่า หมู่ภิกษุ ใช้ในความหมายว่า ภิกษุทั้งปวงก็ได้ เช่น “จีวรนี้เป็นของสงฆ์ ควรจะจัดเป็นพิธีสงฆ์ถวาย”

เมื่อใช้ควบกับคำว่า พระ เป็น พระสงฆ์ ซึ่งมีความหมายว่าภิกษุ เช่น “นิมนต์ภิกษุสงฆ์มาฉันในงานเมื่อวาน มีพระสงฆ์มาเป็นจำนวนมาก” ตามพระวินัยภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป จึงเรียกว่าสงฆ์ เช่น ในคำว่า สังฆกรรม (กรรมที่สงฆ์ คือภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ฟังทำรวมกัน)

ประเภทของพระสงฆ์

พระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนามี ๒ ประเภทใหญ่ ตามหลักการในบท สวดสังฆคุณ ยทิท ได้แก่บุคคลเหล่านี้คือ จตุตถาริ ปุริสยุคานิ อภฺฐ ปุริสบุคคฺลา คู่แห่งบุรุษสี่คู่ นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุคคล อันหมายถึงพระสงฆ์ฝ่ายธรรม ๔ และพระสงฆ์ฝ่ายวินัย ๔

อริยสงฆ์

พระอริยสงฆ์ คือ **พระอริยบุคคล** ไม่ว่าจะเป็คนคฤหัสถ์หรือบรรพชิต ไม่ว่าจะเป็มนุชย์ หรือเทวดา ถ้าบรรลุมรรคผลก็นับเป็พระสงฆ์โดยพระธรรม พระอริยบุคคล ๔ ประเภท คือ

- ๑) พระโสดาบัน
- ๒) พระสกทาคามี
- ๓) พระอนาคามี
- ๔) พระอรหันต์

สมมุติสงฆ์

สมมุติสงฆ์ คือ **พระสงฆ์โดยสมมติ** เป็พระสงฆ์ด้วยพระวินัย เพราะได้รับการอุปสมบทตามพระบรมพุทธานุญาตจากพระเถระตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป เรียกว่า สงฆ์ เนื่องจากคำว่าสงฆ์ แปลว่า หมู่ จึงเรียกหมู่พระภิกษุว่าภิกษุสงฆ์ และหมู่ พระภิกษุณีว่าภิกษุณีสงฆ์ และพระภิกษุสงฆ์จัดเป็พระสงฆ์โดยสมมุติ จึงเรียกว่า สมมุติสงฆ์จัด เป็ ๔ วรรค ตามตามพระบรมพุทธานุญาติ ให้ทำสังฆกิจตามพระวินัย คือ จตุวรรค ๔ รูป ปณจวรรค ๕ รูป ทสวรรค ๑๐ รูป วิสตีวรรค ๒๐ รูป แต่ถ้พระภิกษุ ๒-๓ รูป เรียกว่า คณะ (เนื่องจากแบ่งพวกกันฝ่ายละ ๒ รูปมิได้) ถ้พระภิกษุรูปเดียว จัดเป็บุคคล

๓. บทบาทสำคัญของพระสงฆ์และวัดกับการสาธารณสุขสงเคราะห์

การสาธารณสุขสงเคราะห์ มีจุดกำเนิดมาจากการที่มนุษย์เรานั้นมีคุณธรรมที่เรียกว่า **“มนุษยธรรม”** คือ ธรรมที่ทำให้คนเป็มนุชย์ อันได้แก่ ศีลห้า และคุณธรรม คือ มีความเมตตา กรุณา เป็ต้น ต่อเพื่อนมนุษย์ผู้ร่วมเกิด แก่ เจ็บ และตาย อันเป็ผลมาจากหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา งานการสาธารณสุขสงเคราะห์นั้นเป็งานที่พระสงฆ์ได้มีบทบาท ได้ใกล้ชิดกับประชาชน สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน ที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัยและกฎหมายของบ้านเมือง โดยมุ่งหวังให้การสงเคราะห์และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งทางวัตถุ และจิตใจให้มีความสุขทั้งกายและใจ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการสาธารณสุขสงเคราะห์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยปฏิบัติตามพุทธบัญญัติและจิตสำนึกที่ได้รับ การอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔ จากคฤหัสถ์ ดังนั้น พระสงฆ์จึงมิได้จำกัดบทบาทอยู่เฉพาะในเรื่องการสั่งสอนศาสนธรรมและการปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยักรวมถึงบทบาทช่วยเหลือประชาชนในหลากหลายด้าน ดังนี้^๕

ด้านศาสนธรรม คือ การอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็คนดี มีศีลธรรม ร่วมกันทำบุญสร้างกุศลและรู้จักการปฏิบัติธรรม เพื่อความหลุดพ้นทุกข์ และปัญหา ซึ่งถือเป็งานหลักของพระสงฆ์ และจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ด้านศาสนบุคคล พระสงฆ์เป็ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นแบบอย่างของผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ พระสงฆ์จึงสามารถถ่ายทอดหลักธรรมและความรู้ต่างๆ แก่ประชาชน ทำให้มีความเข้าใจและสามารถนำหลักธรรมมาเป็แนวทางการดำเนินชีวิต และเลือกประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

^๕ พินิจ ลาภธนานนท์ และคณะ, แนวคิดพุทธศาสนาเพื่อสังคม สังคหุระและสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธ, (นนทบุรี : นิตยธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๒), หน้า ๑๔

ด้านสังคมสงเคราะห์ คือ การสงเคราะห์ด้านจิตใจ เช่น การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตโดยใช้พุทธธรรมเป็นแนวทาง และการสงเคราะห์ด้านกาย เช่น การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียนต่างถิ่น หรือการให้คนยากจนได้เช่าที่ดินของวัดในราคาถูกเพื่อปลูกสร้างที่พักอาศัย ให้วัดเป็นบ้านพักฉุกเฉินสำหรับผู้ไร้ที่พึ่ง เป็นต้น

ด้านการพัฒนาสังคม พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำชุมชนได้ให้วัดเป็นศูนย์กลางบริการสังคม เช่น เป็นที่สร้างโรงเรียนสำหรับเด็ก สร้างพิพิธภัณฑ์เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นศูนย์เรียนรู้หรือพัฒนาอาชีพ หรือเป็นศูนย์กิจกรรมการดูแลสุขภาพ เป็นต้น

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่ควรดำเนินบทบาทด้านการสงเคราะห์ไว้ ดังต่อไปนี้^๙

๑. การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่างๆ
๒. การเป็นที่พึ่งให้ความร่วมมือทางจิตใจ ด้วยการประพฤติเป็นตัวอย่างตลอดจนสถานที่วัดวาอารามที่สงบ ร่มรื่น เป็นองค์ประกอบสำหรับหล่อเลี้ยงจิตใจของสังคมอย่างหนึ่ง
๓. การให้คำปรึกษาแนะนำด้านอื่นๆ เท่าที่ทำได้ เช่น ในทางวิชาการ เป็นต้น ที่ผู้ปรึกษาสะดวกใจและสนใจ
๔. ในสังคมชนบทที่กำลังพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตัวเองในการพัฒนานั้นได้ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้เฒ่าในท้องถิ่นอยู่แต่เดิมแล้ว หากได้ท่านเป็นศูนย์กลางและท่านได้มีโอกาสเตรียมตัวพร้อม ก็อาจจะเป็นผู้ปิดช่องว่างที่มีอยู่ในงานพัฒนา และจะเป็นผู้นำชี้ช่องทางในการท้องถิ่นจะรับความเจริญใหม่ๆ ได้ บทบาทนี้อาจประกอบด้วยข้อเสนอแนะความคิดริเริ่มว่า ในถิ่นนั้นมีอะไร ที่จะ

^๙ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), *ลักษณะของสังคมพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๗๙.

ทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น แล้วเป็นศูนย์รวมประชาชนมาทำงานนั้น หรืออาจเป็นที่ปรึกษาที่ชาวบ้านมาขอความคิดเห็นว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นในท้องถิ่น จะควรหรือไม่ควร ถ้าพระมีความรู้ก็แนะนำได้ เป็นการให้ความอุ่นใจแก่ประชาชน

๕. การสงเคราะห์ทางจิตใจอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอยู่สำหรับประชาชนทั่วไป แม้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนในฐานะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจสืบเนื่องมาจากความเร้นลับของชีวิตอย่างที่ท่านเรียกว่าการบำรุงขวัญ ข้อนี้อีกได้แก่ บทบาทประเภทพิธีกรรมต่างๆ

และยังได้กล่าวถึงหลักธรรมการพัฒนาจิตใจมนุษย์ ไว้ดังนี้

๑. การพัฒนาทางกาย ได้แก่ การพัฒนาคนให้มีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ดี มีปัจจัย ๔ พอเพียงที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเหมาะสม

๒. การพัฒนาด้านศีล ได้แก่ การพัฒนาด้านการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ทำให้คนในสังคมมีระเบียบวินัย มีความประพฤติดี มีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียนตลอดจนมีความสุจริตทั้งทางกาย วาจา ใจ และอาชีพ

๓. การพัฒนาด้านจิต ได้แก่ การพัฒนาด้านการฝึกอบรมจิตตนเอง พัฒนาตนเองให้เจริญขึ้น มีคุณธรรมเพื่อให้มีคุณภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่มั่นคง ไม่ปล่อยให้จิตคิดฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ต่างๆ เมื่อสุขภาพจิตดีจะก่อให้เกิดมีสุขภาพดีไปด้วย

๔. การพัฒนาปัญญา ได้แก่ การพัฒนาการฝึกอบรมปัญญาให้รู้และเข้าใจ มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จะต้องฝึกปัญญาทั้งในแง่ที่ทำให้ขบวนการคิด การรับรู้ที่ไม่ถูกกิเลส อาทิ ความโลภ ความโกรธ และความหลง เข้าครอบงำทำให้การคิดที่ไม่มีอคติ ด้วยการใช้โยนิโสมนสิการพิจารณาให้เห็นจริงด้วยปัญญาตามหลักทางพุทธศาสนา

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญโญ) ได้กล่าวถึงแนวคิด การบริหารวัดด้านงานสาธารณสงเคราะห์ว่า ต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลักสะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้

๑) **สะอาด** หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

๒) **สว่าง** หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตา ไม่รกทึบ หรือมีความ สลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่าย และประโยชน์ใช้สอยสูงสุด

๓) **สงบ** หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทัก ครึกโครม ร่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ^{๑๐}

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี) ได้กล่าวถึงวัดในสังคมไทย ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังนี้

๑) เป็นสถานที่ประพาศพรหมจรรย์ของพระภิกษุสามเณร และ ประชาชนผู้ใคร่ธรรม

๒) เป็นสถานที่สำหรับประชาชนไปบำเพ็ญกุศล

๓) เป็นดินแดนแห่งความสงบ คือเป็นที่อยู่ของผู้สงบ เป็นดินแดนไปมา หาสู่ของผู้รักสงบ

๔) เป็นสาธารณูปการที่ชาวบ้านได้อาศัยใช้สาธารณูปโภค เช่น ตักน้ำกิน น้ำใช้ที่สระวัด

๕) เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้แทบทุกสาขาวิชา ตั้งแต่ชั้นต่ำ จนถึงชั้นสูง^{๑๑}

^{๑๐} กรมการศาสนา, คู่มือบริหารจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

^{๑๑} พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์ ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๕-๑๖๖.

กรมการศาสนา ได้อธิบายการบริหารวัดด้านงานสาธารณสงเคราะห์ ควรจัดวัดให้เป็น ๗ โรง คือ

๑) **วัดเป็นโรงธรรม** ได้แก่ ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่สอนธรรมะ ให้เป็น สถานที่เทศน์ วัดใดไม่มีการสอนธรรมะประชาชน ไม่มีการเทศน์ ตลอดจน การไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับประชาชน วัดนั้นจะค่อยๆ เสื่อมไป

๒) **วัดเป็นโรงทิม** คือ เป็นที่สวดศพ เป็นที่เก็บศพ เป็นที่ฝังศพ นี่เป็น ผลประโยชน์ที่วัดจะต้องมีอยู่ และอย่าไปรังเกียจศพ เพราะคนบ้านไหนก็อยาก จะตายอยู่บ้านนั้น อยากจะเผาอยู่วัดนั้น

๓) **วัดเป็นโรงละคร** คือ เป็นโรงหนังโรงละคร ต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้ ประจำ อย่าไปรังเกียจหนังละคร เพราะนั่นเป็นการแสดงพื้นบ้าน เท่ากับว่า เจ้าอาวาสวัดนั้นๆ ได้ศิลปินไว้ใช้ในงานต่างๆ

๔) **วัดเป็นโรงพยาบาล** วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่อง สุขภาพพลานามัย แต่ก่อนแต่โรมาพระสงฆ์นอกจากจะมีความรู้ในทางธรรมะ แล้ว ท่านมักจะเรียนเรื่องสมุนไพรต่างๆ ให้การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการ บำบัดรักษา

๕) **วัดเป็นโรงเรียน** ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัด แต่เจ้าอาวาส จะต้องมียุทธาบทในโรงเรียนด้วยการให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด

๖) **วัดเป็นโรงแรม** หมายถึง การทำวัดให้เป็นที่ยอมรับประชาชน เป็นที่ ปฏิสันถาร เป็นที่พักพิงสำหรับพระอาคันตุกะ หรือเป็นที่พักพิงอาศัยของ ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

๗) **วัดเป็นโรงงาน** คือ วัดต้องมีการก่อสร้างพระสังฆาธิการแห่งวัดนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระในวัดต้องมีฝีมือ และเนื่องจากวัดมีการก่อสร้างนั่นเอง การพัฒนาฝีมือของพระเณรในการส่งไป คุมงาน ไปดูงาน ไปศึกษางานกับช่าง หรือการผลิตช่างมีความสำคัญ

ข้าพเจ้า วุฒิจันทร์ และคณะ กล่าวถึง การสาธารณสุขสงเคราะห์ว่าเป็นงานสำคัญของคณะสงฆ์ ซึ่งมหาเถรสมาคมได้กำหนดหน้าที่ให้ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อย การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสุขสงเคราะห์ในเขตการปกครองของตน ให้ดำเนินไปด้วยดี^{๑๒}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ ได้กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่าการสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมา พระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศล และช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส และลักษณะการสาธารณสุขสงเคราะห์มี ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑) การดำเนินกิจกรรมเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัด หรือคณะสงฆ์ ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐ หรือของเอกชน หรือผู้ใดผู้หนึ่ง ดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่ เพื่อเป็นแหล่งน้ำอุปโภค และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์ และอื่นๆ

^{๑๒} ข้าพเจ้า วุฒิจันทร์ และคณะ, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๘.

๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาล และจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างประปา สร้างเครื่องมือกำเนิดไฟฟ้า ปลุกต้นไม้ และอื่นๆ ข้อนี้มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นส่วนของสาธารณประโยชน์

๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการที่ควรช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัยช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้ และน้ำท่วม พร้อมมอบเครื่องอุปโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนเลี้ยงเด็กกำพร้า และเด็กด้อยโอกาส^{๑๓}

ไพบุลย์ เสียงก้อง ได้กล่าวถึง หลักการในการบริหารวัดยุคใหม่ว่า เจ้าอาวาสเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เป็นผู้นำของพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัด เจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรืองสันติสุข และความมั่นคงของวัด โดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหาร กิจการต่างๆ ของวัด เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแล^{๑๔} แนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ให้มีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองกัน ให้ร่วมแรงร่วมใจกัน ปฏิบัติศาสนกิจ ดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงสุด และให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองถาวรมั่นคง เป็นศูนย์กลางชุมชนในการให้การศึกษอบรมศีลธรรม จริยธรรม ภาวนาธรรม คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐานแก่ชุมชน และประชาชนทั้งใกล้และไกล ให้เป็นที่พึ่งทางใจ

^{๑๓} บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

^{๑๔} ไพบุลย์ เสียงก้อง, “หลักการบริหารวัด” วัดพัฒนา ๔๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐

แก่สาธุชนได้อย่างแท้จริง เจ้าอาวาสต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารและการจัดการวัด นอกจากจะมีทั้งศาสตร์และศิลป์แล้ว ในการบริหารและการจัดการวัดจะต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณสำหรับเรื่องดังกล่าว เจ้าคณะพระสังฆาธิการควรหาศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้การบริหารและการจัดการของวัดดำเนินการไปในเชิงรุก และได้ผลเต็มที่อย่างมีประสิทธิภาพ

อำนาจ บัวศิริ ได้ให้ข้อคิดเห็นที่เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาจิตใจว่า วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ที่เป็นตัวแทนของวัดเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือ การร่วมมือกันเป็นที่ประกอบพิธีกรรม หรือให้บริการด้านนี้ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้สึกของประชาชนต่อพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ที่มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่างๆ ทุกอย่างเหนือประชาชนทั่วไป สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้าน เป็นเครื่องรักษาความเคารพนับถือได้ยั่งยืนมั่นคงยิ่งปัจจัยทั้ง ๓ อย่าง ที่เชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ ความบริสุทธิ์ และสถาบันศาสนาสำหรับชนบทไทยนับได้ว่า เป็นสถานที่บริการที่มีความสมบูรณ์อยู่มาก

โดยเฉพาะในสมัยก่อน วัดนอกจากจะทำหน้าที่ทางศาสนาแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน เพราะท่านเป็นครูสอนอย่างดี เอาใจใส่เป็นพิเศษ ยิ่งกว่าครูอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้ เพราะท่านเป็นคนในหมู่บ้านเกิดและโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียน เข้าใจปัญหาของชุมชนมีความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้งจนแยกไม่ออก ในบางแห่งจะเห็นว่าพระสงฆ์ท่านยังทำหน้าที่เป็นแพทย์หรือจิตแพทย์อย่างดี ที่สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้านให้หายได้ด้วยเวทย์มนต์คาถา น้ำมนต์ หรือความขลังที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

จนเกิดศรัทธาที่แก่กล้า เชื่อว่าโรคนั้นจะหายหากหลวงพ่อบ้านได้ใช้เวทย์มนต์หรือพรมน้ำมนต์ นี้แหละเป็นวิธีการรักษาด้านจิตซึ่งวิทยาการสมัยใหม่นำมาใช้กัน ดังนั้นพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัด มีบทบาทเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของชาวชนบทในท้องถิ่น จึงเป็นหลักแห่งการยึดเหนี่ยวและมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นชนบท เช่น การสร้างโรงเรียน ศาลาประชาชน หรือการสร้างบ่อน้ำสาธารณะ^{๑๔}

ในปัจจุบันพระสงฆ์ให้ความสำคัญมากขึ้นกับบทบาทสาธารณสงเคราะห์ทั้งในรูปแบบการเป็นผู้นำ เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ และชักชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่างๆ ภารกิจเหล่านี้ของพระสงฆ์ล้วนมาจากการเข้าใจปัญหาของชุมชน และพยายามปรับบทบาทให้วัดและพระสงฆ์ช่วยสร้างประโยชน์ต่อสังคม เพื่อเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนา ที่มุ่งหวังให้พระสงฆ์เข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมเท่าที่พระสงฆ์จะทำได้

บทบาทสาธารณสงเคราะห์เพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน จึงถูกกำหนดให้เป็นบทบาทสำคัญ ๑ ใน ๖ ด้าน ของคณะสงฆ์ไทยภายใต้ระเบียบและแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ตามมติมหาเถรสมาคมในการประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๕๙ (มติที่ ๑๐๖/๒๕๕๙) และในการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐ พร้อมกับได้กำหนดโครงการให้ฝ่ายการสาธารณสงเคราะห์ ๒ โครงการคือ (๑) โครงการส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่าย และ (๒) โครงการสาธารณสงเคราะห์เพื่อพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน โดยทั้ง ๒ โครงการของฝ่ายการสาธารณสงเคราะห์นั้นเป็นโครงการที่มีแนวทางสำคัญ เพื่อจะขับเคลื่อน “สังคมแห่งการแบ่งปัน”

^{๑๔} อำนาจ บัวศิริ ดร., รวบรวมความคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๖

และ “แนวร่วมจิตอาสา” ของคณะสงฆ์ ภาครัฐและภาคประชาชน ให้เป็นไปตามพันธกิจการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยมีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่จำแนกเป็น ๓ กลุ่มงาน คือ กลุ่มงานบรรพชาศีลธรรม กลุ่มงานพัฒนาการสาธารณสุขสงเคราะห์ และ กลุ่มงานส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่าย ทั้งนี้ เพื่อให้ทุกกลุ่มงานสามารถ ดำเนินการ ๒ โครงการ ที่ได้รับมอบหมายจากมหาเถรสมาคมดังกล่าวข้างต้น และให้สามารถเสริมสร้างจิตอาสาาร่วมกันทำงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

สรุปว่า สถาบันพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิต ของพุทธศาสนิกชน มีบทบาทในการจัดระเบียบสังคมไทยทั้งทางตรงและ ทางอ้อม หรืออาจกล่าวโดยรวมได้ว่า พุทธศาสนามีบทบาทและหน้าที่สร้างความมั่นคงทางสังคม สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม และสามารถช่วยเหลือสงเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมได้ หมายความว่า การดำรงอยู่ การเจริญขึ้น หรือเสื่อมลงของพุทธศาสนาจะสัมพันธ์กับประโยชน์ ที่มีต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนให้ชาวพุทธเลือกทำในสิ่งที่ควรทำ และ ละเว้นในสิ่งที่ควรละเว้น รวมทั้งยังสอนในเรื่องคุณธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุข เช่น สอนเรื่องเมตตากรุณา ให้ทุกคนรักใคร่และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าทุกคนประพฤติดี ปฏิบัติชอบ คนในสังคมจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และ มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ในอดีตมีความชัดเจนว่า พุทธศาสนามีบทบาทต่อสังคมไทยหลากหลาย ด้าน แต่ปัจจุบันความสำคัญของพุทธศาสนาตกลง เพราะมีสถาบันสังคมอื่น มารับบทบาทหน้าที่แทน สถาบันพุทธศาสนาจึงต้องปรับเปลี่ยนบทบาท การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในงานสาธารณสุขสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล แก่ประชาชนที่ยังมีความทุกข์ยากเดือดร้อนในรูปแบบต่างๆ ถือว่าเป็นแนวทาง หนึ่งในการทำงานของพระสงฆ์ ที่จะช่วยเสริมศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนได้มาก

ดังนั้น งานสาธารณสุขสงเคราะห์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกในปัจจุบัน งานสาธารณสุขสงเคราะห์นั้นเป็นงานที่ พระสงฆ์ได้ดำเนินการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการปรับปรุงพัฒนาตลอดมา จนถึงยุคปัจจุบันมหาเถรสมาคมองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย ได้ให้ ความสำคัญในกิจการพระพุทธศาสนาด้งานสาธารณสุขสงเคราะห์ มอบหมาย ให้พระสงฆ์ดำเนินงานกิจการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ เพื่อประโยชน์แก่ ประชาชนหม่อมมาก อันจะเป็นผลดีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการ เจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนาสืบไป

๔. งานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

งานสาธารณสุขสงเคราะห์ ถือเป็นงานสำคัญอีกด้านหนึ่งของ คณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน เพราะมหาเถรสมาคมองค์กรปกครองสูงสุดได้กำหนด ให้พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ในเขตการ บริการของตน ปัจจุบันพระสงฆ์ได้ปรับประยุกต์การทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ให้มีความหลากหลายในกิจกรรม ทั้งในภาวะปกติและในภาวะวิกฤติ เพื่อให้ พระสงฆ์สามารถใช้ศักยภาพและความรู้ความสามารถ ที่จะทำงานให้สอดคล้อง กับการแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของประชาชนที่มีความหลากหลาย ไปตามเงื่อนไขของสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้ ความหลากหลายของกิจกรรมสาธารณสุข สงเคราะห์ สามารถจำแนกรูปแบบได้ตามกรอบ ๔ หลักการสำคัญ คือ สงเคราะห์ช่วยเหลือ สนับสนุนเกื้อกูล มีส่วนร่วมพัฒนา และบูรณาการ เครือข่าย ดังรายละเอียดต่อไปนี้^{๑๖}

๑) สงเคราะห์ช่วยเหลือ เป็นกิจกรรมที่พระสงฆ์ให้ความช่วยเหลือ ทางตรงในแบบให้เปล่า ซึ่งเป็นการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ประชาชน

^{๑๖} พินิจ ลาภานานนท์, อดีต ปัจจุบัน และอนาคตงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย, (นนทบุรี: นิตยธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๒), หน้า ๗๘-๘๕

ทั้งในยามปกติ ที่เป็นการช่วยเหลือแก่ประชาชนผู้ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต เช่น ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุผู้พิการ และเด็กบนดอย และสงเคราะห์ตามโอกาสหรือเหตุการณ์เฉพาะหน้า เช่น การประสบภัยพิบัติและสาธารณภัย โดยมีแนวทางการดำเนินงาน โดยให้วัดเป็นศูนย์รวมในการสงเคราะห์ช่วยเหลือ ทั้งการรับบริจาคเงินหรือสิ่งของ และนำไปแจกจ่ายโดยตรงให้ถึงมือผู้เดือดร้อนหรือประสบภัย ทั้งในรูปแบบถุงยังชีพ ข้าวสาร อาหารแห้ง หรือเงินช่วยเหลือ รวมถึงการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทุกข์ยาก ไม่สามารถดูแลตนเองหรือพึ่งตนเองได้ เช่น ผู้ป่วยติดบ้านผู้ป่วยติดเตียง ผู้ป่วยระยะสุดท้าย ล้วนเป็นกลุ่มบุคคลที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว กลุ่มเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมสงเคราะห์ช่วยเหลือจำแนกได้ ๕ กลุ่ม คือ

(๑) ผู้ยากไร้ หรือคนที่ได้รับความทุกข์ยาก เดือดร้อนจากปัญหาในการดำเนินชีวิต หรือต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แร้นแค้น หรือไม่เหมาะสมในเชิงสุขภาพ เช่น อยู่ในถิ่นทุรกันดาร อยู่ในสลัม หรืออยู่ในพื้นที่มีมลภาวะ อันส่งผลต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี และต้องการความช่วยเหลือในด้านต่างๆ พระสงฆ์ส่วนหนึ่งจึงจัดกิจกรรม เพื่อรับบริจาคเงินทองและสิ่งของจากผู้มีจิตศรัทธา เพื่อนำไปช่วยเหลือแก่ผู้ยากไร้ เช่น คณะสงฆ์และคณะพระธรรมจาริกที่นำสิ่งของและเครื่องอุปโภคบริโภค ไปให้แก่ชุมชนชาวเขาที่อยู่ห่างไกลในพื้นที่หลายจังหวัดของภาคเหนือ สร้างที่พักให้ผู้ยากไร้ การทอดผ้าป่าโซล่าเซลล์ให้กับวัดและชุมชนที่อยู่ห่างไกลและขาดแคลนไฟฟ้า หรือการแจกจ่ายพันธุ์พืช ปุ๋ย หรือยาปราบศัตรูพืชให้แก่เกษตรกรยากจน เป็นต้น

(๒) ผู้ด้อยโอกาสในสังคม หรือผู้ที่ไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมจากหน่วยงานใดหรือจากญาติพี่น้อง ได้แก่ ผู้พิการ เด็กพิเศษ คนชราที่ถูกทอดทิ้ง หรือชนกลุ่มน้อย ซึ่งส่วนมากมีเงื่อนไขที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ การสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่คนเหล่านี้ แม้ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาได้ในระยะสั้น แต่จะเป็นการช่วยลดความทุกข์ยาก หรือเดือดร้อนของผู้ด้อยโอกาสได้ใน

ระดับหนึ่ง โดยเฉพาะสิ่งที่จะต้องดำเนินการอย่างยิ่งคือ การจัดสวัสดิการ หรือกิจกรรมในระยะยาว เพื่อเพิ่มโอกาสในการดูแลช่วยเหลือตนเองของพวกเขา หรือช่วยสร้างเสริมคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดี ตัวอย่างเช่น การช่วยเหลือเด็กออทิสติกของพระครูจันทสีลากร แห่งวัดห้วยหมู จังหวัดราชบุรี ที่จัดกิจกรรมช่วยเสริมพัฒนาการและศักยภาพ ในการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้ หรือในกรณีการจัดหาที่พักและสวัสดิการให้แก่คนชรา เด็กพิการ หรือเด็กถูกทอดทิ้ง เป็นต้น

(๓) ผู้ป่วย เป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ป่วยใกล้ตาย และผู้ป่วยติดเตียง หรือติดบ้าน ทั้งในแนวทางการเสริมกำลังใจแก่ผู้ป่วยโดยใช้ธรรมะ เป็นสื่อในการเตรียมตัวและเตรียมใจสำหรับวิถีแห่งความตาย ซึ่งช่วยให้ผู้ป่วยเหล่านี้มีความสงบทางจิตใจ ลดความทุกข์และความหวาดกลัวกับสิ่งที่กำลังจะเผชิญได้ รวมถึงการช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาลและดูแลผู้ป่วย ทั้งการรักษาด้วยยาสมุนไพร หรือแพทย์แผนไทย ตัวอย่างเช่น กรณีที่พระสงฆ์วัดสง่างาม จังหวัดปราจีนบุรี ตมยาสมุนไพรแจกให้ผู้ป่วยโรคมะเร็ง เบาหวาน และความดัน สำหรับการรักษาพยาบาลแบบแพทย์แผนปัจจุบัน มักจะเป็นการออกไปเยี่ยมเยียนผู้ป่วยในโรงพยาบาล การเยี่ยมเยียนผู้ป่วยติดเตียง หรือการรับบริจาคเพื่อนำเงินไปซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ให้แก่สถานพยาบาลที่ขาดแคลน รวมถึงการสงเคราะห์ดูแลผู้ป่วยโรคเอดส์ในรูปแบบต่างๆ

(๔) ผู้วายชนม์ ความตายเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องประสบ และเมื่อเสียชีวิตแล้ว ชาวพุทธทุกคนจะต้องประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อทางศาสนา สำหรับคนทั่วไปการจัดพิธีศพอาจไม่ใช่ปัญหาใหญ่ของครอบครัว แต่ในกรณีของครอบครัวยากจน หรือการเสียชีวิตแบบกระทันหัน หรือจากอุบัติเหตุและสาธารณภัย ครอบครัวของผู้เสียชีวิตอาจเกิดปัญหาในการจัดพิธีศพ หรือกรณีของศพไร้ญาติ วัดหลายแห่งได้จัดให้บริการสงเคราะห์ช่วยเหลือ ทั้งการจัดหาโลงศพฟรี หรือการจัดพิธีกรรมโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย หรืออำนวยความสะดวก

ในรูปแบบต่างๆ เพื่อลดปัญหาความทุกข์และความเดือดร้อนให้แก่ครอบครัวของผู้เสียชีวิต

(๕) ผู้ประสบภัย เมื่อเกิดภัยพิบัติหรือสาธารณภัย ไม่ว่าจะเป็ น อุทกภัย วาตภัย หรืออัคคีภัย ผู้ประสบภัยส่วนใหญ่ต้องการความช่วยเหลือแบบเฉพาะหน้าเร่งด่วน หรือมีความเดือดร้อนจำเป็นต้องได้รับการดูแลเป็นกรณีเฉพาะ การสาธารณสงเคราะห์ในแนวทางนี้ มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือให้ผู้ประสบภัยสามารถรอดพ้นจากสถานการณ์ยากลำบาก หรือมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การดำเนินกิจกรรมสงเคราะห์ช่วยเหลือ เช่นนี้มักจะไม่มี การวางแผนไว้ล่วงหน้า ซึ่งในสถานการณ์เช่นนี้วัดและพระสงฆ์สามารถช่วยเหลือได้ดี เช่น ทุนจากการรับบริจาค หรือการใช้วัดเป็นที่พักพิงของผู้ประสบภัย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งมูลนิธิ หรือกลุ่มหรือชมรม เพื่อเป็นเครือข่ายประสานงานช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุ หรือภัยพิบัติในทุกรูปแบบ เพื่อให้สามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้ทันทั่วถึง และตรงตามความต้องการของผู้ประสบภัย

๒) สนับสนุนเกื้อกูล หมายถึง การที่พระสงฆ์ให้การสนับสนุนชุมชนหรือหน่วยงาน องค์กรสาธารณะที่ต้องการความช่วยเหลือ เข้ามาขอความร่วมมือ หรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของวัด เป้าหมายของการดำเนินงานคือการตอบสนองความต้องการ หรือแก้ไขปัญหาของประชาชน รวมถึงวัดและพระสงฆ์อาจจะเข้าไปให้การสนับสนุนหน่วยงาน หรือองค์กรที่มีโครงการหรือกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสังคม กล่าวได้ว่าแนวทางการสนับสนุนเกื้อกูลนี้ เป็นการส่งเสริม หรืออำนวยความสะดวกให้หน่วยงานอื่นที่มีการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์อยู่ก่อนแล้ว เพื่อใช้ทรัพยากรของวัด หรือศักยภาพของพระสงฆ์จัดกิจกรรม ตัวอย่างเช่น วัดให้ใช้สถานที่จัดกิจกรรมสร้างงาน หรือส่งเสริมอาชีพที่เป็นรายได้เสริม การจัดตั้งห้องสมุด ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ และอื่นๆ การใช้วัดเป็นแหล่ง

จัดหาทุนเพื่อช่วยเหลือราชการ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด การจัดตั้งมูลนิธิหรือกองทุนเพื่อการกุศล หรือการให้ความร่วมมือกับทางราชการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของชุมชนและท้องถิ่น เป็นต้น กิจกรรมที่พบเห็นได้มาก คือ

(๑) สนับสนุนให้หน่วยงานของรัฐ หรือกลุ่ม/องค์กรชุมชนเข้ามาจัดกิจกรรม เพื่อให้บริการหรือช่วยเหลือประชาชนในการแก้ไขปัญหา หรือปรับปรุงวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดี เช่น สนับสนุนการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุ (โรงเรียนผู้สูงอายุกิจกรรมนันทนาการของผู้สูงอายุกิจกรรมเสริมอาชีพและรายได้ของผู้สูงอายุ) การจัดบริการตรวจสุขภาพ หรือให้บริการด้านสุขอนามัยแก่พระสงฆ์และประชาชนในชุมชน การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้สมุนไพรและยาพื้นบ้าน ศูนย์อบรมเด็กและเยาวชนในหลากหลายรูปแบบ ศูนย์ส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ เป็นต้น

(๒) สนับสนุนการฝึกอบรม หรือให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารแก่คนในชุมชน เช่น การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ตามความต้องการของคนในชุมชน (ศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชน ศูนย์เรียนรู้มหาวิทยาลัยชีวิต ศูนย์เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ห้องสมุดชุมชน) โดยมากเป็นการอนุญาตให้ใช้พื้นที่วัดจัดกิจกรรม ทั้งที่เป็นการจัดกิจกรรมเป็นครั้งคราวหรือตามโอกาส และการจัดกิจกรรมประจำที่มีการสร้างอาคารสถานที่เพื่อการจัดกิจกรรม เช่น การจัดตั้งห้องเรียนของศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมสายใยชุมชน เป็นต้น รวมถึงการใช้พื้นที่วัดจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน เพื่อเป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารธรรม และบันเทิง

(๓) สนับสนุนโครงการ หรือกิจกรรมเศรษฐกิจของชุมชน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมด้านอาชีพเสริมและเพิ่มรายได้ หรือลดรายจ่ายให้แก่ประชาชน เช่น อบรมเศรษฐกิจพอเพียง อบรมกิจกรรมเกษตรยั่งยืน อบรมเกษตรอินทรีย์ อบรมส่งเสริมสัมมาชีพ การจัดกิจกรรมเหล่านี้ อาจเป็นการฝึกอบรมเพื่อต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวิทยาการสมัยใหม่ที่เหมาะสมกับเศรษฐกิจ หรือ

การตลาดในปัจจุบัน การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้และสร้างแปลงสาธิตเกษตรผสมผสาน เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน รวมถึงการสนับสนุนให้คณะกรรมการชุมชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาใช้ลานวัดในการจัดตั้งตลาดนัดหรือตลาดชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนนำสินค้าออกมาขายเพื่อเป็นรายได้เสริมของครอบครัว

(๔) สนับสนุนให้หน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามาจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (เช่น สนับสนุนการปกป้องผืนป่าโดยใช้ธรรมชาติกิจกรรมบวชป่า กิจกรรมการสำรวจป่าและจัดทำแผนที่เพื่อป้องกันการบุกรุกป่าชุมชน ตั้งกลุ่มอาสาพิทักษ์ป่า) การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมลดละเลิกอบายมุข (เช่น โครงการปลอดเหล้า การรณรงค์ป้องกันปัญหายาเสพติด การรณรงค์ลดอุบัติเหตุทางถนน) การสืบสานและอนุรักษ์แพทย์แผนไทย เป็นต้น

๓) มีส่วนร่วมพัฒนา หมายถึง การที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในแนวทางที่เน้นให้วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ในลักษณะการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม หรือกระตุ้นให้พระสงฆ์และประชาชนได้ร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ร่วมกันปรึกษาหารือวางแผนงานเพื่อการแก้ไขปัญหา ร่วมกันแสวงหาทรัพยากรการจัดการร่วมดำเนินการ หรือบริหารจัดการโครงการให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์ตลอดจนร่วมกันติดตามประเมินผลงาน การดำเนินกิจกรรมของพระสงฆ์ตามแนวทางนี้เป็นการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน เพื่อให้เกิดสาธารณประโยชน์ เช่น การตัดถนนในหมู่บ้าน ทำประปาชุมชน ถังเก็บน้ำฝน เป็นต้น รวมถึงการรวมกลุ่มทำงานในหลากหลายกิจกรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมการพัฒนาในชุมชนตามแนวทาง “บวร” (บ้าน/ชุมชน วัด โรงเรียน) โดยที่พระสงฆ์จะมิบทบาทหลัก ในการช่วยกระตุ้นให้ประชาชนมาร่วมกันแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต สุขภาวะ และส่งเสริมประยุกต์

หลักธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมระยะยาว ทั้งการพัฒนาทางวัตถุและจิตใจ โดยมีกิจกรรมที่พบมาก คือ

(๑) **การทำงานพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** และการพึ่งตนเอง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น พระสงฆ์จัดสรรที่ดินธรณีสงฆ์เพื่อให้ครอบครัวยากจน หรือผู้ยากไร้ได้นำไปทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงตนเอง โดยมีเงื่อนไขให้ทำเกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ จัดตั้งโรงสีชุมชน โรงปุ๋ยอินทรีย์ จัดทำกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสสามารถพึ่งตนเองได้ อาทิ เพาะเห็ดฟาง จักสาน ทอผ้า หรือการนำสิ่งของเหลือใช้มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

(๒) **การพัฒนาศักยภาพผู้นำการพัฒนาชุมชน** เช่น ผู้นำเกษตรกร ผู้นำกลุ่มแม่บ้าน ผู้นำกลุ่มเยาวชน การดำเนินกิจกรรมจะเริ่มต้นที่การพัฒนา กิจกรรม เพื่อสร้างจิตสำนึกสาธารณะและพัฒนาชุมชน มุ่งผลักดันการทำงานในรูปแบบกลุ่มหรือสหกรณ์ เช่น โครงการธนาคารข้าว ธนาคารโค-กระบือ ธนาคารต้นไม้ ร้านจำหน่ายสินค้าชุมชน จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้การพัฒนาร่วมกับประชาชน และเป็นโอกาสในการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม และพร้อมจะเสียสละการทำงานพัฒนาเพื่อชุมชน เพื่อให้ทั้งผู้นำและประชาชนร่วมกันพัฒนาชุมชน ให้มีวิถีชีวิตที่ดีควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม

(๓) **การพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมการพัฒนา** เช่น การจัดอบรมเรื่องธนาคารน้ำใต้ดิน โดยพระนิเทศศาสนคุณ ของสถาบันน้ำนิเทศศาสนคุณของวัดบุญเรืองสุวรรณาราม จังหวัดหนองคาย เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำความรู้ไปแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำ เพื่ออุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตร หรือการให้ความรู้และสนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน ติดตั้งโซลาร์เซลล์เพื่อผลิตไฟฟ้าใช้สำหรับเครื่องสูบน้ำ หรือรถไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ โดยพระพงศกร สทธาธิโก วัดสมหวังวนาราม สุราษฎร์ธานี

เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้มีเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดการพัฒนา เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนทั้งในเขตเมืองและชนบท

(๔) ส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น มากกว่า คล้อยตามการพัฒนาภายใต้ระบบบริโภคนิยม เป็นการพัฒนาที่พระสังคหวัตร มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนนำภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมชุมชนที่มีศักยภาพ มาร่วมกันผลักดันกิจกรรมการพัฒนาชุมชน โดยไม่ได้มุ่งเน้นการสร้างรายได้ แต่เน้นการดำรงรักษา และเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นสืบไป เช่น การร่วมพัฒนาสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล การจัดงานบุญและงาน ประเพณีท้องถิ่น หรือการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

(๕) การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของประชาชนและชุมชน ทั้งทางกาย จิตสังคม และปัญญา เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีบนพื้นฐานการ ตอบสนองความต้องการจำเป็นและการแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น การพัฒนา แหล่งน้ำ หรือปรับปรุงอ่างเก็บน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคในชุมชน ก่อสร้างถนน และสะพานเพื่อเชื่อมการคมนาคมระหว่างชุมชน การร่วมกิจกรรมด้านสุขภาพ อนามัย การดำเนินกิจกรรมของพระสังคหวัตร ส่วนมากเน้นการพัฒนาคุณภาพ ชีวิต และสุขภาวะของทุกคนในชุมชน แต่ในบางพื้นที่การจัดกิจกรรมอาจมุ่งเน้น ผลการพัฒนาเฉพาะให้กับครอบครัวผู้มีรายได้น้อย หรือครอบครัวที่ขาดแคลน

(๖) การพัฒนาโครงการ/กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ธรรมชาติ ทั้งกิจกรรมในลักษณะการร่วมรณรงค์เพื่อการอนุรักษ์โดยตรง หรือ ร่วมกันรณรงค์ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เด็กและเยาวชน หรือกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น การผลักดันให้ชาวบ้านร่วมปลูกป่า หรือฟื้นฟู ป่าเสื่อมโทรมให้กลับเป็นป่าสมบูรณ์ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการดับไฟป่า รวมถึงการประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น

บวชป่า ทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำ ถวายผ้าป่าต้นไม้ หรือ การปลูกป่าในวันสำคัญทาง ศาสนา เป็นต้น

๔) บูรณาการเครือข่าย เป็นการผลักดันกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ที่เริ่มจากพระสงฆ์ได้ร่วมกับคณะสงฆ์หรือประชาชนทำงาน จนได้รับการยอมรับ จากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ และกลายเป็นความร่วมมือ ทั้งในเชิงนโยบาย และโครงการหรือกิจกรรม จึงร่วมกันทำงานเป็นภาคีเครือข่ายเพื่อร่วมกัน ผลักดันการทำงานอย่างเป็นระบบ มีเครือข่ายร่วมส่งเสริมและสนับสนุน ทั้งใน การดำเนินกิจกรรม บุคลากร เทคโนโลยี หรืองบประมาณ เพื่อเป้าหมายการ ประยุกต์แนวทางพุทธศาสนาเพื่อสังคมในกิจกรรมการสงเคราะห์ เกื้อกูล และ พัฒนาสังคมอย่างต่อเนื่อง ตามแนวทางพลังบวร (บ้าน/ชุมชน วัด โรงเรียน/ ราชการ) หรือภายใต้ความร่วมมือกันของคณะสงฆ์ ประชาชน ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหน่วยงานราชการ หรือองค์กรสาธารณประโยชน์อื่น การดำเนินกิจกรรมในเชิงบูรณาการเครือข่ายจำแนกได้เป็น ๓ รูปแบบ ดังนี้

(๑) เครือข่ายคณะสงฆ์ เป็นการดำเนินงานเชิงบูรณาการทั้งใน ลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การดำเนินงานที่เป็นทางการมักจะเป็น งานที่มีองค์กรปกครองคณะสงฆ์หรือพระสังฆาธิการ เป็นผู้นำในการบริหารจัดการกิจกรรมผ่านสายการบังคับบัญชา ซึ่งจะได้รับความร่วมมือจากคณะสงฆ์ ในทุกระดับพื้นที่ เพราะส่วนมากจะมีหนังสือคำสั่ง หรือขอความร่วมมือมาจาก มหาเถรสมาคม เช่น โครงการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ โครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ โครงการอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นต้น ส่วนในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เป็นการรวมตัวของพระสงฆ์จิตอาสาที่ต้องการ ทำงานร่วมกันตามอุดมการณ์ของกลุ่ม มีเป้าหมายส่งเสริมการประยุกต์หลักการ พุทธศาสนา เพื่อสังคมให้มีความเป็นรูปธรรมและสามารถดำเนินงานด้าน สาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เช่น เครือข่ายพระอาสา ศิลานธรรม เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา เป็นต้น

(๒) เครือข่ายราชการ โดยการประสานความร่วมมือระหว่าง คณะสงฆ์กับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด ที่พบมากได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจังหวัด สำนักงานพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงาน ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงาน เกษตรอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และเทศบาล เป็นต้น โดยมีหลายกิจกรรมที่ ดำเนินการร่วมกัน ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมสุขภาพาร่วมกับหน่วยงาน สาธารณสุขและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โครงการสร้างบ้านให้ผู้ยากไร้ ร่วมกับราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โครงการชุมชนคุณธรรม และศูนย์วัฒนธรรมชุมชน ประสานงานกับหลายหน่วยงานรัฐเพื่อจัดทำโครงการ สวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืน จัดตั้งศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเด็กก่อนเกณฑ์ร่วมกับ หน่วยงานสาธารณสุขและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

(๓) เครือข่ายภาคประชาสังคมและองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นการ ทำงานที่คณะสงฆ์ร่วมมือกับกลุ่ม/องค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน หรือชุมชน และ/หรือองค์กรพัฒนาเอกชนจากภายนอกชุมชน เป็นการสร้างเครือข่าย งานสาธารณสงเคราะห์ที่มุ่งหวังให้ร่วมกันคิด และดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม สาธารณประโยชน์ เช่น เครือข่ายอนุรักษ์ป่าไม้ เครือข่ายวนเกษตร เครือข่าย นักวิทย์เฝ้าระวังและช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นต้น รวมถึงยังมุ่งเน้นประโยชน์ อีกประการหนึ่งคือ การส่งเสริมให้มีจิตอาสาทั้งฝ่ายพระสงฆ์และฆราวาสร่วมกัน สร้างแนวร่วมในการช่วยเหลือสังคม และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาผ่านการ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น จัดตั้งกองทุน/มูลนิธิเพื่อสาธารณประโยชน์ (ก่อสร้าง อาคารโรงพยาบาล จัดหาอุปกรณ์ทางการแพทย์) หรือจัดตั้งหน่วยบริการ เพื่อสงเคราะห์ประชาชน (รับอุปการะเด็กกำพร้า คนชรา) เป็นต้น

พระสงฆ์ในปัจจุบันมีบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ ครอบคลุมทั้ง ๔ หลักการดังกล่าวข้างต้น และสามารถสร้างเสริมกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ได้อย่างสม่ำเสมอ โดยพระสงฆ์ยังคงถือว่าเป็นหน้าที่ที่ท่านต้องช่วยเหลือและ แบ่งเบาปัญหาของประชาชน โดยพยายามบูรณาการให้ทุกภาคีเครือข่าย ทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฆราวาสร่วมกันทำงานสาธารณสงเคราะห์ สำหรับทุกกลุ่ม เป้าหมายและกิจกรรมพัฒนาสังคมทุกด้าน เช่น การพัฒนาอาชีพ การพัฒนา จิตใจ การพัฒนาสาธารณูปโภค การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและ การเกษตร และการพัฒนาสาธารณประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่น โดยมีเงื่อนไขเพื่อ การช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่เดือดร้อน หรือ ทุกข์ยาก และในขณะเดียวกันผู้เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมจะต้องมีส่วนร่วม ในการรักษาศีล หรือปฏิบัติธรรมบนพื้นฐานการสร้างเสริมสังคมคุณธรรม เพื่อ ให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และสามารถสร้างสังคมที่มี ทั้งคุณภาพและคุณธรรม

ประเด็นนี้ นับว่าเป็นจุดเด่นในการทำงานสาธารณสงเคราะห์ของ คณะสงฆ์ในปัจจุบัน ตัวอย่างพระสงฆ์ที่มีกิจกรรมโดดเด่น เช่น พระครูสุวรรณ โภทิวรรณ (มนัส ขันติธัมโม) เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ทองและเจ้าคณะตำบลลาด จังหวัดจันทบุรี ท่านช่วยผลักดันกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนา คุณธรรมครบวงจรชีวิต ซึ่งได้รวมตัวกันอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ถึงปัจจุบันมีเงินสะสมหลายร้อยล้านบาท ท่านเริ่มทำงานโดยมีความมุ่งหวังที่ จะช่วยเหลือชุมชนให้พึ่งตนเองได้และเป็นสังคมเอื้ออาทรฉันญาติมิตร ใช้หลัก พุทธธรรมชักจูงคนในชุมชนให้มาร่วมแก้ไขปัญหาและช่วยเหลือกันและกัน โดยมี มาตรการนำเงินของกลุ่มไปช่วยเหลือเพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ แก้ปัญหา หนี้สินดอกเบี้ยสูง ช่วยค่ารักษาพยาบาลแก่ผู้เจ็บป่วย ค่ามาปนกิจสงเคราะห์ ให้ทุนการศึกษาเด็กและเยาวชน และช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เป็นการ

พึ่งพากันในกลุ่มสังคมจะเหมาะสมทรัพย์ รวมถึงการประสานร่วมกับภาคีเครือข่าย
คณะสงฆ์ เช่น เครือข่ายพระธรรมทายาท เครือข่ายสังฆะเพื่อสังคม และ
บูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และ
องค์กรภาคประชาสังคมต่างๆ เพื่อให้งานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธสามารถ
ขยายตัวออกไปได้อย่างกว้างขวาง มั่นคง และยั่งยืน

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน สืบสาน และต่อยอด แนวทางอารยเกษตร

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิด
การเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ
การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความ
เปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อน จนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้
เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน แต่ว่า
กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัว
ของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้อง
พึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากร
ธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณี
เพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้
แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกลืมเลือนและเริ่มสูญหายไป

สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการ
เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่างๆ ระบบ
สื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึง
มากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบท หรือผู้ด้อย
โอกาสในสังคมน้อย

สิ่งสำคัญก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐาน
ที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้
อำนาจ และความมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถ

ในการควบคุม และจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองต่อความต้องการต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤติเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์ และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทอดพระเนตรเห็นความเสี่ยงของเศรษฐกิจสังคมไทย ที่พึ่งพิงปัจจัยภายนอกสูง ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรวดเร็ว จึงทรงเตือนให้พสกนิกรตระหนักถึงความสำคัญของ **“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และทรงเน้นย้ำว่า การพัฒนาต้องเริ่มจากการ **“พึ่งตนเอง”** สร้างพื้นฐานให้พอมีพอกินพอใช้ ด้วยวิธีการประหยัดและถูกต้องการหลักวิชาการให้ได้ก่อน โดยต้องรู้จักประมาณตนและดำเนินการด้วยความรอบรู้รอบคอบ ระมัดระวัง และ **“ทำตามลำดับขั้นตอน”** สู่การ **“ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน”** เมื่อพัฒนาตนเองและชุมชนให้เข้มแข็งแล้ว จะได้พัฒนาเครือข่ายเชื่อมสู่สังคมภายนอกอย่างเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน^๑

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ **พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร** พระราชทานให้พสกนิกรชาวไทย ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการยอมรับและนำไปใช้อย่างกว้างขวาง เพราะนอกจากจะเป็นแนวทางแก้วิกฤติแล้ว ยังช่วยแก้ปัญหาในระดับโครงสร้างจากความไม่สมดุล และจากการพัฒนาในอดีต เป้าหมายของปรัชญา คือ

^๑ กรมการศาสนา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๖๒) หน้า ๓

การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน สามารถรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยยึดหลักทางสายกลาง มีองค์ประกอบ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี มี ๒ เงื่อนไข คือ ความรู้และคุณธรรม ประกอบกันเป็นเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้ผู้นำไปใช้มีความชัดเจนในการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต สามารถปรับใช้ได้กับบริบทที่แตกต่างกันอย่างเหมาะสม มีแนวทางปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน ทำให้การขับเคลื่อนมีพลัง และเมื่อนำไปใช้ในการบริหารการพัฒนา ในทุกระดับสังคมไทยก็จะมีวิถีการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

๑. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑.๑ ที่มาและความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีปฏิบัติที่ **พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร** มีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทย โดยทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง รวมถึงการใช้ความรู้ความสามารถที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ในการดำรงชีวิต เพื่อป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากวิกฤติ สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคง^๒ ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และในขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีความรอบรู้ที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิต

^๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๘, หน้า ๓.

ด้วยความอดทน ความเพียรมีสติปัญญา เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับ การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมจากโลกภายนอก^๓

พระบรมราชาวาทความตอนหนึ่งว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการ และใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อม พอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจ ขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขึ้นให้ รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศ และของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศ หลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลานี้...”

๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ พระราชทานมานานกว่า ๔๐ ปี เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรม ไทย เป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความ ไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน ในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่สำคัญ จะต้องมี “สติ ปัญญา และความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ “ความสุข” ในการ ดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง

^๓ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาประถมศึกษาแห่งชาติ, ทฤษฎีใหม่สู่การเรียนรู้ มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓), หน้า ๗๙.

เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า **พึ่งตนเองได้** ซึ่งไม่ได้แปลว่าไม่ต้อง พึ่งใคร ต้องทำเอง ทำใช้เองหมดทุกอย่าง ไม่ได้แปลว่าต่อไปไม่ต้องซื้อ ต้องขายอีก แต่หมายความว่า ทำอย่างไรจึงจะทำกินทำใช้เองบ้าง ทำอย่างไร จะจัดการชีวิตของตนเองให้พึ่งพาตนเองให้มากขึ้น พึ่งตลาด และพึ่งคนอื่น ให้น้อยลง รวมหมดแล้วประมาณว่า สักเศษหนึ่งส่วนสี่ เช่น จะเลือกอะไร ได้บ้าง จะลดอะไรได้บ้าง จะทำอะไรเพื่อทดแทนการซื้อจากตลาด หรือการ ขอบจากคนอื่น และจะหาวิธีดูแลสุขภาพตัวเองให้ดี แทนที่จะหวังพึ่งหมอพึ่งยา อย่างเดียว

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะ การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ **ความพอเพียง** หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกัน ในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความ ระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการ ดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคน ในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มี สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนิน ชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้าน วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^๔

^๔ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, พิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒๕๕๐), หน้า ๖-๗.

๑.๒ คุณลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยคุณลักษณะ ๓ ประการ พร้อมๆ กัน ได้แก่ **ความพอประมาณ** **ความมีเหตุผล** และ**ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี** กล่าวคือ กิจกรรมใดๆ ที่ขาดคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งไปจะไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นความพอเพียง ซึ่งคุณลักษณะทั้ง ๓ ประการ ประกอบด้วย^๕

ประการที่ ๑ ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และเป็นการบริหารทรัพยากรให้เกิดการใช้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ซึ่งเมื่อพิจารณาจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยจะพบว่า ความพอประมาณนั้นนับเป็นแนวปฏิบัติที่มีมายาวนานแล้ว สังเกตได้จากการดำเนินชีวิตของคนไทย “พออยู่ พอกิน” “พึ่งตนเอง” “ประหยัด เรียบง่าย และได้ประโยชน์สูงสุด”

ประการที่ ๒ ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียง และการดำเนินการอย่างพอเพียงนั้นต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ ถ้วนถี่ “**รู้จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค**” และคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ “**รู้เขา รู้เรา รู้จักเลือกนำสิ่งที่ดีและเหมาะสมมาประยุกต์ใช้**” ทั้งนี้ ความมีเหตุผลในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายที่สะท้อนถึงความเข้าใจผลที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำ ณ สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยความมีเหตุผลจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการสั่งสมความรู้และประสบการณ์มาอย่างต่อเนื่อง มีการศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบและรู้วิธีประมวลปัจจัยที่ซับซ้อนมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจ เพื่อให้

^๕ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้**, (๒๕๖๐), หน้า ๗-๑๑.

ความคิดและการกระทำอยู่ในกรอบที่ถูกต้องตามหลักเหตุผล ดังนั้น ความมีเหตุผลในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการตัดสินใจและการปฏิบัติบนพื้นฐานของความรู้และประสบการณ์

ประการที่ ๓ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี (Self-Immunity) หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถบริหารความเสี่ยง ปรับตัว และรับมือได้อย่างทันท่วงที โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทั้งนี้ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีอาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเกิดจากความไม่ประมาท ซึ่งต้องดำเนินไปพร้อมๆ กับความมีเหตุผลและความพอประมาณ หลีกเลี่ยงความต้องการที่เกินพอดีของแต่ละบุคคล เป็นการสร้างวินัยในตัวเองให้เกิดขึ้นในระดับบุคคล เพื่อปกป้องตัวเองจากกระแสบริโภคนิยมหรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ต่างๆ เป็นกลไกการรองรับผลกระทบจากสถานการณ์ต่างๆ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เริ่มจากการ “**แก้ไขปัญหาที่จุดเล็ก**” หรือ “**คิด Macro ทำ Micro**”

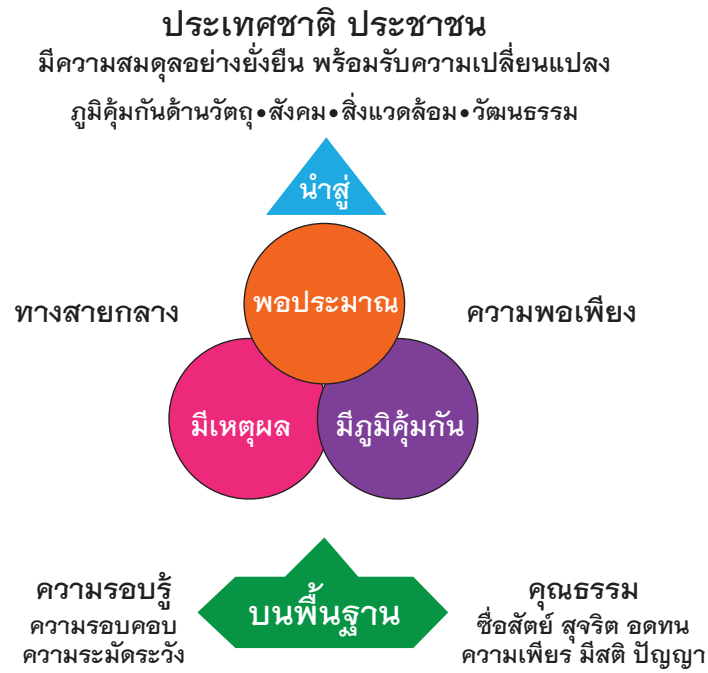
โดยมีเงื่อนไขการตัดสินใจประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม ดังนี้

เงื่อนไขที่ ๑ ความรู้ (Set of Knowledge) ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กันเพื่อการวางแผน และความระมัดระวังในการนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติทุกขั้นตอน โดยนำหลักวิชาและความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ ทั้งในขั้นการวางแผนและปฏิบัติอย่างรอบรู้ รอบคอบระมัดระวัง กล่าวคือ นำวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาศึกษาอย่างรอบด้าน และมีความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน ตลอดจนมีความระมัดระวังในขั้นของการปฏิบัติ

เงื่อนไขที่ ๒ คุณธรรม (Ethical Qualification) ประกอบด้วย การเสริมสร้างให้จิตใจมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ และมีคุณธรรม ในการดำเนินชีวิต โดยเน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญาและความรอบคอบ การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความพอเพียงนั้น ต้องเสริมสร้างให้คนในชาติมีพื้นฐาน จิตใจที่มีคุณธรรมประกอบด้วย มีความตระหนักในความซื่อสัตย์ สุจริตจริงใจ

ทั้งนี้ การที่บุคคล ครอบครัว องค์กร และชุมชนจะนำปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ต้องนำระบบคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต มาประพุกปฏิบัติก่อน โดยเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว การศึกษา อบรมในโรงเรียน การสั่งสอนศีลธรรมจากศาสนา รวมทั้งการฝึกจิต เข้มใจตนเอง ในขณะเดียวกัน ต้องมีการ “ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร” คือ มีความอดทน ความรอบคอบ และความเพียร ตลอดจนใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒. ความเป็นมาของการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ

องค์การสหประชาชาติ มีหน้าที่พัฒนาโลกโดยลักษณะโครงสร้าง และ ภาพรวมของประชากรโลกให้เกิดการใช้ชีวิตที่มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี มีการ บริโภคที่ดี ไม่อดอยากยากไร้ ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บบนความผาสุก และมีความรู้ ที่ดีสมควรตามแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อันเป็นภารกิจหลักที่ สำคัญ แต่ผลกระทบของการพัฒนานั้น ทำให้เกิดปัญหาต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมอย่างวิกฤติ จนกระทั่งกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้วเป็น ผู้นำเรียกร้องให้เกิดความตระหนักสำนึกผิดต่อความเสียหาย จากการพัฒนา ที่ผ่านมา เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาแบบใหม่ที่เรียกว่า การพัฒนา ที่ยั่งยืน (Sustainable Development) มีบ่อเกิดและที่มาดังต่อไปนี้^๖

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) มีบ่อเกิดและ ที่มา เริ่มตั้งแต่เมื่อองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งองค์การ สหประชาชาติเป็นหน่วยงานชำนาญพิเศษของสหประชาชาติ ซึ่งก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๙๑ (ค.ศ. ๑๘๔๘) มาเพื่อดูแลเรื่องการพัฒนาต่างๆ ของโลก และ เพื่อช่วยเหลือบรรดาประเทศสมาชิกในการแก้ไขปัญหาที่รุ่มล่อมสังคม ลักษณะ ของการดำเนินงานจะเกี่ยวกับเรื่องอุดมคติสันติภาพ จรรยาบรรณ โดยอาศัย เครื่องมือ คือ การศึกษา วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม และสื่อสารมวลชนเป็นสำคัญ หรือในนามองค์การยูเนสโก “UNESCO” ได้ตั้งโครงการมนุษย์และชีวลัย (The Man and the Biosphere) ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ (ค.ศ. ๑๙๗๑) เพื่อพิจารณา ถึงผลกระทบของมนุษย์ที่มีต่อระบบนิเวศทางธรรมชาติ ซึ่งมีสาระเพื่อเตือนให้ เกิดความใส่ใจต่อผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมของโลก ส่วนการ พัฒนาเชิงวัฒนธรรมนั้น เป็นผลมาจากการที่องค์การยูเนสโกได้จัดการ ประชุมระหว่างประเทศ เรื่องนโยบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๕

^๖ พระมหาจิววัฒน์ กนตวณโณ, พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน, (คณะพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒) หน้า ๗๗.

(ค.ศ. ๑๙๘๒) ณ กรุงเม็กซิโก ทำให้นำไปสู่แนวคิดในการกำหนดทศวรรษโลก เพื่อการพัฒนาวัฒนธรรม อีกทั้งสะท้อนให้เห็นจุดยืนตามแนวคิดขององค์การยูเนสโกแห่งสหประชาชาติว่า การพัฒนาประเทศต่างๆ มุ่งเน้นมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งมาจากกระแสแห่งที่มาของการพัฒนาที่ยั่งยืน อันมาจาก ๒ กระแสหลักดังนี้^๗

กระแสที่ ๑ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๖ (ค.ศ. ๑๙๘๓) องค์การสหประชาชาติ โดยจัดตั้งคณะทำงานชื่อว่า World Commission on Environment and Development แปลว่า คณะกรรมาธิการหรือสมัชชาโลก ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา เป็นหน่วยงานอิสระไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลใดๆ ได้จัดประชุมครั้งแรกใช้ชื่อว่า การประชุม World Commission on Environment and Development หรือ WCED หรือที่รู้จักกันในนาม Brundtland Commission เมื่อตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ (ค.ศ. ๑๙๘๔) ต่อจากนั้นคณะกรรมาธิการฯ ใช้เวลา ๔ ปี จัดทำรายงานออกมาเผยแพร่ เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๓๐ (ค.ศ. ๑๙๘๗) ชื่อว่า Our Common Future (อนาคตร่วมกันของเรา) หลังปกพิมพ์อักษรสีแดงว่า “This is The most important document of the decade on the future of the world” นี่คือนเอกสารที่สำคัญที่สุดแห่งทศวรรษว่าด้วยอนาคตของโลก และเป็นที่มาแห่งการเกิดของคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) เน้นหลักการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ และเป็นที่น่าสังเกตว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนกระแสนี้ ได้รับความสนใจ และการสนับสนุนให้แพร่หลายมากกว่ากระแสที่ ๒

กระแสที่ ๒ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งชาติ UNESCO เป็นหน่วยงานชำนาญพิเศษของสหประชาชาติ ซึ่งก่อตั้งมาเพื่อดูแลเรื่องการพัฒนาต่างๆ ของโลก และเพื่อช่วยเหลือบรรดาประเทศสมาชิกในการแก้ปัญหาที่รุมล้อมสังคมโลก ลักษณะของการดำเนินงานจะเกี่ยวกับ

^๗ เรื่องเดียวกัน หน้า ๙๕-๙๗.

เรื่องอุดมคติ สันติภาพ จรรยาบรรณ โดยอาศัยเครื่องมือคือการศึกษาวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรมและสื่อสารมวลชนเป็นสำคัญ ได้มีมติประกาศให้ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ - ๒๕๔๐ (ค.ศ. ๑๙๘๘ - ๑๙๙๗) เป็นทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม (World Decade for Cultural Development) เน้นการพัฒนาในมิติด้านวัฒนธรรมขึ้นมาเป็นแกนกลางของการพัฒนา เน้นความสำคัญกับมนุษย์และวัฒนธรรม ถือว่าคุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรมเป็นแกนกลางในการพัฒนา และพยายามหาความสมดุลในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมคือเน้นการพัฒนาคุณภาพของคนเป็นสำคัญ

การพัฒนาที่ยั่งยืน เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกอย่างเป็นทางการจากการประชุม Earth Summit การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nation Conference on Environment and Development) ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล พ.ศ. ๒๕๓๕ (ค.ศ. ๑๙๙๒) และได้แพร่หลายอย่างที่สุด กระทั่งถึงปัจจุบันเป้าหมายดังกล่าวนั้นยังคงดำเนินอยู่ต่อไป จึงนับว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนมีที่มาจากการประชุมกันระหว่างนานาประเทศ ได้ทำข้อตกลงกันแล้วกำหนดเป้าหมาย เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นรูปธรรมขึ้นชัดเจนอย่างเป็นทางการ ณ เวลานั้น

๒.๑ ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ

การพัฒนาที่ยั่งยืน มาจากศัพท์คำว่า “Sustainable” ที่แปลว่า ความยั่งยืน เป็นคำที่มาจากภาษาลาติน คือ “Sus-tenere” ซึ่งหมายถึง การส่งเสริมหรือสนับสนุน (Uphold) หมายถึง ความยั่งยืนนั้นเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมหรือกระบวนการเพื่อการสนับสนุน (Uphold) หรือปกป้อง (Defended) ความสามารถดำรงอยู่ได้^๘

^๘ เรื่องเดียวกัน หน้า ๙๕-๙๗.

องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง

“การพัฒนาที่สนองความต้องการของประชาชนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอมยอมลดความต้องการของตนเอง” (Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.)

และได้ขยายความว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นความเข้าใจอย่างกว้างๆ เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ทางธรรมชาติและเศรษฐศาสตร์ ขณะเดียวกันองค์การยูเนสโก ให้ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า หมายถึง กระบวนการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่อิงวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นองค์รวม ก็เกี่ยวข้องกับรากฐานทางวัฒนธรรม ที่พร้อมด้วยการยึดถือคุณค่าความเป็นมนุษย์ และด้วยวิธีการอย่างไรก็ตาม แต่ต้องทำให้เขาตระหนักถึงความสัมพันธ์ของเขากับคนอื่นๆ รวมทั้งขานรับต่อความต้องการจำเป็น (An Imperative Need) ตามแนวคิดพื้นฐานใหม่ที่จินตนาการไว้ เพื่อความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนชาวโลก และเพื่อการเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยอันยั่งยืนยาวนานของชีวิตมนุษย์

การพัฒนาที่ยั่งยืน ในความหมายขององค์การสหประชาชาตินั้น มุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจอยู่ได้ เจริญดีไปพร้อมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตามแนวความคิดตะวันตก ที่เป็นผู้นำกระแสโลกในการพัฒนาโลกอย่างชัดเจน ก่อนหน้ายุคสภาพแวดล้อมนานาชาติ หรือสภาพแวดล้อมโลก ที่อธิบายถึงความพยายามแก้ไขปัญหาคritical โดยไม่สามารถละทิ้งระบบทุนนิยม การค้าเสรีบริโภคนิยมที่ยังคงเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเร่งเพิ่มผลผลิต ไม่มีขีดจำกัดของการบริโภค หลักการดังกล่าวมีความขัดแย้งกันอยู่ในตัวเองอย่างชัดเจน เพราะเหตุว่า

เศรษฐกิจที่เจริญดีดังกล่าว ย่อมอยู่บนความฟุ่มเฟือยในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และส่งความเสียหายเสื่อมโทรมไปยังธรรมชาติอย่างหนักหนามหาศาล นับว่าปัญหาเดิมก็ยังไม่แก้ได้ เพียงแต่กล่าวว่า เรายอมรับและตระหนักแก้ปัญหาที่น้อย

องค์การสหประชาชาติ ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาแนวเดิม เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากปัญหาประชากร การดำเนินชีวิต แนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวกับธรรมชาติ และพฤติกรรมของมนุษย์ รวมกับแนวคิดที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นพลังผลักดัน เพื่อให้เกิดการพัฒนา แต่ขณะเดียวกันก่อให้เกิดความไม่สมดุลในแต่ละภาคของสังคมโดยรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ปัจจุบัน และมีแนวโน้มต่อไปถึงอนาคตด้วย ซึ่งองค์การสหประชาชาติในฐานะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง จึงได้รับอิทธิพลแนวความคิดการพัฒนาแนวใหม่นี้มาเริ่มเร่งดำเนินการต่อไป แม้กระนั้น ก็ต้องยอมรับว่า องค์การสหประชาชาติส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาที่ผ่านมาอย่างผิดพลาด เพราะความผิดพลาดของการพัฒนา (Failure of Development) ร่วมกับความผิดพลาดในการจัดการสิ่งแวดล้อม (Failure in the Management of Our Environment) ส่งผลให้เกิดปัญหาสำคัญ ๓ ประการ คือ

- ๑) การทำให้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรหมดไป (Depletion)
- ๒) การสร้างมลพิษในปริมาณที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (Pollution)
- ๓) การเพิ่มและลดจำนวนประชากร (Population) โดยสัมพันธ์กับกิจกรรมของมนุษย์

ความหมายโดยรวมของการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ หมายถึงกระบวนการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่อิงวัฒนธรรมในลักษณะเป็นองค์รวมเป็นการบูรณาการ และด้วยความสมดุล

ทั้งระหว่างการพัฒนาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมไปกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการพัฒนา เพื่อให้บรรลุตามความต้องการของมนุษย์ และเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตทั้งคนรุ่นปัจจุบันและอนาคตด้วยความยุติธรรม

๒.๒ เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ

เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนมีขอบข่าย และเนื้อหาที่ครอบคลุม กว้างขวางมาก ซึ่งเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนมี ๒ ประการ คือ

๑. **ความสมดุล (Equilibrium)** คือ การพัฒนาที่สอดคล้องกว้างขวาง และเชื่อมประสานกันอย่างมีดุลยภาพ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ทั้งในลักษณะสัดส่วนปริมาณ และการกระจาย

๒. **ความเท่าเทียมกัน (Equation)** คือ ผลที่ได้จากการพัฒนาจะต้องกระจายไปอย่างเท่าเทียมกันในทุกมิติของพื้นที่ และช่วงเวลา ทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) มีส่วนเกี่ยวข้องกับส่วนต่างๆ หลายส่วนด้วยกัน คือ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การพัฒนา และสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ มนุษย์ และสภาพแวดล้อมของมนุษย์ ในการพัฒนาที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนนั้น จะพัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่งด้านเดียวไม่ได้ ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการพัฒนา การใช้ประโยชน์ของทรัพยากร ทิศทางการลงทุน ทิศทางพัฒนาเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงสถาบันใหม่ ตามเป้าหมายหลักคือ มีความสมดุลและความเท่าเทียมกัน เพื่อส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืน และทำให้คนทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคตได้บรรลุความต้องการและตามความปรารถนาของเขาได้ ซึ่งเป็นเรื่องของความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกัน ตั้งแต่ในระดับประเทศจนถึงระดับโลก

ประโยชน์ของการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ

๑. เกิดแนวความคิดใหม่ที่มีเป้าหมายให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมโลก ของการพัฒนา เพื่อมุ่งแก้ไขปรับปรุงการพัฒนาแบบที่เรียกว่า “ยั่งยืน” ขึ้นมา แทนการพัฒนาแบบเดิมที่มุ่งเน้นพัฒนาเศรษฐกิจด้านเดียว

๒. ประโยชน์เชิงโครงสร้างภายนอกขององค์กรโลก มีการสร้างองค์กร เครือข่ายระบบโครงสร้างในรูปแบบที่ดี มีขั้นตอนเป็นระเบียบ ระบบที่มี วัตถุประสงค์ชัดเจน และมีการติดต่อระหว่างกันบนความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่าง นานาประเทศในระดับร่วมมือประสานนโยบายต่อกัน

๓. เกิดเศรษฐกิจสีเขียวที่เริ่มเน้นการบอกกล่าวเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น เพื่อกระตุ้นเตือนในประชากรระมัดระวังในการ เสพบริโภคมากขึ้น

แนวความคิดทั้งหลายเหล่านี้ ทำให้เห็นความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ในมิติต่างๆ ชัดเจนกว้างขวาง เพื่อนำ ไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ภายใต้การดำรงอยู่ร่วมกันของระบบ นิเวศวิทยา การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงกลายเป็นประเด็นสำคัญของการประชุมโลก และนานาประเทศที่ต่างจำเป็นต้องให้ความสนใจ และแสดงความรับผิดชอบ ร่วมกัน ต่อการพัฒนาประเทศต่างๆ ในโลกแบบที่ผ่านมามากขึ้น

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คือ แนวทาง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอน ความสามารถในการตอบสนอง ความต้องการของคนรุ่นหลัง โดยการบรรลุ การพัฒนาที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ การเติบโตทาง เศรษฐกิจ (economic growth) ความครอบคลุมทางสังคม (social inclusion) และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (environmental protection)

ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ ครั้งที่ ๗๐ เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๕๘ ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ ประเทศไทยและประเทศสมาชิกสหประชาชาติรวม ๑๙๓ ประเทศ ร่วมลงนามรับรองวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. ๒๐๓๐ (๒๐๓๐ Agenda for Sustainable Development) ซึ่งเป็นกรอบการพัฒนาของโลก เพื่อร่วมกันบรรลุการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ภายในปี ค.ศ. ๒๐๓๐ โดยกำหนดให้มีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นแนวทางให้แต่ละประเทศดำเนินการร่วมกัน

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ๑๗ เป้าหมาย ประกอบไปด้วย ๑๖๙ เป้าหมายย่อย (SDG Targets) ที่มีความเป็นสากล เชื่อมโยงและเกื้อหนุนกัน และกำหนดให้มี ๒๔๗ ตัวชี้วัด เพื่อใช้ติดตามและประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนา โดยสามารถจัดกลุ่ม SDGs ตามปัจจัยที่เชื่อมโยงกันใน ๕ มิติ (๕P) ได้แก่

(๑) **การพัฒนาคน (People)** ให้มีความสำคัญกับการขจัดปัญหาความยากจนและความหิวโหย และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

(๒) **สิ่งแวดล้อม (Planet)** ให้มีความสำคัญกับการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพภูมิอากาศเพื่อพลเมืองโลกรุ่นต่อไป

(๓) **เศรษฐกิจและความมั่งคั่ง (Prosperity)** ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี และสอดคล้องกับธรรมชาติ

(๔) **สันติภาพและความยุติธรรม (Peace)** ยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีสังคมที่สงบสุข และไม่แบ่งแยก

(๕) **ความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership)** ความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน^๙

^๙ เกี่ยวกับ SDGs สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ จาก <https://sdgs.nesdc.go.th>

ที่ประชุมสมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติ (UN General Assembly) ณ กรุงนิวยอร์ก ได้มีการรับรอง “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก ๑๗ ประการ” (The Global Goals for Sustainable Development) ประกอบด้วย^{๑๐}

เป้าหมายที่ ๑ ขจัดความยากจนในทุกรูปแบบ
ทุกที่ กล่าวคือ ขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ (End poverty in all its forms everywhere) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการลดความยากจน ทั้งทางเศรษฐกิจ และความยากจนในมิติอื่นๆ ด้วย (ตามการนิยามของแต่ละประเทศ) ครอบคลุมคนทุกกลุ่ม ทั้งชาย หญิง เด็ก คนยากจน และกลุ่มคนเปราะบาง เป้าประสงค์ของเป้าหมายนี้ ครอบคลุมประเด็นการยกระดับรายได้ของผู้คนให้สูงกว่า \$๑.๒๕ ต่อวัน และลดสัดส่วนของความยากจนในมิติต่างๆ ของคนทุกกลุ่มให้เหลือครึ่งหนึ่งภายในปี ๒๕๗๓ เน้นการใช้ระบบและมาตรการคุ้มครองทางสังคม และการสร้างหลักประกันในเรื่องสิทธิของการเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ บริการพื้นฐาน รวมถึงกรรมสิทธิ์เหนือที่ดินและทรัพย์สิน

เป้าหมายที่ ๒ ขจัดความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน (End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture) มีเป็นประเด็นที่ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ตั้งแต่การเข้าถึงอาหาร ปลอดภัยและมีโภชนาการ ยุติภาวะทุพโภชนาการ

^{๑๐} พระสุธีรัตนบัณฑิต อังใน พระพรหมบัณฑิต, พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน, (นนทบุรี: นิตยธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๔) หน้า ๘๑-๘๒

เพิ่มผลิตภาพและการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสต่างๆ ของเกษตรกรรายย่อย ซึ่งรวมถึงผู้หญิง คนพื้นเมือง เกษตรกรที่ทำกินในครัวเรือนแบบยังชีพ คนเลี้ยงปศุสัตว์ และประมงพื้นบ้าน เกษตรกรที่ยั่งยืนและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และช่วยพัฒนาคุณภาพดินได้ และความหลากหลายทางพันธุกรรม การเข้าถึงใช้ประโยชน์และแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมในเชิงนโยบาย เป้าหมายที่ ๒ เน้นไปที่การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวกับการเกษตรในประเทศกำลังพัฒนา

3 การมีสุขภาพดีและความเป็นอยู่ที่ดี
เป้าหมายที่ ๓ สร้างหลักประกันว่าคนมีชีวิตที่มีสุขภาพดีและส่งเสริมสวัสดิภาพสำหรับทุกคนในทุกวัย (Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages) ครอบคลุมประเด็นด้านสุขภาพและสวัสดิภาพที่สำคัญหลายประเด็น ตั้งแต่การลดอัตราการตายของมารดาทั่วโลก ยุติ

การตายที่ป้องกันได้ของทารกแรกเกิด ยุติการแพร่กระจายของเอชไอวี วัณโรค มาลาเรีย และโรคเขตร้อน ลดการตายก่อนวัยอันควรจากโรคไม่ติดต่อ ประเด็นเรื่องยาเสพติดและแอลกอฮอล์ การตายและบาดเจ็บจากอุบัติเหตุทางถนน อนามัยการเจริญพันธุ์และการวางแผนครอบครัว การเข้าถึงบริการสาธารณสุข และป้องกันความเสี่ยงทางการเงิน และลดการตายและป่วยจากสารเคมีอันตราย และจากการปนเปื้อนและมลพิษต่างๆ ในทางนโยบาย เป้าหมายที่ ๓ จะเน้นไปที่การปฏิบัติตามกรอบอนุสัญญาขององค์การอนามัยโลก โดยเฉพาะเรื่องยาสูบ

เป้าหมายที่ ๔ สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all) ครอบคลุมการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพของเด็กชายและเด็กหญิงในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา การเข้าถึงการศึกษาระดับเทคนิค อาชีวศึกษา อุดมศึกษา รวมถึงมหาวิทยาลัยที่จ่ายได้และมีคุณภาพสำหรับชายและหญิงทุกคน และในภาพรวมเยาวชนทุกคนและผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่สามารถอ่านออกเขียนได้และคำนวณได้ เน้นให้ขจัดความเหลื่อมล้ำทางเพศในการศึกษา

เป้าหมายที่ ๕ บรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สตรีและเด็กหญิง (Achieve gender equality and empower all women and girls) มีเป้าประสงค์ที่ครอบคลุมประเด็นเรื่องการยุติการเลือกปฏิบัติ และขจัดความรุนแรงทุกรูปแบบต่อผู้หญิงและเด็กหญิง ยอมรับและให้คุณค่าต่อการดูแลและทำงานบ้านแบบไม่ได้รับค่าจ้าง การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพในการเป็นผู้นำและการตัดสินใจในทุกระดับ การเข้าถึงสุขภาพทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์โดยถ้วนหน้าเชิงนโยบาย เป้าหมายนี้เน้นว่าควรมีการดำเนินการปฏิรูป เพื่อให้ผู้หญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันในทรัพยากรทางเศรษฐกิจ

เป้าหมายที่ ๖ สร้างหลักประกันว่าจะมีการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคน และมีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน (Ensure availability and sustainable management of water and sanitation for all) มีเป้าประสงค์ครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงน้ำดื่มที่ปลอดภัย

การเข้าถึงสุขอนามัยที่พอเพียงและเป็นธรรม และยุติการขับถ่ายในที่โล่ง มลพิษทางน้ำและการบำบัดน้ำเสีย ประสิทธิภาพการใช้น้ำ และแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ การบริหารจัดการน้ำแบบองค์รวมทั้งในและระหว่างประเทศ และการปกป้อง และฟื้นฟูระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องในเชิงนโยบาย เป้าหมายนี้เน้น ๒ ส่วนคือ การเสริมขีดความสามารถของประเทศกำลังพัฒนา ทั้งในเชิงนโยบายและเทคโนโลยีผ่านความร่วมมือระหว่างประเทศ

เป้าหมายที่ ๗ สร้างหลักประกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ที่ยั่งยืนในราคาที่ย่อมเยา (Ensure access to affordable, reliable, sustainable and modern energy for all) มีเป้าประสงค์ครอบคลุม ๓ ประเด็นหลักคือ การเข้าถึงพลังงาน การเพิ่มสัดส่วนพลังงาน

ทดแทน (Renewable Energy) และการปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้พลังงานในเชิงนโยบาย เป้าหมายนี้จะเน้นเรื่องความร่วมมือระหว่างประเทศในการเข้าถึงการวิจัยและเทคโนโลยีพลังงานที่สะอาด

เป้าหมายที่ ๘ ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่มีผลผลิตภาพ และการมีงานที่เหมาะสมสำหรับทุกคน (Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all)

มีเป้าประสงค์ที่ครอบคลุมหลายประเด็น เช่น การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเติบโตทางเศรษฐกิจต่อหัวประชากรอย่างยั่งยืน การเพิ่มผลผลิตภาพผ่านการเพิ่มความหลากหลาย การยกระดับเทคโนโลยีและนวัตกรรม การส่งเสริมผู้ประกอบการและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก และการบรรลุการจ้างงานเต็มที่มีผลผลิตภาพ และการมีงานที่เหมาะสมและมีผลตอบแทนที่ยุติธรรมสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ ๙ สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความทนทาน ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม (Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation) มีเป้าประสงค์ที่ประกอบด้วย

๓ ด้านหลักคือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน อุตสาหกรรม และนวัตกรรม เป้าประสงค์ในเป้าหมายนี้จะเน้นไปที่การพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมอุตสาหกรรมที่มีประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร สะอาดและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผ่านการยกระดับโครงสร้างพื้นฐาน และให้บริการทางการเงินแก่วิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง

เป้าหมายที่ ๑๐ ลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ (Reduce inequality within and among countries) มีเป้าประสงค์ที่เน้นไปที่การเติบโตของรายได้ในกลุ่มประชากรร้อยละ ๔๐ ที่ยากจนที่สุด ให้ทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้ โดยไม่เลือกปฏิบัติ

ขจัดนโยบายและผลของนโยบายที่นำไปสู่ความไม่เสมอภาค และใช้นโยบายการคลัง ค่าจ้าง และการคุ้มครองทางสังคม เป็นเครื่องมือ ในระดับระหว่างประเทศ ตลาดการเงินและสถาบันการเงินของโลกต้องพัฒนากฎระเบียบ ติดตามตรวจสอบ และเสริมความแข็งแกร่ง เพื่อมิให้โลกต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์การเงินเช่นที่ผ่านมา ประเทศกำลังพัฒนาควรมีเสียงมากขึ้นในการตัดสินใจของสถาบันทางเศรษฐกิจและการเงินระหว่างประเทศ และอำนวยความสะดวกให้การอพยพย้ายถิ่นของผู้คนเป็นไปด้วยความสงบ ปลอดภัยและมีการจัดการที่ดี ในเชิงนโยบาย เป้าหมายนี้ เน้นให้มีการปฏิบัติที่เป็นพิเศษสำหรับประเทศกำลังพัฒนาและประเทศพัฒนาน้อยที่สุด ตามความตกลงขององค์การการค้าโลก

เป้าหมายที่ ๑๑ ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุม ปลอดภัย มีภูมิคุ้มกันและยั่งยืน (Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable) มีเป้าประสงค์ครอบคลุมในหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเมืองและชุมชน อาทิ การเข้าถึงที่อยู่อาศัยและ

บริการพื้นฐาน การยกระดับชุมชนแออัด การเข้าถึงคมนาคมขนส่งที่ยั่งยืน ปลอดภัย ง่ายได้ และคำนึงคนเปราะบางกลุ่มต่างๆ ด้วย การวางแผนของบริหารจัดการการเมืองและชุมชนอย่างมีส่วนร่วม บูรณาการและยั่งยืน ปกป้องและคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของโลก ลดความเสียหาย

จากภัยพิบัติ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับน้ำ โดยมุ่งปกป้องคนจนและคนเปราะบาง การจัดการมลพิษทางอากาศและของเสีย การพัฒนาและเข้าถึงพื้นที่สีเขียว สำหรับคนกลุ่มต่างๆ

เป้าหมายที่ ๑๒ สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน (Ensure sustainable consumption and production patterns) มีเป้าประสงค์ที่ครอบคลุมประเด็นการจัดการ และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน การลดของเสียที่เป็นอาหาร (food waste) ลดการปล่อยสารเคมีและของเสียเป็นพิษออกสู่ธรรมชาติ และจัดการ

อย่างถูกต้อง ลดของเสียโดยกระบวนการ reuse และ recycle การให้บริษัทข้ามชาติและบริษัทขนาดใหญ่ นำ SDGs ไปผนวกรวมกับข้อมูลด้านความยั่งยืน การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐอย่างยั่งยืน การสร้างความตระหนักถึงการพัฒนายั่งยืนในสังคม ในเชิงนโยบาย เป้าหมายนี้เน้นให้มีการสนับสนุนขีดความสามารถทางเทคโนโลยีของประเทศกำลังพัฒนา ให้นำไปสู่รูปแบบการผลิตและบริโภคที่ยั่งยืนยิ่งขึ้นของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

เป้าหมายที่ ๑๓ ดำเนินมาตรการเร่งด่วนเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบ ไม่มีประเทศใดในโลกที่ไม่เห็นผลกระทบอันรุนแรงของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การปล่อยก๊าซเรือนกระจกยังคงเพิ่มขึ้น และตอนนี้เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๓๓ มากกว่า ๕๐% นอกจากนี้

ภาวะโลกร้อนเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันยาวนานกับระบบสภาพภูมิอากาศ ซึ่งผลลัพธ์ที่ตามมาอาจไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าหากไม่เริ่ม

ดำเนินการในตอนนี้ การสร้างความเข้มแข็ง ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัวของภูมิภาคที่มีความเสี่ยง เช่น ประเทศที่ไม่มีทางออกทะเล และประเทศที่เป็นเกาะ จำเป็นต้องร่วมมือกันเพื่อพยายามสร้างความตระหนักรู้และบูรณาการมาตรการเข้าไปในนโยบายและกลยุทธ์ระดับชาติ ซึ่งยังคงมีความเป็นไปได้ด้วยเจตจำนงทางการเมือง และความหลากหลายของมาตรการทางเทคโนโลยี ที่สามารถจำกัดการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกได้ถึงสององศาเซลเซียส ซึ่งจำกัดได้มากกว่าก่อนยุคอุตสาหกรรม สิ่งนี้จำเป็นต้องดำเนินการร่วมกันอย่างเร่งด่วน

เป้าหมายที่ ๑๔ อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources for sustainable development) มีเป้าประสงค์ที่ครอบคลุมประเด็นหลายประเด็น

ที่เกี่ยวข้องกับทะเลและมหาสมุทร ทั้งด้านมลพิษ การบริหารจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรประมง ความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากรประมง และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป้าประสงค์ภายในเป้าหมายนี้ให้ความสำคัญกับการป้องกันและลดมลพิษทางทะเล โดยเฉพาะที่เกิดจากกิจกรรมบนแผ่นดิน การลดและติดตามภาวะความเป็นกรดในมหาสมุทร การยุติการประมงแบบผิดกฎหมาย ไม่มีการรายงานและควบคุม (IUU) และนำการบริหารจัดการเชิงวิทยาศาสตร์มาฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ ขจัดปัจจัยที่อุดหนุนประมงแบบ IUU ทุกรูปแบบ การบริหารจัดการ อนุรักษ์ และฟื้นฟูระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง และเพิ่มพื้นที่อนุรักษ์ทางทะเลและชายฝั่งให้ได้ร้อยละ ๑๐ และท้ายที่สุดคือ การเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่รัฐที่เป็นเกาะขนาดเล็กจากทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

เป้าหมายที่ ๑๕ ปกป้อง ฟื้นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้กับการกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ (Protect, restore and promote sustainable use of terrestrial ecosystems, sustainably manage forests, combat desertification, and halt and reverse land degradation and halt biodiversity loss) มีเป้าประสงค์ที่ครอบคลุมประเด็นหลายประเด็น อาทิ ด้านระบบนิเวศบนบกและป่าไม้ - การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ระบบนิเวศบนบกและในน้ำจืดในแผ่นดิน และการใช้บริการทางระบบนิเวศนั้นอย่างยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๑๖ ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมและสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบและครอบคลุมในทุกระดับ (Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels) มีเป้าประสงค์ที่ครอบคลุมประเด็นต่างๆ อาทิ การลดความรุนแรงทุกรูปแบบ ยุติการข่มเหง หาประโยชน์ และความรุนแรงทุกรูปแบบที่มีต่อเด็ก นิติธรรมและการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียม ลดการลักลอบค้าอาวุธ ฟอกเงิน และต่อสู้กับองค์กรอาชญากรรม ลดการคอร์รัปชัน พัฒนาสถาบันที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพิ่มการมีส่วนร่วมของประเทศกำลังพัฒนาในองค์กรโลกบาล

เป้าหมายที่ ๑๗ สร้างพลังแห่งการเป็นหุ้นส่วน
ความร่วมมือระดับสากลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ในโลกยุคปัจจุบันมีการเชื่อมต่อกันมากขึ้นกว่าเดิม
การพัฒนาในการเข้าถึงเทคโนโลยีและความรู้ เป็น
สิ่งสำคัญในการแบ่งปันความคิด และสนับสนุน
นวัตกรรม การประสานงานด้านนโยบายจะช่วยให้

ประเทศกำลังพัฒนาสามารถจัดการหนี้ได้ เช่นเดียวกับการส่งเสริมการลงทุน
เพื่อการพัฒนา เป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้ประสบผลในการเติบโตและการพัฒนาอย่าง
ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) นั้น องค์การ
สหประชาชาติมุ่งหวังให้ประชาชนมีความรู้มากขึ้น ได้รับข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้น
มีจริยธรรม มีความรับผิดชอบ รู้จักคิดวิเคราะห์ และสามารถที่จะเรียนรู้ได้
อย่างต่อเนื่อง การศึกษามีความหมายกว้างขวางถึงการพัฒนาทักษะและความรู้
เพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ค่านิยมและรูปแบบการดำเนินชีวิต จึงต้อง
ส่งเสริมรัฐให้สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและถึงรากเหง้า โดยให้
คำนึงถึงวัฒนธรรมความเป็นมนุษย์ เพื่อนำไปสู่การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำไปสู่
การยกระดับการดำรงชีวิตอันจะทำให้เกิดความยั่งยืนสืบไป

๓. เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักปรัชญาที่ พระบาทสมเด็จพระ
พระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานแก่สังคมไทยตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๑๗ หลักสำคัญของ
หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นหลักการที่มุ่ง “ความสุข” และ
“ประโยชน์สุข” ของประชาชน และสังคม

ความสุข เป็นสภาวะทางจิตใจที่เป็นบวก เป็นผลมาจากทั้งปัจจัย
ภายนอก คือ สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อม และปัจจัย
ภายในคือ ระดับสติปัญญา วิธีคิด หลักคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลนั้น
ประโยชน์สุข คือสิ่งที่ประโยชน์ต่อสาธารณะ และนำมาซึ่งความสุข
สงบ และเจริญก้าวหน้าของสังคม การจะบรรลุสู่ความสุขและประโยชน์สุข
คือมิติต่างๆ ของชีวิตและสังคมมีความสุข สงบและสมดุล และพร้อมรับ
กับความเปลี่ยนแปลง มิติที่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญ
คือ มิติสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม การจะเกิดความสมดุล
และพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ข้างต้นได้ กระบวนการตัดสินใจ
ควรอยู่บนพื้นฐานของหลักการ ๓ ประการ และเงื่อนไข ๒ ประการ
ประกอบด้วย

๑. **ความมีเหตุผล** คือ ในการดำเนินการใดๆ ต้องมองเห็นทางเลือกที่
เกี่ยวข้อง เห็นเหตุและผล และผลกระทบทั้งทางบวกและลบของทางเลือกต่างๆ
เห็นผลที่เป็นคุณค่าแท้ของการดำเนินการนั้นๆ

๒. **ความพอประมาณ** คือ การดำเนินการควรต้องใช้ทรัพยากรและ
ดำเนินการในระดับที่พอดีเหมาะสมกับเงื่อนไขที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย ในแบบ
ที่ประหยัดไม่เกิดของเสียโดยไม่จำเป็น

๓. **มีภูมิคุ้มกัน** คือ มีการพิจารณาถึงแผนสำรอง รองรับการเปลี่ยนแปลง
ที่คาดไม่ถึง

เงื่อนไข ๒ ประการ คือ

๑. เงื่อนไขความรู้ คือ ต้องมีทั้งองค์ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง และมีสติปัญญาที่จะพิจารณาว่า สิ่งที่เลือกจะนำไปสู่ความสุขและประโยชน์สุขหรือไม่

๒. เงื่อนไขคุณธรรม คือ อยู่บนฐานของหลักคุณธรรมและศีลธรรมอันดีของสังคม ไม่ส่งผลกระทบทางลบต่อคนอื่นหรือสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นเป้าหมายการพัฒนาระดับโลกที่นำเสนอโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations) มีระยะเวลา ๑๕ ปี เริ่มตั้งแต่ ค.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๗๓ โดยประเทศสมาชิก ๑๙๓ ประเทศ ได้ลงนามรับรองวาระการพัฒนา ๒๐๓๐ (Agenda ๒๐๓๐) ในวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๕๘ เป้าหมาย SDGs มีทั้งหมด ๑๗ ข้อ ครอบคลุมมิติสังคม (People) เศรษฐกิจ (Prosperity) สิ่งแวดล้อม (Planet) สันติภาพ (Peace) และหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership) ซึ่งสอดคล้องกับสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainability) คือ ด้านสังคม (People) สิ่งแวดล้อม (Planet) และ Profit (ผลกำไร) จุดเน้นที่สำคัญของเป้าหมาย SDGs คือ การมุ่งที่จะกำจัดความยากจนในทุกมิติ ลดความเหลื่อมล้ำทั้งในประเทศและต่างประเทศ รับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพื่อให้โลกยังเป็นระบบสนับสนุนสิ่งมีชีวิตได้อยู่

หลักการที่เป็นพื้นฐานของ SDGs ที่สำคัญคือ หลักการพัฒนาที่ครอบคลุม (Inclusive Development) และหลักการพัฒนารวม (Integrated Development) หลักการพัฒนาที่ครอบคลุม (Inclusive Development) คือ การพัฒนาที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง มุ่งให้ผลประโยชน์ของการพัฒนากระจายไปยังกลุ่มคนทุกกลุ่มในสังคม คนเปราะบาง และคนด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะและโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเท่าเทียมกัน

อย่างไรก็ดี ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน การพัฒนาอย่างบูรณาการ (Integrated Development) จึงเป็นหลักที่สำคัญอีกประการหนึ่ง หมายถึง ในการบรรลุเป้าหมาย SDGs จำเป็นต้องใช้ศาสตร์หลายศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจและหาหนทางเพื่อบรรลุความยั่งยืน และต้องการความร่วมมือจากหลายภาคส่วน

ความเชื่อมโยงระหว่างหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) มีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG) อย่างกลมกลืน เพราะมีเป้าหมายปลายทางที่สอดคล้องกันกล่าวคือ ทั้ง SEP และ SDGs ต่างมุ่งพัฒนาและสร้างความสมดุลในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ส่วนที่เหลื่อมกันอยู่แต่ไม่ขัดกันก็คือ SEP เน้นมิติวัฒนธรรมด้วย ขณะที่ใน SDGs มิติวัฒนธรรมแฝงอยู่ในหลายเป้าหมาย และมีส่วนของสันติภาพและความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเพิ่มเข้ามา

ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่มีปรากฏอยู่ในการประยุกต์ใช้ SEP ในภาคเกษตร คือ เกษตรทฤษฎีใหม่ ในระยะที่ ๓ หลังจากชุมชนมีความเข้มแข็งแล้ว จึงขยายความร่วมมือมายังองค์กรภายนอกชุมชน ซึ่งในส่วนนี้ SDGs จะมีความชัดเจนกว่า SEP ในแง่ที่ว่า SDGs ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเป้าหมายด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างชัดเจนในรายละเอียดของเป้าหมาย (Goals) ๑๗ ประการ และเป้าประสงค์ (Targets) ๑๖๙ ประการ

นอกจากนี้ SEP ยังช่วยเสริม SDGs ให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้นไปอีก เพราะ SEP ให้หลักการในการดำเนินการเพื่อการบรรลุ SDGs ด้วย โดย SEP ให้หลักในการดำเนินการเอาไว้ว่า

(๑) การดำเนินการใดๆ เพื่อบรรลุ SDGs ต้องอาศัยองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง และคำนึงให้มีผลกระทบทางลบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม)

(๒) การดำเนินการต้องพิจารณาทางเลือกต่างๆ ให้รอบด้าน เห็นเหตุเห็นผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบของแต่ละทางเลือก (หลักความมีเหตุผล)

(๓) การดำเนินการควรใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ให้พอดีกับการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ไม่เกิดของเหลือ เน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในครัวเรือน หรือในชุมชนอยู่ก่อนที่จะขยายไปพึ่งพาภายนอก (หลักความพอประมาณ)

(๔) การดำเนินการควรเตรียมการเพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ (หลักภูมิคุ้มกัน)

(๕) การดำเนินการจะบรรลุผลได้ หากเริ่มจากการระเบิดจากข้างใน เริ่มจากท้องถิ่นซึ่งในการเริ่มดำเนินการจากท้องถิ่นได้นั้น จะต้องไม่ละเลยมิติวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จะช่วยเชื่อมโยงคนในท้องถิ่นกับการพัฒนาได้

ยิ่งไปกว่านั้น SEP ยังช่วยกำหนดเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ด้วย คือ การพัฒนาที่สุดท้ายต้องมุ่ง **“ความสุข”** และ **“ประโยชน์สุข”** ของสังคม ซึ่งหลักคิดนี้จะช่วยให้การพัฒนาที่เกิดขึ้น มิได้เกิดขึ้นแบบพอเพียงแค่นั้น แต่เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดความสุขและประโยชน์สุขของสังคมด้วย

๑. ความเป็นมา

มหาเถรสมาคมองค์การปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย ได้มีการกำหนด **“ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ของมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๓๙”** เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานของคณะสงฆ์แต่ละฝ่าย รวมถึงคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ด้วย โดยมีสำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม เป็นศูนย์กลางการดำเนินงานในส่วนกลาง และศูนย์ประสานงานสาธารณสงเคราะห์ประจำจังหวัด เป็นศูนย์ประสานงานในส่วนภูมิภาค และให้มีการจัดตั้งกองทุนกิจการพระพุทธศาสนาเพื่อการสาธารณสงเคราะห์ขึ้น เพื่อให้สามารถสนองงานมหาเถรสมาคมได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยกำหนดให้คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ มีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

๑) กำกับ สอดส่อง ดูแล แนะนำ การสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม เกิดประโยชน์ต่อพระศาสนาและสังคม

๒) สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการสาธารณสงเคราะห์ ตามความเหมาะสมแก่ท้องถิ่น

๓) กำกับ ดูแล การสาธารณสงเคราะห์ ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย และวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร

๔) เสนอมหาเถรสมาคม เพื่อให้ตรากฎ ออกข้อบังคับ วางระเบียบออกคำสั่ง หรือออกประกาศของมหาเถรสมาคม

๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย

ทั้งนี้ ในการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๗/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ เลขาธิการมหาเถรสมาคมเสนอว่า พระพรหมวชิรญาณ^๑ ประธานกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ได้มีลิขิต ที่ ๐๑/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ แจ้งว่า ในการประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙ เรื่อง รายงานผลการระดมความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาภารกิจงาน คณะสงฆ์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา และได้มีมติมอบผู้แทนมหาเถรสมาคมเป็นประธานกรรมการ ๖ ฝ่าย เพื่อให้ขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ และปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ของมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยให้ประธานกรรมการในแต่ละฝ่าย ได้ไปรวบรวมรายชื่อคณะกรรมการ เสนอมหาเถรสมาคมเพื่อโปรดพิจารณา โดยประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ได้พิจารณาคัดเลือกคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคมแล้วประกอบด้วย

๑. พระพรหมวชิรญาณ ^๑	ประธานกรรมการ
วัดยานนาวา (กรุงเทพฯ)	
๒. พระพรหมเมธาจารย์	รองประธานกรรมการ
วัดบูรณศิริมาตยาราม (กรุงเทพฯ)	
๓. พระพรหมจริยาจารย์ ^๒	กรรมการ
วัดกะพังสุรินทร์ (ตรัง)	
๔. พระธรรมเสนานุกวัตร	กรรมการ
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ (พิษณุโลก)	

^๑ ปัจจุบันได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ในราชทินนามที่ “สมเด็จพระมหาธีรราชจารย์” กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร

^๒ ปัจจุบันได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ในราชทินนามที่ “สมเด็จพระมหาวชิรมังคลาจารย์”

๕. พระธรรมบัณฑิต	กรรมการ
วัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก (กรุงเทพฯ)	
๖. พระธรรมเสนาบดี	กรรมการ
วัดพระธาตุคุดอยสุเทพ (เชียงใหม่)	
๗. พระเทพวิริยาภรณ์ ^๓	กรรมการ
วัดหัวลำโพง (กรุงเทพฯ)	
๘. พระเทพกิตติเวที	กรรมการ
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม (กรุงเทพฯ)	
๙. พระเทพวรมุนี	กรรมการ
วัดพระธาตุพนม (นครพนม)	
๑๐. พระราชธีรราชจารย์ ^๔	กรรมการ
วัดมณีวนาราม (อุบลราชธานี)	
๑๑. พระราชปัญญาสุธี	กรรมการ
วัดสร้อยทอง (กรุงเทพฯ)	
๑๒. พระราชภาวนาพิธาน	กรรมการ
วัดโสธรวราราม (ฉะเชิงเทรา)	
๑๓. ผู้อำนวยการ	กรรมการ
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	
๑๔. รองผู้อำนวยการ	กรรมการ
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ที่ได้รับมอบหมาย	

^๓ ปัจจุบันได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ในราชทินนามที่ “พระธรรมสุธี” วัดหัวลำโพง กรุงเทพมหานคร

^๔ ปัจจุบันได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนามที่ “พระเทพวราจารย์” วัดมณีวนาราม อุบลราชธานี

๑๕. ผู้อำนวยการกองพุทธศาสนสถาน	กรรมการ
๑๖. ผู้อำนวยการสำนักงานศาสนสมบัติ	กรรมการ
๑๗. พระครูปลัดสุวัฒนวิริคุณ ^๕	
วัดยานนาวา (กรุงเทพฯ)	กรรมการและเลขานุการ
๑๘. ผู้อำนวยการ	ผู้ช่วยเลขานุการ
กลุ่มบูรณะพัฒนาวัด	
และศาสนสงเคราะห์	
๑๙. ผู้อำนวยการ	ผู้ช่วยเลขานุการ
กลุ่มจัดการศาสนสมบัติส่วนกลาง	
และวัดร้าง	

การเสนอขอแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมดังกล่าว ได้ปฏิบัติตามข้อ ๔ แห่งระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ของมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ที่ประชุมพิจารณาแล้วมีมติเห็นชอบและให้ดำเนินการตามระเบียบมหาเถรสมาคมได้ทันที โดยไม่ต้องรอรับรองรายงานการประชุม จากนั้น พระพรหมวิริญาณ ผู้เป็นประธานกรรมการคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ได้พยายามผลักดันให้ทั้งคณะสงฆ์และภาคีเครือข่ายมาร่วมกันดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือ ป้องกันฟื้นฟูและพัฒนาบุคคล กลุ่ม ชุมชน และสังคมที่ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตหรือประสบภัยพิบัติต่างๆ เพื่อการช่วยเหลือสังคม ทั้งทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่างๆ โดยใช้แนวทาง “บวร” คือ ความร่วมมือทั้งระหว่างวัดกับบ้าน/ชุมชนและโรงเรียน หรือระหว่างวัดกับบ้าน/ชุมชนและราชการ พร้อมทั้งมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้มีความสมดุลทั้งทางกายและจิตใจ

^๕ ปัจจุบันได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามที่ “พระราชปัญญาวชิรากร” วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร

โดยมีคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ที่มหาเถรสมาคมแต่งตั้ง ได้ปฏิบัติหน้าที่สนองงานคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ร่วมกับฝ่ายฆราวาส และภาคีเครือข่าย ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

ตลอดจนได้มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการและคณะทำงาน เพื่อการปฏิบัติงานขับเคลื่อนนโยบายสู่ภาคปฏิบัติ จัดตั้งสำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม เป็นสำนักงานกลางในการบริหารจัดการกิจกรรมที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และวัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร และได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ประจำจังหวัดทุกจังหวัด เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและดำเนินการได้อย่างทันที่ ขณะที่การส่งเสริมการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ก็ได้วางแผนพัฒนางานด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อรองรับการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ศึกษากิจกรรมต้นแบบของงานสาธารณสงเคราะห์ที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ องค์กรทางสังคม ตลอดจนบุคคลสาธารณะที่สามารถเป็นเครือข่ายการทำงานเพื่อให้เป็นต้นแบบของกระบวนการพัฒนา และการช่วยเหลือตามแนวทางพุทธศาสนาเพื่อสังคม

คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมชุดปัจจุบัน

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๒/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๔ เลขานุการมหาเถรสมาคมเสนอว่า ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๖/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๙ และมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๗/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๙ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ของมหาเถรสมาคม ทั้ง ๖ ฝ่าย เพื่อให้การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านต่างๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เกิดสัมฤทธิ์ผล ตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ของมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ นั้น

เนื่องจากกรรมการในแต่ละฝ่ายมีการเปลี่ยนแปลงในคณะกรรมการ บางรูป ประธานกรรมการฝ่ายต่างๆ เห็นควรปรับปรุงแต่งตั้งคณะกรรมการ ฝ่ายต่างๆ ของมหาเถรสมาคม ให้เป็นปัจจุบัน

โดยคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ประกอบด้วยรายนาม คณะกรรมการ ดังนี้

๑. สมเด็จพระมหาธีรราชจารย์	ประธานกรรมการ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	
๒. พระพรหมจริยาจารย์ ^๖	รองประธานกรรมการ
วัดกะพังสุรินทร์/ตรัง	
๓. พระพุทธิวงศมุนี	กรรมการ
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ/พิษณุโลก	
๔. พระพรหมมุนี	กรรมการ
วัดพระศรีมหาธาตุ	
๕. พระพรหมวัชรเมธี	กรรมการ
วัดอรุณราชวราราม	
๖. พระธรรมเสนาบดี	กรรมการ
วัดพระธาตุดอยสุเทพ/เชียงใหม่	
๗. พระธรรมกิตติเมธี	กรรมการ
วัดราชาธิวาส	
๘. พระธรรมสุธี	กรรมการ
วัดหัวลำโพง	
๙. พระธรรมวชิรโมลี	กรรมการ
วัดยานนาวา	

^๖ ปัจจุบันได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ในราชทินนามที่ “สมเด็จพระมหาวชิรมังคลาจารย์”

๑๐. พระธรรมวชิรมุนี ^๗	กรรมการ
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์	
๑๑. พระเทพกิตติเวที ^๘	กรรมการ
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม	
๑๒. พระเทพวรมุนี ^๙	กรรมการ
วัดพระธาตุพนม/นครพนม	
๑๓. พระเทพประสิทธิมนต์ ^{๑๐}	กรรมการ
วัดศรีสุदारาม	
๑๔. พระเทพวราจารย์	กรรมการ
วัดมณีวนาราม/อุบลราชธานี	
๑๕. พระเทพปริยัติโสภณ	กรรมการ
วัดไชยชุมพลชนะสงคราม/กาญจนบุรี	
๑๖. พระเทพวชิรากร	กรรมการ
วัดมหาธาตุวชิรมงคล/กระบี่	
๑๗. พระเทพวัชรอาจารย์ ^{๑๑}	กรรมการ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	

^๗ ปัจจุบันได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ ในราชทินนามที่ “พระพรหมวัชรวิมลมุนี”

^๘ ปัจจุบันได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ ในราชทินนามที่ “พระธรรมวชิราธิบดี”

^๙ ปัจจุบันได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ ในราชทินนามที่ “พระธรรมวชิรโสภณ”

^{๑๐} ปัจจุบันได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ ในราชทินนามที่ “พระธรรมวชิรคุณาธาร”

^{๑๑} ปัจจุบันได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ ในราชทินนามที่ “พระธรรมปัญญาวิชราจารย์”

๑๘. พระราชเวที ^{๑๒} วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	กรรมการ
๑๙. พระราชญาณกวี วัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก	กรรมการ
๒๐. พระราชปัญญาสุธี วัดสร้อยทอง	กรรมการ
๒๑. พระราชภาวนาพิธาน ^{๑๓} วัดโสมนัสราชวรวิหาร/ฉะเชิงเทรา	กรรมการ
๒๒. ผู้ตรวจราชการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	กรรมการ
๒๓. พระมงคลวิจิตร ^{๑๔} วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	กรรมการและเลขานุการ
๒๔. พระสุธีวรวิจิตร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๕. ผู้อำนวยการกองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

^{๑๒} ปัจจุบันได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ ในราชทินนามที่ “พระเทพวชิรโสภณ”

^{๑๓} ปัจจุบันได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ ในราชทินนามที่ “พระเทพภาวนาวชิรคุณ”

^{๑๔} ปัจจุบันได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามที่ “พระราชปัญญาวิจิตร” วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร

๒. แนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม

ภายใต้คำสั่งแต่งตั้งของมหาเถรสมาคม คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์และคณะอนุกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ได้ร่วมกันผลักดันโครงการและกิจกรรมต่างๆ เพื่อช่วยส่งเสริมและสนับสนุนงานสาธารณสงเคราะห์และประสานการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสำเร็จตามวัตถุประสงค์ มีแนวทางในการปฏิบัติงานด้านสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นมาตรฐาน มีเป้าหมาย และได้ผลผลิตตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาทางด้านสาธารณสงเคราะห์ ทั้งในภาวะวิกฤติและภาวะปกติ ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการประสานงานช่วยเหลือส่งเสริม การจัดทำและการบริหารแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการประจำปี รวมถึงสนับสนุนให้กลไกการกำกับติดตามและประเมินผล สามารถดำเนินการไปได้อย่างสอดคล้องกับนโยบายของมหาเถรสมาคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงได้กำหนดแนวทางการขับเคลื่อนงานของคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคมไว้ดังนี้

แนวทางที่ ๑ ร่วมวางแผนวางแนวทางการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนาผ่านงานสาธารณสงเคราะห์ คือ บทบาทของการระดมการมีส่วนร่วมทั้งจากมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งสองแห่ง หน่วยงานภาครัฐ และเครือข่ายภาคประชาชนเกี่ยวกับบทบาทการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย รวมทั้งการจัดทำรายงานวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของสังคมไทย เพื่อนำข้อมูลไปสู่การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการและการจัดวางบุคลากรเครือข่ายสนับสนุนให้งานสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม สามารถยกระดับการพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง ยั่งยืน และเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน

แนวทางที่ ๒ การกำหนดแนวปฏิบัติและจัดทำคู่มือปฏิบัติงานของฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ สื่อสารเพื่อให้เกิดการนำไปปฏิบัติทุกพื้นที่ คือ บทบาทของการพัฒนา จัดทำ และเผยแพร่ยุทธศาสตร์การสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ตลอดจนการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม โดยเผยแพร่ทั้งในงานประชุมของฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ประจำปี การประชุมพระสังฆาธิการระดับหน ระดับภาคหรือระดับจังหวัด ตามมติมหาเถรสมาคม ตลอดจนการพัฒนาคู่มือในรูปแบบไฟล์ดิจิทัลที่สามารถบรรจุข้อมูลเครือข่ายและตัวอย่างการดำเนินงาน ที่สามารถช่วยให้เกิดความชัดเจนต่อคณะสงฆ์ในระดับพื้นที่ได้มากขึ้น

แนวทางที่ ๓ สนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่ คือ บทบาทของการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการและคณะทำงานที่คอยให้การสนับสนุนพระสังฆาธิการระดับจังหวัดจนถึงระดับวัด สามารถดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ได้อย่างสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการที่กำหนด โดยสำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม สนับสนุน หรือจัดหางบประมาณอุดหนุนการจัดกิจกรรมระดมความคิดเห็น กิจกรรมถอดบทเรียน รวมทั้งข้อมูลและเอกสารวิชาการ นอกจากนี้ ยังสามารถพัฒนาเครือข่ายศูนย์สาธารณสงเคราะห์ต้นแบบ และเผยแพร่ฐานข้อมูลงานสาธารณสงเคราะห์ที่จะช่วยให้เกิดการขยายการเรียนรู้ในการทำงานของคณะสงฆ์ระดับพื้นที่ได้ดียิ่งขึ้น

แนวทางที่ ๔ จัดตั้งกองทุนเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา คือ การจัดระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อกำหนดรูปแบบโครงสร้างการบริหารงาน ระเบียบ คณะกรรมการ บุคลากร และขอบเขตการใช้งบประมาณ

แนวทางที่ ๕ ระดมทุน เพื่อสนับสนุนกิจการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์คือ บทบาทที่ต้องรวบรวมผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ที่ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์สามารถช่วยสงเคราะห์สังคมในรูปแบบต่างๆ และนำเสนอให้กับ (๑) ภาครัฐเห็นถึงประโยชน์ของการอุดหนุนงบประมาณแผ่นดินผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อเป็นกองทุนให้พระสงฆ์ในพื้นที่ต่างๆ พัฒนาโครงการเข้ามาขอรับการสนับสนุน (๒) ภาคประชาสังคมและภาคเอกชนเห็นถึงความสำคัญของการร่วมเป็นภาคีเครือข่าย เพื่อยกระดับการบูรณาการความร่วมมือเพื่อแบ่งเบาภารกิจ หรือสนับสนุนกิจกรรมซึ่งกันและกันในการช่วยเหลือสังคม และ (๓) คณะสงฆ์เข้าใจบทบาทการทำงานของฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ว่าเป็นเพื่อคณะสงฆ์และสังคมไทย จนนำไปสู่การระดมทุนทางสังคมเพื่อสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา

แนวทางที่ ๖ คัดเลือกผลงานดีเด่นในพื้นที่เข้ารับรางวัล “เพชรงาม การสาธารณสงเคราะห์” คือบทบาทที่สำนักงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ทารือกับเจ้าคณะปกครองระดับหนและระดับภาค เพื่อเสนอรายชื่อ รวบรวม และจัดทำประวัติเพื่อคัดเลือกพระสงฆ์ ฆราวาสและหน่วยงานที่เหมาะสมกับรางวัลเพชรงามการสาธารณสงเคราะห์ประจำปี เพื่อนำเสนอต่อให้คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม พิจารณา และมีมติร่วมกัน

๓. กรอบการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย

การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยเพื่อความยั่งยืน โดยการดำเนินการของคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ได้กำหนดกรอบหรือยุทธศาสตร์ในการดำเนินการจำนวน ๔ ด้าน ดังนี้

๑) สงเคราะห์ หมายถึง การให้การสงเคราะห์สาธารณชนเพื่อบรรเทาทุกข์เบื้องต้น โดยเข้าไปให้ความช่วยเหลือวัดและประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยต่างๆ มีอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย เป็นต้น ทั้งด้านกายภาพ โดยการมอบปัจจัย ๔ มีการช่วยเหลือด้วยสิ่งของ ข้าวสาร อาหารแห้ง และด้านจิตใจ โดยการมอบธรรมะเป็นกำลังใจในคราวประสบสาธารณภัย

๒) เกื้อกูล หมายถึง การที่คณะสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ให้มีทรัพยากรเพียงพอต่อการอยู่อาศัยและดำเนินชีวิตของคนชุมชน เช่น การจัดการป่า (ปลูกป่า, บวชป่า, อนุรักษ์ป่า) การจัดการน้ำ (ฝายต้นน้ำ, ขุดบ่อน้ำ) การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน การได้ชีวิตโค-กระบือ เพื่อการเกษตร เป็นต้น เป็นการเข้าไปสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน องค์กรทางสังคม ตลอดถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

๓) พัฒนา หมายถึง คณะสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาพื้นที่โดยใช้หลักธรรมมาประยุกต์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เช่น จัดพื้นที่วัดเป็นศูนย์การช่วยเหลือชุมชน การเกษตรวิถีพุทธ ศาสน์พระราชา กลุ่มสังฆะออมทรัพย์ การส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน เป็นต้น เป็นการที่วัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและสังคม

๔) บูรณาการ หมายถึง คณะสงฆ์ส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการร่วมกันพัฒนา แก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ผสานพลังผ่านภาคีเครือข่าย เช่น ธรรมานุญสุขภาพพระสงฆ์ โรงเรียนผู้สูงอายุ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ การอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ การตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัย และเครือข่ายจิตอาสาด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น โดยการที่พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทเชื่อมประสานความร่วมมือกับชุมชน องค์กรทางสังคม ตลอดถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อสาธารณประโยชน์ของชุมชนและสังคม

๔. ความเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ได้มีการดำเนินการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยได้กำหนดจัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา และมีมติเห็นชอบแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ตามกรอบงานคณะสงฆ์ ๖ ด้าน คือ ด้านปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก

โดยมีโครงการที่ดำเนินการจำนวน ๑๔ โครงการ ดังนี้

- ๑) โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาสู่สังคม
- ๒) โครงการยกระดับหมู่บ้านรักษาศีล ๕
- ๓) โครงการวิปัสสนากรรมฐานเพื่อพัฒนาทุนมนุษย์
- ๔) โครงการยกระดับโรงเรียนพระปริยัติธรรม
- ๕) โครงการส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่าย
- ๖) การพัฒนาระบบการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ
- ๗) โครงการ Smart Card Smart Buddhism สู่พระพุทธศาสนา ๔.๐
- ๘) โครงการส่งเสริมนวัตกรรมเชิงพุทธ
- ๙) โครงการยกระดับขีดความสามารถศาสนบุคคล
- ๑๐) โครงการศูนย์รวมองค์ความรู้และแหล่งเรียนรู้พระพุทธศาสนา
- ๑๑) โครงการบริหารศาสนสมบัติระบบการเงิน-การบัญชี
- ๑๒) โครงการวัดสร้างสุขด้วยกิจกรรม ๕ ส.
- ๑๓) โครงการสาธารณสงเคราะห์เพื่อพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน
- ๑๔) โครงการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนา

ฝ่ายการสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคมนั้น ได้มอบหมายภารกิจให้ดำเนินการ จำนวน ๒ โครงการ ดังนี้ คือ

- ๑) โครงการส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่าย
- ๒) โครงการสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

โครงการที่ ๑ โครงการส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่าย

ตอบสนองประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ : ด้านการพัฒนา และเสริมสร้าง ศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

ตอบสนองยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ : ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการ ภายใน

กลยุทธ์ ๒ : ร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล

ตัวชี้วัด : จำนวนเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น (เครือข่าย=องค์กรทางศาสนา, สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และ เอกชน)

แผนงานเชิงยุทธศาสตร์ : แผนงานส่งเสริมความร่วมมือ ภาคีเครือข่าย

ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

วัตถุประสงค์โครงการ

- ๑) เพื่อส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา
- ๒) เพื่อบูรณาการความร่วมมือภาคีเครือข่าย ทั้งหน่วยงานภายใน ภายนอก
- ๓) เพื่อพัฒนาความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้มั่นคงต่อเนืองยั่งยืน

โครงการที่ ๒ โครงการสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

ตอบสนองประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ : ด้านการพัฒนา และเสริมสร้าง ศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

ตอบสนองยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

ยุทธศาสตร์ ๔ : มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อน กิจการพระพุทธศาสนา

กลยุทธ์ ๑๐ : จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุน กิจการพระพุทธศาสนา

ตัวชี้วัด : ร้อยละอัตราการคงอยู่ของกองทุน เพื่อกิจการพระพุทธศาสนา

แผนงานเชิงยุทธศาสตร์ : แผนงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม

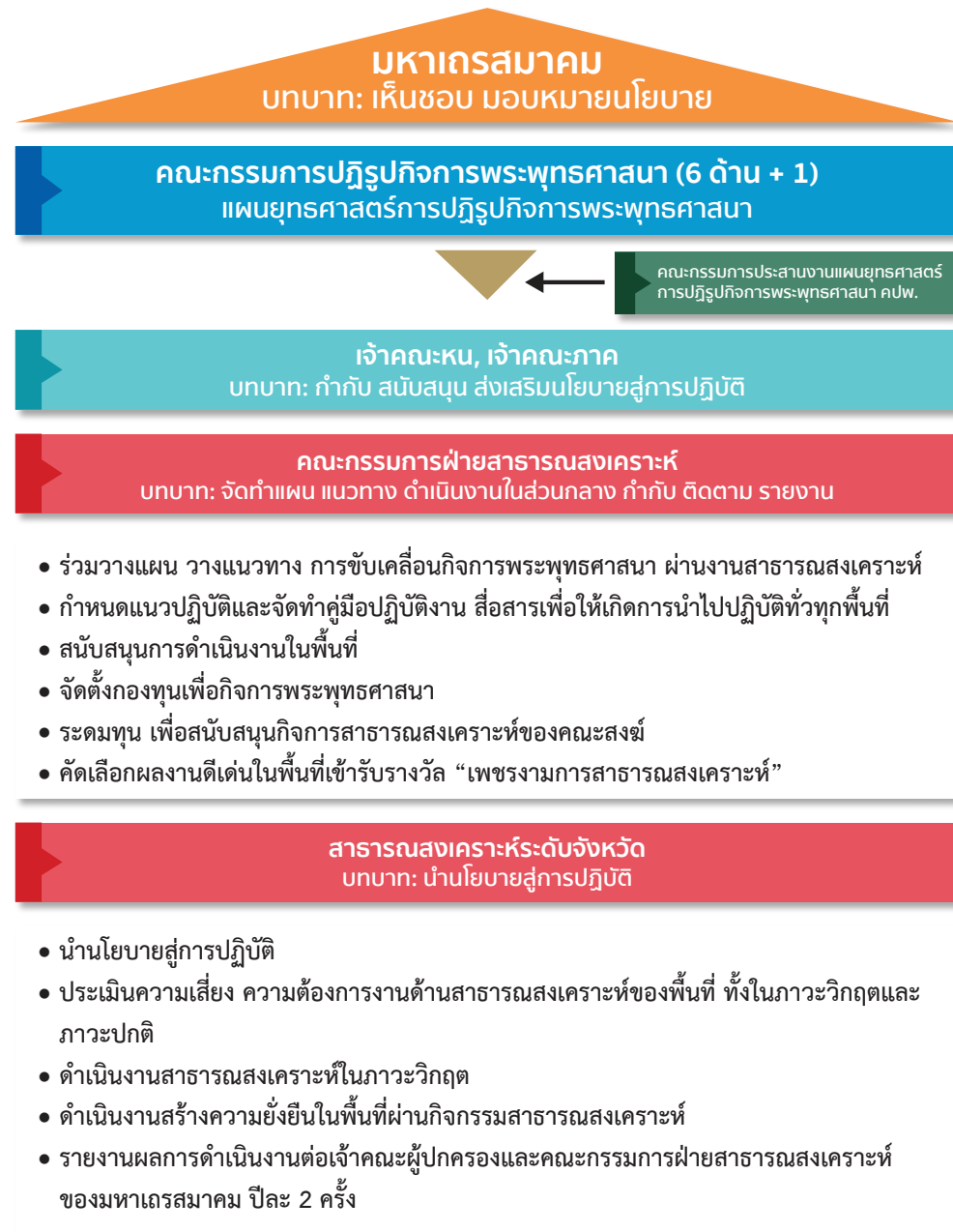
ผู้รับผิดชอบหลัก : คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

วัตถุประสงค์โครงการ

- ๑) เพื่อกำหนดรูปแบบ วิธีการ และแนวทางสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อสังคม
- ๒) เพื่อพัฒนางานสาธารณสุขสงเคราะห์ให้เป็นระบบอย่างมีประสิทธิภาพ
- ๓) เพื่อจัดตั้งและบริหารกองทุนด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ เพื่อสนับสนุน

กิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน

๕. โครงสร้างการบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย

การปฏิบัติงานตามคู่มือการปฏิบัติงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม มีหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

ตำแหน่ง/กลุ่มงาน	บทบาท/หน้าที่
มหาเถรสมาคม	<ul style="list-style-type: none"> • มอบนโยบายหลัก และให้ความเห็นชอบ
เจ้าคณะภาค	<ul style="list-style-type: none"> • กำกับ สนับสนุน ส่งเสริมนโยบายสู่การปฏิบัติระดับจังหวัด
เจ้าคณะจังหวัด	<ul style="list-style-type: none"> • นำนโยบายสู่ภาคปฏิบัติระดับจังหวัด
เจ้าคณะอำเภอ, เจ้าคณะตำบล, เจ้าอาวาส	<ul style="list-style-type: none"> • นำนโยบายสู่ภาคปฏิบัติระดับจังหวัด
คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม	<ul style="list-style-type: none"> • กำกับ สอดส่อง ดูแล แนะนำการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไป ด้วยความเรียบร้อยดีงาม เกิดประโยชน์ต่อพระศาสนาและสังคม • สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการสาธารณสงเคราะห์ตามความเหมาะสมแก่ท้องถิ่น • กำกับ ดูแล การสาธารณสงเคราะห์ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย และวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร • เสนอมหาเถรสมาคม เพื่อตราฎีกาออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง หรือออกประกาศมหาเถรสมาคม • ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย

ตำแหน่ง/กลุ่มงาน	บทบาท/หน้าที่
ศูนย์การสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม	<ul style="list-style-type: none"> • เป็นสำนักงานกลางและศูนย์ประสานงานสาธารณสุขสงเคราะห์ • จัดทำนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ โครงการ เป้าหมาย แนวทาง การปฏิบัติงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ตามที่ คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมกำหนด • สนับสนุน ส่งเสริมการสาธารณสุขสงเคราะห์ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย • จัดทำงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์ประสานงานประจำจังหวัด • จัดทำรายงานผลการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ เสนอคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม • รวบรวมผลการดำเนินงานของฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ประจำจังหวัด เสนอมหาเถรสมาคม • ดำเนินการเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ • จัดตั้งกองทุนเพื่อกิจการพระพุทธศาสนา • เรื่องอื่นๆ ที่ได้รับมอบจากคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

ตำแหน่ง/กลุ่มงาน	บทบาท/หน้าที่
คณะกรรมการ ฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ประจำจังหวัด	<ul style="list-style-type: none"> • ดำเนินการการสาธารณสุขสงเคราะห์ ให้เป็นไป ด้วยความเรียบร้อยดีงาม เกิดประโยชน์ต่อพระศาสนาและสังคม • สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการดำเนินการสาธารณสุขสงเคราะห์ตามความเหมาะสมแก่ท้องถิ่น • กำกับ ดูแล การสาธารณสุขสงเคราะห์ ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย และวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร • เสนอคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม เพื่อวางระเบียบ กำหนดแนวทาง ให้งานสาธารณสุขสงเคราะห์ ให้เป็นไปด้วยดี • ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของ มหาเถรสมาคม มอบหมาย • แต่งตั้งคณะกรรมการประจำจังหวัด หรือ คณะทำงานเพื่อการปฏิบัติ หน้าที่ ตามที่เห็นสมควร

ตำแหน่ง/กลุ่มงาน	บทบาท/หน้าที่
ศูนย์การสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ประจำจังหวัด	<ul style="list-style-type: none"> • เป็นศูนย์กลางและประสานงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมในจังหวัด • ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ โครงการ เป้าหมาย แนวทางการปฏิบัติงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมตามที่ คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม กำหนด • จัดทำ รวบรวมผลการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ประจำจังหวัด • อำนวยความสะดวกและเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ในจังหวัด • ส่งเสริมสนับสนุนและเป็นที่ปรึกษาให้วัดในจังหวัดดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ • ติดตามประเมินผลการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ในจังหวัด • จัดทำรายงานผลการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น ดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> ๑) เจ้าคณะจังหวัด ๒) เจ้าคณะภาค ๓) ประธานคณะกรรมการ ฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

ตำแหน่ง/กลุ่มงาน	บทบาท/หน้าที่
	<ul style="list-style-type: none"> • จัดหางบประมาณสนับสนุนกองทุนเพื่อกิจการพระพุทธศาสนาจังหวัด
ศูนย์การสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม	<ul style="list-style-type: none"> • เป็นสำนักงานกลางและศูนย์ประสานงานสาธารณสุขสงเคราะห์ • จัดทำนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ โครงการเป้าหมาย แนวทางการปฏิบัติงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคมตามที่คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมกำหนด • สนับสนุนส่งเสริมการสาธารณสุขสงเคราะห์ให้เป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อย • จัดทำงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์ประสานงานประจำจังหวัด • จัดทำรายงานผลการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ เสนอคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม • รวบรวมผลการดำเนินงานของฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ประจำจังหวัด เสนอมหาเถรสมาคม

๖. รูปแบบการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์ตามกรอบการดำเนินงาน ๔ ด้าน

ตามที่ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ได้จัดทำคู่มือ การปฏิบัติงานของฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม และสื่อสาร กับคณะสงฆ์ผ่านประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ประจำจังหวัด และเผยแพร่ ผ่านระบบออนไลน์ เพื่ออำนวยความสะดวก เพื่อเป็นแนวทางให้พระสงฆ์ได้นำไป เป็นแบบอย่างในการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ตามกรอบ ๔ ด้าน โดยมี ผลการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการ ดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในวงกว้างต่อไปได้ ดังนี้

๖.๑ ด้านการสงเคราะห์

การที่พระสงฆ์เป็นผู้นำเข้าไปดำเนินงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์สาธารณชน เพื่อบรรเทาทุกข์เบื้องต้น โดยการที่พระสงฆ์ วัด หรือองค์กรคณะสงฆ์ให้ความ ช่วยเหลือทางตรงในแนวทางแบบให้เปล่า อันเป็นการให้ความช่วยเหลือ และสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ให้แก่ประชาชนด้วยความเมตตาเอื้ออาทร ทั้งการ สงเคราะห์ในยามปกติที่เป็นการช่วยเหลือด้านต่างๆ แก่ประชาชนผู้ประสบ ปัญหาในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาส หรือได้รับความเดือดร้อน ที่ไม่ได้รับการเหลียวแลจากหน่วยงานใด หรือขาดการดูแลอย่างเหมาะสม จากญาติพี่น้อง เช่น ผู้พิการ ผู้สูงอายุ คนด้อยโอกาส หรือผู้ป่วยติดเตียง เป็นต้น และการสงเคราะห์ตามโอกาสที่มาถึง ซึ่งเป็นแนวทางดำเนินงาน โดยให้วัดเป็นศูนย์รวมในการสงเคราะห์ ช่วยเหลือของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะเมื่อเกิดภัยพิบัติหรือปัญหาเฉพาะหน้าเร่งด่วน เช่น การแจกถุงยังชีพ ให้กับผู้ประสบภัยธรรมชาติ หรือสถานการณ์ภัยพิบัติฉุกเฉิน ไม่ว่าจะเป็น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย การประสบอุบัติเหตุ เป็นต้น

รูปแบบการดำเนินกิจกรรม

สาธารณสงเคราะห์ในแนวทางนี้ มีเป้าหมายเพื่อช่วยสงเคราะห์เร่งด่วน ให้แก่ผู้ที่ประสบภัย หรือผู้ด้อยโอกาส สามารถรอดพ้นจากสถานการณ์ที่ยาก ลำบาก หรือมีความเป็นอยู่ที่ตึงเครียดในเบื้องต้น การดำเนินกิจกรรมสาธารณ สงเคราะห์เช่นนี้มักจะไม่มี การวางแผนไว้ล่วงหน้า เพราะเป็นการดำเนินงาน ที่เกิดจากสถานการณ์เฉพาะหน้าเร่งด่วน หรือมีความเดือดร้อนจำเป็นต้อง ได้รับการดูแลเป็นกรณีเฉพาะ อย่างไรก็ตามงานสงเคราะห์เช่นนี้ยังมีความ จำเป็นต้องมีการวางแผนการดำเนินกิจกรรมระยะยาว เพื่อจัดเตรียมความพร้อม อย่างเป็นระบบในการดำเนินงานเมื่อเกิดสถานการณ์ปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้ การสงเคราะห์ของพระสงฆ์สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นปกติ และทันต่อ สถานการณ์ รวมถึงมีการกำหนดขอบเขตและรูปแบบการดำเนินงานสาธารณ สงเคราะห์ของพระสงฆ์ ให้สอดคล้องกับแนวทางดำเนินงานของฝ่ายสาธารณ สงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

ตัวอย่างการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

๑. โครงการสาธารณสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ประสบสาธารณภัย

ในปัจจุบันคณะสงฆ์ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้ความสนใจในการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ สังเกตได้จากเมื่อมีสาธารณภัยต่างๆ เกิดขึ้น คณะสงฆ์ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคประสานความร่วมมือกัน ผ่านศูนย์ประสานงานการสาธารณสงเคราะห์ประจำจังหวัด ดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบสาธารณภัยได้ทันถ่วงที เป็นที่พึงให้พระสงฆ์และประชาชนในยามวิกฤติได้ เช่น

๑.๑ คณะสงฆ์ส่วนกลางร่วมกับภาคีเครือข่าย และศูนย์ประสานงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ประจำจังหวัด คณะสงฆ์จังหวัด ช่วยเหลือวัดพระสงฆ์ และประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากอุทกภัย

ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ส่วนกลาง โดย สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ในฐานะประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยพระธรรมรัตนมงคล เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระสังฆาธิการผู้บริหาร ข้าราชการ องค์กรภาคีเครือข่าย ร่วมถวายภัตตาหารเพื่อเป็นทุนตั้งต้นในการช่วยเหลือประชาชน พร้อมถวายเครื่องสมณบริโภคและเรือแก้ววัดที่ประสบอุทกภัย และมอบเครื่องอุปโภคเวชภัณฑ์ ปัจจัยเพื่อยังชีพและแก้อาบน้ำแก่ประชาชนผู้ประสบอุทกภัย และร่วมส่งต่อกำลังใจแก่ผู้ประสบอุทกภัยในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ส่วนกลาง และศูนย์การสาธารณสงเคราะห์ประจำจังหวัด ลงพื้นที่เยี่ยมและปลอบขวัญให้กำลังใจพี่น้องประชาชน โดยการนำของ พระมงคลวิรากร และพระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น, รองอธิการบดี มจร วิทยาเขตขอนแก่น ในนามศูนย์ประสานงานช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ คณะสงฆ์ประจำจังหวัดขอนแก่น วัดธาตุ พร้อมด้วยคณะสงฆ์ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิต มจร. วิทยาเขตขอนแก่น ลงพื้นที่ช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย ตำบลบ้านขาม ตำบลโคกศรี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

**๑.๒ คณะสงฆ์ส่วนกลางร่วมกับภาคีเครือข่าย และศูนย์ประสานงาน
ฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ประจำจังหวัด คณะสงฆ์จังหวัด ช่วยเหลือผู้ประสบ
อัคคีภัย**

สำนักงานฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ร่วมกับ ศูนย์การ
สาธารณสุขสงเคราะห์ ประจำจังหวัดมหาสารคาม ลงพื้นที่เยี่ยมให้กำลังใจ
และมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบอัคคีภัย จำนวน ๑๐ ครอบครัว
บ้านภูดิน ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ในการนี้
พระมงคลวรการ เลขาธิการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม
พระครูวรกิจสุนทร เจ้าคณะอำเภอเมือง **พระครูสารกิจประยุต** ดร. รองเจ้าคณะ
อำเภอเมืองมหาสารคาม **พระครูปลัดภูมินทร์ วรโท** เลขาธิการเจ้าคณะ
อำเภอเมือง เจ้าคณะตำบลแวงนาง พร้อมด้วยพระสังฆาธิการในตำบลโคกก่อ
กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน, องค์กรบริหารส่วนตำบลโคกก่อ ร่วมภารกิจและรายงาน
ข้อมูลในการให้ความช่วยเหลือบรรเทาสาธารณภัยในครั้งนี้

๒. โครงการสังฆประชานุเคราะห์

**๒.๑ โครงการมอบบ้านสังฆประชานุเคราะห์
(พระสงฆ์ช่วยชาวบ้าน)**

โครงการสังฆประชานุเคราะห์ คณะสงฆ์ภาค ๑๓ และภาค ๓ ได้ดำเนินการ
ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีความเดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัย โดยการซ่อมแซมบ้าน หรือ
สร้างบ้านให้ใหม่ เพื่อให้มีที่พักอาศัยอันมั่นคง โดยจะสร้างในที่ดินของตนเอง
หรือจะสร้างในที่ดินสงฆ์ก็ได้ปัจจุบันนี้ ได้มีการดำเนินโครงการนี้มาอย่าง
ต่อเนื่องทั้งในภาค ๑๓ และภาค ๓ โดยการนำของ **พระพรหมกวี** เจ้าคณะภาค

พิธีมอบบ้านสังฆประชานุเคราะห์ หลังที่ ๓ โดยมี**พระเดชพระคุณ
พระราชจันทโมลี** เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี เป็นประธาน ณ บ้านเลขที่ ๒/๒
หมู่ ๑๔ ตำบลปากน้ำแหลมสิงห์ อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี

พระราชรัตนสุธี, รศ.ดร. เจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก คณะสงฆ์อำเภอ บางระกำ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิษณุโลก ปลัดอำเภอ เจ้าหน้าที่ อำเภอบางระกำ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด พิษณุโลก ร่วมมอบบ้านสังฆประชาเคราะห์ให้แก่ญาติเรก สงบภัย ณ บ้านเลขที่ ๑๑๓/๑ หมู่ ๗ ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

๒.๒ โครงการเดินไปเยี่ยม เดินไปหา เดินไปให้

พลังบวร: มากกว่ากิจกรรมคือการให้กำลังใจ เดินไปเยี่ยม เดินไปหา เดินไปให้โดยคณะสงฆ์วัดยานนาวา **พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ**^{๑๔} ผจก.วัดยานนาวา นำพระนิสิต สามเณร และเยาวชนพลังบวร เดินไปเยี่ยม เดินไปหา เดินไปให้

^{๑๔} ปัจจุบันได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ในราชทินนามที่ “พระสุธีวรวิมลญาณ” วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร

การนี้วัดยานนาวา ร่วมกับ โรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย นำเครื่องอุปโภค บริโภค ข้าวสาร อาหารสำเร็จรูป ยารักษาโรคเบื้องต้นและปัจจัยยังชีพ มอบแก่ ครอบครัวผู้สูงอายุ ผู้เปราะบาง ผู้พิการ ณ ชุมชนบ้านแบบ ชุมชนสตรีศรีสุริโยทัย ชุมชนโรงน้ำแข็ง ชุมชนรอบวัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร สนับสนุน โครงการโดยกองทุนส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับวัดยานนาวา และภาคี เครือข่าย

คณะสงฆ์วัดบรมสถล โดย**พระมหาอดิศักดิ์ อภิปญโญ** เจ้าอาวาส พร้อมคณะสงฆ์และสาธุชน จัดโครงการเดินไปเยี่ยม เดินไปหา เดินไปให้ ชุมชน หลังโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัยเพื่อให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยติดเตียง มอบเครื่องอุปโภค บริโภค เพื่อส่งต่อกำลังใจแก่ผู้ป่วยติดเตียง ผู้ทุพพลภาพ ผู้เปราะบางทางสังคม สนับสนุนโดย บริษัท ทีเคเค คอร์ปอเรชั่น จำกัด บริษัท เคเอสไอ โซลูชั่น จำกัด สหกรณ์แท็กซี่บวร จำกัด สหกรณ์ราชพฤกษ์แท็กซี่ จำกัด สำนักงานเขตสาทร สถานีตำรวจนครบาลยานนาวา คณะศรัทธากองบุญอุ้นใจ บ้านปู และ บริษัท เนเจอร์กีฟ จำกัด จัดมอบแก่ผู้สูงอายุ ผู้ทุพพลภาพ ผู้เปราะบางทางสังคม และเกื้อกูลผู้ประสบความลำบาก

๒.๓ โครงการสังฆะประชาชนสุข อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

คณะสงฆ์อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ได้รวบรวมจัดหา ธารณาการแพมเพิสและอุปกรณ์การแพทย เพื่อนำไปมอบให้ผู้ป่วยติดเตียง ในพื้นที่อำเภอรัญประเทศ ตามโครงการสังฆะประชาชนสุขเพื่อผู้ป่วยติดเตียง ออกเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียงในพื้นที่อำเภอรัญประเทศ จำนวนกว่า ๒๐๐ ราย เดือนละ ๑ ครั้ง เพื่อสวดมนต์เพิ่มกำลังใจ มอบแพมเพิสและข้าวสารอาหารแห้ง

คณะสงฆ์อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว โดย พระมหาศราวุธ จิตตทนโต ป.ธ.๙ เจ้าคณะอำเภอรัญประเทศ พร้อมด้วยเจ้าคณะตำบลทั้ง ๑๐ ตำบล และภาคีเครือข่าย ขับเคลื่อนโครงการสังฆะประชาชนสุข เพื่อแบ่งปันช่วยเหลือผู้ป่วยติดเตียง ผู้เปราะบางทางสังคม ผู้ทุพพลภาพ เด็กนักเรียน ผู้ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ และจากโรคระบาดโควิด-๑๙

คณะสงฆ์อำเภอรัญประเทศทำทั้งธารณาการกายอุปกรณ์ และธารณาการแพมเพิส มีการให้พระธรรมวิทยากรออกไปสอนธรรมะ นำนักเรียนสวดมนต์ จัดตั้ง ธารณาการพันธุ์ข้าว โดยปีนี้มีวัดร่วมเข้าโครงการ ๕ วัด ใช้ที่ดินของวัดปลูกข้าว รวมกันแล้วมากกว่า ๑๐๐ ไร่ เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็ให้มีการ “เอามือสามัคคี” แบ่งปันที่เหลือก็เก็บไว้ใช้ยามฉุกเฉิน หรือสงเคราะห์ผู้ยากไร้ภายในชุมชน ของตนเอง

๒.๔ โครงการบ้านหลังสุดท้าย โลงศพฟรี ไม่มีเงื่อนไข

โครงการบ้านหลังสุดท้าย โลงศพฟรี ไม่มีเงื่อนไข เป็นโครงการที่วัดป่าพุทธญาณรังษี ได้ดำเนินการปีนี้เข้าสู่ปีที่ ๕ ซึ่งยอมรับว่า ชาวชุมชนในเขตตำบลพระลับ และประชาชนในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น และจังหวัดใกล้เคียง ต่างมีการประสานขอรับบริจาคโลงศพ จากทางวัดเพื่อนำไปมอบให้กับผู้ยากไร้แทบทุกวัน เพราะเมื่อเกิดการสูญเสียตั้งสติไม่ได้ หรือทำอะไรไม่ถูกก็ไม่ว่าจะไปพึ่งใครหรือปรึกษาใคร วัดจึงได้จัดทำโครงการนี้ขึ้นมาเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนและช่วยเหลือผู้ที่สูญเสียโดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ แต่มีระเบียบ ๑ ข้อ คือผู้ที่มารับโลงศพนั้นจะต้องมารับด้วยตัวเอง หรือกำหนดจุดให้ทางวัดไปส่ง เพื่อป้องกันไม่ให้นำโลงศพที่วัดมอบให้ไปทำอย่างอื่น

วัดโล่ห์สุทธาวาส ตำบลตลาดหลวง อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง โครงการฅาปนกิจสงเคราะห์ที่ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ด้วยการแจกโลงศพฟรี โดยไม่คิดมูลค่าให้กับประชาชน เพื่อแบ่งภาระในช่วงเศรษฐกิจเช่นนี้ รวมถึงหากเป็นผู้ยากไร้ก็จะดำเนินการทำพิธีทางศาสนา และฅาปนกิจศพให้ฟรี โดยไม่คิดมูลค่า โครงการนี้เป็นแนวคิดของหลวงพ่อไพฑูรย์ เจ้าอาวาส ที่มุ่งช่วยเหลือประชาชนมานานกว่า ๒๐ ปีแล้ว มอบโลงศพให้ฟรี มีรถรับส่งศพให้ฟรี และหากเป็นผู้ยากไร้ทางวัดก็จะทำพิธีฅาปนกิจศพให้ฟรี รวมถึงออกค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมดโดยไม่คิดมูลค่า เพราะตอนที่เศรษฐกิจดีญาติโยมก็อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาโดยตลอด แต่พอเศรษฐกิจเป็นอย่างนี้ก็ไม่มีที่พึ่ง แต่ถ้าคนที่มียากก็ช่วยกันตามปกติ แต่ถ้าไม่มีทางวัดก็ดูแลให้ ซึ่งโลงส่วนใหญ่ก็ได้รับบริจาคมา หากไม่พอทางวัดก็จัดซื้อเพิ่ม

๒.๕ โครงการ “วัดไม่ทิ้งโยมไว้ข้างหลัง”

โครงการ “วัดไม่ทิ้งโยมไว้ข้างหลัง” เป็นโครงการของคณะสงฆ์ วัดนาคปรก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร จัดทำขึ้นเพื่อสำรวจและมอบถุงยังชีพให้แก่ประชาชน ผู้ป่วยติดเตียงและผู้สูงอายุ ในชุมชนวัดนาคปรกและชุมชนใกล้เคียง ตลอดจนนักเรียนโรงเรียนศุภยาศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดนาคปรก

งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ในด้านการสงเคราะห์นั้น เป็นงานที่พระสงฆ์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือประชาชน ทั้งในภาวะปกติ และในภาวะวิกฤติที่มีสาธารณภัยเกิดขึ้น ในปัจจุบันวัดและพระสงฆ์เข้ามา มีบทบาทการทำงานด้านนี้มากขึ้น โดยการสนับสนุนส่งเสริมของเจ้าคณะ ผู้ปกครองสงฆ์ได้ดำเนินและทำเป็นแบบอย่าง ให้พระสงฆ์รุ่นใหม่ได้ใส่ใจ และนำไปปฏิบัติ งานสาธารณสงเคราะห์ด้านนี้ เป็นงานที่พระสงฆ์เข้าไปมี บทบาทสำคัญในสังคมอีกครั้ง เป็นผู้นำประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน ภาครัฐและเอกชน ร่วมด้วยช่วยกันสงเคราะห์ประชาชน ชุมชน และสังคม ในพื้นที่ที่วัดนั้นๆ ตั้งอยู่ เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับบ้าน พระสงฆ์กับประชาชน เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกช่องทางหนึ่ง

๒) ด้านเกื้อกูล

การที่คณะสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วม ในการจัดการพื้นที่ให้มีทรัพยากร เพียงพอกับการอยู่อาศัยและดำเนินชีวิตของคนชุมชน พระสงฆ์มีบทบาทใน แนวทางสนับสนุนให้ชุมชน หรือองค์กรสาธารณะสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรของวัดหรือองค์กรคณะสงฆ์เพื่อเกื้อกูลแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือได้

รูปแบบการดำเนินกิจกรรม

สาธารณสงเคราะห์ในแนวทางนี้ มีเป้าหมายของการดำเนินงานคือ การตอบสนองความต้องการจำเป็น หรือการแก้ไขปัญหาของประชาชนในชุมชน หรือในพื้นที่รับบริการของวัด รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน หรือการผลักดันให้คณะสงฆ์เข้าไปมีบทบาทร่วมกับองค์กรอื่นๆ ในการยกระดับ การดำเนินชีวิตของคนในสังคม กล่าวได้ว่า แนวทางการสนับสนุนนี้เป็นการทำ กิจกรรมหรือโครงการ เพื่อส่งเสริมหน่วยงานอื่นที่มีแผนงานหรือกิจกรรม สาธารณสงเคราะห์อยู่ก่อนแล้ว วัดและคณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการ สนับสนุนหรืออำนวยความสะดวกให้ใช้สถานที่ของวัดจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดหาทุนเพื่อช่วยเหลือทางราชการในการป้องกัน และแก้ไขปัญหา ยาเสพติด การประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดตั้งมูลนิธิหรือกองทุนเพื่อการกุศล การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมอาชีพ ของประชาชน การให้ความร่วมมือกับทางราชการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร อันเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนและท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งการดำเนินงาน ในลักษณะนี้เป็นแนวทางการสนับสนุนหน่วยงานอื่นให้มาร่วมทำกิจกรรม

ตัวอย่างการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

๑. การประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนา เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากร ทางธรรมชาติ (กิจกรรมบวชป่าอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม)

คณะสงฆ์ ร่วมกับภาคีเครือข่ายจัดพิธีบวชป่าอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ คลองคราม แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดสุราษฎร์ธานี พระครูวิสุทธิวิฑูรย์กุล เจ้าอาวาส วัดเขาแก้ว เจ้าคณะอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี นำพระสงฆ์และ สามเณรกว่า ๓๐ รูป จัดกิจกรรมบวชป่า ในโอกาสคล้ายวันพระราชสมภพของ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และ “วันแม่แห่งชาติ” ๑๒ สิงหาคม โดยทำพิธีบวชต้นไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านหน้าถ้ำ หมู่ที่ ๑๓ ตำบลท่าอุแท อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี กว่า ๒๐๐ ไร่ ซึ่งในพื้นที่ป่าแห่งนี้ยังมีน้ำตกลานช้าง ซึ่งเป็นต้นน้ำคลองคราม ที่ไหลลงสู่ เบื้องล่างหล่อเลี้ยงประชาชนใน อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอดอนสัก ซึ่งการ บวชต้นไม้ในวันนี้ มีต้นชูเหรีญ หรือต้นเหรีญทองขนาดใหญ่ อายุกว่า ๔๐๐ ปี รวมอยู่ด้วย

๒. การประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนา เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ (กิจกรรมการปลูกป่าเพิ่มเนื้อที่ป่าร่วมกับชุมชนภาครัฐ)

พระครูนิพัฒน์พัฒนกิจ ได้นำคณะพระภิกษุ สามเณรกว่า ๕๐ รูป ร่วมปลูกไม้และฝังเชื้อเห็ดตองฝน ตลอดแนวเขตของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อให้ชาวบ้านได้รับรู้ รับทราบร่วมกันว่า แนวต้นไม้คือเขตของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อไม่ให้ชาวบ้านทำผิดกฎหมายโดยไม่เจตนา และสามารถนำต้นไม้ หน่อไม้และเห็ดที่ปลูกลงไปใช้สอยหรือประกอบอาหารได้โดยไม่ผิดกฎหมาย โครงการ “รักษน้ำ ป่า ๑๓๐ ปี แห่งการสถาปนากระทรวงมหาดไทย” เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ได้เล็งเห็นความสำคัญของกิจกรรมนี้ จึงได้ร่วมกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ เทศบาลตำบลจุน หน่วยงานรัฐวิสาหกิจในพื้นที่ จัดกิจกรรมปลูกไม้และเห็ดตองฝนเสริมแนวเขตป่า และเพิ่มพื้นที่สีเขียว เพิ่มความชุ่มชื้นให้กับผิวดินและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการฯ เพื่อรณรงค์ปลูกจิตสำนึกให้ส่วนราชการและบุคลากรในสังกัด รวมถึงประชาชนในพื้นที่ที่เข้าร่วมกิจกรรม ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว เพิ่มความชุ่มชื้นให้กับผิวดินและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

งานสาธารณสงเคราะห์ ด้านเกื้อกูล เป็นงานที่พระสงฆ์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ และพัฒนาชุมชนและสังคม เป็นการสร้างภาคีเครือข่ายในการทำงานเพื่อสังคม ทำให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทสร้างความร่วมมือ สนับสนุน ส่งเสริมกับหน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชน ที่ดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมแก่ประชาชน ชุมชน และสังคมในพื้นที่

๓. ด้านพัฒนา

คณะสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาพื้นที่ โดยใช้หลักธรรมมาประยุกต์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เช่น จัดพื้นที่วัดเป็นศูนย์การช่วยเหลือชุมชน การเกษตรวิถีพุทธ ศาสตร์พระราชา กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ การส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน เป็นต้น เป็นงานที่พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคมในท้องถิ่นนั้นๆ

รูปแบบการดำเนินกิจกรรม

เน้นให้วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เป็นแนวทางส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม หรือกระตุ้นให้พระสงฆ์และประชาชนได้ร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ร่วมกันปรึกษาหารือวางแผนงานเพื่อการแก้ไขปัญหา ร่วมกันแสวงหาทรัพยากรการจัดการ ร่วมดำเนินการหรือบริหารจัดการโครงการให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์ ตลอดจนร่วมกันติดตามผลการทำงาน การดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ของพระสงฆ์ตามแนวทางนี้ เน้นการส่งเสริมให้ประชาชนร่วมกันพัฒนาชุมชน โดยมุ่งให้เกิดสาธารณประโยชน์ รวมถึงการที่วัดและคณะสงฆ์เข้าไปร่วมมีบทบาทสำคัญ ในลักษณะการเป็นผู้นำในการพัฒนา เช่น การตัดถนนในหมู่บ้าน ทำประปาชุมชน ถังเก็บน้ำฝน เป็นต้น ซึ่งเป็นการดำเนินงานเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันของทุกคน โดยเน้นการร่วมมือกันตามแนวทาง “บวร” (บ้าน/ชุมชน วัด โรงเรียน)

ตัวอย่างการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

๑. ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

๑.๑ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสำนักสงฆ์บ้านชะบา จังหวัดศรีสะเกษ

เกษตรผสมผสานเป็นแนวทางและรูปแบบของระบบการทำเกษตรกรรมที่มุ่งเน้นให้เกษตรกรสามารถประกอบอาชีพ โดยมีความพร้อมที่จะเผชิญกับความเสี่ยงในกรณีที่ราคาพืชผลทางการเกษตรชนิดใดชนิดหนึ่งตกต่ำ ลดการพึ่งพิงเงินทุน เนื่องจากสามารถนำเศษวัสดุจากพืชและมูลสัตว์ไปใช้ประโยชน์ สามารถสร้างความยั่งยืนให้กับการทำเกษตรได้ในอนาคต หากพิจารณาจากประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการทำเกษตรผสมผสาน หรือตัวอย่างการดำเนินงานที่มีให้เห็นในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทย การนำมาประยุกต์ใช้กับพื้นที่ที่ไม่เคยมีการทำเกษตรผสมผสานมาก่อน กลับพบข้อจำกัดที่ทำให้การทำเกษตรผสมผสานยังไม่ได้รับความนิยมจากเกษตรกรในทุกครัวเรือน

จากความตั้งใจของพระราชปัญญาวชิรากร (สมบัติ ญาณวโร) ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้สำนักสงฆ์บ้านชะบา ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จัดตั้ง “ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเกษตรผสมผสานพลังบวร” เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำเกษตรผสมผสาน เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารสำหรับเกษตรกรและชาวบ้านชะบา ที่มีความสนใจปรับเปลี่ยนการทำเกษตรเชิงเดี่ยวไปสู่เกษตรแบบผสมผสาน เพื่อแก้ไขปัญหารายได้ของครัวเรือนที่ไม่มีเสถียรภาพ ลดการพึ่งพาอาหารจากภายนอก อีกทั้งยังเป็นการลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตที่อยู่นอกครัวเรือน โครงการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะในสังคมไทย จึงดำเนินการถอดบทเรียนการทำเกษตรผสมผสาน และการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนเกษตรผสมผสานพลังบวร สำนักสงฆ์บ้านชะบาเพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางให้กับคณะสงฆ์ หรือผู้ที่สนใจการทำเกษตรแบบผสมผสาน

ในปัจจุบันชาวบ้านชบา ตำบลตาโกน อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ส่วนมากทำเกษตรกรรมแบบปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยมีอาชีพทำนาเป็นหลักและรับจ้าง หรือปลูกพืชผลอื่นเป็นอาชีพรอง กล่าวคือหลังทำนาเสร็จแล้ว ชาวบ้านมักจะทำงานรับจ้างเพื่อหาเงินมาซื้ออาหารกิน ส่วนในช่วงหน้าแล้งนิยมปลูกพริกและพืชผักส่งขายตลาด ทั้งนี้ เมื่อคิดทบทวนถึงรายจ่ายที่ชาวบ้านชบาใช้จ่ายไปทุกวัน พบว่าส่วนใหญ่ก็มาจากการซื้ออาหารกิน เช่น ชিং ข่า ตะไคร้ พริก มะเขือ ผักชี และผักอื่นๆ ล้วนซื้อหมด แม้แต่ซีโครงไก่ก็ต้องซื้อ ทั้งนี้ อาหารการกินที่ซื้อนั้น ในความเป็นจริงชาวบ้านสามารถผลิตได้เองอยู่แล้ว ถ้าหากชาวบ้านปลูกผักกินเอง และเลี้ยงไก่ไว้กินเองก็จะได้กินไก่ทั้งตัว หากเลี้ยงปลาและเลี้ยงหมูก็ยิ่งไม่ต้องซื้ออาหารกิน จึงเกิดคำถามว่าทำไมชาวบ้านถึงไม่ทำการผลิตอาหารการกินเอง ไม่ว่าจะเป็นพืชผักสวนครัว ผลไม้ ไก่ ปลา หมู รวมถึงการผลิตของใช้อื่นๆ เช่น สบู่ ยาสระผม เป็นต้น ก็จะช่วยลดรายจ่ายจากรายจ่ายของครอบครัวที่เป็นภาระมากอยู่ในปัจจุบัน

ผู้นำชุมชนบ้านชบาซึ่งรวมถึงพระราชปัญญาวิชรากร จึงได้คิดถึงการสนับสนุนให้ชาวบ้านชบาหันมาสนใจ ร่วมทำการเกษตรแบบผสมผสาน อันเป็นคำตอบที่ชาวบ้านและผู้นำชุมชนบ้านชบาหลายคนได้กล่าวถึงว่า จะเป็นทางเลือก หรือทางออกที่ดี การปลูกพืชหลายอย่างไปพร้อมกัน ไม่ปลูกเพียงพืชชนิดใดชนิดหนึ่ง มีทั้งไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผักสวนครัว และมีการเลี้ยงสัตว์ควบคู่กันไปด้วยในแปลงที่ทำเกษตรและที่อยู่อาศัย โดยอาจจะทำตามแนวคิดทฤษฎีใหม่บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการปรับประยุกต์การทำเกษตรไปตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ ชาวบ้านชบาก็จะสามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถลดรายจ่ายและมีโอกาสจะเพิ่มรายได้จากการขายพืชผลที่ผลิตจากแปลงเกษตรผสมผสาน

๑.๒ ศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีราจารย์ ปาดงใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี

พระพิพัฒน์วชิโรภาส ผู้อำนวยการศูนย์พุทธธรรมสมเด็จพระมหาธีราจารย์ ปาดงใหญ่วังอ้อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพระนักพัฒนาที่ขับเคลื่อนชุมชนตามหลัก “บวร” หรือบ้าน วัด ราชการ ได้เปิดวัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ “โคก หนอง นา” เพื่อพัฒนาคนในชุมชน โครงการ โคก หนอง นา นั้นมีประโยชน์ ทั้งในด้านทางกายภาพ นานเป็นการส่งผลให้ระบบนิเวศดีขึ้น การขุดหนอง คลอง โคน จะทำให้มีแหล่งที่จะเก็บน้ำฝนให้ได้ปริมาณมากขึ้น ที่ได้หลายล้านลูกบาศก์ ในอีกส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ สัตว์ทั้งหลายที่ธรรมชาติก็จะเกิดขึ้นอีกมากมาย ชาวบ้านก็จะได้รับประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็น มีความมั่นคงของชีวิต มีความมั่นคงทางอาหาร พอกิน พอใช้ พออยู่ พอร่มเย็น

นอกจากนี้ชาวบ้านที่ทำโคกหนองนาเป็นผู้มีบุญ มีทาน มีการเก็บแปรรูปถนอมอาหาร มีการขายเพิ่มรายได้ มีเครือข่ายเรื่องการตลาด มีเครือข่ายคุณธรรม นอกจากนี้ชาวบ้านเกิดคุณธรรม เกิดบุญ เกิดทานอยู่ในแปลงโคก หนอง นา ความอดทน ความเพียรก็ถือว่าเป็นคุณธรรม ความสามัคคีก็เกิดขึ้นในแปลงจากการเอามือสามัคคี ผลผลิตที่เกิดขึ้นถ้าเอาไปทำบุญก็ได้บุญ เอาไปทำทานก็ได้ทาน เอาไปแจกผู้ประสบภัยพิบัติก็เป็นความมีน้ำใจ เอาไปให้พ่อแม่ก็เป็นความกตัญญู เราจะได้เห็นว่าโคก หนอง นาไม่เฉพาะเพียงที่จะให้เกิดระบบนิเวศที่ดี แต่ยังทำให้ชาวบ้านเกิดในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม มีความดีงามเกิดขึ้นในครอบครัวและชุมชนด้วย อันนี้เป็นเรื่องดีของโคก หนอง นา โดยอีกหนึ่งบทบาทของพระสงฆ์ คือการขับเคลื่อน โคก หนอง นา ให้มีโอกาส เกื้อกูล ส่งเสริม และพัฒนาชุมชนท้องถิ่น อย่างเช่นที่มาช่วยแปลง “โคก หนอง นา บวร โมเดล” ในวันนี้ นี่ก็คือการร่วมมือด้วยหลัก “บวร” คือ บ้าน วัด ราชการ นั่นเอง

๒. สร้างโรงพยาบาลบริการแก่ชุมชน

๒.๑ โรงพยาบาลวัดเกตุมดีศรีวราราม

พระภิกษุวิสุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดเกตุมดีศรีวราราม มีเจตจำนงในการก่อตั้งโรงพยาบาลวัดเกตุมดีศรีวราราม เฉลิมพระเกียรติ ๘๔ พรรษา (โรงพยาบาลสมุทรสาคร ๒) เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องในวโรกาส ๘๔ พรรษา ในปี ๒๕๕๕ ซึ่งภายหลังการรับรองแบบ โดยกองแบบแผน กระทรวงสาธารณสุขแล้ว ได้กราบบังคมทูลเชิญ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จมาวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๑

สำหรับโรงพยาบาลวัดเกตุมดีศรีวราราม เป็นอาคาร ๒ ชั้น พื้นที่รวม ๖,๓๔๘ ตารางเมตร ออกแบบและเขียนแบบโดย พญ.ประภา วงศ์แพทย์ โรงพยาบาลสำโรง จังหวัดสมุทรปราการ และ ผศ.ดร.พันธุ์ดา พุฒิไพโรจน์ ที่ปรึกษาด้านสถาปัตยกรรม COT (โดยไม่คิดมูลค่า) งบประมาณการก่อสร้าง ๑๘๕ ล้านบาท ซึ่งเมื่อก่อสร้างและจัดหาเครื่องมือแพทย์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้มอบให้กระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้ดูแลต่อไป

๒.๒ โรงพยาบาลผู้สูงอายุ วัดตาลเจ็ดยอด

พระมหาจ่านง จรณธมโม เจ้าอาวาสวัดตาลเจ็ดยอด อำเภอสามร้อยยอด ร่วมกับสาธุชน จัดสร้างโรงพยาบาลผู้สูงอายุวัดตาลเจ็ดยอดขึ้นในพื้นที่ หมู่ที่ ๔ ตำบลศาลาลัย อำเภอสามร้อยยอด บริเวณพื้นที่เดียวกันกับวัดตาลเจ็ดยอด โดยเริ่มก่อสร้างตั้งแต่ปี ๒๕๖๐ และสามารถเปิดให้บริการได้เมื่อเดือนเมษายน ๒๕๖๒ ที่ผ่านมา ถือเป็นโรงพยาบาลผู้สูงอายุแห่งแรกของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่สร้างขึ้นจากเงินบริจาคของประชาชนผู้มีจิตศรัทธาทุกภาคส่วน ซึ่งนายแพทย์สมเกียรติ ตั้งใจรักการดี ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสามร้อยยอด กล่าวว่า โรงพยาบาลแห่งนี้มีความทันสมัยเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ โดยคำนึงถึงหลักอารยสถาปัตยกรรม มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุตามมาตรฐานสากล

๓. จัดพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนวัดโพธิการาม

พระครูโพธิวิรุคณ ผู้จัดการศูนย์ดิจิทัลชุมชนเฉลิมพระเกียรติวัดโพธิการาม ได้กรุณาเป็นผู้นำในการเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลของชุมชน โดยกล่าวว่า ท่านและผู้ใหญ่ในชุมชนต้องการให้วัดโพธิการามแห่งนี้ เป็นทั้งอาหารสมองและอาหารใจให้กับคนในชุมชน โดยศูนย์ศูนย์ดิจิทัลชุมชนเฉลิมพระเกียรติวัดโพธิการามแห่งนี้ ทำหน้าที่เหมือนกับ โพธิการาม คาเฟ่ เป็นสถานที่ที่คนในชุมชนสามารถเข้ามาพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยใช้พื้นที่และอินเทอร์เน็ตได้อย่างสะดวกสบาย พร้อมทั้งมีวิทยากรผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศคอยให้ความรู้ และได้จัดการอบรมอย่างต่อเนื่อง

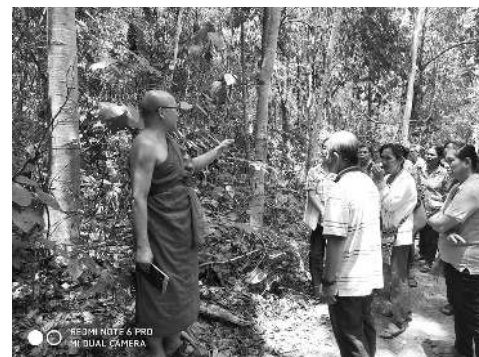

๔. ศูนย์เรียนรู้ “วัดโป่งคำ” ใช้ต้นไม้เป็นตำรา “ดินดี-น้ำดี-คนดี”

เกษตรยั่งยืน-คนอยู่ได้

พระครูสุจินนันทกิจ เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ จังหวัดน่าน เป็นพระนักคิด นักพัฒนา ท่านได้ตระหนักถึงปัญหาของชุมชนจากการตัดไม้ทำลายป่า ความแห้งแล้ง ความยากจน ที่เป็นวัฏจักรไม่จบสิ้น จึงได้เริ่มจัดกิจกรรม “การอนุรักษ์ป่าไม้ให้เป็นป่าชุมชน จัดการโดยชุมชน” โดยนำพิธีกรรมทางด้านศาสนามาใช้ คือ “การบวชป่าสืบทอดแม่ย่า” เพราะเชื่อว่า ป่า คือ ต้นตอบ่อเกิดของวิถีวัฒนธรรมชุมชน พระครูสุจินนันทกิจสามารถกระตุ้นให้คนในชุมชนสำนึกรัก และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก

ปัจจุบัน วัดโป่งคำได้เปิดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน จัดตั้งเป็น “ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนบ้านโป่งคำ” โดยใช้วัดเป็นเวทีแสดงออกและเวทีประชาคมของชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน เช่น กลุ่มการทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มจักสาน กลุ่มตีเหล็กที่ได้พื้นฟูการตีเหล็กพื้นบ้าน กลุ่มเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน กลุ่มศิลปินพื้นบ้านเพื่อสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังจัดการฟื้นฟู องค์ความรู้ด้านสมุนไพร จนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน หันมาดื่มน้ำสมุนไพรแทนการดื่มน้ำอัดลม หรือแอลกอฮอล์ ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรมหาวิทยาลัยชีวิต และยังได้จัดตั้ง “มูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ” เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความอยู่ดีกินดี สุขภาพแข็งแรงยั่งยืนได้

๕. โรงเรียนศรีแสงธรรม (โรงเรียนเสียดายแดด)

โรงเรียนการกุศลในพระพุทธศาสนา

โรงเรียนศรีแสงธรรม โรงเรียนขนาดเล็กในชนบทตามแนวชายแดน บ้านดงดิบ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นโรงเรียนการกุศลในพระพุทธศาสนาที่ **พระปัญญาวิสุทธิ (นพพร)** เจ้าอาวาสวัดป่าศรีแสงธรรม ได้ก่อตั้งขึ้นจากการขายบ้านมาสร้างโรงเรียน และความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน ในการปั้นบ้านดินเป็นห้องเรียน โรงเรียนที่ให้การศึกษาฟรี รับประทานฟรี อาหารกลางวันฟรี ช่วยพัฒนาชุมชน ช่วยเหลือเด็กๆ ในชุมชนให้มีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น โรงเรียนเล็กๆ ที่รู้จักกันทั้งต่างประเทศ และในประเทศ ในนามโรงเรียนพลังงานทดแทนต้นแบบ โซลาร์เซลล์ในโรงเรียนเริ่มจากการนำแผ่นโซลาร์เซลล์แตกมาสอนวงจรไฟฟ้าให้นักเรียน เพราะไม่มีเงินซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอน จนมีหลักสูตรเป็นของตนเอง นำไปสู่การติดตั้ง โดยประปาได้ใช้ระบบน้ำบาดาลสูบขึ้นมาบนถังสูง แล้วปล่อยไปทั่วทั้งโรงเรียนโดยใช้พลังงานแสงอาทิตย์เพื่อลดค่าใช้จ่าย และลดปัญหาเวลาไฟฟ้าดับระบบน้ำก็จะขาดไปด้วย ส่วนค่าไฟฟ้าในโรงเรียนถ้าปิดระบบโซลาร์เซลล์ทั้งหมด ภายในโรงเรียนจะมีค่าไฟประมาณ ๑๔,๐๐๐ บาท แต่ถ้าเปิดระบบโซลาร์เซลล์ทั้งหมด ค่าไฟฟ้าจะเหลือเพียง ๔๐ บาท

จากการสอนนักเรียนที่มีความสนใจ พาติดตั้งระบบต่างๆ ให้นักเรียนได้เรียนรู้ และพาลงมือปฏิบัติจริง ปัจจุบันมีโซลาร์เซลล์ในวัดและโรงเรียนทั้งสิ้นประมาณ ๖๐ กิโลวัตต์ โรงเรียนเป็นศูนย์ฝึกอบรมนักเรียนโรงเรียนอื่นและประชาชนที่สนใจ รวมทั้งยังมีการนำสื่อนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นผลงานของโรงเรียนไปต่อยอดเป็นผลงานของตนเองจนถึงเชิงการค้า นอกจากนั้นโรงเรียนยังจัดทีมช่างจากชมรมพลังงานทดแทน ออกไปรับงานติดตั้งโซลาร์เซลล์ในพื้นที่รอบๆ โรงเรียน ใช้เวลาช่วงปิดเทอม หรือวันหยุด เพื่อไม่ให้กระทบการเรียน เป็นการเสริมรายได้ให้กับโรงเรียนในระยะแรก ที่มีงบประมาณจำกัด โรงเรียนยังมีการบริการสังคม โดยการติดตั้งโซลาร์เซลล์ในโครงการ ๗๗ จังหวัด ๗๗ โรงพยาบาลทั่วประเทศจากเงินบริจาค

นอกจากนั้น โรงเรียนศรีแสงธรรมยังมีงานวิจัย ERC Sandbox ร่วมกับ กฟผ. ในการวิจัยและพัฒนาระบบไฟฟ้าในอนาคตไปสู่ BCG Model มีการทดลองระบบ BES ในโรงเรียน และส่งไฟไปยังโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถม ในหมู่บ้าน และส่งไปยังวัดป่าศรีแสงธรรม จำลองระบบการซื้อขายแบบ NET Metering และแบบ Peer to peer และอื่นๆ อีก ๕ นวัตกรรม พร้อมจะทำ เฟส ๒ คือรถเผาขยะปั่นไฟเข้าระบบจำหน่ายเคลื่อนย้ายได้ไปตามกองขยะ ในเขตเมือง

โรงเรียนศรีแสงธรรม โรงเรียนเสียดายแดด โรงเรียนพลังงานทดแทน ต้นแบบ ที่เกิดจากแนวคิดที่ต้องการจะพัฒนาชุมชน ช่วยเหลือเด็กๆ ในชุมชน ให้มีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น พัฒนาการสอน สู่การลงมือปฏิบัติจริง จนเกิดการเรียนรู้จริง จนทำให้นักเรียนที่นี้ส่วนหนึ่งจบวิศวะไฟฟ้า และวิศวะอื่นๆ จนได้รับทุนเรียนฟรีที่ต่างประเทศ และบางส่วนนำความรู้ที่ได้กลับมาพัฒนา ชุมชน มาพัฒนาบ้านเกิด

๖. การแก้ไขปัญหาหมลพิษอย่างยั่งยืน

วัดจากแดง แก้ปัญหาขยะจากแบบวัดๆ สู่ความยั่งยืน

พระเมธีวชิโรโสภณ เจ้าอาวาสวัดจากแดง เล่าว่า ทางวัดมีการจัดการ เรื่องขยะมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ จุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาขยะ คือ การหาทางออก แบบบ้านๆ วัดๆ ได้แก่ การเผาซึ่งส่งกลิ่นเหม็น เคยดักจับขยะที่ลอยผ่านหน้าวัด ก่อนจะลอยสู่อ่าวไทย ๑ ชั่วโมง ได้ขยะ ๒ ตัน จึงเริ่มคัดแยกขยะ อบรมชาวบ้าน ชวนทำ และทำให้ดู มีเครื่องมือการคัดแยก เช่น ลวดพระทำ คือ เอาเศษอาหาร ออกจากถุงและเอาลวดร้อยกันถุงไว้ หลังจากนั้นเอาถุงไปล้างทำความสะอาด นำไปขายเองได้หลายบาท หรือนำมาทำบุญ

“หากสอนให้ชาวบ้านคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง แยกประเภทของ พลาสติกเป็น ทำความสะอาดได้ ไม่ต้องนำมาให้ที่วัดก็ได้ แต่สามารถนำไปขาย ได้เอง วัดเป็นเพียงศูนย์เรียนรู้ เป็นต้นทาง หากยังทำไม่เป็นไม่มีแรงบันดาลใจ เดินมาที่วัดก่อน เรียนรู้แล้ว กลับไปคัดแยกขยะ โดยปีที่ผ่านมามี ก่อนโควิด-๑๙ มีองค์กร โรงเรียน โรงงาน วัด มาดูงาน ๑๐,๔๐๐ กว่าคน” สิ่งที่เป็นรูปธรรม ชัดเจน คือ ปู๋ย ซึ่งมีหลาย ๑๐ ตัน เมื่อเดือนที่ผ่านมา ได้ทำการส่งให้มูลนิธิ ชัยพัฒนาไปแล้ว ๔๐ กว่าตัน นอกจากนี้ ยังมีการนำขวดพลาสติก มาแปรรูป เป็นผ้าไตรจีวร ขณะที่ถุงพลาสติกที่สะอาดนำมาแยกประเภทผสมกลม และ ไปทำไม้กระดาน ฝาผนัง ออกมาสวยคล้ายไม้จริง นำโฟมซึ่งไม่ค่อยมีใครรับซื้อ มาผสมกับทินเนอร์ ได้กาวยางสำหรับติดฉนวนกันความร้อน เอาโฟมผสมซีเมนต์ ทำอิฐตัวหนอน ก่อใส่ดินสอ กระถาง น้ำตกเทียม และล่าสุด คือ นำขวดน้ำ มาผลิตเป็นชุด PPE ถวายให้วัดที่สวดศพ สัปเหร่อที่เผาศพ คนเก็บขยะ

“รวมถึงจัดหาเครื่องบด ผสมจุลินทรีย์ เพื่อนำเปลือกผลไม้ เช่น ทูเรียน สับปะรด มาทำปุ๋ย เป็นตัวอย่างให้คนในชุมชนที่มีอาชีพขายผลไม้ โดยทางวัด จะสอนวิธีทำให้กับคนที่สนใจ ไม่ว่าจะทำปุ๋ยด้วยมือหรือเครื่องจักร พอเห็น เป็นรูปร่างชัดเจน คนก็อยากทำตาม”

“หากเรามองแบบไม่มีปัญญาก็จะมองขยะเป็นขยะ แต่ถ้าหากมองอย่าง ผู้มีปัญญาก็จะเห็นว่านั่นคือวัตถุดิบในการทำสินค้า ทางวัดนับหนึ่งให้ ญาติโยม นับสอง เดียวก็มีองค์กรมาช่วยนับสามนับสี่ ขยายวงออกไป ขยะจะล่องหน จริงๆ ในอนาคต” เจ้าอาวาสวัดจากแดงกล่าว

๗. น้ำสะอาดเพื่อชุมชน

พระครูศีลธรรมโสภณ เจ้าอาวาสวัดโนนสูงวนาราม พระเถระต้นแบบ การขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ในพื้นที่ ดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ พลังงานสะอาด “น้ำพระทัยในหลวง” ผลิตน้ำดื่มสะอาด มอบเป็นสาธารณ สงเคราะห์แก่ประชาชน จำนวน ๓ ตำบล รวมกว่า ๒๐ หมู่บ้าน ได้มีน้ำดื่มสะอาด ทานฟรี

โครงการพระธรรมจาริก

พระธรรมจาริก หมายถึง พระภิกษุสามเณรคณะหนึ่งที่ได้รับมอบหมาย ให้ขึ้นไปปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายตามชุมชนบนที่ราบสูง

โครงการพระธรรมจาริก ถือกำเนิดด้วยปณิธานของ “สมเด็จพระพุทธชินวงศ์” ที่มุ่งหวังให้ชาวเขา ซึ่งเป็นประชาชนส่วนหนึ่งของประเทศ ได้พัฒนา ให้เป็นพลเมืองไทยที่มีคุณภาพสามารถช่วยเหลือตนเองได้ เพื่อการพัฒนาที่ ยั่งยืนทางด้านอาชีพ ความเป็นอยู่ และมีการปลูกฝังด้านศีลธรรมจริยธรรม รัฐบาลในขณะนั้นได้มอบหมายให้กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (กรมประชา สงเคราะห์เดิม) ร่วมกับมูลนิธิเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นกันดาร ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และคณะสงฆ์ คณะหนึ่งเรียกว่า “คณะพระธรรมจาริก” โดยมี “สมเด็จพระพุทธชินวงศ์” อดีตเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นองค์สถาปนา “โครงการ พระธรรมจาริก” เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘

วัตถุประสงค์ของโครงการพระธรรมจาริก คือการปฏิบัติศาสนกิจของ คณะพระธรรมจาริกมีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา เพื่อให้ ชาวเขาที่มีความรู้สึกเป็นคนไทย ด้วยการพัฒนาด้านจิตใจ ส่งเสริมการศึกษา สนับสนุนด้านการพยาบาลและช่วยแก้ไขปัญหาค้นหาเฉพาะหน้า ผ่านการอบรม ศีลธรรมและหน้าที่พลเมืองแก่ชาวเขา

ความคาดหวังจากโครงการพระธรรมจาริก คือทำให้ชาวเขาที่มีความ เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และเข้าใจวัฒนธรรม ประเพณี เป็นการสร้างความ สัมพันธ์ทางจิตใจเป็นอย่างดี มีความรักและความห่วงแทนแก่แผ่นดินไทย ได้รับ การศึกษาซึ่งเป็นการสนับสนุนแผนการศึกษาของชาติ มีความเข้าใจในเจตนา ของรัฐบาลที่มีต่อชาวเขาและเข้าใจ นโยบายการปกครองระบอบประชาธิปไตย ต่อความจงรักภักดีต่อสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการเป็น

พลเมืองที่ดีของประเทศชาติ อันเป็นการพัฒนาคนให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศชาติสืบไป ตลอดจนพระสงฆ์ในโครงการพระธรรมจาริกที่ปฏิบัติศาสนกิจพัฒนาด้านจิตใจ และคุณภาพชีวิตชาวเขา อยู่ในชุมชนชาวเขา มีศักยภาพในการทำงานร่วมกันชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ และพื้นที่ทำงานของโครงการพระธรรมจาริก มีศักยภาพในการดำเนินงานเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้

อุดมการณ์ของพระธรรมจาริก คือ คณะพระธรรมจาริกได้ยึดพระพุทธรูปของพระบรมศาสดา ในการเผยแผ่พระศาสนากับชาวเขาในถิ่นกันดาร ด้วยพระดำรัสว่า “จรต ภิกขเว จาริกัม พุชชนทิตาย พุชชนทิสุขาย โลกานุกุปาย อตถาย ทิตาย สุขาย เทวมนุสสานัม เทเสถ ภิกขเว ธมมัม อาทิกลยณัม ปริโยสานกถยาณัสาตถัม สพฺพญชนัม ปริสุทฺธัม พุทฺทมจฺริยัม ปถาเสถ” แปลความว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวไป จงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด เพื่อประโยชน์แก่อกุลและเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จงประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์ บริบูรณ์โดยสิ้นเชิงทั้งโดยเนื้อความและตัวอักษร”

ภารกิจที่ได้รับมอบหมายนั้น คือ การกระชับความสัมพันธ์ทางจิตใจของชาวเขากับชาวเราให้มีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมให้เกิดความสงบสุข ผ่านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและอบรมศีลธรรมให้กับชาวเขาตามโครงการต่างๆ และใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนบนที่ราบสูง ให้สามารถดำรงชีพได้อย่างถูกครรลอง เพราะเหตุไรต้องเชื่อมความสัมพันธ์กับชาวเขา เพราะชาวเขา คือชาวเรา คือพี่น้องที่เกิดร่วมแผ่นดิน

กับเรา แต่เกิดและอาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล เช่น ตามแนวชายแดนและบนที่ราบสูง ห่างไกลจากความเจริญทางเทคโนโลยีและไกลจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ซึ่งกลุ่มชนเหล่านี้ มักจะถูกชักนำง่ายจากกลุ่มต่างๆ อาทิ กลุ่มแบ่งแยกดินแดน กลุ่มค้าขายยาเสพติด กลุ่มลักลอบทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ลักษณะชุมชนบนที่ราบสูง ชาวเขา เป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ มีจำนวนประมาณ ๙๐๐,๐๐๐ คน ส่วนมากอาศัยอยู่กระจัดกระจายบริเวณภูเขาสูง ทางภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศ รวม ๒๐ จังหวัด แบ่งเป็นเผ่าต่างๆ ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง เมี่ยน ล่าหู่ ลีซอ อาข่า ลัวะ ขม มูเซอ ถิ่น และมลาบลิ ซึ่งแต่ละเผ่ามีเอกลักษณ์เฉพาะตนในด้านต่างๆ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี เครื่องประดับ เครื่องแต่งกาย อาหาร และแม่กระทั่งทำเลที่ตั้งบ้านเรือน

นอกจากพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากความเจริญแล้ว บางพื้นที่ยังประสบปัญหาการคมนาคมขนส่ง ไม่มีถนน ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ อันเป็นปัญหาหลักของการปฏิบัติงานเผยแผ่พระศาสนาแล้ว การขาดแคลนพระภิกษุหรือศาสนทายาท ผู้เสียสละเพื่องานเผยแผ่ในพื้นที่กันดาร ที่จะประจำอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ นั้น ก็นับว่าเป็นปัญหาหนึ่ง เนื่องจากปัจจุบัน มีการรุกคืบของศาสนาอื่น ขึ้นไปเผยแผ่ ชักจูงชาวเขาด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งมีกำลังทรัพย์ กำลังอำนาจมากกว่าศาสนาพุทธ ภิกษุที่อยู่ประจำเริ่มถูกคุกคาม ผลักดันให้ไปอยู่พื้นที่อื่น และเสนอสินทรัพย์ต่างๆ ให้แก่คนในพื้นที่เพื่อชักชวนให้เปลี่ยนการนับถือศาสนา

การทำชุมชนชาวพุทธให้เข้มแข็งเป็นวิธีการที่ดีที่สุด ในการป้องกันการ รุกคืบของลัทธิต่างศาสนา ทั้งเป็นการสร้างความอุ่นใจ ปลอดภัย เป็นกำลังใจ ให้แก่พระภิกษุผู้ปฏิบัติศาสนกิจในพื้นที่แล้ว การสร้างความเป็นมิตร แบ่งปัน น้ำใจ ไม่ทอดทิ้ง หยิบยื่นไมตรี นอกจากจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ สามัคคีระหว่างคนเมืองกับคนดอยแล้ว ยังเป็นการลดช่องว่าง ลดความ เหลื่อมล้ำ ลดความแตกต่างทางสังคมได้อีกด้วย ทำให้ชุมชนชาวพุทธให้เข้มแข็ง โดยการสร้างศาสนทายาทในชุมชน เปรียบเหมือนการปลูกต้นกล้าของพันธุ์พืช ลงบนผืนดิน เมื่อรากแก้วได้หยั่งลง ก็รอวันที่เติบโต ดังนั้น การเผยแผ่ธรรม ในถิ่นทุรกันดาร จึงเน้นการพัฒนาคนมากกว่าการพัฒนาความเจริญทางวัตถุ หรือเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เน้นการปลูกฝังเยาวชนให้มีความศรัทธา ในพระพุทธศาสนา

กิจกรรมที่ส่งเสริมการเผยแผ่พระศาสนาในถิ่นทุรกันดารนั้นคือ

- (๑) จัดพิธีบรรพชาอุปสมบทหมู่ชาวเขา ซึ่งได้ดำเนินการต่อเนื่องมา ๕๑ ปี โดยเข้ารับการอุปสมบท ณ พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
- (๒) พิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ
- (๓) การบวชป่า สืบชะตาป่า
- (๔) จัดพิธีบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เยาวชนยุวพุทธ ค่ายคุณธรรม การสอนจริยธรรมในโรงเรียน บุญสัจจกร สวดมนต์สัจจกร การรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุข เป็นต้น
- (๕) การส่งเสริมชาวเขาที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยจัดให้มีชั้นเรียน ผู้ใหญ่ชาวเขาและชั้นเรียนสามเณรชาวเขาตามพื้นที่ต่างๆ อาทิ วัดศรีโสดา ศูนย์พัฒนาศักยภาพเยาวชนสตรี วัดวิเวกวาราม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

๔. ด้านบูรณาการ

การที่คณะสงฆ์ส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการร่วมกันพัฒนา แก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ผสานพลังผ่านภาคี เครือข่าย เช่น ธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์ โรงเรียนผู้สูงอายุ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ การอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ การตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัย และ เครือข่ายจิตอาสาด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นต้น เป็นงานที่พระสงฆ์เข้าไป ร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรภาครัฐและเอกชน ในการดำเนินกิจกรรม ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ เพื่อประโยชน์แก่สาธารณสุข

รูปแบบการดำเนินงานกิจกรรม

การสร้างภาคีเครือข่ายขึ้นมาเป็นสื่อกลางที่ร่วมกันรับผิดชอบ และผลักดันการทำงานอย่างเป็นระบบ มีเครือข่ายร่วมส่งเสริมและสนับสนุน ทั้งในการดำเนินกิจกรรม บุคลากร และเทคโนโลยี หรืองบประมาณเพื่อเป้าหมายการประยุกต์แนวทางพุทธศาสนาเพื่อสังคมในการสงเคราะห์ เกื้อกูล และพัฒนาสังคมอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ความร่วมมือกันของคณะสงฆ์ ประชาชน ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ หรือองค์กรสาธารณประโยชน์ ตัวอย่างการดำเนินงานเชิงบูรณาการ เช่น เครือข่ายพระสงฆ์ นักพัฒนา การขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพ เป็นต้น การสร้างเครือข่ายการสาธารณสงเคราะห์ยังมุ่งหวังประโยชน์อีกประการหนึ่งคือ วัดสามารถส่งเสริมให้มีจิตอาสาทั้งฝ่ายพระสงฆ์และฆราวาส เพื่อร่วมกันสร้างแนวร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาผ่านการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะการดำเนินกิจกรรมผ่านหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งเป็นการสร้างแนวร่วมของพระสงฆ์และผู้มีจิตอาสา โดยพระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการบริหารจัดการโครงการในลักษณะที่เป็นกิจกรรมประจำ หรือชั่วคราวร่วมกับภาคีเครือข่าย โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ ความพยายามส่งเสริมการประยุกต์หลักพุทธศาสนา เพื่อสังคมให้มีความเป็นรูปธรรม และสามารถดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

๔.๑) ตัวอย่างการดำเนินโครงการ/กิจกรรม

๑) โครงการหน่วยอบรมประจำตำบล (อปต.)

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยดำริของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นผู้เสนอโครงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในระดับตำบลต่อที่ประชุมมหาเถรสมาคม และมหาเถรสมาคม ได้มีมติเห็นชอบ โดยได้มีการตราระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ให้พระสงฆ์เป็นผู้นำในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เพื่อช่วยประชาชนให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ตามสมควรในด้านต่างๆ ตามกรอบการดำเนินงานที่กำหนดไว้ ๘ ด้าน คือ

- (๑) ศีลธรรมและวัฒนธรรม
- (๒) สุขภาพอนามัย
- (๓) สัมมาชีพ
- (๔) สันติสุข
- (๕) ศึกษาสงเคราะห์
- (๖) สาธารณสงเคราะห์
- (๗) กตัญญูกตเวทิตาธรรม
- (๘) สามัคคีธรรม

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ มหาเถรสมาคมได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแก้ไขระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายและสภาพการณ์ในปัจจุบัน ทำให้ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ มหาเถรสมาคมจึงได้มีคำสั่งให้ยกเลิกระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ และประกาศใช้ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วย

อบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖ ในวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๖ สำคัญคือ ให้มีการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ในรูปแบบคณะกรรมการจากทั้งพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชน และให้ เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับชั้น ดำเนินการตามระเบียบที่กำหนดไว้ เพื่อก่อตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ให้ครบทุกเขตปกครองคณะสงฆ์ ระดับตำบล ให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ทำให้ในปัจจุบัน หน่วยอบรม ประชาชนประจำตำบล จึงมีจำนวนกว่า ๕,๙๒๒ หน่วย กระจายอยู่ในเกือบทุก ตำบลในประเทศไทย

๒) ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ

“ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐” ขึ้น โดยยึด หลักพระธรรมวินัยและข้อมูลทางวิชาการเป็นฐาน ภายใต้หลักการมีส่วนร่วม และการเปิดช่องทางการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน เพื่อให้ธรรมนูญ สุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติสะท้อนเจตนารมณ์และพันธะร่วมกัน และเป็น จุดอ้างอิงของพระสงฆ์ คณะสงฆ์ ชุมชน สังคม และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง ทุกภาคส่วน ในการกำหนดทิศทางเป้าหมายและยุทธศาสตร์ การดูแลและ สร้างเสริมสุขภาวะของพระสงฆ์และสังคมในอนาคต

“ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐” คือ ข้อตกลงร่วม หรือกติกาที่เป็นเจตจำนงและพันธะร่วมของพระสงฆ์ คณะสงฆ์ ชุมชน สังคม และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อเป็นกรอบและ แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะพระสงฆ์ในทุกระดับ และส่งเสริมบทบาทของ พระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขภาวะของชุมชนและสังคม

๓) โครงการร่วมลงนามบันทึกความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ และภาครัฐ

มหาเถรสมาคม ปลัดกระทรวงมหาดไทย และรองอธิการบดี สจล. ร่วมลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือบทบาทในการเกื้อหนุนระหว่างวัด และชุมชนให้มีความสุขอย่างยั่งยืน

ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม โดยกระทรวงมหาดไทย ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลบำบัดทุกข์ บำรุงสุขของประชาชนในประเทศ พร้อมด้วยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่สนองงานคณะสงฆ์ มาร่วมลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือบทบาทในการเกื้อหนุนระหว่างวัดและชุมชนให้มีความสุขอย่างยั่งยืน และเป็นสักขีพยาน ซึ่งพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย เนื่องด้วยชนชาติไทยนับตั้งแต่ มีประวัติความเป็นชาติมาได้นับถือ และยกย่องเทิดทูนพระพุทธศาสนาเป็น สรรณะชีวิต พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ทรงให้ความสำคัญและอุปถัมภ์ พระพุทธศาสนาตลอดมา

สมเด็จพระบวรมหิศร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้า เจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นพ้นแก่ อาณาประชาราษฎร์ ทรงมีพระราชปณิธานอันแน่วแน่ในการทรงงานเพื่อสืบสาน รักษา และต่อยอด โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและแนวพระราชดำริ ต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชน สร้างความมั่นคงและความวัฒนาสถาพรให้กับประเทศชาติ

ซึ่งฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ได้ขับเคลื่อนงานปฏิรูป กิจกรรมพระพุทธศาสนา ด้วยการดำเนินโครงการยุทธศาสตร์ ๒ โครงการ คือ โครงการส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่าย และโครงการสาธารณสงเคราะห์เพื่อ สังคมที่ยั่งยืน ตามหลักการดำเนินการ ๔ ประการ คือ ๑) สงเคราะห์ ๒) เกื้อกูล ๓) พัฒนา และ ๔) บูรณาการ โดยเจ้าพระคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเมตตาประทานคติธรรม ในการ ประชุมสัมมนาขับเคลื่อนงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ตามแผนปฏิรูปกิจกรรมพระพุทธศาสนา จากนโยบายสู่การปฏิบัติงานระดับ จังหวัด ความตอนหนึ่งว่า “บุคคลพึงบำเพ็ญกรณียกิจเพื่อเกื้อกูลกันและกัน ด้วยการละคลายความเป็นตัวตนให้มากที่สุด ให้สมดังพุทธศาสนีที่ว่า “ภุติ เสถิ ทยิตพพิ” แปลความว่า เมื่อยังมีชีวิตอยู่ควรเกื้อกูลกัน”

โดยบันทึกข้อตกลงความร่วมมือมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริม และฟื้นฟู ภูมิปัญญาหาเลี้ยงชีพ ที่ตรงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ โดยให้วัด ชุมชน โรงเรียน และส่วนงานราชการ ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายแก้ไข ปัญหา ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ส่งเสริม สร้างเสริมทักษะอาชีพให้แก่ประชาชน ตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น

แนวทางการดำเนินงาน

ภารกิจร่วมทั้งสามฝ่าย ร่วมมือกันระหว่างคณะสงฆ์ ข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสามัครทุกภาคีเครือข่ายกำหนดเป้าหมาย พื้นที่การพัฒนา ของชุมชนสร้างพื้นที่ต้นแบบให้สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้เกิด ความรู้และความสามัคคีในชุมชนและสังคม พร้อมทั้งบูรณาการส่งเสริมให้ คนไทยมีจิตใจที่เป็นบุญเป็นกุศลเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ละความชั่ว ทำความดี ช่วยกันดูแลสังคม เพื่อที่จะนำสังคมไทยให้มีความสุขอย่างยั่งยืน

งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยนั้น เป็นงานที่มหาเถรสมาคม ได้จัดเป็นภารกิจหลัก ๑ ใน ๖ ด้านสำคัญของมหาเถรสมาคม แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพราะเป็นงานที่พระสงฆ์ได้ใช้ความรู้ความสามารถในการเข้าไปช่วยเหลือ และพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติ โดยมีกรอบการทำงานเป็น ๔ อย่าง คือ สงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา และบูรณาการ การที่มหาเถรสมาคมได้กำหนดให้พระสงฆ์ทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์นั้น แสดงให้เห็นว่า มหาเถรสมาคมนั้น ตระหนักว่าพระสงฆ์เป็นสถาบันที่สำคัญอีกสถาบันหนึ่งของสังคม สถาบันสงฆ์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบัน คือ นอกจากเป็นผู้นำจิตทางจิตวิญญาณของสังคมแล้ว ก็ทำหน้าที่อื่นที่สามารถช่วยเหลือสงเคราะห์และพัฒนาสังคมได้ โดยคำนึงถึงกรอบพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมืองเป็นกรอบในการปฏิบัติ การที่พระสงฆ์ปฏิบัติเช่นนี้แล้ว ความสงสัยของคนบางกลุ่มในสังคมถึงการมีอยู่ของพระสงฆ์ก็จะหมดไป เพราะพระสงฆ์ได้ปรับตัว และพัฒนากระบวนการทำงาน กระบวนการสื่อสาร จากเป็นผู้ประกอบพิธีทางศาสนา เป็นผู้นำจิตวิญญาณ สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความร่มเย็นเป็นสุขได้ การสาธารณสงเคราะห์นั้นถ้าทำในรูปแบบที่ถูกต้อง เป็นรูปธรรม สามารถจับต้องได้ ก็เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้ผลมาก เป็นผลดีต่อพระพุทธศาสนา ตอบสนองวิสัยทัศน์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาที่ว่า “พุทธศาสน์มั่นคง ดำรงศีลธรรม นำสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน”

๑. กระบวนการจัดการสู่ความสำเร็จ

การจัดการและการบริหารเป็นงานสำคัญอย่างยิ่ง ในการบริหารงานองค์กรให้เป็นตามเป้าหมายขององค์กรที่ตั้งไว้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยเป็นงานที่ต้องอาศัยการจัดการเข้ามาสนับสนุน ส่งเสริมให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่มหาเถรสมาคมตั้งไว้ในแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาว่า “เพื่อการเติบโตของพระพุทธศาสนาสู่ความยั่งยืน”

การดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ต้องอาศัยหลักกระบวนการจัดการในการดำเนินการงาน ประกอบด้วย

๑) การวางแผน เป็นหน้าที่แรกที่ได้รับผิดชอบในการจัดการองค์กรต้องดำเนินการ ซึ่งเกี่ยวกับการตัดสินใจล่วงหน้าในการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายและแนวทางในการปฏิบัติในอนาคต โดยการวิเคราะห์จากสภาพแวดล้อม ที่เป็นทั้งโอกาสและสิ่งคุกคามต่างๆ ขององค์กร และจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร การวางแผนในปัจจุบันมุ่งเน้นการวางแผนเชิงกลยุทธ์ โดยการจัดทำแผนกลยุทธ์ที่ประกอบด้วย การวิเคราะห์สถานการณ์ การกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดพันธกิจ การกำหนดค่านิยมหลัก การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ การกำหนดกลยุทธ์ การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ การกำหนดตัวชี้วัด การกำหนดค่าเป้าหมาย การกำหนดโครงการริเริ่ม และการจัดทำแผนกลยุทธ์ เพื่อให้งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติงาน

๒) การจัดองค์กร เป็นกระบวนการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคน และกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร เพื่อที่จะก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรขององค์กร ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด มอบหมายงานให้คนปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตาม วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย การจัดองค์กรที่ดี จะช่วยให้การบริหารจัดการ มีประสิทธิภาพได้เนื่องจาก

- ๑) ทำให้ทราบขอบเขต ความรับผิดชอบ และอำนาจหน้าที่ต่างๆ
- ๒) ช่วยป้องกันการงานที่ซ้ำซ้อน
- ๓) ช่วยประสานงานในหน้าที่ต่างๆ ได้ดี
- ๔) ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างพนักงานในองค์กรได้
- ๕) สามารถแสดงให้เห็นตัวภาระหน้าที่ความรับผิดชอบได้ชัดเจน
- ๖) ทำให้มีระบบการสื่อสารตามสายการบังคับบัญชาที่ดี

หลักสำคัญของการจัดองค์กรควรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ ความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชา สายบังคับบัญชา ช่วงการ บังคับบัญชา การประสานงาน หลักของการทำงานเฉพาะอย่าง และเอกภาพใน การบังคับบัญชา องค์ประกอบของการจัดองค์กรจะประกอบไปด้วย การแบ่ง งานกันทำ (Division of work) การจัดแผนงาน (Departmentalization) การกระจายอำนาจหน้าที่ (Distribution of Authority) และการประสานงาน (Co-ordination)

๓) การนำ เป็นหลักการจัดการประการที่สามในการจัดการที่เกี่ยวข้อง กับการใช้ภาวะผู้นำของผู้จัดการ เพื่ออำนวยความสะดวก หรือชักจูงหว่านล้อมให้ผู้ที่ บังคับบัญชาได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังและเต็มใจ เพื่อผล สำเร็จของงาน การอำนวยความสะดวกที่ดีจะต้องมีการใช้สิ่งจูงใจในลักษณะต่างๆ เพื่อ สร้างทีมงานที่มีขวัญกำลังใจ และพร้อมที่จะเรียนรู้และปฏิบัติหน้าที่ได้อย่าง เต็มกำลังความสามารถ และจะต้องมีการสั่งการ การมอบหมายงาน และการ

สื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อผลสำเร็จของงาน สำหรับการนำภาวะผู้นำ เป็นเรื่องของการใช้ทักษะของตัวผู้นำที่จะกระตุ้นทุกฝ่ายให้เกิดความเต็มใจ และ พร้อมใจดำเนินการให้สำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร การนำในยุคปัจจุบัน มุ่งเน้นภาวะผู้นำยุคใหม่ที่เรียกว่า ภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ที่ประสบความสำเร็จ (visionary leadership) ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ การสื่อสาร การเปลี่ยนแปลงองค์กรที่เหมาะสม การกระจายอำนาจตัดสินใจสู่พนักงานและ การคิดเชิงกลยุทธ์

๔) การควบคุม เป็นหลักการจัดการเกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรฐานวัด เพื่อใช้เป็นมาตรการ หรือเครื่องมือในการตรวจสอบและติดตามการดำเนินงาน ให้เป็นไปตามแนวทางของแผนงานที่กำหนด ในการควบคุมจะมีการวัดและ ติดตามผล การวิเคราะห์และประเมินผลกับมาตรฐาน และการปรับแก้ไขผล การดำเนินงานที่จำเป็น ในการควบคุมนั้นผู้จัดการจะต้องควบคุมมิติต่างๆ ของ องค์กรให้รอบด้าน เช่น การควบคุมต้นทุนการควบคุมเวลา การควบคุมทาง บัญชี การควบคุมงบประมาณ การควบคุมพฤติกรรม การควบคุมโครงการและ การควบคุมคุณภาพ เป็นต้น

การจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่มหาเถรสมาคมได้ตั้งเป้าหมายไว้นั้น ต้องอาศัยกระบวนการ จัดการเหล่านี้ ตั้งแต่กระบวนการวางแผน คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุข สงเคราะห์ได้จัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรม เป็นแม่แบบในการดำเนินงาน ไว้เป็นที่เรียบร้อย และสื่อสารต่อพระสังฆาธิการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้นำไปเป็น แนวทางในการปฏิบัติงาน มีการจัดการโครงสร้างตามอำนาจหน้าที่ตั้งแต่สูงสุด คือ มหาเถรสมาคม มีหน้าที่มอบนโยบายหลักในการทำงาน และมี คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นผู้สนองนโยบาย แปลงนโยบาย สู่การปฏิบัติ สื่อสารกับผู้ปฏิบัติระดับจังหวัดให้มีความเข้าใจในแผนงาน

โครงการ กิจกรรม มีการประสานงาน สั่งการ กำกับติดตาม โดยเจ้าคณะผู้ปกครองตามลำดับ ตั้งแต่เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค จนถึงการรายงานผลการดำเนินงานสู่มหาเถรสมาคมเพื่อรับทราบผลการดำเนินการ มีคณะกรรมการติดตามประเมินผลโครงการ กิจกรรมต่างๆ ที่คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์กำหนดขึ้น มีการมอบรางวัลเพชรงาม การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการยกย่องชมเชย พระสงฆ์ บุคคล หน่วยงาน ที่ทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ เห็นผลในเชิงประจักษ์ ทำให้ผู้ดำเนินการงานสาธารณสงเคราะห์มีกำลังใจในการทำงานต่อไป อันจะเป็นผลดีต่อการ พระศาสนาและสังคม ชุมชน ประเทศชาติสืบไป

๒. เศรษฐกิจพอเพียงฐานงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น อาศัยหลักการทำงานมาจากหลักพระธรรมและพระวินัย ที่พระพุทธเจ้าทรงมอบให้เป็นหลักปฏิบัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และอาศัยหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงพระราชทานให้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชนชาวไทย เป็นหลักในการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยมีกรอบการทำงาน ๔ ด้าน คือ ด้านการสงเคราะห์ ด้านการเกื้อกูล ด้านการพัฒนา และด้านการบูรณาการ โดยกรอบการทำงานทั้ง ๔ ด้านนี้ คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ได้ใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินการ คือ สนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนา ให้พระสงฆ์ผู้นำในการดำเนินการสาธารณสงเคราะห์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ในการออกสงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา บูรณาการ ชุมชน สังคม ในพื้นที่บริการของวัดนั้นๆ ซึ่งการดำเนินการของคณะสงฆ์ในรูปแบบนี้ ก็จะนำสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเน้นให้ประชาชนผู้รับการช่วยเหลือดูแล สามารถช่วยเหลือตนเองได้ พึ่งตนเองได้ และ

เป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ในที่สุด ตรงกับพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเน้นย้ำว่า การพัฒนาต้องเริ่มจากการ “พึ่งตนเอง” สร้างพื้นฐานให้พอมีพอกินพอใช้ ด้วยวิธีการประหยัด และถูกต้องการหลักวิชาการให้ได้ก่อน โดยต้องรู้จักประมาณตนและดำเนินการด้วยความรอบรู้รอบคอบ ระมัดระวัง และ “ทำตามลำดับขั้นตอน” สู่การ “ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน” เมื่อพัฒนาตนเองและชุมชนให้เข้มแข็งแล้ว จะได้พัฒนาเครือข่ายเชื่อมสู่สังคมภายนอกอย่างเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นั้น มีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติอย่างกลมกลืน เพราะมีเป้าหมายปลายทางที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ทั้งเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) และการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ต่างมุ่งพัฒนาและสร้างความสมดุลในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพอเพียง SEP ยังช่วยเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้นไปอีกเพราะ (SEP) ให้หลักการในการดำเนินการเพื่อการบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ด้วย โดยหลักเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) ให้หลักในการดำเนินการเอาไว้ว่า

(๑) การดำเนินการใดๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ต้องอาศัยองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง และคำนึงมิให้มีผลกระทบทางลบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (**เงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม**)

(๒) การดำเนินการต้องพิจารณาทางเลือกต่างๆ ให้รอบด้าน เห็นเหตุเห็นผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบของแต่ละทางเลือก (**หลักความมีเหตุผล**)

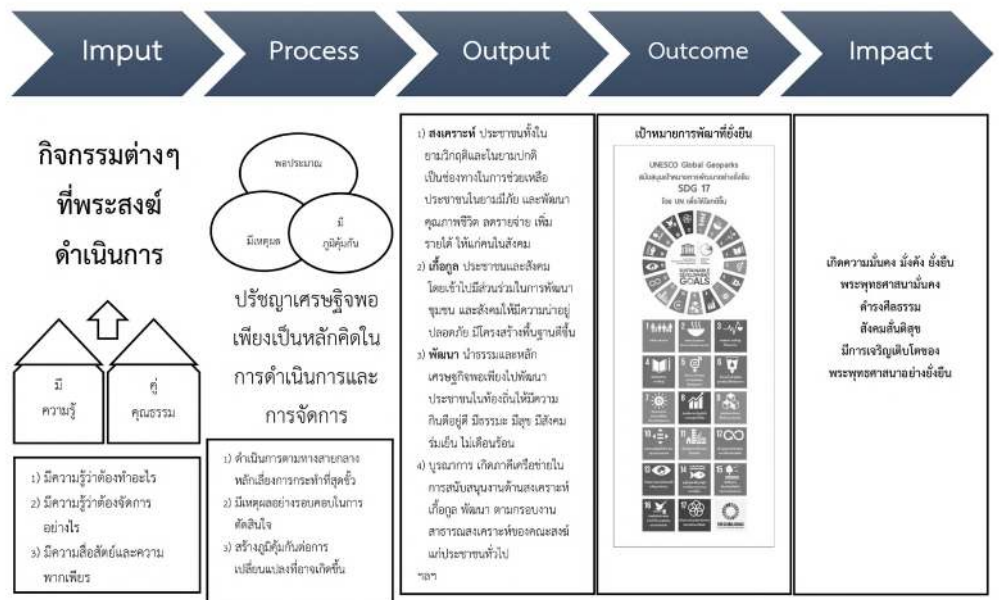
(๓) การดำเนินการควรใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ให้พอดีกับการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ไม่เกิดของเหลือ เน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในครัวเรือน หรือในชุมชนอยู่ก่อนที่จะขยายไปพึ่งพาทภายนอก (**หลักความพอประมาณ**)

(๔) การดำเนินการควรเตรียมการเพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ (หลักภูมิคุ้มกัน)

(๕) การดำเนินการจะบรรลุผลได้ หากเริ่มจากการระเบิดจากข้างใน เริ่มจากท้องถิ่นซึ่งในการเริ่มดำเนินการจากท้องถิ่นได้นั้น จะต้องไม่ละเลยมิติวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จะช่วยเชื่อมโยงคนในท้องถิ่นกับการพัฒนาได้

ยิ่งไปกว่านั้น หลักเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) ยังช่วยกำหนดเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ด้วย คือ การพัฒนาที่สุดท้ายต้องมุ่ง “ความสุข” และ “ประโยชน์สุข” ของสังคม ซึ่งหลักคิดนี้จะช่วยให้การพัฒนาที่เกิดขึ้นมิได้เกิดขึ้นแบบเพียงแค่นี้ แต่เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดความสุขและประโยชน์สุขของสังคมด้วย

กรอบแนวคิดการเชื่อมการจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย บนพื้นฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

แผนภาพ: กรอบแนวคิดการเชื่อมการจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย บนพื้นฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปโครงการ/กิจกรรมการสาธารณสุขสงเคราะห์ ฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

โครงการกิจกรรมที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการไปแล้ว สำเร็จเป็นรูปธรรม เป็นโครงการกิจกรรมตัวอย่างให้พระสงฆ์รุ่นใหม่ ได้ถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินการ สามารถนำโครงการ กิจกรรมเหล่านี้ไปขยายผล โดยมีการจัดการโครงการ กิจกรรมต่างๆ ตามกรอบการจัดการคือ มีการวางแผนการทำงาน มีการจัดการที่ดี มีการประสานงาน มีการกำกับติดตาม มีการประเมินผล และมีการรายงานผลการปฏิบัติงาน โดยโครงการกิจกรรมตัวอย่างที่คณะสงฆ์ดำเนินการสำเร็จแล้วสามารถแบ่งออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านสงเคราะห์

ช่วยเหลือยามวิฤติ

กิจกรรมช่วยเหลือวัดและประชาชนผู้ประสบสาธารณภัย

- น้ำท่วม
- ไฟไหม้
- ภัยหนาว
- ภัยแล้ง เป็นต้น

- โครงการมอบเครื่องกันหนาวให้แก่เด็กนักเรียนและผู้สูงอายุ
- โครงการโรงทานข้าวกันบาตร เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบความยากลำบาก
- แจกบ่อบาดาล แก่พื้นที่แห้งแล้ง
- ขุดบ่อสร้างเก็บน้ำเพื่อประโยชน์ตอนภัยแล้ง
- แจกบ่อบาดาลให้ชาวบ้านที่ประสบปัญหาภัยแล้ง
- ขุดแจกบ่อบาดาล ทำระบบประปาและขุดลอกหนองน้ำเพื่อชุมชน
- ดำเนินการพัฒนาแหล่งน้ำปีด้วยการดูตลิ่ง และพัฒนาพื้นที่บริเวณโดยรอบแหล่งน้ำ เพื่อปริมาณพื้นที่กักเก็บน้ำ ไว้ใช้ในหน้าแล้ง

ด้านสงเคราะห์

- โครงการรื้อถอนเคลื่อนที่
- “สังฆะประชาชนุเคราะห์” สงเคราะห์ชาวบ้านผู้ประสบภัยธรรมชาติ
- สร้างบ้านสังฆประชาสงเคราะห์

ช่วยเหลือยามปกติ

- กองทุนกรุณาพระสังฆาธิการ
- กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์
- การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย
- มอบทุนการศึกษาแก่ผู้ยากไร้
- บ้านหลังสุดท้าย (โลศพฟรี)
- สวด เภา ฟรี ให้แก่ผู้ยากไร้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย
- โครงการ “๑ ไตร ไปงานศพ”
- โครงการสร้างสุขผู้ให้เติมกำลังใจผู้รับ มอบรถวีลแชร์ให้ผู้ป่วย
- โครงการออกเยี่ยมผู้ป่วย
- โครงการมอบทาน มอบธรรม
- โครงการข้าวหนึ่งถุงหุงเพื่อพ่อแม่
- กิจกรรมนาบุญ กุ่มข้าวใหญ่ เพื่อสงเคราะห์พระสงฆ์ และผู้ยากไร้
- โครงการช่วยเหลือบริจาคอิฐบล็อก ปลูกสร้างที่อยู่อาศัย
- โครงการบูรณะบ้าน ให้แก่ผู้ยากไร้ในชุมชน
- ตั้งศูนย์กลางการสงเคราะห์และให้ความช่วยเหลือชุมชน ภายในวัด
- จัดตั้งศูนย์เตรียมความพร้อมป้องกันภัยประจำหมู่บ้าน ภายในวัด
- เปิดศูนย์รับผู้ป่วยและผู้สูงอายุภายในวัด และจัดตั้งองค์กรสาธารณประโยชน์ เพื่อเป็นกองทุนดูแลผู้ป่วยและผู้สูงอายุ
- สถานสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส “บ้านใบบุญ”
- โครงการถนนสายวัฒนธรรม นำสู่การสงเคราะห์

ด้านสงเคราะห์

- จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ปลงศพผู้ยากไร้
- ศูนย์สงเคราะห์ผู้ติดยาเสพติด/เอดส์
- “สังฆะประชานุสุข” สงเคราะห์ผู้ประสบความลำบากป่วยติดเตียง ทูพพลภาพ
- โครงการลุงชายผ้าเหลือง เพื่อเพื่อนผู้ป่วยระยะสุดท้าย
- ชายผ้าเหลืองห่มใจ ผู้ป่วยโรงพยาบาลระนอง
- โครงการสังฆะกับงานเยี่ยมวยาผู้ป่วยระยะสุดท้าย
- โครงการสังฆะกับงานเยี่ยมวยาพระภิกษุอาพาธ

ด้านเกื้อกูล

- สร้างฝายชะลอน้ำไหล
- สร้างฝายกักเก็บน้ำ
- กิจกรรมคลองรอบวัดสวย น้ำใส สุขใจทั่วถิ่น
- กิจกรรมจิตอาสาเราทำความดีด้วยใจ พัฒนาลำน้ำคูคลอง
- กิจกรรมสร้างฝายกันน้ำเพิ่มความชุ่มชื้นแก่ป่าชุมชน
- รักษาแหล่งน้ำชุมชน
- โครงการกันฝายแม่น้ำยม
- โครงการทำฝายชะลอน้ำห้วยเมี่ยง ๖ จุด
- จัดทำบ่อกรองน้ำประปาชุมชน
- ปลูกป่าทดแทน
- ปลูกต้นไม้ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- บวชป่า
- โครงการคนพร้าวรักษ์ป่า ที่ดูแลป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติศรีลานนา
- โครงการโหล่งขอดโมเดล ดูแล ฟืนฟู และอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

ด้านเกื้อกูล

- กิจกรรมสืบชาติตาห้วยบวชป่าประชาสามัคคี
- การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม
- สืบชะตาป่า
- การจัดสวนสุขภาพสมุนไพร ระบบนิเวศในวัด
- โครงการคืนกล้วยไม้สู่ป่า
- กิจกรรมปลูกต้นไม้ในพุทธประวัติ
- โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมไม้
- มอบวัสดุครุภัณฑ์ทางการแพทย์
- การอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ
- มอบทุนทรัพย์สนับสนุนโรงพยาบาล
- เป็นศูนย์กลางในการตรวจสุขภาพประชาชนเบื้องต้น
- การฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติดให้หาย และกลับคืนสู่ครอบครัวและสังคม
- โครงการหน้าบ้านนำมอง
- กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาวัดและชุมชน
- จัดพื้นที่วัดเป็นศูนย์การค้า OTOP ประจำอำเภอ
- โครงการทำแก้อื้อปูน และอบรมทำกระเป่าผ้า
- จัดพื้นที่วัดเป็นศูนย์การค้าการเกษตรของชุมชน
- กิจกรรมซ้อบปิ้งวัดซ้อบปิ้งบุญ
- โครงการกลุ่มอาชีพทอผ้าลายสร้อยดอกหมาก และกลุ่มทอเสื่อกก
- โครงการสร้างสะพานข้าม สำนักงานเทศบาลตำบลดงคอน
- กิจกรรมสาธารณสมบัติส่วนรวม (สร้างถนน)
- จัดพื้นที่วัดเป็นศูนย์กลุ่มสัจจะออมทรัพย์

ด้านเกื้อกูล

- ธนาคารข้าวชุมชน
- ร่วมสร้างบ้านที่อยู่อาศัยแก่ผู้ประสบภัยพิบัติจากคลื่นทะเล
- โครงการสนับสนุน การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้
- โครงการฝึกอบรม การทอผ้าพื้นเมือง
- โครงการรักษัธรรมรักษาไทย (สร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ปีละ ๑ แห่ง)
- โครงการคัดแยกขยะ – ติดตั้งเตาเผาขยะปลอดมลพิษ
- ลดภาวะโลกร้อน “เปลี่ยนขยะเป็นกองบุญ”
- โครงการสูบน้ำเพื่อการเกษตร ด้วยพลังงานแสงอาทิตย์
- โครงการสร้างพลังงานจากแสงอาทิตย์ ร่วมกับภาคประชาชน
- โครงการปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อลดการใช้สารเคมีในชุมชน
- โครงการอนุรักษ์พันธุ์ปลาปลูกป่าถาวร
- โครงการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์การผลิต
- โครงการธนาคารใบไม้

ด้านพัฒนา

- จัดทำโครงการธนาคารน้ำใต้ดิน
- ส่งเสริมอาชีพการทอผ้าไหม ทำกระดาษสาจากมูลช้าง
- ศูนย์สัมมาชีพ
- ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง
- จัดตั้งวัดเป็นศูนย์พุทธอุทยานการศึกษา
- ชีววิถีการเรียนรู้เพื่อสร้างรายได้ ตามศาสตร์พระราชา
- โครงการส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน (ดอกไม้จันทร์)
- ศูนย์ดิจิทัลเพื่อสังคม
- วิสาหกิจชุมชนผลิตสมุนไพรวัดพระธาตุผาเงา

ด้านพัฒนา

- ศูนย์อบรมความรู้ด้านกฎหมายแก่ประชาชน
- การส่งเสริมสัมมาอาชีพของชุมชนในท้องถิ่น
- เปิดตลาดน้ำให้เกษตรกรในพื้นที่ สามารถนำผลผลิตมาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้
- เกษตรพอเพียงในพื้นที่วัด
- กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านประจำเดือน
- กิจกรรมพัฒนาวัดประจำเดือน
- สร้างถนน
- สร้างสะพาน
- ขุดสระน้ำ
- สร้างศาลาพักร้อน
- สร้างห้องสมุดชุมชน
- หอกระจายข่าว
- ศาลากลางบ้าน
- สร้างบ้านพระธรรมจาริกสงเคราะห์
- ไล่ชีวิต โค กระบือ เพื่อเกษตรกร
- การเลี้ยงสัตว์ และการทำปุ๋ยคอก
- ตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านขึ้นในวัด

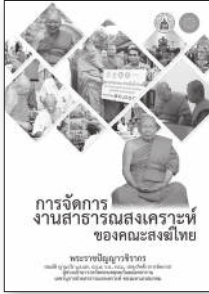
ด้านบูรณาการ

- ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- โครงการธนาคารขยะ
- ลงนามความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- โครงการอนุรักษ์พลังงานในศาสนสถาน ณ วัดขุนพรหมตำริ ร่วมกับกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน
- จัดตั้งสมาคมชาวพุทธ
- พระคิลานุปัฏฐากประจำวัด
- โรงเรียนผู้สูงอายุ
- โรงพยาบาลผู้สูงอายุ
- โครงการโรงเรียนคนสามวัย วัดพระธาตุผาเงา
- โครงการ “โองเฮียนภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานวัดมหาชัย”
- จัดตั้งศูนย์สุขภาพประจำวัดสายสัมพันธ์วัด-โรงพยาบาล
- ศูนย์การเรียนรู้ด้านสุขภาพประจำชุมชน
- กิจกรรมศูนย์การเรียนรู้ ICT
- จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน เสริมสร้างอาชีพในชุมชน
- จัดตั้งทุนการศึกษาสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส
- โครงการ Temple Stay สำหรับชาวต่างชาติที่สนใจเรียนรู้วัฒนธรรมไทยและพุทธศาสนา และเชื่อมโยงโรงเรียนวัดนิคมประทีป เพื่อสอนภาษาแก่นักเรียน
- ตั้งศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้านลานธรรม

ข้อมูลจากระบบฐานข้อมูลพระสงฆ์

ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ จาก <https://pasangha.com>

ชื่อหนังสือ:

การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย

ที่ปรึกษา:

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

พระธรรมวชิรปัญญาจารย์

พระเทพวชิรโสภณ

พระเทพวัชรานุกูล

พระทักษิณคณิสสร

พระปัญญาวชิรบัณฑิต

พระสุธีวชิรปฏิภาณ

พระธรรมมงคลวิโรภาส

พระเทพวชิรสีลาภรณ์

พระราชวัชรสิทธิคุณ

พระอุตรคณารักษ์

พระญาณวชิรวงศ์

พระครูปัญญารัตนคุณบัณฑิต

บรรณาธิการ: พระราชปัญญาวชิรากร

(สมบัติ ญาณวโร น.ธ.เอก, ป.ธ.๕, ร.บ., ร.ป.ม., ปรด.(กิตติ) (การจัดการ))

ผู้ช่วยบรรณาธิการ: พระครูปลัดสัมพิพัฒน์ธีรราชจารย์

กองบรรณาธิการ: ดร.ณัฐพัชร สายเสนา

นายณัฐ ทะสังขา

นายศิริชัย ศรีรัมย์

พิมพ์ครั้งแรก: สิงหาคม ๒๕๖๗

จำนวนพิมพ์: ๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์โดย: ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

โทรศัพท์: ๐๒ ๒๒๒ ๗๘๓๑ อีเมล: office.abbot@gmail.com

พิมพ์ที่: xxxxxx

โทร./แฟกซ์.๐๒ xxxxxxxx